គក់ ចំឡ ចាង

គំនូរបុរាណ

រឿងរាមកេរ្តិ៍

នៅ

ថែវព្រះវិហារ ព្រះកែវមរកត

(ព្រះបាយមាគហ៍)

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

សេចក្តីថ្លែងអំណរគុណ

ខ្ញុំបាទ **ស្រុង ចាន់ណា** ម្ចាស់គេហទំព័រ៥000ឆ្នាំ

សូមគោរពថ្លែងអំណរគុណចំពោះ

លោកវេជ្ជបណ្ឌិត ខ្មៅ ឃុនសិរ៉ែ ជាប្រធាន

មូលនិធិខ្មែរសម្រាប់ការសិក្សា www.ceefoundation.org

និង **ករុណាខ្មែរ** www.karunacambodia.org

ដែលបានអនុញ្ញាតដល់គេហទំព័រ៥000ឆ្នាំ

យកសៀវភៅនេះមកដាក់ផ្សាយបន្តជាធម្មទាន

សម្រាប់សាធារណជនប្រើប្រាស់ដោយមិនគិតកម្រៃ ។

បណ្ណាល័យអេឡិចត្រូនិចខ្មែរ
eLibrary of Cambodia
www.elibraryofcambodia.org

ស្នាដៃនេះ

កើតឡើងពីកិច្ចសហការគ្នា រវាង

ពុទ្ធសាសនបណ្ឌិត្យ និង **បណ្ណាល័យអេឡិចត្រូនិចខ្មែរ**

ក្នុងគោលបំណងយ៉ាងមុតមាំដើម្បីថែរក្សា ការពារ កុំឲ្យបាត់បង់តទៅទៀត

ព្រមទាំងផ្សព្វផ្សាយស្នាដៃ-ឯកសារទាំងនេះ

សម្រាប់សាធារណជនប្រើប្រាស់ដោយមិនគិតកម្រៃ។

សូមថ្លែងអំណរគុណដល់

អង្គការរីស្សូ កូស៊ី-កៃ វិទ្យាស្ថានបើកទូលាយ

ការុណាខ្មែរ និង មូលនិធិខ្មែរសម្រាប់ការសិក្សា

ដែលបានគាំទ្រគម្រោងការស្នាដៃនេះ សម្រាប់ទុកក្នុងបណ្ណាល័យអេឡិចត្រូនិច។

Buddhist Institute of Ministry of Cult and Religion and eLibrary of Cambodia have made a cooperative effort to digitalize books and manuscripts in order to preserve our Cambodian literary heritage. This will promote and provide easy, instant access, free of charge to the public and future generations to come.

A sincere thank you to our generous supporters: Rissho Kosei-Kai, Open Institute, Karuna Cambodia and Cambodian Education Excellence Foundation, who made this endeavor possible.

www.budinst.gov.kh   www.elibraryofcambodia.org

www.budinst.gov.kh   www.elibraryofcambodia.org

៧១៩.
២១៤
៣១៥

គំនូរបុរាណ

រឿងរាមកេរ្តិ៍

នៅ

ថែវព្រះវិហារ ព្រះកែវមរកត

(ព្រះបរមរាជវាំង)

រក្សាសិទ្ធិ

បោះពុម្ពលើកទី ១
ឆ្នាំ ១៩៩៦

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org
បណ្ណាល័យ LIBRARY BUDDHIST INSTITUTE

ご挨拶

この"リムケイ物語の伝統的な壁画・プレェアカエウモロコット寺（王宮）"の編集出版事業にはトヨタ財団から寛大なる基金の提供を受けております。

私達はこの本が日本とカンボジアの人々との友情の象徴として、また、カンボジアの芸術・文化の保護活動の一助として貢献することを願って止みません。

ACKNOWLEDGEMENT

The work and publication of the " **Traditional drawing of Ream Kerti story on the Preah Keomorokot Temple (Royal Palace)** " is generously funded by the TOYOTA FOUNDATION.

We pray that this book would serve as a symbol of friendship between the people of Japan and Cambodia and contribute to the effort in the preservation of Khmer Arts and Culture.

និវេទនកថា

សៀវភៅ '**គំនូរបូរាណរឿងរាមកេរ្តិ៍នៅថែវព្រះវិហារព្រះកែវមរកត (ព្រះបរមរាជវាំង)**' ត្រូវបានទទួលការឧបត្ថម្ភទាំងក្នុងការស្រាវជ្រាវ និង ការបោះពុម្ពដោយ **មូលនិធិតូយ៉ូតា** ។

យើងខ្ញុំអធិដ្ឋាន សូមអោយសៀវភៅនេះ បានជាវិភាគទានក្នុងការរក្សាមិត្តភាពរវាងប្រជារាស្ត្រជប៉ុន និង ប្រជារាស្ត្រខ្មែរ និង ថែរក្សាសម្បត្តិវប្បធម៌-សិល្បៈរបស់ប្រទេសកម្ពុជាអោយគង់វង់ស្ថិតស្ថេរ ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

អារម្ភកថា

សៀវភៅ ' គំនូរបុរាណ ' រឿងរាមកេរ្តិ៍ នៅថែវព្រះវិហារព្រះកែវមរកត (ព្រះបរមរាជវាំង) ដែលអស់លោក លោកស្រី មិត្តកំពុងតែអាននេះ គឺជាស្នាដៃដ៏តូចមួយ ស្តីពីកេរ្តិ៍ដំណែលនៃសិល្បៈវប្បធម៌ខ្មែរ ។ ថ្វីត្បិតតែខ្លឹមសារ និង អត្ថន័យពុំទាន់ស៊ីជំរៅក៏ដោយ តែអាចជាពន្លឺមួយតូចដល់មិត្តអ្នកអាន ក្នុងការស្វែងយល់អំពីគំនូរបុរាណផាត់ពណ៌នានា ដែលមាននៅលើជញ្ជាំង ឬ ពិដាននៃព្រះវិហារទាំងឡាយ ទូទាំងប្រទេសកម្ពុជា ។

យើងខ្ញុំក៏សូមជំរាបផងដែរថា យើងខ្ញុំមានសមត្ថភាពចំណេះដឹង និង បទពិសោធន៍តិចតួចស្តួចស្តើងបំផុត ដូច្នេះសៀវភៅមួយនេះ គឺគ្រាន់តែមានបំណងបង្ហាញឱ្យអស់លោកអ្នក ជាពិសេសប្រជាជនកម្ពុជាទូទៅបានស្គាល់ច្បាស់នូវមរតកគំនូរបុរាណខ្មែរ ដែលកើតពីគំនិត និង ទេពកោសល្យរបស់បុព្វបុរសយើង ដែលបានខិតខំស្រាវជ្រាវបង្កើតឡើងដោយញើសឈាមរបស់ខ្លួន និង បន្សល់ជាកេរ្តិ៍ចំពោះកូនចៅជំនាន់ក្រោយតៗគ្នាមក ។

ដោយសារភាពទ្រុឌទ្រោមនៃព្រះវិហារទាំងឡាយ កេរ្តិ៍ដំណែលនេះ កំពុងតែរុះរោយបន្តិចម្តងៗជាបណ្តើរៗ និង អាចឈានទៅរកភាពបាត់បង់នូវទ្រង់ទ្រាយ និង ក្បួនខ្នាតដើម ជារៀងរហូតមិនខាន ។

ប្រការនេះ ជាបញ្ហាដែលមានគ្រោះថ្នាក់ជាទីបំផុត ចំពោះវប្បធម៌ អារ្យធម៌ របស់ខ្មែរដែលមានប្រវត្តិជិត ២០០០ ឆ្នាំមកហើយ ។ ល្គឹកណាជាងគំនូរខ្មែរដែលបន្តវេនគូរមកទៀត មិនស្គាល់តម្លៃគំនូរបុរាណប្រចាំជាតិរបស់ខ្លួនយ៉ាងពិតប្រាកដទេ ល្គឹកនោះគេពុំអាច ការពារ ឬ ថែរក្សាទ្រង់ទ្រាយគំនូរបុរាណ ដែលមានលក្ខណៈជាតិខ្លួនឱ្យល្អប្រពៃបានឡើយ ហើយគេថែមទាំងបាត់បង់នូវអត្តសញ្ញាណជាតិរបស់ខ្លួនឯងទៀតផង ។

ដូចនេះក្នុងនាមយើងខ្ញុំជាកូនខ្មែរ ក៏បានសំរេចចិត្តចងក្រងសៀវភៅនេះឡើង ដើម្បីជាពន្លឺខ្លះៗដល់មិត្តអ្នកអាន និង ដល់ព្រះសង្ឃ ដែលមានបំណងចង់ស្វែងយល់ពីគំនូរបុរាណ សំរាប់ជំនួយដល់ការថែរក្សាគំនូរតាមព្រះវិហារដែលមានរួចហើយ និង ផ្តល់គំនិតដល់អ្នកដែលបន្តវេនគូរគំនូរជាបន្តបន្ទាប់ទៅទៀត ។

យើងខ្ញុំជឿជាក់ថា អត្ថបទទាំងឡាយនៅក្នុងស្នាដៃដ៏តូចនេះ ពិតជាមានការកង្វះខាត និង ការខុសឆ្គងជាច្រើន ។ យើងខ្ញុំរង់ចាំទទួលជានិច្ចនូវរាល់ការរិះគន់កែលំអផ្តល់ជាដំបូន្មានល្អៗ ពីសំណាក់អស់លោកសាស្ត្រាចារ្យ ព្រះសង្ឃ មិត្តអ្នកអានទាំងឡាយ ដែលមានបទពិសោធន៍ខ្ពស់ក្នុងការសិក្សាស្រាវជ្រាវ ។

សៀវភៅនេះ គ្រាន់តែជាការរួមចំណែកតិចតួចក្នុងការចងក្រងមរតកខ្មែរ ។ ការដែលយើងខ្ញុំមានកង្វះខាតខ្លះក្នុងវិភាគទាននេះ យើងខ្ញុំសង្ឃឹមថា លោក លោកស្រី ព្រះសង្ឃ មិត្តអ្នកអានជាទីមេត្រី ពិតជាយល់ និង អនុគ្រោះចំពោះស្នាដៃនេះមិនខាន ។

រាជធានីភ្នំពេញ, ថ្ងៃទី ០១ ខែវិច្ឆិកា ឆ្នាំ ១៩៩៦

គក់ ច័ន្ទ ថាវត

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

អារម្ភកថា

សៀវភៅ ' គំនូរបុរាណ ' រឿងរាមកេរ្តិ៍ នៅថែវព្រះវិហារព្រះកែវមរកត (ព្រះបរមរាជវាំង) ដែលអស់លោក លោកស្រី មិត្តកំពុងតែអាននេះ គឺជាស្នាដៃដ៏តូចមួយ ស្ដីពីកេរ្តិ៍ដំណែលនៃសិល្បៈវប្បធម៌ខ្មែរ ។ ថ្វីត្បិតតែខ្លឹមសារ និង អត្ថន័យពុំទាន់ស៊ីជំរៅក៏ដោយ តែអាចជាពន្លឺមួយតូចដល់មិត្តអ្នកអាន ក្នុងការស្វែងយល់អំពីគំនូរបុរាណផាត់ពណ៌នានា ដែលមាននៅលើជញ្ជាំង ឬ ពិដាននៃព្រះវិហារទាំងឡាយ ទូទាំងប្រទេសកម្ពុជា ។

យើងខ្ញុំក៏សូមជំរាបផងដែរថា យើងខ្ញុំមានសមត្ថភាពចំណេះដឹង និង បទពិសោធន៍តិចតួចស្ដួចស្ដើងបំផុត ដូច្នេះសៀវភៅមួយនេះ គឺគ្រាន់តែមានបំណងបង្ហាញឱ្យអស់លោកអ្នក ជាពិសេសប្រជាជនកម្ពុជាទូទៅបានស្គាល់ច្បាស់នូវមរតកគំនូរបុរាណខ្មែរ ដែលកើតពីគំនិត និង ទេពកោសល្យរបស់បុព្វបុរសយើង ដែលបានខិតខំស្រាវជ្រាវបង្កើតឡើងដោយញើសឈាមរបស់ខ្លួន និង បន្សល់ជាកេរ្តិ៍ចំពោះកូនចៅជំនាន់ក្រោយតៗគ្នាមក ។

ដោយសារភាពទ្រុឌទ្រោមនៃព្រះវិហារទាំងឡាយ កេរ្តិ៍ដំណែលនេះ កំពុងតែរុះរោយបន្តិចម្ដងៗជាបណ្ដើរៗ និង អាចឈានទៅរកភាពបាត់បង់នូវទ្រង់ទ្រាយ និង ក្បួនខ្នាតដើម ជារៀងរហូតមិនខាន ។

ប្រការនេះ ជាបញ្ហាដែលមានគ្រោះថ្នាក់ជាទីបំផុត ចំពោះវប្បធម៌ អារ្យធម៌ របស់ខ្មែរដែលមានប្រវត្តិជិត ២០០០ ឆ្នាំមកហើយ ។ ល្អិតកណាជាងគំនូរខ្មែរដែលបន្តវេនគូរមកទៀត មិនស្គាល់តម្លៃគំនូរបុរាណប្រចាំជាតិរបស់ខ្លួនយ៉ាងពិតប្រាកដទេ ល្អិតនោះគេពុំអាច ការពារ ឬ ថែរក្សាទ្រង់ទ្រាយគំនូរបុរាណ ដែលមានលក្ខណៈជាតិខ្លួនឱ្យល្អប្រពៃបានឡើយ ហើយគេថែមទាំងបាត់បង់នូវអត្តសញ្ញាណជាតិរបស់ខ្លួនឯងទៀតផង ។

ដូចនេះក្នុងនាមយើងខ្ញុំជាកូនខ្មែរ ក៏បានសំរេចចិត្តចងក្រងសៀវភៅនេះឡើង ដើម្បីជាពន្លឺខ្លះៗដល់មិត្តអ្នកអាន និង ដល់ព្រះសង្ឃ ដែលមានបំណងចង់ស្វែងយល់ពីគំនូរបុរាណ សំរាប់ជំនួយដល់ការថែរក្សាគំនូរតាមព្រះវិហារដែលមានរួចហើយ និង ផ្ដល់គំនិតដល់អ្នកដែលបន្តវេនគូរគំនូរជាបន្តបន្ទាប់ទៅទៀត ។

យើងខ្ញុំជឿជាក់ថា អត្ថបទទាំងឡាយនៅក្នុងស្នាដៃដ៏តូចនេះ ពិតជាមានការកង្វះខាត និង ការខុសឆ្គងជាច្រើន ។ យើងខ្ញុំរង់ចាំទទួលជានិច្ចនូវរាល់ការរិះគន់កែលំអផ្ដល់ជាដំបូន្មានល្អៗ ពីសំណាក់អស់លោកសាស្ត្រាចារ្យ ព្រះសង្ឃ មិត្តអ្នកអានទាំងឡាយ ដែលមានបទពិសោធន៍ខ្ពស់ក្នុងការសិក្សាស្រាវជ្រាវ ។

សៀវភៅនេះ គ្រាន់តែជាការរួមចំណែកតិចតួចក្នុងការចងក្រងមរតកខ្មែរ ។ ការដែលយើងខ្ញុំមានកង្វះខាតខ្លះក្នុងវិភាគទាននេះ យើងខ្ញុំសង្ឃឹមថា លោក លោកស្រី ព្រះសង្ឃ មិត្តអ្នកអានជាទីមេត្រី ពិតជាយល់ និង អនុគ្រោះចំពោះស្នាដៃនេះមិនខាន ។

រាជធានីភ្នំពេញ, ថ្ងៃទី ០១ ខែវិច្ឆិកា ឆ្នាំ ១៩៩៦

គត់ ច័ន្ទ ថាវត

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

សេចក្ដីថ្លែងអំណរគុណ

យើងខ្ញុំសូមឧទ្ទិសស្នាដៃនេះ ជូន ចំពោះ លោក ឪពុក កក់ ប៊ុត និង អ្នកម្ដាយ ឃាម ណៃគី ព្រមទាំងលោកគ្រូ អ្នកគ្រូទាំងអស់ ដែលបានផ្ដល់ចំណេះវិជ្ជាដល់យើងខ្ញុំ តាំងពីតូចរៀងរហូតមក ។

យើងខ្ញុំសូមថ្លែងអំណរគុណដ៏ជ្រាលជ្រៅ ចំពោះលោកចាស់ទុំដែលបានជួយជ្រោមជ្រែង ណែនាំ ផ្ដល់គំនិត កែសំរួល និង ជំរុញលើកទឹកចិត្តដល់យើងខ្ញុំ ដើម្បីឱ្យបានសំរេចកើតចេញជាស្នាដៃសៀវភៅនេះឡើង ដូចជា :

លោក	ជុច ភឿន	សាកលវិទ្យាធិការរង សាកលវិទ្យាល័យភូមិន្ទវិចិត្រសិល្បៈ ព្រមទាំងភរិយា
លោក	ពេជ កែវ	អគ្គនាយករង អគ្គនាយកដ្ឋានគ្រប់គ្រង និង ការពារបេតិកភណ្ឌវប្បធម៌ ព្រមទាំងភរិយា
លោក	យូ សំអែល	សាស្ត្រាចារ្យ សាកលវិទ្យាល័យភូមិន្ទវិចិត្រសិល្បៈ
លោក	ហ៊ី សាម៉ន	សាស្ត្រាចារ្យ សាកលវិទ្យាល័យភូមិន្ទវិចិត្រសិល្បៈ
អ្នកស្រី	កែវ ណារុំ	សាស្ត្រាចារ្យ សាកលវិទ្យាល័យភូមិន្ទវិចិត្រសិល្បៈ

បច្ចេកទេសវាយកុំព្យូទ័រ ដោយ មជ្ឈមណ្ឌលពត៌មានវិទ្យាសាកល យូ អាយ ស៊ី
អាស័យដ្ឋាន : ផ្ទះលេខ 76AE០, មហាវិថីព្រះនរោត្តម, សង្កាត់ជ័យជំនះ, ខ័ណ្ឌដូនពេញ, ភ្នំពេញ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

បញ្ជីអត្ថបទ

I- លំនាំដើម ១

I-១ ទីតាំងរបស់វត្តព្រះកែវមរកត ៣

I-២ ប្រវត្តិរបស់វត្តព្រះកែវមរកត ៥

I-៣ គំនូរបុរាណជាប់ជាមួយជីវភាពប្រជាជន ១៥

I-៣.១ ផ្នែកស្ថាបត្យកម្ម ១៥

I-៣.២ ទេសភាព - ធាក ១៨

I-៣.៣ ឧបករណ៍ប្រើប្រាស់ទូទៅ ១៨

I-៤ សាសនា និង ជំនឿ ១៩

I-៤.១ ព្រះពុទ្ធសាសនា ១៩

I-៤.២ ព្រហ្មញ្ញសាសនា ២០

I-៤.៣ រូបភាពព្រះពុទ្ធ និង ព្រះរាម ២០

I-៤.៤ រឿងរាមកេរ្តិ៍ និង ការទស្សន៍ទាយ ២១

I-៥ រឿងរាមកេរ្តិ៍ខ្មែរ និង រឿងរាមាយណៈ ២២

I-៥.១ កាលកំណត់ និង ប្រភពរឿងរាមកេរ្តិ៍ខ្មែរ ២៥

I-៥.២ ប្រភពរឿងរាមាយណៈ លោកវាល្មីកិ ២៧

I-៥.៣ ប្រភពរឿងនៃអធ្យាត្មរាមណៈរបស់ពួករាមានិយម ២៨

I-៥.៤ ប្រភពរឿងរាមចរិតមានស របស់លោក ទុស ស៊ីដាស ២៨

II- រឿងរាមាយណៈបែបខ្លីៗ ៣២

II-១ ពាលកណ្ឌ ៣២

II-១.១ ប្រវត្តិធ្នូ ៣៤

II-១.២ ជីវប្រវត្តិនាងសីតា ៣៥

II-២ អយុធ្យាកណ្ឌ ៣៦

II-៣ អារណ្យកណ្ឌ ៣៨

II-៤ កិស្កិន្ធកណ្ឌ ៤១

II-៥ សុន្ទរកណ្ឌ ៤៣

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

II-៦ យុទ្ធកណ្ឌ ៤៤

II-៧ ឧត្តរកណ្ឌ ៤៩

III- រឿងរាមកេរ្តិ៍ខ្មែរ "ខ្សែ១ ដល់ ១០ ខ្សែ៧៥ ដល់ ៨០" ៥១

III-១ ស្វស័ព្ទ អត្ថាធិប្បាយ និង ដំណើររឿងខុសគ្នារវាងរាមកេរ្តិ៍ខ្មែរ និង រាមាយណៈ ៦៩

III-១.១ ដំណើររឿង ៦៩

III-១.២ រាមាយណៈបែបក្លឹង្គ ៧០

III-២ តួអង្គព្រះរាមក្នុងរឿងរាមាយណៈ និង រឿងរាមកេរ្តិ៍ខ្មែរ ៧២

III-២.១ រឿងរាមាយណៈ ៧២

III-២.២ រឿងរាមកេរ្តិ៍ ៧២

III-៣ តួអង្គវីរភាព ៧៤

III-៣.១ កុម្ភការណ៍ ៧៤

III-៣.២ មហារីក ៧៥

III-៣.៣ ពាលី ៧៦

III-៣.៤ មហាជម្ពូ ៧៦

IV- ប្រវត្តិ និង លក្ខណៈគំនូរបុរាណនៃរឿងរាមកេរ្តិ៍

"ថែវព្រះវិហារព្រះកែវមរកត - ភ្នំពេញ" ៧៧

IV-១ ពណ៌ និង លក្ខណៈនៃតួអង្គរឿងរាមកេរ្តិ៍នៅព្រះវិហារព្រះកែវមរកត ៧៩

IV-១.១ តួអង្គខាងរាពណ៍ ៧៩

IV-១.២ តួអង្គខាងព្រះរាម ៨២

IV-១.៣ សេនា ១៨ វង្សកង្គរបស់ព្រះរាម ៨៤

IV-២ វិធីធ្វើ និង រៀបចំជញ្ជាំងដើម្បីគូរគំនូរបុរាណ ៨៧

IV-៣ ចំណងជើងរឿងរាមកេរ្តិ៍ នៅក្នុងថែវព្រះវិហារព្រះកែវមរកត ៩៣

V- សេចក្តីសរុប ១៦២

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

I. សេចក្តីផ្តើម

នៅប្រទេសកម្ពុជា ក៏ដូចជាប្រទេសដទៃទៀតដែរ ចាប់តាំងពីមនុស្សមានប្រាជ្ញាញាណវិវឌ្ឍន៍ ចេះសង់ទីលំនៅស្ថាន មានបង្កើតជាសង្គម កសាងទីក្រុង មានកសាងប្រាសាទ និង វត្តអារាមមកនោះ មនុស្សចាប់ផ្តើមចេះច្នៃប្រឌិត តុបតែងលំអ បង្កើតឱ្យមានឡើងនូវអ្វីដែលហៅថាសិល្បៈ ដែលប្រកបដោយសោភ័ណភាព។ ក្នុងនោះមានបង្កប់នូវមនោគមវិជ្ជា និង ជំនឿសាសនា ទៅតាមលក្ខណៈជាតិសាសន៍ខ្លួនឯងផង ។

តាមរយៈស្នាដៃសិល្បៈ គេអាចកត់សំគាល់បាននូវវប្បធម៌ អរិយធម៌នៃជាតិសាសន៍និមួយៗ ។ វប្បធម៌របស់ប្រទេសនិមួយៗ ទោះខ្មែរក្តី , ជប៉ុន, ឥណ្ឌា, ចិន, ក្រិចក្តី គឺសុទ្ធតែមានចំណុចចាប់ផ្តើម និងការវិវត្តន៍ជាបន្ត ហើយនិងទីបញ្ចប់ និង ការស្លាប់របស់វាទៅវិញ ។ អាស្រ័យហេតុនេះហើយ ទើបយើងត្រូវការជាចាំបាច់នូវឯកសារសំរាប់រក្សាទុកនូវតម្លៃនៃស្នាដៃបុព្វបុរសយើងនាគ្រប់សម័យកាល ។ វិស័យសិល្បៈខ្មែរមានច្រើនដូចជា : សិល្បៈស្ថាបត្យកម្ម, សិល្បៈតុបតែងលំអ, គំនូរផាត់ពណ៌, របាំ, ល្ខោន, យីកេ, ចំរៀង, ភ្លេង, សូនរូប, ។ល។ និង ។ល។ សិល្បៈបុរាណខ្មែរទាំងនេះ ក៏ដូចជាសិល្បៈបុរាណប្រទេសដទៃ ដែរ មានតម្លៃមិនមែនតែក្នុងប្រទេសខ្មែរទេ គឺអាចមានតម្លៃជាសាកល ។ សិល្បៈខ្មែរទាំងនោះជាភស្តុតាងជាកញ្ចក់ឆ្លុះឱ្យឃើញអរិយធម៌ និង វប្បធម៌ដ៏រុងរឿងរបស់ខ្មែរជំនាន់មុនៗ ។ ទម្រង់សិល្បៈទាំងអស់នៅប្រទេសកម្ពុជា បានកកើតឡើង និង បន្តការរស់រានមានជីវិតអស់រយៈកាលរាប់ពាន់ឆ្នាំមកហើយ ។ តែចំពោះសិល្បៈគំនូរផាត់ពណ៌ បើមិនមានការថែរក្សាឱ្យបានដិតដល់ទេ ពិតជាមិនមានអាយុវែងបានឡើយ ។

មកទល់នឹងសព្វថ្ងៃនេះ គំនូរបុរាណដែលបុព្វបុរសខ្មែរបានគូរលើជញ្ជាំងព្រះវិហារ លើជញ្ជាំងប្រាសាទ លើសាស្ត្រាស្លឹករឹត លើថ្ម លើស្បែក លើកុលាលភាជន៍ .. ស្ទើរតែបាត់បង់អស់ទៅហើយ ដោយសារការពុកផុយបែកបាក់ និង ដោយសារប្រទេសកម្ពុជាបានជួបនូវសង្គ្រាមជាញឹកញាប់ ។ រីឯរូបគំនូរខ្លះក៏កំពុងស្ថិតនៅក្នុងភាពគំរាមកំហែង ឈានទៅរកភាពបាត់បង់រលាយរូប ជាបណ្តើរៗទៀតហើយ ' រូបថតទី ១, ទី ២, ទី៣, ទី៤ ' ។

ពិតមែនតែគំនូរបុរាណកើតមានយូរលង់ណាស់មកហើយ តែសិល្បករគ្រប់សម័យកាល តែងតែកែច្នៃប្រឌិតគំនូរទាំងនោះ ទៅតាមសម័យកាលនៃការរស់នៅរបស់ខ្លួន ។ អាស្រ័យហេតុទាំងនេះ គំនូរតែងតែវិវត្តនូវទ្រង់ទ្រាយជានិច្ចជាបន្តបន្ទាប់ ។

ដោយសារហេតុនេះហើយ ទើបយើងខ្ញុំខិតខំស្វះស្វែងយកបទពិសោធន៍ដ៏ល្អៗថ្មីៗ របស់ប្រទេសជឿនលឿនជាច្រើនក្នុងពិភពលោកនេះ បានប្រើតាំងពីយូរយារណាស់មកហើយ ដូចជាការកត់ត្រា ចងក្រងជាឯកសារ ជាសៀវភៅ ថតរូប ថតជាខ្សែភាពយន្ត ឬ ជាវីដេអូ នូវអ្វីៗដែលយើងមាន ។ ការប្រមូលផ្តុំនេះ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

គឺជាការជួយពង្រឹងគ្រឹះអរិយធម៌ និង វប្បធម៌ខ្មែរឱ្យបានរឹងមាំ ។ ដោយត្រូវខិតខំស្រាវជ្រាវតាមរយៈប្រាសាទ វត្តអារាម សាលាបុណ្យ សាលាឆទាន ក្នុងទីក្រុង ឬ តាមខេត្តនានា[១] ដោយជំរាបសួរពីព្រឹទ្ធាចារ្យ ឬ អ្នកចេះដឹង ដែលមានជីវិតរស់នៅជាភាពជរាណាស់ទៅហើយ ។ ម្យ៉ាងទៀត យើងក៏បានស្រាវជ្រាវពីឯកសារចាស់ៗ របស់បរទេសខ្លះ ខ្មែរខ្លះ ដែលមានខ្លឹមសារ ស្ដីពីគំនូរបុរាណយកមកសរសេរឡើងវិញ ដើម្បីងាយស្រួលធ្វើការផ្សព្វផ្សាយ ហើយថែមទាំងបានជាមូលដ្ឋានដែលអាចផ្ដល់នូវការងាយស្រួលក្នុងការពិចារណារបស់យើង ដើម្បីជំរុញវប្បធម៌ជាតិឱ្យបោះជំហាន ឈានទៅមុខថែមទៀត ។

ការស្រាវជ្រាវរបស់យើងខ្ញុំ ត្រូវបានធ្វើដោយការប្រុងប្រយ័ត្នជាទីបំផុត ស្ដីពីគំនូរបុរាណ រឿងរាមកេរ្តិ៍នៅថែវព្រះវិហារព្រះកែវមរកតក្នុងព្រះបរមរាជវាំង ដែលជាស្នាដៃសិល្បៈខ្មែរ ចុងសតវត្សទី ១៩ និង ដើមសតវត្សទី ២០[២] ដើម្បីទុកជាពន្លឺសំរាប់ឱ្យកូនខ្មែរយល់ដឹង ថាខ្មែរពិតជាមានវប្បធម៌ អរិយធម៌ខ្ពង់ខ្ពស់ និង មានតម្លៃជាសាកលផងដែរ ។ ម្យ៉ាងទៀត ដើម្បីអប់រំចិត្តកូនខ្មែរឱ្យចេះជួយថែរក្សានូវកេរ្តិ៍មរតកនេះ ឱ្យបានគង់វង់ស្ថិតស្ថេរ ។

---

[១] សូមបញ្ជាក់ថា វត្តអារាម មិនមែនមាននៅតែក្នុងទីក្រុង ឬ ខេត្តប៉ុណ្ណោះទេ គឺមាននៅគ្រប់ ឃុំ ភូមិ ទាំងអស់ ក្នុងប្រទេសកម្ពុជា ។

[២] គឺមានសរសេរកំណត់ថ្ងៃខែឆ្នាំច្បាស់លាស់នៅក្នុងមហាបុរសខ្មែរ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

I.១- ទីតាំងរបស់វត្តព្រះកែវមរកត

វត្តព្រះកែវមរកត ស្ថិតនៅផ្នែកខាងត្បូងនៃផ្ទៃព្រះបរមរាជវាំង ។ វត្តនេះចាប់កសាងដំបូងនៅឆ្នាំ ១៨៩២ រហូតដល់ ឆ្នាំ ១៩០២ - ១៩០៣ ទើបហើយ ។ បានសម្ពោធន៍នៅថ្ងៃទី ០២ ខែកុម្ភៈ ឆ្នាំ ១៩០៣ ក្នុងរាជព្រះបាទនរោត្តម ' ព្រះឆាយាលក្ខណ៍ ' ទី ១ គំរោង និង ប្លង់ របស់វត្តព្រះកែវមរកត ខ្មែរយើងគូរ ទាំងអស់តែសហគ្រិនបារាំងឈ្មោះ អាឡាវិញ (Alavigne) ជាអ្នកមើលការខុសត្រូវខាងផ្នែកសំណង់ ។ រីអ្នកសាងសង់តុបតែងលំអ គឺដោយសិល្បករខ្មែរ និង សហគ្រិន (Entrepreneur) បារាំងឈ្មោះ Andrilleux.

ខាងមុខព្រះវិហារមានចេតិយពីរ ខាងជើងដំកល់អដ្ឋិធាតុព្រះបាទនរោត្តម ខាងត្បូងដំកល់អដ្ឋិធាតុ ព្រះបាទអង្គឌួង ។ ចេតិយទាំងពីរនេះ បានកសាងក្នុងឆ្នាំ ១៩០៦ ដោយលោក ទេព និម្មិតម៉ក់ ។

នៅចំកណ្ដាលចេតិយទាំងពីរ ខាងមុខព្រះវិហារ មានព្រះបរម្សូប គឺព្រះបាទនរោត្តម គង់លើសេះស សាងក្នុងឆ្នាំ ១៨៩២ ។ ' ព្រះបរម្សូបនេះ សាងតាំងពីឆ្នាំ ១៨៦០ ក្នុងព្រះជន្ម ៣០ឆ្នាំ មកម្ល៉េះ តែមិនទាន់យក មកដាក់នៅកន្លែងនេះ ' ។ ព្រះបរម្សូបនេះ គេហៅថា ព្រះរូបមហិន្ទ្រសុវណ្ណគង់លើអស្ដរ ។ ក្នុងឆ្នាំ ១៩៥៣ សម្ដេចនរោត្តមសីហនុ ' ព្រះឆាយាលក្ខណ៍ទី៤ ' ទ្រង់បានផ្សងក្នុងការទាមទារឯករាជ្យ ពីបារាំងលុះបានជោគ ជ័យទ្រង់ក៏បានសាងបុស្បុកថ្វាយ [៣] ។

នៅខាងស្ដាំព្រះវិហារមានក្ងនភ្នំតូចមួយ ហើយមានមណ្ឌប[៤] នៅទីនោះគេឱ្យឈ្មោះថា 'ភ្នំខ័ន្ធមាលី នាទីបពិតកៃលាស់ ' សំរាប់ដំកល់ស្នាមព្រះបាទ [៥] ។ ខាងកើតភ្នំមានសាលាមួយហៅថា មន្ទីរកឹងព្រះបាទ[៦] នៅទីនោះ គេដំកល់ស្នាមព្រះបាទព្រះពុទ្ធអង្គ [៧] ។ ខាងលិចភ្នំខ័ន្ធមាលីនាទីបពិត គឺប្រាង្គព្រះគន្ធបុប្ផា រាជបុត្រី សម្ដេចនរោត្តមសីហនុ សំរាប់ដំកល់អដ្ឋិធាតុម្ចាស់អង្គនេះ សាងដោយជាង តឹង រឿត ' នៅបាត់ដំបង ' ។ ខាងត្បូងចេតិយនោះ មានមន្ទីរមួយ គឺសាលាព្រះសុធម្ម សាលានោះសំរាប់ធ្វើបុណ្យដាក់បិណ្ឌ ។

---

[៣] សូមបញ្ជាក់ថា បុស្បុកនេះមានរួចមកហើយ តែតូច ក្រោយមក សម្ដេច នរោត្តមសីហនុ ទ្រង់បានកសាង បុស្បុកធំថ្វាយ ។

- អំពីការខុសគ្នារវាងបុស្បុក និង ឆ័ត្រ្រូត : ខាងលើកំពូលបុស្បុក គឺមានសន្លឹកបិណ្ឌ រីឯលើកំពូលចេតិយគេហៅថា ឆ័ត្រ្រូត ' បុស្បុក មានជំបូល ចេតិយ គ្មានជំបូលទេ ' ។

[៤] មណ្ឌប : ជាកំ ឬ tente ខ្មែរច្រើនហៅចំពោះប្រាសាទតូចៗ ដែលមានដំបូលជាកំពូលរាងក្រឡោ សណ្ឋានម្ដុជ វិចិត្រដោយក្បាច់រចនាផ្សេងៗ ។

[៥] ព្រះបាទលង្ហិន ស្នានព្រះបាទព្រះ ចម្លងពីឥណ្ឌា លើភ្នំសមណ្ឌកូត ។

[៦] កឹង : ទូក ឬ ផ្ទះដែលមានដំបូលពីរថ្នាក់ 'ផ្ទះកឹង ឬ ទូកកឹង' ។

[៧] ដំកល់ស្នាមព្រះបាទព្រះពុទ្ធ ៥ ព្រះអង្គគឺ : ព្រះកុកសន្ធោ ព្រះនាគគមនោ ព្រះកស្សបោ ព្រះគោត្តមោ និង ព្រះសិអារ្យមេត្រិយ ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ខាងក្រោយព្រះវិហារព្រះកែវ មានរោងពីរសំរាប់ដាក់ជួង ខាងត្បូងឮសំឡេងធំ ខាងជើងឮសំឡេងតូច ។ សព្វថ្ងៃនៅមានតែរោងខាងជើងប៉ុណ្ណោះ ។ គេបន្លឺជួងទាំងពីរនេះនៅពេលព្រឹក និង ល្ងាច វេលាម៉ោង ៦ ជាសញ្ញា ពេលបើកទ្វារ និង បិទទ្វារ ។ ចំណែករោងជួងខាងត្បូងនៅឆ្នាំ ១៩៦០ សម្តេចនរោត្តមសីហនុបានរុះ ហើយទីនោះសាងចេតិយព្រះបាទសូរា មារិទ្ធ 'ព្រះឆាយាលក្ខណ៍ទី៥' វិញ ។ ទន្ទឹមនឹងព្រះវិហារខាងជើងមានមណ្ឌបមួយស្អាតខ្ពស់ គឺមន្ទីរហោព្រះត្រៃ 'សំរាប់ដំកល់ព្រះត្រៃបិតក ។

ថែវព័ទ្ធជុំវិញ មានក្លោងទ្វារគ្រប់ច្រកទាំងបួនទិស មានដំបូលរំលេចដោយកំពូលជហ្វា ហោជាង និងដំបូលលយចូលមកក្នុង គួរឱ្យគយគន់ ។ តាមថែវពោរពេញទៅដោយរូបគំនូររឿងរាមកេរ្តិ៍ ដែលប្រសូតិចេញពីវិចិត្រករខ្មែរ តំណាងឱ្យវប្បធម៌ អរិយធម៌ ខ្ពស់រស់រវើក នៃដើមសតវត្សទី ២០ តែសព្វថ្ងៃនេះ រូបគំនូរនេះបានខូចបន្តិចម្តងៗ ដោយសារអាយុឥដ្ឋ ថ្ម និង បាយអ ។ នៅឆ្នាំ ១៩៨៦ អ្នកបច្ចេកទេស ប៉ូឡូញ បានមកជួយជួសជុលឡើងវិញ ។ តែរហូតមកទល់សព្វថ្ងៃ នៅមិនទាន់ហើយនៅឡើយទេ ។

ក្នុងព្រះវិហារព្រះកែវមរកត ចំកណ្តាលមានបុស្បុក វិចិត្រសំរាប់ដំកល់ព្រះកែវមរកត សាងឡើងអស់តម្លៃជាប្រាក់សុទ្ធ ៤.០០០ រៀល ។ មុននឹងកើតព្រះវិហារនេះ ព្រះអង្គកែវដំកល់បណ្តោះអាសន្ននៅវត្តឧណ្ណាលោម ជំនាន់សម្តេចព្រះសង្ឃរាជព្រះនាម ទៀង 'ព្រះឆាយាលក្ខណ៍ទី ៦ និង ប្រវត្តិសង្ខេប' បុស្បុកនេះ ធ្វើអំពីឈើ ទាំងក្បាច់ ទាំងស្លឹកបិណ្ឌ ខាងក្រោមបិទម្នាងសិលា បិទមាសសន្លឹក គឺគេយកឈើម្យ៉ាងឈ្មោះ ឪឡោកជើងចាប ដែលអាចមានអាយុជាប់ជាងថ្ម ។ លោក ប៊ូ សៅ[៨] មានប្រសាសន៍ថា 'ឈើនេះគេអាចយកទៅធ្វើជាសន្លឹកក្បឿងប្រក់បានល្អណាស់ គឺនៅហាលថ្ងៃ មិនប្រេះបែក សាច់ជិត ហើយជាប់បានយូរ ។ ឈើនេះមានប្រើប្រាស់សំរាប់កសាងព្រះវិហារវត្ត អង្គបាលីចាស់ ស្រុកសំរោង ខេត្តតាកែវ[៩] ។

---

[៨] លោក ប៊ូ សៅ មានងារជា ឧកញ៉ាពិភក្តិរក្សាព្រះកែវ 'ឆ្នាំ ១៩៧៩ ដល់ ១៩៩១ លោកចូលធ្វើការនៅនាយកដ្ឋានអភិរក្ស ក្រសួង វប្បធម៌ មានតួនាទីរក្សាព្រះវិហារ ព្រះកែវមរកតទៀត តែលោក អនិច្ចកម្ម នៅដើមខែ ១១ ឆ្នាំ ១៩៩១

[៩] សព្វថ្ងៃនេះ សំណល់ឈើពោលខាងលើគ្មាននៅសេសសល់ទេ បន្ទាប់ពីព្រះវិហារថ្មីបានកសាងរួចរាល់ហើយ ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

I. ២. ប្រវត្តិរបស់វត្តព្រះកែវមរកត

ដោយមានការឈឺចាប់ ពីការជិះជាន់សង្កត់សង្កិន ក្នុងការគ្រប់គ្រងរបស់អាណានិគមបារាំង នឹង ដើម្បីរំដោះឱ្យផាច់រួចផុត ព្រះបាទសម្តេចនរោត្តម មុនសាងព្រះវិហារនេះ ព្រះអង្គបានផ្សង ទាមទារសេរីភាព ជូនប្រជាជន ។

ដំបូងព្រះអង្គឱ្យគេជីកដីមុខវត្តបុទុម មកដាក់ជាដីទួលព្រះវិហារ ដោយយកដីរ ១០ មកបញ្ជាន់ ។

ព្រះវិហារព្រះកែវមរកត កសាងលើកដំបូងជាសំណង់អំពីឈើនៅឆ្នាំ ១៨៩២ ដល់ ឆ្នាំ ១៩០២ ត្រួតពិនិត្យដោយមហាសង្ឃរាជ និល ទៀង គង់នៅវត្តឧណ្ណាលោម ។ ប្លង់ និង គំរោង គូរដោយ លោក ទេព និម្មិត រស់ ។ បានសម្ពោធន៍នៅឆ្នាំ ១៩០៣ គិតតម្លៃអស់ ៥០ ម៉ឺនរៀល ។ រៀបឥដ្ឋជាការ៉ូប្រាក់អស់ ៥.៣៣៥ ការ៉ូ 'ការ៉ូយកមកសំរាប់ប្រើ ៥.២៥១ ការ៉ូ' អស់ប្រាក់ ៤.៧០០ ណែន សាច់ប្រាក់សុទ្ធ ។ ក្នុងរាជ ព្រះបាទនរោត្តម 'ឆ្នាំ ១៩០៦' មានសាងសុវណ្ណកោដ្ឋ ។ ព្រះអង្គទ្រង់ផ្តាំថា : ដល់រំលាយសពព្រះអង្គ រួចត្រូវ យកកោដ្ឋមាសនេះទៅរំលាយ ធ្វើរូបសួងព្រះអង្គដាក់ក្នុងព្រះវិហារព្រះកែវមរកត ។ រូបសួងព្រះអង្គនេះ មានកំពស់ ១"៧០ ទំងន់ ៩០ គក្រ ទ្រង់ប្រាថ្នាឱ្យកើតជាពោធិសត្វ ព្រះរូបនេះគេហៅថា <u>ព្រះជិនវង្សរាជនិក នរោត្តម</u> សាងអំពីមាសសុទ្ធ ក្នុងរាជព្រះបាទស៊ីសុវត្ថិ 'ព្រះឆាយាលក្ខណ៍ទី ២' ។

នៅឆ្នាំ ១៩៦២ សម្តេចនរោត្តមសីហនុ បានឱ្យគេជួសជុលព្រះវិហារឡើងវិញ ជាសំណង់អំពីថ្ម 'បេតុងអារម៉េ' រហូតដល់ឆ្នាំ ១៩៧០ ត្រួតពិនិត្យដោយ ឯកឧត្តម សាន យន់ 'ឧកញ៉ា ភឹង វរៈវាងជ័យ' គិតជាតម្លៃអស់ ២០ លានរៀល តម្លៃថ្មកែវអស់ ៥ សែនរៀលទៀត ។ ឯកសារមហាបុរសខ្មែរបានសរសេរ ពីបរិវេណនៃព្រះវិហារព្រះកែវមរកតថា :

ឯសម្តេចព្រះមហាសង្ឃរាជ 'ទៀង' និង ព្រះធម្មលិក្ខិត យឹម លោកនិមន្តមកត្រួតត្រាការងារធ្វើ វិហារព្រះឧបោសថ [១០] រាល់ថ្ងៃ នោះលោក Andrilleux ជាតិបារាំងសែស នាំសារពើគ្រឿងប្រដាប់សំរាប់ ធ្វើការងារមកថ្វាយហើយ ។ ឱ្យលើកដីថែមបំពេញប្រាប់បុកបង្ហាប់កំពស់ ៧ ហត្ថរាបស្មើ ហើយរៀបថ្ម កសាងជាជញ្ជាំងខ្ពស់ឡើង ទ្រធ្នឹមត្រឹមស្មើគ្នាព្រះទ្វារ ៨ បង្អួច ១៦ សុំព្រះទ្វារ បង្អួចរចនាដូចម្តុង តួព្រះវិហារ ខាងក្នុង ទទឹង ១១"៤០ បណ្តោយ ៣១"៦០ អមខាងធ្វើជាត្រឡែងកែង ទទឹងបណ្តោយមុខ ដាច់ កំពូលស្រួចខ្ពស់ត្រដែតធ្វើជាមហាម្កុដ ប្រាសាទដូចឋានត្រៃត្រឹង្សច្រើនថ្នាក់ក្នុក់សារពើសួគ្រ ប្រក់ក្បឿងពណ៌ ដាក់ជហ្វាដងក្តារនាគ ហោជាងក្បាច់រចនា ដាក់ញក់ទិព្វមាសរង្សី ភ្លឺចិញ្ចាចចិញ្ចែងចាប់សែង រង្សី ព្រះទិនករឋានក្រោម បួកលាបលនបាយអ កំបោរថ្មស៊ីម៉ង់ រំលឹងទៅជាថ្មសុទ្ធ ទ្រជើងជញ្ជាំងថ្មកែវ ក្បាច់ពេជ្រ

---

[១០] ដើមឡើយព្រះវិហារព្រះកែវមរកតមានឈ្មោះថាព្រះវិហារព្រះឧបោសថ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ព្រះទ្វារជណ្តើរកាច់ថ្មកែវក្រាលពេញពាសទីឋានថ្នាក់លើក្រោម ខាងក្រៅទល់ដាច់និងព្រះ កំផែងកែវដែក ក្បាច់រំហោកផ្កាវៀងត្រឹមគ្នា ព្រះក្លោងទ្វារដែកជារាងឥន្ទធ្នូ ក្បាច់រំហោកស្លឹកទេស វិសេសរំលេចភ្នី សំរាប់បើក ចេញចូលឋានក្នុងជញ្ជាំងគំនូរទេព និម្មិត រឿងបឋមសម្ពោធិទសជាតិជុំវិញពិដានផាត់ជាពពក ពពុះទឹកផ្ទៃ មេឃ ឋានកណ្តាល សាងជារតនបល្ល័ង្កពេជ្រ ផ្កាឈូកផុសឡើង ស្រទាប់កេសរ ក្លិបសំរាប់ទ្រអង្គព្រះកែវ មរកតគង់ មានព្រះមហាស្វេត្រច័ត្រ បាំងពីលើទីក្នុងព្រះវិហារ ដែរប្រាក់សុទ្ធកាត់ជា ៨ជ្រុង ក្បាច់រំលេចភ្នី ក្រាលពេញទាំងអស់ ហើយមានគោមកែវព្យួរគ្រប់ល្វែងសំរាប់អុជ អគ្គិសនីឯទីវាលខាងឧត្តរលើកដីខ្ពស់ បុក បង្ហាប់រៀបថ្មកសាងជាព្រះមណ្ឌប ក្បាច់រចនាច្រើនថ្នាក់ កំពូលស្រួចទៅលើ ដាំកញ្ចក់ទិព្វមាសភ្លឺច្រាសរន្ទាល មានបង្អួចបើកបិទ ឋានក្រោមខាងក្នុងក្រាលឥដ្ឋពណ៌ ខាងក្រៅរចនាដោយថ្ម និង ជណ្តើរកាច់ ដោយថ្មកែវសំរាប់ដំកល់ព្រះគម្ពីរព្រះត្រៃបិតក ទីវាលខាង ទក្សិណ លើកដីខ្ពស់សំរាប់រៀបថ្មកសាង ជាភ្នំ ខ័ន្ធមាលីនាទីបពិតកីឡាសញោចញកឈូកផកកុកគោហារ ហេមវារុក្ខាលតា ប្រកចេកទេស នូនស្រី ចំប៉ី ចំប៉ា សព្វរុក្ខជាតិ ជណ្តើរកាច់គេចចូល សឹងថ្មកសាងជាព្រះមណ្ឌប សំរាប់ដំកល់សំណាក់ព្រះបាទបថវី ដែល ព្រះអង្គទ្រង់ជាន់ជាប់នៅផែនសិរិទ្ធិ ។ ទីវាលខាង និរតី លើកដីបុកបង្ហាប់រាបស្មើ កសាងជាព្រះមន្ទីរសទ្ធម្ម ប្រក់ក្បឿងពណ៌ ដាក់ជហ្វាជងក្តារនាគ ហោជាងក្បាច់ ដាំកញ្ចក់បិទមាស សំរាប់ព្រះភិក្ខុសង្ឃទេសនា ចំរើនព្រះសត្តប្បករណាភិធម្មថ្វាយព្រះរាជកុសល ។ ទីវាលខាងបច្ចឹមកសាងជាហោរគាំងទាំងគួរទន្ទឹមគ្នា សំរាប់ព្យួរគាំង ។ ទីវាលខាងបូពិរៀបថ្មធ្វើជាបុស្បុក ប្រក់កំបោរស៊ីម៉ង់រំលីងថ្មសុទ្ធសំរាប់ដំកល់ព្រះរូបមហិន្ទ្រ សុវណ្ណ ស្នងព្រះអង្គគង់អស្សពង្ស កុំឱ្យត្រូវកំដៅព្រះអាទិត្យ ទីវាលខាងអគ្នេយ៍ លើកដីរៀបថ្មធ្វើជាកឹងរចនា ខាងក្នុងសាងជា អង្គព្រះពុទ្ធបដិមាគង់លើរតនៈបល្ល័ង្គ និង ដំកល់សំណាកព្រះបាទបថវីទាំង ៤ ព្រះអង្គ ដែលជាន់ជាប់មានស្នាមនៅផែនថ្ម ។

ឯកំផែងកែវក្រៅធំទូលាយ កំពស់ ៩ហត្ថ មានព្រះក្លោងទ្វារទាំង ៤ ទិស កំពូលស្រួច រចនាជា ប្រាសាទមុខព្រហ្មទាំង ៤ ។ ជ្រុងប៉មទាំង ៤ ធ្វើជាស៊ុំសាងកំពូលស្រួចប្រក់ក្បឿងស្រកា លេញទាំង ៤ ទិសដូចគ្នា ហើយធ្វើថែវជុំវិញ ធ្វើដោយសសរឈើ ជញ្ជាំងឥដ្ឋប្រក់ក្បឿងស្រកាលេញ ១៨១ ល្វែង ។ មានគួរគំនូររាមកេរ្តិ៍ជុំជាតិជុំវិញ ។ ខាងទិសបូពិ ក្រៅព្រះកំផែងកែវ មានព្រះកំផែងកែវមួយ មួយជាន់ ទៀត មានធ្វើព្រះក្លោងទ្វារ ផ្លូវចេញចូលទៅមុខលាន ។ ក្នុងកំផែងកែវខាងមុខមានកសាងធ្វើជាសាលាកាំរឿន ។ អមផ្លូវខាងជើងមានសាលាកាំរឿនពីរទន្ទឹមគ្នា ខាងត្បូងផ្លូវមានសាលាកាំរឿនពីរទន្ទឹមគ្នា ប្រក់ក្បឿង ស្រកាលេញ ដាក់ជហ្វាជងក្តារនាគ សំរាប់ក្រុមព្រះរាជបណ្ឌិត ប្រែព្រះបាលីព្រះត្រៃបិតកជាភាសា ខេមរភាសា សំស្ក្រិតប្រិតប្រៀង ព្រះភិក្ខុសង្ឃសាមណេរ ។ ក្នុងទីព្រះកំផែងកែវវាលចន្លោះ លើដីបុក បង្ហាប់ រាបស្មើ ហើយក្រាលឥដ្ឋស៊ីម៉ង់ពេញពាសទាំងអស់ ។ វី វាលចន្លោះក្នុងព្រះកំផែងកែវ ទទឹង ១៣០ ម

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

បណ្តោយ ១៦០ម៩០ ។ លុះហើយស្រេចហើយ សម្តេចព្រះសង្ឃរាជ សង្ឃនាយក ទៀង ព្រះធម្មលិក្ខិត យឹម នាំពួក មេការជាងចូលថ្វាយព្រះពរថ្វាយការ ដែលរចនាធ្វើព្រះវិហារ និង ការគ្រប់ជីព្វក្សចស្រេចហើយ ។

ព្រះបាទសម្តេចព្រះនរោត្តម ទ្រង់ព្រះអំណរពន់ប្រមាណ ទ្រង់ព្រះបញ្ញត្តិឱ្យហៅនាមវត្តថា ព្រះឧបោសថវត្តនារាម ព្រះកែវមរកត ។ ទើបទ្រង់ព្រះរាជបញ្ជានាម៉ឺនសព្វមុខមន្ត្រី ឱ្យទៅហែរ ព្រះរូបព្រះមហិន្ទ្រសុវណ្ណស្នងព្រះអង្គគង់អស្សពង្ស ពីទីស្ងួនមាត់ទន្លេ មកដល់ព្រះឧបោសថ លើកឡើងដំកល់លើព្រះទែនថ្ម ក្រោមបុស្បុកឈមព្រះភ័ត្រា ត្រង់ទៅទិសបូព៌ា ។ ស្តេចឱ្យទៅហែរព្រះបាទបថវី ពីវត្តឧណ្ណាលោមមកដល់ចូលក្នុងព្រះឧបោសថ ។ ឯសំណាកព្រះបាទបថវីមួយ ដែលព្រះពុទ្ធអង្គទ្រង់ជាន់ មានស្នាមជាប់នៅផែនថ្មសិរិទ្ធិ អញ្ជើញឡើងទៅលើភ្នំខ័ន្ធមាលីនាទីបពិតកែឡាស ចូលដំកល់ទុកក្នុងមណ្ឌប ទក្សិណទិស ។ សំណាកព្រះបាទបថវី ៤ ថាន ដែលព្រះដ៏មានបុណ្យទាំង ៤ ព្រះអង្គទ្រង់ជាន់មានស្នាម ជាប់នៅផែនថ្មសិរិទ្ធិនោះ អញ្ជើញឡើងចូលទៅដំកល់ទុកក្នុងកឹងអគ្នេយ៍ទិស ហើយទ្រង់ព្រះរាជបញ្ជាមុខក្រសួងឱ្យធ្វើរោង ឆទាន ទាំង ៤ទិសជុំវិញ ។ ក្រៅរបៀងព្រះឧបោសថ ទុកបំរុងព្រះរាជទានភោជនាហារ ទ្រង់ឱ្យធ្វើឆ្នោតដាក់ដីរ សេះ រទេះគោ ក្របីទូក គ្រប់គ្រឿងប្រដាប់សព្វសារពើ គ្រឿងប្រាក់ គល់មាំង និង សំពត់ ខោអាវ ក្រម៉ា របស់ទ្រព្យអ្វីៗ ដែលមហាជនត្រូវការប្រើ រាប់អានឱ្យមានគ្រប់ ឱ្យដាំដើមកល្បព្រឹក្សទាំង ៤ ទិសសំរាប់ឡើងបាចទាន ។ ទើបទ្រង់ព្រះរាជបញ្ជាឧកញ៉ាភិងវរះវាងជ័យ 'ជួន' ឱ្យប្រជុំក្រុមព្រះរាជបណ្ឌិត ព្រាហ្មណ៍ព្រិឡ្យហោរាចារ្យ ឱ្យមើលឫក្សជាមហាមង្គលសួស្តី និង តាំងចូលបុណ្យបញ្ចុះសីមាវត្តព្រះឧបោសថ [១១]

នៅជំនាន់នោះ ថែវ និង សាលាបុណ្យ ជាកន្លែងសំរាប់ព្រះសង្ឃរៀនភាសាបាលី ប្រឡងដេញប្រយោគ ។ ឯសាលាកម្មរៀនសំរាប់អាចារ្យ អាចារ្យបាលី សំស្រ្កិត និង ក្រុមរាជបណ្ឌិត ។ ចាងហ្វាងក្រុមរាជបណ្ឌិតឈ្មោះ លោក ឧកញ៉ា វង្ស សារពេជ្រ អៀង ។ លុះដល់ឆ្នាំ ១៩១៣ កើតសាលាបាលីជាន់ខ្ពស់នៅពុទ្ធិកថ្មី គេក៏នាំគ្នាទៅរៀននៅទីនោះទៅ [១២] ។

ទ្វារ និង បង្អួចព្រះវិហារ ត្រូវបានជាងឆ្លាក់ពីរឆ្នាំ ។ មេជាងឈ្មោះ លោក អោក កុល អនុមេជាង គឺលោក យាវ យ៉ែម រីឯអ្នកត្រួតត្រា គឺជាង ឱល រីឯគណៈកម្មការសាងសង់ព្រះវិហារមានៈ

- អ្នក ឧកញ៉ា ភិងវរះវាងជ័យ អធិបតីសីវង្រ្កា សាន យន់ អគ្គនាយកក្រសួង នានាក្នុងព្រះបរមរាជវាំង ។
- អ្នក ឧកញ៉ា មហាមន្ត្រី ញឹក ទូ ប្រធានគណៈកម្មការសំណង់ថ្មី
- អ្នក ឧកញ៉ា ពិនិត្យ រចនា នាយក្រសួងផ្ទៃ កែ មាស

---

[១១] ដកស្រង់ពីឯកសារ មហាបុរសខ្មែរ ទំព័រ ១១៩៥, ១១៩៦, ១១៩៧, ១១៩៨ ។

[១២] ពត៌មានពីលោក ប៊ូ សៅ ឧកញ៉ាពិតក្តិរក្សាព្រះកែវ ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

- អ្នក ឧកញ៉ា អនុពន្ធ អគ្គនាយក ក្រសួងវាំង ភូឈួយលោកវាំង

- អ្នក ឧកញ៉ា ឥស្សរ សម្បត្តិ តៃ ធឿន ក្រុមព្រះមលក្ខណ៍

- អ្នក ឧកញ៉ា សម្បត្តិរាជា តឹប យន នាយព្រះរាជគណៈនេយ្យ

- អ្នក ឧកញ៉ា អ៊ឹង ក្រពុំផ្កា រដ្ឋមន្ត្រីក្រសួងសាធារណៈ

- អ្នក ឧកញ៉ា រចនាពិសេស ចៅ ហ៊ុន នាយផ្នែកសាធារណការព្រះរាជបល្ល័ង្ក [១៣] ។

រីឯប្រធានផ្នែកព្រះវិហារព្រះកែវមរកត មានងារហៅថា ព្រះពិភក្តិ រក្សានាយផ្នែកព្រះកែវមរកត ឬ ហៅថា ឧកញ៉ាពិភក្តិរក្សាព្រះកែវ :

ដំបូង គឺ លោក តា ធុច

ក្រោយមក គឺ លោក ប៊ូ សៅ

- ងារអ្នកមន្ត្រីធ្វើការនៅក្នុងព្រះបរមរាជវាំង មានដូចតទៅ ÷

- អ្នក ឧកញ៉ា ពិភក្តិ រក្សា ព្រះកែវមរកត

- អ្នក ឧកញ៉ា រាជានុកូល រោងដំរី

- អ្នក ឧកញ៉ា ពេជ្រសង្គ្រាម កាំជ្រួច

- អ្នក ឧកញ៉ា ពិភក្តិ រក្សា រាជាយាន

- អ្នក ឧកញ៉ា ពិភក្តិ រក្សា ពិជិតសង្គ្រាម ទង់ជ័យ

- អ្នក ឧកញ៉ា ពិភក្តិ រក្សា ចក្រវិត 'ចាងហ្វាងមេការ

- អ្នក ឧកញ៉ា ពិភក្តិ រក្សា មហាធិបតី 'ភ្លេង'

- អ្នក ឧកញ៉ា ពិភក្តិ រក្សា រចនាពិសេស 'សាធារណរាជបល្ល័ង្ក'

- អ្នក ឧកញ៉ា ពិភក្តិ រក្សា ភេត្រា 'កប៉ាល់ , កាណូត'

- អ្នក ឧកញ៉ា ពិភក្តិ រក្សា ព្រះចន្ទ្រជី 'ស្មុំអ្នករំសព'

- អ្នក ឧកញ៉ា ពិភក្តិ រក្សា វង្សសារពេជ្រ 'រាជបណ្ឌិត'

- អ្នក ឧកញ៉ា ពិភក្តិ រក្សា រាជនិវេសន៍ 'ចាងហ្វាងសារមន្ទីរ

- អ្នក ឧកញ៉ា ពិភក្តិ រក្សា ទេពវីរជន ទូក កែ ហៅ

- អ្នក ឧកញ៉ា ពិភក្តិ រក្សា ប្រាជ្ញាធិបតី 'ពង្សាវតា'

- អ្នក ឧកញ៉ា ឥស្សរសម្បត្តិ 'ឃ្លាំងប្រាក់'

- អ្នក ឧកញ៉ា រាជបរិរក្សតម្រួតមហាត្លិក 'បាំងក្លស់'

---

[១៣] ពតិមានពីលោក ប៊ូ សៅ ឧកញ៉ា ពិភក្តិរក្សាព្រះកែវ ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

- អ្នក ឧកញ៉ា រាជសម្បត្តិ
- អ្នក ឧកញ៉ា ឥស្សរៈមន្ត្រី 'នាយការិយាល័យបុគ្គលិក'
- អ្នក ឧកញ៉ា ព្រះស្ដេចធិបតី សង្ឃការី
- អ្នក ឧកញ៉ា អគ្គរាសោភ័ណ 'ក្រុមពិធីការ'
- អ្នក ឧកញ៉ា ធម្មសេនា ភ្នួឈួយ
- អ្នក ឧកញ៉ា ពិភក្តិរង្សី 'រក្សាប្រាសាទ ទេវា , ភោជនីយ , ចន្ទឆាយា'
- អ្នក ឧកញ៉ា ពិភក្តិ ទិព្វវន្នឧទ្យាន 'សួនច្បារ'
- អ្នក ឧកញ៉ា ពិភក្តិ រក្សារាជស្ថាន 'អ្នកចាំជំណាក់ ផៃ'
- អ្នក ឧកញ៉ា ប្រសើរ ស្ងួរិសក្តិ , ភ្នួឈួយ ឧកញ៉ារាំង
- អ្នក ឧកញ៉ា រាំងវរៈរៀងជ័យ ខុសពី ឧកញ៉ា វរៈរាំងជ័យអធិបតីស្រីង្គា ។
- អ្នក ឧកញ៉ា ពិភក្តិ រក្សា មហាមន្ត្រី 'នៅពីលើសេនាបតី ស្ទំទាំងអស់'

<u>កំណត់សំគាល់</u> : ប្រវត្តិរបស់វត្តព្រះកែវមរកតនេះ មានសរសេរនៅក្នុងឯកសារមហាបុរសខ្មែរ និង ពតិមានខ្លះៗទៀតបានមកពី លោក ប៊ួ សៅ 'ឧកញ៉ា ពិភក្តិរក្សា ព្រះកែវមរកត' ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ថែចព្រះវិហារព្រះកែវមរកត

ព្រះវិហារព្រះកែវមរកត

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

- បំណែកមួយនៃថែវព្រះវិហារព្រះកែវមរកត ទ្វារចូលខាងត្បូង ' ទក្ខិណាពណិ '

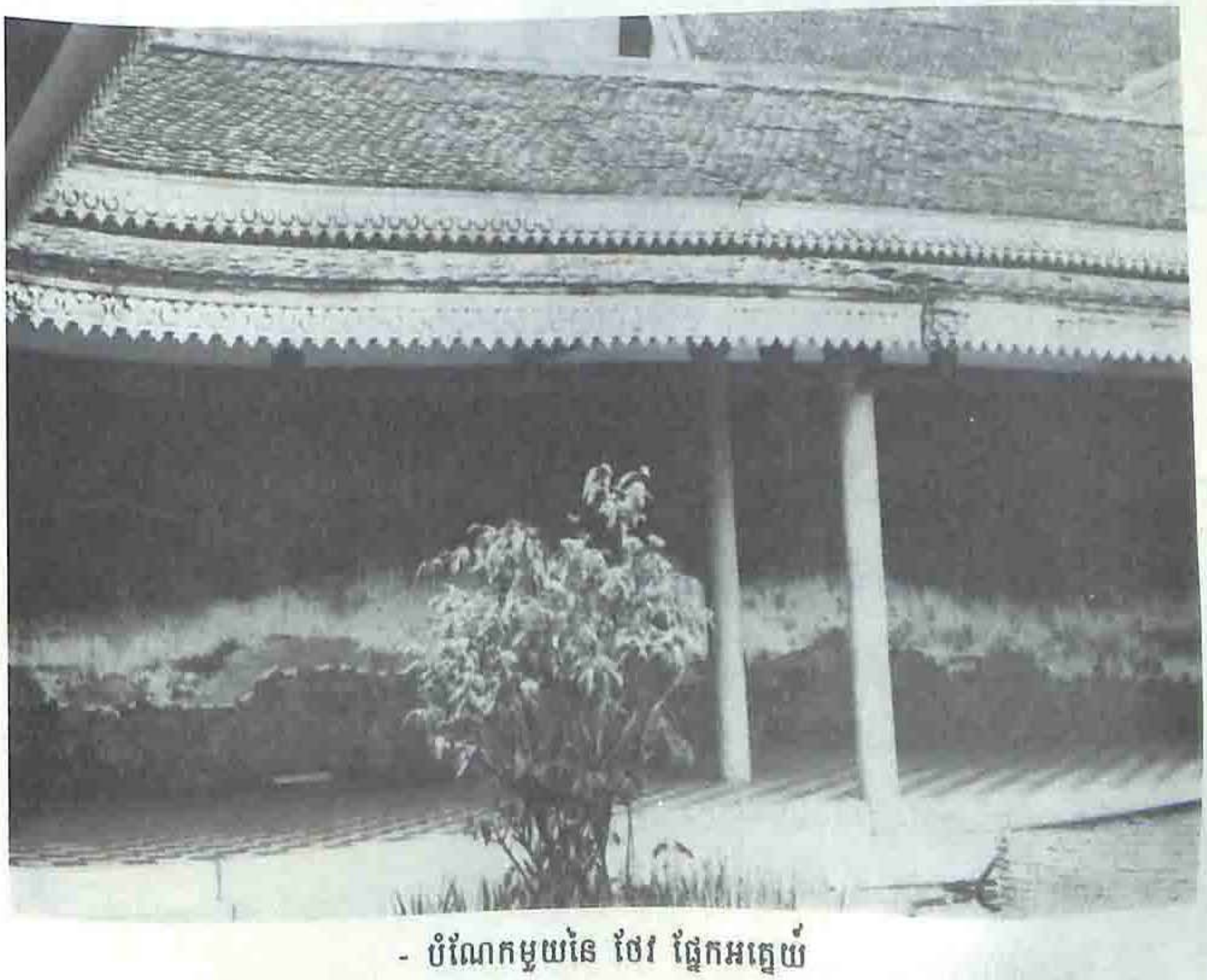

- បំណែកមួយនៃ ថែវ ផ្នែកអគ្នេយ៍

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

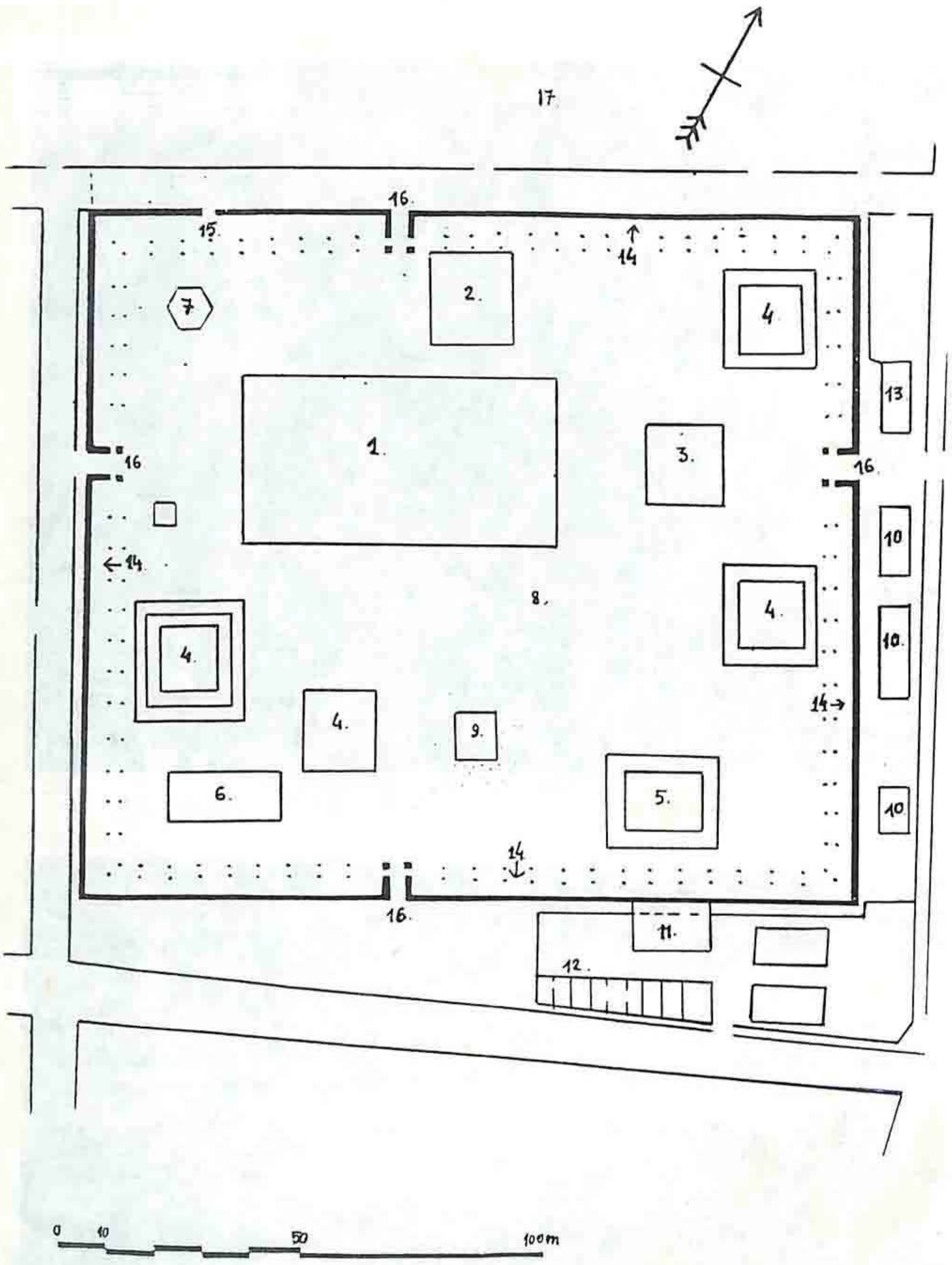

- ប្លង់ព្រះវិហារព្រះកែវមរកត មាត្រដ្ឋាន ១,១000

'គូរដោយ លោក យូ សំអែល'

១- ព្រះវិហារព្រះកែវមរកត , ២- មន្ទីរហោព្រះត្រៃ

៣- ព្រះរូបមហិន្ទ្រសុវណ្ណគង់លើអស្តរ , ៤- ចេតីយ៍

៥- មន្ទីរកឹងព្រះបាទ , ៦- សាលាព្រះសុធម៌ , ៧- រោងជួង

៨- ទីធ្លារបស់ព្រះវិហារ , ៩- ភ្នំខ័ន្ធមាលី នាទីបពិតកៃលាស់

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

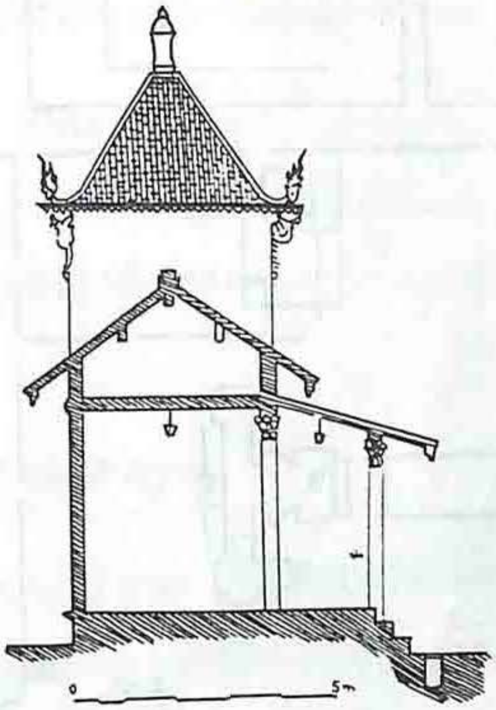

- ប្លង់ពុះថែវព្រះវិហារព្រះកែវមរកត

មាត្រដ្ឋាន ១,៥០ ' គូរដោយ លោក យូ សំអែល '

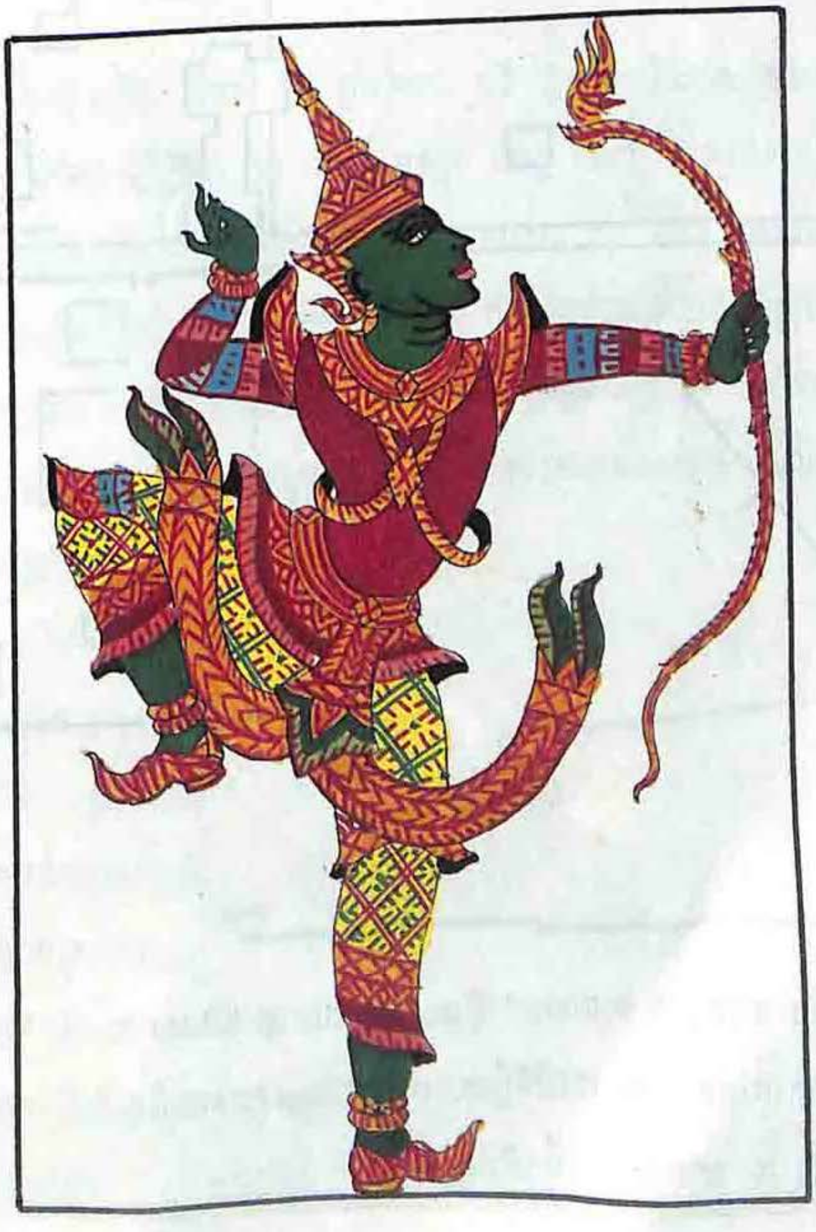

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

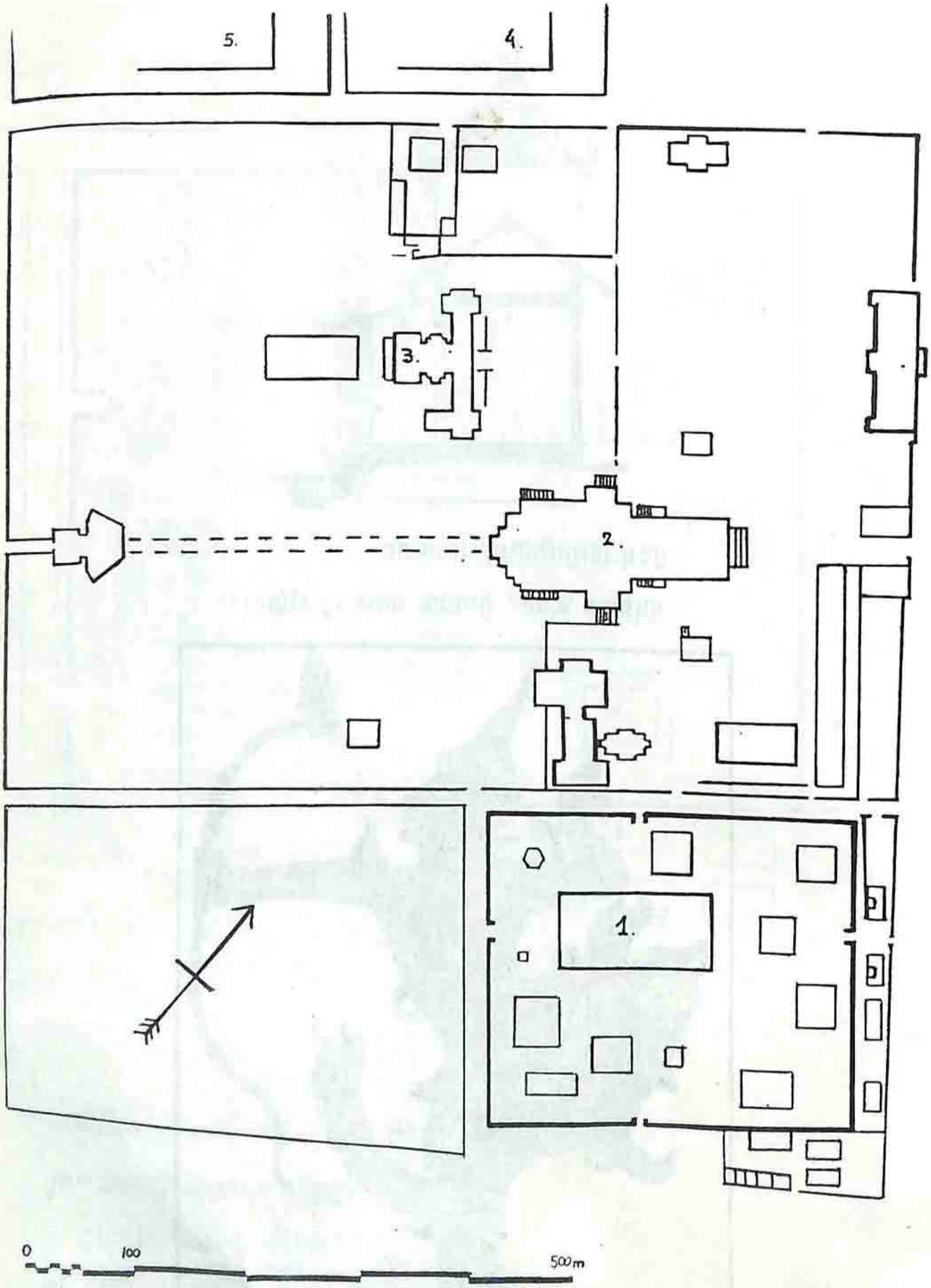

- ប្លង់ព្រះបរមរាជវាំង មាត្រដ្ឋាន ១,៥០០០ ' គូរដោយលោក យូ សំអែល '

១- ព្រះវិហារព្រះកែវមរកត , ២- ទេវាវិនិច្ឆ័យ, ៣- មហាប្រាសាទខេមរិន្ទ

៤- សារមន្ទីរជាតិ, ៥- សាកលវិទ្យាល័យវិចិត្រសិល្បៈ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

I.៣. គំនូរបុរាណជាប់ជាមួយនិងជីវភាពប្រជាជន

បុរាណលោក គូររាងរៅ សំណង់ និង ឧបករណ៍ប្រើប្រាស់ ធំតូច សំរាប់បំរើតាមជីវភាពរស់នៅរបស់ព្រះមហាក្សត្រ ព្រះសង្ឃនាម៉ឺន និង ប្រជាជន គ្រប់ជាន់ថ្នាក់ឱ្យមានលក្ខណៈខុសៗគ្នា និងលោកបានឱ្យឈ្មោះខុសប្លែកៗពីគ្នា ។ ក៏ប៉ុន្តែក្នុងសិល្បៈយើងតែងសង្កេតឃើញមានការវិវត្តជាបន្តបន្ទាប់តាំងពីសម័យហ្វូណន រហូតមកដល់សម័យបច្ចុប្បន្ននេះ ។

I. ៣.១. ផ្នែកស្ថាបត្យកម្ម

កើតមកជាមនុស្សលើលោកនេះ គឺត្រូវតែមានទីស្នាក់អាស្រ័យគ្រប់ៗគ្នា សូម្បីតែសត្វក៏តែងមានជំរករបស់វាដែរ ។ មនុស្សដែលស្លាប់សូន្យទៅហើយ ក៏មានកន្លែងទុកដាក់ តាមឋានៈ វណ្ណៈ រៀងៗខ្លួន ។

អាស្រ័យហេតុនេះ ទើបបុរាណលោកគូរ សំណង់នានា ដែលធ្លាប់មានរួចមកហើយប្លែកៗគ្នា ទោះបីជា សំណង់ចាស់បែកបាក់ទៅហើយក៏ដោយ ក៏រមែងមានស្លាកស្នាម ជាពន្លឺដើម្បីកសាងឡើងវិញបានដែរ ដូចជា ÷

ព្រះបរមរាជវាំង 'គំនូរទី ១' ព្រះវិហារ កុដិ ផ្ទះ ផ្ទះសំណាក់ សាលារៀន សាលាបុណ្យ សាលាទាន សារមន្ទីរ អាស្រម ចេតិយ មេរុ បល្ល័ង្ក បុស្បុក កោដ្ឋ ។ល។ សំណង់ទាំងនោះតែងមានក្បួនខ្នាត សំរាប់ការសាងសង់ ' បណ្ដោយ ទទឹង កំពស់ ជណ្ដើរ ទ្វារ សរសរ. . . ។ល។ ' មានលក្ខណៈ និង ក្បូរក្បាច់ រចនា ហើយមានឈ្មោះហៅផ្សេងៗពីគ្នា ។ ឧទាហរណ៍ : កុដិសំរាប់ព្រះសង្ឃស្នាក់នៅ មានលក្ខណៈខ្លះប្លែកពីផ្ទះរបស់ប្រជាជនរស់នៅ ។ សំណង់នីមួយៗ បុរាណលោកគូរឱ្យមានក្បាច់រចនាលំអរជាដរាប ហើយក្បាច់សំរាប់លំអរនោះ បុរាណលោកគូរជាច្រើនបែបច្រើនយ៉ាង សំរបទៅតាមទីកន្លែង ដែលត្រូវដាក់ និង ឱ្យមានន័យត្រឹមត្រូវសមស្របផង ។

យើងខ្ញុំលើកយកគំនូរក្បាច់ខ្លះមកបង្ហាញជូន ÷

- លោក គូរ ក្បាច់ផ្ដែរ ដាក់លើទ្វារ
- លោក គូរ ហោជាង ច្រើនមានបីជ្រុង
- ក្បាច់កន្ទុយហង្ស
- ក្បាច់គ្របកល្បូក
- ក្បាច់ភ្ញីទេស : ក្បាច់លាស់ដូចស្លឹកឈើ
- ក្បាច់ភ្ញីភ្លើង : រាងដូចអណ្ដាតភ្លើង
- ក្បាច់ភ្ញីទឹក : រាងដូចភ្ញីភ្លើង តែមិនលាស់ដូចស្លឹកឈើទេ

រាក់រាយ

រាក់រយ ធ្មេញត្រី

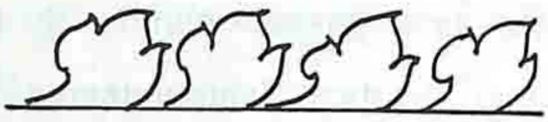

ជើងសើង

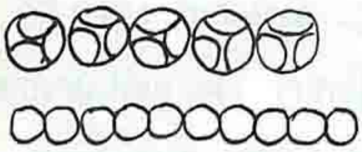

ពងត្រី

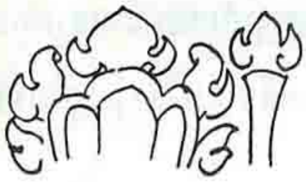

ឈូក

ពេជ្រ

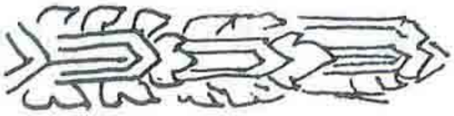

ទ្រូងមាន់

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ឈូកក្បាច់

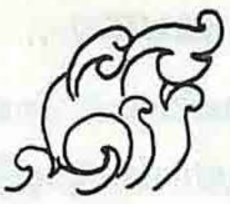

រាក់រយមៀន

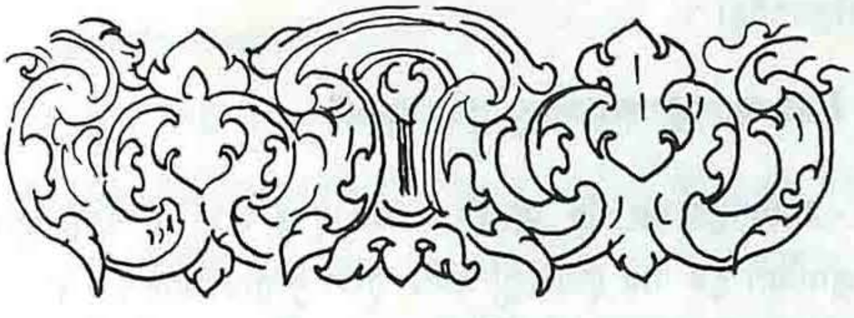

ទឿង

ជកឡាយ

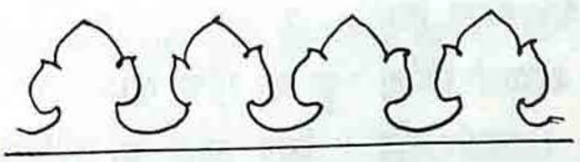

ក្រញៀល

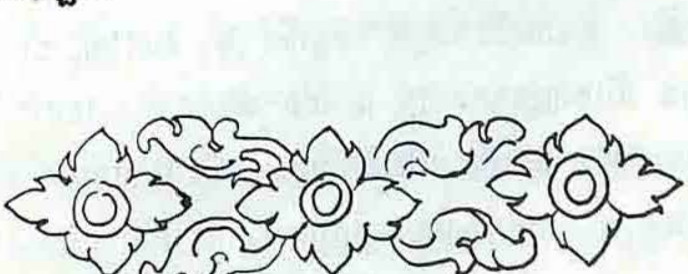

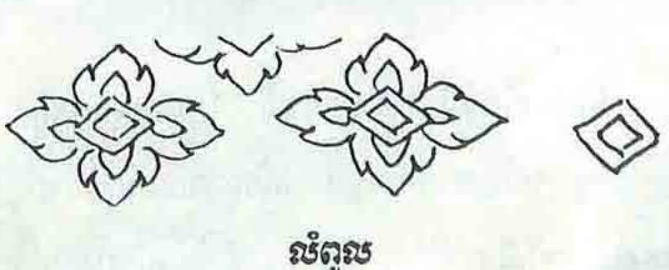

លំពួល

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

I.៣.២. ទេសភាព

គំនូរទេសភាពពីធម្មជាតិ បុរាណលោកគូរទៅតាមទីកន្លែង និងតាមពេលវេលា គឺមានដើមឈើងាប់ ស្របទៅតាមពេលវេលាដែលតួអង្គធ្វើដំណើរក្នុងព្រៃ ហើយមានទុក្ខព្រួយ ។ ដើមឈើរស់ស្រស់បំព្រង ពេលតួអង្គ មានសេចក្ដីសុខសប្បាយ ហើយលោក គូរ ថ្ម ជ្រោះ បឹងបួរ ទន្លេ ពពក មេឃ គឺលោកប្រើពណ៌ស្របទៅតាមកាលៈទេសៈក្នុងផ្ទៃរឿង និងមានយប់ មានថ្ងៃ មានព្រឹក ល្ងាច ។ល។

<u>ឆាក</u> : គំនូរជាឆាកមានរបៀបរៀបរយជានិច្ច គឺលោកគូរ ស្ដេច មន្ត្រី ស្នំ សេនា ... មានទីតាំងដោយឡែកៗពីគ្នា ។

I.៣.៣. ឧបករណ៍ប្រើប្រាស់ទូទៅ

- <u>សំភារៈប្រើក្នុងផ្ទះ និង ក្រៅផ្ទះ</u> : មាន តុ ទូ កៅអី ល្អី កញ្ជើ ត្បាល់បុក ត្បាល់កិនស្រូវ អង្រែ កញ្ជ្រែង ត្បាល់បក់ ក្អម ចាន ឆ្នាំង ខ្សៀ កាំបិត ពូថៅ ថូ ប៉ាន់ ពេង ... ។

- <u>ឧបករណ៍កសិកម្ម</u> : កាំបិត ពូថៅ ចប បង្គី រទេះ រនាស់ នង្គ័ល ស្នាច ថ្លឹង កណ្ដៀវ រហាត់ទឹក ...។

- <u>ឧបករណ៍នេសាទ</u> : អង្រុត ឈ្នាង លប ទ្រូ សន្ទូច ស្នូរ សំណាញ់ មង អួន ធ្នុក ច្បូក..។

- <u>ឧបករណ៍តម្បាញ</u> : កី ' កីត្បាញក្រម៉ាអំបោះ កីត្បាញកន្ទេល កីត្បាញហូល ផាមួង ' រហាត់រវៃ អំបោះ ស្នាមូអំបោះ ត្រល់ ... ។

- <u>ឧបករណ៍ប្រមាញ់</u> : ធ្នូរ ស្នា ព្រួញ ស្នូរ ... ។

- <u>ឧបករណ៍ចម្បាំង</u> : ខែល ព្រួញ ធ្នូរ លំពែង ដាវ .. ហើយឧបករណ៍ទាំងនោះ ប្រើតាមឋានៈទៀត គឺមានអាវុធ សំរាប់ស្ដេច និង មន្ត្រី 'គំនូរទី២' អាវុធសំរាប់ពួកយក្ស 'គំនូរទី ៣' និង អាវុធចម្បាំង ជាទូទៅ ' គំនូរទី ៤ ' ។

- <u>យានជំនិះ</u> : រាជរថសំរាប់ស្ដេច ' គំនូរទី៥ ,៦ ' រទេះខ្មែរ, ដំរី ' គឺមានតុបតែងលំអឱ្យដំរី : ដំរីចេញ ច្បាំង លំអផ្សេង ដំរីចេញក្រសាលព្រៃ តុបតែង លំអផ្សេង ' សេះ ' សេះក៏លោកគូរការតុបតែងលំអផ្សេងៗគ្នាដែរ សេះចេញច្បាំង សេះសំរាប់ជិះដើរលេង សេះជិះបំបួសនាគ ' ។ល។

មិនតែប៉ុណ្ណោះ លោកគូរ ពីសំលៀកបំពាក់គ្រប់ជំនាន់ គ្រប់ឋានៈ វណ្ណៈ គ្រប់វ័យ តាមភេទ ប្រុស ឬ ស្រី មិនដូចគ្នាទេ ប្រុសស្លៀកខោ , ស្រីស្លៀកសំពត់ ។ រីឯគ្រឿងអលង្ការក៏មានតាមបែបផែនដែរ មានគ្រឿងអលង្ការ សំរាប់ពាក់ក្នុងពិធីបុណ្យទាន, .ពាក់ធម្មតា និងពាក់ នៅពេលរៀបអពាហ៍ពិពាហ៍ ' មង្គលការ ' ។

ឧបករណ៍ ដែលយើងខ្ញុំជំរាបជូនខាងលើ បុរាណលោកគូរ លើក្រណាត់ លើសូត្រ លើក្រដាស់ ឆ្លាក់លើឈើ លើថ្ម លើភ្លុក លើស្នែង លើកុលាលភាជន៍ ប៉ាក់ដំណាង លំអ លើក្រណត់ គំនូរផ្សាយ ចំណាររលើស្បែកសត្វ លើស្លឹក សិលាចារិក ... ពិសេសគំនូរតាម ជញ្ជាំងប្រាសាទលើទ្វារ បង្អួច

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ហោជាង ជញ្ជាំងព្រះវិហារ សាលាបុណ្យ សាលាសំណាក់ សារមន្ទីរ សាលារៀន និង តាមថែវព្រះវិហារព្រះកែវមរកត ។ គឺយោលទៅតាមគំនូរទាំងនោះហើយ ដែលកូនចៅជំនាន់ក្រោយ បានឃើញហើយ ពិនិត្យពិចារណា និង ត្រងត្រាប់ អនុវត្ត ផលិត សំភារៈប្រើប្រាស់ទាំងនោះ មានលំនាំតាម បុរាណទាំងអស់ គឺគ្រាន់តែកែសំរួលខ្លះ តាមការវិវត្តន៍ នៃវប្បធម៌ស្របទៅនឹង សង្គមរស់នៅរបស់ខ្លួន ។

I.៤- សាសនា និង ជំនឿ

ប្រទេសកម្ពុជា មានសម័យកាលធំៗបី ÷

- សម័យមុនអង្គរ, សម័យអង្គរ និង សម័យក្រោយមហានគរ ឬ សម័យក្រោយអង្គរ ។

ផ្នែកលើសាសនា និង ជំនឿផ្សេងៗប្រទេសខ្មែរ មានតាំងពីដើមរៀងរហូតមក គឺចាប់តាំងពីសតវត្សខាងដើម នៃគ្រិស្តសករាជ ។ ជំនឿនិងសាសនានេះ មានការផ្លាស់ប្តូរ ទៅតាមសម័យកាល គឺពីសតវត្សទី ៥ ដល់ចុងសតវត្សទី១៣ ខ្មែរជឿលើសាសនាធំពីរ ព្រហ្មញ្ញសាសនា និង ពុទ្ធសាសនា មហាយាន្ត [១៤] ។

I.៤.១- ព្រះពុទ្ធសាសនា

ព្រះពុទ្ធសាសនាមានដើមកំណើតនៅប្រទេសឥណ្ឌា សតវត្សទី ៦ មុន គ.ស ។ ក្នុងរជ្ជកាលព្រះបាទ កនិស្ក ប្រមាណក្នុងសតវត្សទី ១ នៃ គ.ស ពុទ្ធសាសនាចែកជាពីរនិកាយ គឺនិកាយហីនយាន និង និកាយមហាយាន ។

ក្រោយពីព្រះពុទ្ធចូលបរិនិព្វាន ព្រះអង្គបានទុកនៅការបំភ្លឺដល់សត្វលោកឱយរួចចាកផុតពីទុក្ខទោសទាំងឡាយ :

១- ត្រូវកសាងតែអំពើល្អ ចេះអាណិត អាសូរដល់សត្វលោក

២- រំងាប់រាល់តណ្ហា និង រាល់កំហឹង

៣- ត្រូវចេះស៊ូទ្រាំ និង មិនកាប់សម្លាប់គ្នាទៅវិញទៅមក ឬសម្លាប់សត្វ [១៥] ។

និកាយហីនយាន ជានិកាយ ចង្អៀតចង្អល់ ពួកនេះម្នាក់ៗត្រូវធ្វើជាពន្លឺនៃខ្លួនឯង គឺពឹងលើខ្លួនឯង ។ ចំណែកនិកាយ មហាយាន ជានិកាយទូលំទូលាយ គឺម្នាក់ៗបានធ្វើជាពន្លឺនៃខ្លួនឯងផង និង អាចឧទ្ទិសជួយដល់ក្រុម គ្រួសារ មាតាបិតាផង ។ សតវត្សទី១៤ លទ្ធិថេរវាទចាប់មានកំណើតឡើង ហើយប្រើបាលី [១៦] ។

---

[១៤] សារ រស ពៅ : បាឋកថា មហាវិទ្យាល័យបុរាណវិទ្យា ភ្នំពេញ , ២៧ កុម្ភៈ ១៩៩៤

[១៥] Madeleine Giteau : Histoire du Cambodge P. 20.

[១៦] សារ រស ពៅ : បាឋកថា មហាវិទ្យាល័យបុរាណវិទ្យា ភ្នំពេញ , ២៧ កុម្ភៈ ១៩៩៤

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

I.៤.២- ព្រាហ្មណ៍សាសនា

ចុងសតវត្សទី១៣ ព្រហ្មញ្ញសាសនាចុះថយ ។ ព្រះអទិទេពជាទីគោរពសក្ការៈ ក្នុងព្រហ្មញ្ញសាសនា គឺ ព្រះព្រហ្ម (Brahma) ព្រះសីវៈ (Çiva) និងព្រះវិស្ណុ (Vishnu) ។ នៅគ្រប់ប្រាសាទទាំងឡាយរបស់ខ្មែរ ដែលឧទ្ទិសដល់ ព្រហ្មញ្ញសាសនា តែងតែមានរូបព្រះព្រហ្ម ឬ ព្រះសីវៈ ។ ព្រះវិស្ណុជាអទិទេពជួយការពារពិភពលោក គឺនៅពេលមាន សភាវៈអាក្រក់ ធ្វើឱយមានចលាចលដល់ពិភពលោក ព្រះវិស្ណុតែងចូលរួមជួយធ្វើអន្តរាគមន៍ ក្នុងរូបភាពជាមនុស្ស ឬក៏ជាសត្វ 'ជាជ្រូកព្រៃ' ។ ការចាប់ភពរបស់ព្រះវិស្ណុ ឈ្មោះថា អវតា [១៧] ។

អវតាសំខាន់បំផុតក្នុងរូបភាពជាមនុស្ស គឺព្រះរាម និង គ្រឹស្នះ ។ ព្រះរាមមានតួនាទីកំចាត់ឱ្យអស់រាល់ពួកយក្ស ' សភាវៈអាក្រក់ ' នៅកោះលង្កា [១៨] ។

I.៤.៣- រូបភាពព្រះពុទ្ធ និង ព្រះរាម

ចាប់តាំងពីសម័យមុនអង្គរ ខ្មែរបានជឿលើសាសនាធំៗពីរួចទៅហើយ ។ រូបភាពព្រះពុទ្ធជាពុទ្ធបដិមាករ ឬជារូបគំនូរ មាននៅតាមប្រាសាទ វត្តអារាមឬនៅតាមផ្ទះសម្បែងរបស់ប្រជាជន ។ ព្រះពុទ្ធដែលខ្មែរ គោរពបូជានោះ គឺស្ថិតនៅក្នុងគំនិត និង វប្បធម៌របស់ខ្មែរ ។ ក្នុងអក្សរសាស្ត្រខ្មែរ ឬក្នុងយុទ្ធកថា (épopée) បែបក្លឹង ឬ រឿងរាមកេរ្តិ៍ខ្មែរនាសម័យកណ្តាល 'សតវត្សទី១៤ ដល់ទី ១៨ ' ខ្មែរបានឱ្យតំលៃទៅលើព្រះរាម ។

រឿងរាមកេរ្តិ៍ខ្មែរ ដែលចាស់ជាងគេបំផុតមានឡើងនាសតវត្សទី ១៦, ១៧ [១៩] ។ ចំណែកឯរឿង រាមាយណៈ (Rámáyana) ដែលខ្មែរមានជាក្បាច់ក្រឡោតទាប ទៅតាមថែវប្រាសាទនានា គឺមានតាំងពីយូរលង់មកហើយ ប៉ុន្តែគេមិនបានប្រាប់យើង នូវសម័យកាលនៃរឿងនោះទេ ។ សិលាចារិក រាមាយណៈចែងជាអក្សរសិល្ប៍ ឬជាកំណាព្យ ក៏គ្មានលក្ខណៈសំគាល់ច្បាស់លាស់ថា ប្រែពីអត្ថបទ ឬពីភាសាណាឡើយ ហើយគេក៏មិនអាចដឹងថា ប្រភពនៃរឿងនេះ ចេញពីកវីខ្មែរ ឬជាឥណ្ឌាឡើយ [២០] ។

[១៧ - ១៨] Madeleine Giteau : Histoire du Cambodge P. 18.

[១៩] សាវ រស ពៅ : ពាថកថា មហាវិទ្យាល័យបុរាណវិទ្យា ភ្នំពេញ , ១៩៩២ - ៩៣ ។

[២០] Saveros Pou : Etude sur le Ramakerti (XVI - XVIIè siècle) P. 2

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

I.៤.៤. រឿងរាមកេរ្តិ៍ និង ការទស្សន៍ទាយ

ពាក្យដែលថា ព្រះរាមស្ថិតនៅក្នុងគំនិត និង វប្បធម៌របស់ខ្មែរនោះ គឺសូម្បីតែជំនឿរបស់ខ្មែរ ដែលជឿ លើការទស្សន៍ទាយ ក៏គេយកតួអង្គ ក្នុងរឿងរាមកេរ្តិ៍ខ្មែរ មកជាតំណាង ក្នុងការទាយរបស់គេដែរ ដូចជា ក្នុងតម្រា [៣] គេយកតួព្រះរាមនាងសីតា ព្រះលក្ស្មណ៍ ទសកណ្ឋ ពិភេក ហនុមាន ជតាយុស មកប្រើ រាប់ឫក គិតនិងថ្ងៃ ។

ឧទាហរណ៍ :

- អាទិត្យក្នុងខ្លួនក្លិសាន ពិភេក យុនមារ ត្រូវចាកចេញក្រុងលង្កាទាយថា គ្រោះកាចណាស់ណា ពួជពង្សញាតិការ និងមកពាលពាន ដាក់ខ្លួន និង ព្រាត់ប្រពន្ធប្តីកូនទុក្ខក្តៅស្មុំស្មួន និង ពានអាប់យស ពុំល្អ មួយទៀតនិង ឃ្លាតចាកស្ថាន ទោសទណ្ឌសាមាន្យ និង ធ្លាក់ត្រូវត្រង់អាជ្ញាបួនខែ ប្រយ័ត្នកាយាក្រែងជួនប៉ះពារនឹងរាជអាជ្ញានោះហោង ។

ច័ន្ទក្នុងខ្លួនបូពាំ ព្រះរាមឫទ្ធា កាលបានសីតាទេវី ទាយថាគ្រោះល្អសែនទ្វីសមណព្រាហ្មណ៍ជីនិយផល លាភសក្ការៈ ។ និងបានប្រុសស្រីគ្នីគ្នា រួមរស់ស្មោះស័គ្រ ស្និទ្ធស្នេហ៍ត្រេកត្រអាលអរ និងបាន ក្សេមក្សាន្ត ចិត្តបវរ សំពត់អម្ពរ ព្រោះលោកជាធំបូជា គ្រោះល្អប្រសើរសោភា ទោះនិងយាត្រា ទៅណាបាន លាភប្រសើរ បួនខែចូរខំប្រឹង ធ្វើកុំធ្វេសសើរី និង បានប្រយោជន៍ឧឡារ ។

- ជាបស្វិមក្នុងខ្លួនករុសីតាទេវី កាលបានជួបព្រះរាមា ទាយថាគ្រោះនេះល្អជាបានដូចចិន្តា វត្ថុភ័ស្តុភារ ពោរពេញ បើថាចូរគាល់ស្តេចវិញ ជាទីស្រឡាញ់ បានលាភបានយសបានស័ក្តិ បើប្រុសបានរួមរក្សា សាមគ្គីភក្តី ស្មោះស្ម័គ្រនិងនារីសាវ បើស្រីបានប្តីបរព្លៅ មានពួជពង្សជៅ វិជ្ជាបញ្ញាក្លាហាន ជតារាសីជោគមាន ប្រសិទ្ធិថ្កើនថ្កាន បួនខែនេះបានល្អហោង ។

ដូច្នេះរឿងរាមកេរ្តិ៍ បានចូលរួមមួយចំណែកធំ ក្នុងវប្បធម៌ខ្មែរ តាមរយៈអក្សរសិល្ប៍កំណាព្យ ល្ខោនខោល ក្បាច់ក្រឡោតទាប គំនូរបុរាណ ជំនឿទស្សន៍ទាយ ។

---

[៣] តម្រាព្រហ្មជាតិ កណ្ឌ ទី ២ ទំព័រ ១០៨ ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

I.៥ ~ រឿងរាមកេរ្តិ៍ខ្មែរ និង រឿងរាមាយណៈ

តាំងពីសតវត្សខាងដើម ក្នុងប្រទេសកម្ពុជា រឿងរាមាយណៈត្រូវបានប្រជាជនសិល្បករទទួលស្គាល់ ។ ប្រការ នេះបានបង្ហាញឱយយើងយល់ថា មុនពេលដែលត្រូវបានឆ្លាក់នៅលើថ្ម រឿងរាមាយណៈ បានស្ថិតនៅជាមួយជីវភាពខាងស្មារតីរបស់ប្រជាជន រួចជាស្រេចទៅហើយ ទើបអាចក្លាយទៅជា ការពញ្ញាក់អារម្មណ៍សិល្បករនៃសម័យកាលនោះ ។ ចំពោះរឿងនេះ គេបានឃើញមានលេចឡើង ជាក្បាច់ក្រឡោតទាបនៅតាមប្រាសាទជាច្រើននៃសម័យអង្គររុងរឿង ÷

- ប្រាសាទ កោះកេរ្តិ ' ដើមសតវត្សទី ១០ '
- ប្រាសាទ បន្ទាយស្រី ' សតវត្សទី ១០ '
- ប្រាសាទ បាពួន ' ដើមសតវត្សទី១១ '
- ប្រាសាទអង្គរវត្ត ' ដើមសតវត្សទី១២ '
- ប្រាសាទ បន្ទាយសំរ៉ែ ' សតវត្សទី១២ '[២]

តែទោះជារូបចម្លាក់ជារឿង រាមាយណៈក៏ដោយ ក៏នៅមានលក្ខណៈពិសេសត្រង់ការរចនាថ្មែរបស់វិចិត្រករ ជាចម្លាក់ខ្មែរ ដូច្នេះរឿងនេះ ក៏ត្រូវតែមានចរិតជាតិពោលគឺ រឿងតាមថែវប្រាសាទទាំងនោះមានលក្ខណៈវប្បធម៌ចេញពីស្នាដៃខ្មែរ ហេតុនេះហើយទើបលោក ល្វីហ្វីណូ អាន ចង្អុលបង្ហាញនូវភាពខុសប្លែកគ្នា រវាងរូបភាពចម្លាក់ តាមថែវប្រាសាទ និង រឿងរាមាយណៈ ឥណ្ឌា ។ រីឯលោក ហ្សុក សឺ ដេស ហើយនិង លោក អីម៉ាទីនី ក៏បានអះអាងថា ' គេមិនអាច និងមិនគិតថា វិចិត្រករខ្មែរ បានស្គាល់ដោយជាក់ច្បាស់ នៅក្នុងគោលគំនិតរបស់ខ្លួន នូវប្រវត្តិព្រេងនិទាន រាមាយណៈនោះឡើយ ក្បួរក្បាច់រូបភាពរចនានៅតាមផ្ទាំងសិលា បានបង្ហាញឱយឃើញថា ក្រៅពីរឿងរាមាយណៈ បុរាណរបស់អ្នកនិពន្ធ និងអ្នកប្រាជ្ញមួយក្រុមនោះ គឺនៅមានការនិទានតៗគ្នាជាច្រើនទៀតដែលត្រូវបានរក្សា និង ផ្សាយបន្តនៅក្នុងស្រទាប់សាធារណជន ហើយដែលផ្តើមចេញពីនោះ គេអាចផ្សាយបន្តដល់ក្រុមវិចិត្រករចម្លាក់អង្គរវត្ត ។

ក្រៅពីរូបចម្លាក់ជាក្បាច់ក្រឡោតទាប នៅថែវប្រាសាទនានា ក៏នៅមានវិចិត្រកម្មបុរាណមួយផ្នែកទៀតនៅតាមជញ្ជាំងព្រះវិហារ ដូចជា វត្តបូព៌ ខេត្តសៀមរាប[២៣] ' រូបថតទី ៥,៦ ' វត្តចតុទិស ឧត្តុង្គ ខេត្តកំពង់ស្ពឺ ' រូបថតទី៧ ' និងនៅថែវខាងក្នុងបរិវេណ វត្តព្រះវិហារ ព្រះកែវមរកត ព្រះបរមរាជវាំង ដែលគេសង្កេតឃើញ

---

[២] រាមកេរ្តិ៍ លោក សរ សារុន បោះពុម្ព ឆ្នាំ ១៩៧៥ ' ទំព័រ ២ '

[២៣] Madeleine Giteau : Iconographie du Cambodge Post. Angkorien.

www.budinst.gov.kh

www.elibraryofcambodia.org

មានផ្ទាំងគំនូរនៅលើថែវ ចំនួន ១៨១ ល្វែង ២៤ ដែលជាស្នាដៃវិចិត្រកម្ម របស់វិចិត្រករខ្មែរ បានគាត់តែងឡើង ក្នុងឆ្នាំ ១៩០៣ ជារជ្ជកាលគ្រងរាជ្យសម្បត្តិ នៃព្រះករុណាព្រះបាទសម្តេចព្រះនរោត្តម ' រូបថតទី ៨ ' ។

គួរឱ្យកត់សំគាល់ថា រូបភាពទាំងឡាយ នៅក្នុងផ្ទាំងគំនូរនេះ មានលក្ខណៈខ្លះៗខុសប្លែកពីសាច់រឿង រាមកេរ្តិ៍និងរឿងរាមាយណៈ ។ រហូតមកដល់សព្វថ្ងៃនេះ បើតាមការស្រាវជ្រាវជំហានដំបូង រឿងរាមកេរ្តិ៍ បានត្រូវអ្នក និពន្ធជាច្រើនយកមកសរសេរចម្លង ក្នុងនោះមាន លោក លាង ហាប់អាន , លោក ញ៉ុក ថែម, លោក ឌឹក គាម, លោក ឱម ណាគ្រី, លោក សរ សារុន ... ។ល។ និង លោក ប៊ិស ជន ជាតិបារាំងសរសេរតាមការនិទានរបស់លោក តា ចក់ នៅខេត្ត សៀមរាប ។ ឆ្នាំ ១៩៧៧ អ្នកស្រី ពៅ សាវ រស់ បានសរសេរ បែបសិក្សាស្រាវជ្រាវ មានប្រភេទដោយ ឡែកពីអ្នកនិពន្ធមុនៗ ។

របៀបរៀបរឿង មានពីរប្រភេទ គឺ ÷

- របៀបតែងជាពាក្យកាព្យ តាំងពីបុរាណកាល ដែលមានលក្ខណៈអក្សរសាស្ត្រជ្រៅជ្រះ ។
- ប្រភេទរឿងនិទានប្រជាប្រិយ ដែលគ្រាន់តែនិយាយតៗគ្នា និងមានសំដែងលើឆាក និង គូរ ។

នៅគ្រប់កន្លែងហាត់និង សំដែងសិល្បៈ ដូចជាព្រះបរមរាជវាំង សៀមរាប បាត់ដំបង ឬ វត្តស្វាយអណ្តែត ' ខេត្តកណ្តាល ' មានរក្សាទុកសំណៅចំឡងដៃ សំរាប់សិល្បករយកមកពោល ជាឃ្លាឃ្លោង ជាបែបពុំនោលអក្សរសាស្ត្រ ដែលមានភ្លេងកំដរ សំរាប់ឱ្យគេសំដែង ជាល្ខោន ដោយតួអង្គមិនចាំបាច់ និយាយ ឬ ច្រៀងសំរាប់ឱ្យគេរាំ ។ ក្រៅពីនេះនៅមានការស្រាវជ្រាវ ចងក្រង ដែលមានជាសៀវភៅ ១០៧ ភាគរបស់លោក ឌឹក គាម នៃវិទ្យាស្ថាន ពុទ្ធសាសនបណ្ឌិត្យទៀត ។

សំណៅរឿងរាមកេរ្តិ៍បុរាណរួមមានពីរប្រភេទ គឺសំណៅចំឡងដោយដៃ និង សំណៅបោះពុម្ព ។ សំណៅ ចម្លងដោយដៃ ដែលចារនៅលើស្លឹករឹត គេឃើញមានចងក្រងទុកនៅវិទ្យាស្ថាន ចុងបូព៌ាបណ្ណាល័យ ជាតិបារាំង និង វិទ្យាស្ថានពុទ្ធសាសនបណ្ឌិត្យ ។ សំណៅបោះពុម្ពផ្សាយឆ្នាំ ១៩៣៧ ដោយផ្អែកលើមូលដ្ឋាន នៃសំណៅចំឡងដៃ ដែលរួមមាន១៦ ភាគ សរសេរដោយស៊ូសាណា ការប៉ីឡេស (Suzana Kapelès) [25] ។

ដូច្នេះមុនពេលបោះពុម្ពផ្សាយទូលំទូលាយនោះ រឿងរាមកេរ្តិ៍បានស្ថិតនៅច្រើនរូបភាពសំណៅផ្សេងៗ គ្នា ហើយជាសំខាន់ គឺស្ថិតនៅជារូបភាពសិល្បៈសំដែង ។ សិល្បៈបង្កើតរូបភាពរាមកេរ្តិ៍ ត្រូវបានបន្ថែម បន្ថយនូវលក្ខណៈដើមខ្លះៗ គឺដោយប្រការនេះហើយ ដែលធ្វើឱ្យរាមកេរ្តិ៍ មានការខុសគ្នាខ្លះៗ ។

---

២៤ មហាបុរសខ្មែរ ទំព័រ ១១៩៧ ។

២៥ លាង ហាប់អានៈ អត្ថបទរឿងរាមកេរ្តិ៍ បោះពុម្ពឆ្នាំ ១៩៦៧ ទំព័រ ទី ១ ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ផ្នែកលើវិស័យវប្បធម៌ រឿងរាមកេរ្តិ៍ មានឥទ្ធិពលដ៏ធំធេង គឺវាស្ថិតនៅលើទីតាំងដ៏សំខាន់ក្រៃលែងក្នុងប្រពៃណីវប្បធម៌ខ្មែរ តែផ្ទុយមកវិញ គឺពួកវិចិត្រករ អ្នកនិទានរឿង អ្នកអានរឿង និង ពួកសិល្បករសំដែងទាំងឡាយទេ ដែលជាអ្នកឆ្នៃបង្កើតឥតឈប់ឈរ ដើម្បីឱ្យរឿងរាមកេរ្តិ៍ស្របតាមសង្គមដែលខ្លួនរស់នៅ ។

នៅតាមរូបភាពសំដែងនីមួយៗ រឿងរាមកេរ្តិ៍ត្រូវបានគេដកស្រង់ចេញជាឈុតផ្សេងៗគ្នា សំដៅបំរើសំណូមពរខាងសោភ័ណភាព និង បែបបទផ្សេងៗនៅក្នុងសង្គម ។ ដូចជាការសំដែងនៃក្រុមរបាំព្រះរាជទ្រព្យច្រើនប្រមូលផ្តុំ ទៅលើឆាកកំសត់បំផុតនៅក្នុងរឿងរាមកេរ្តិ៍ ដូចជាក្រុងរាពណ៍ តាមសំឡឹងមើលគូស្វាមី ភរិយា ព្រះរាម និង សីតា , ព្រះរាមដេញតាមប្រើសមាស ដែលក្រុងរាពណ៍ ប្រើមហារីកឱ្យប្រែ ក្រឡាក្រុងរាពណ៍ចាប់ពង្រាត់នាងសីតា, យក្សដណ្តើមកែវពីនាងមុនីមេខាឡា កុម្ភការណ៍ច្បាំងជាមួយ ព្រះលក្ស្មណ៍ ឥន្ទ្រជិតច្បាំងជាមួយព្រះលក្ស្មណ៍ រាមបរមសួរខឹងនឹងព្រះរាម ដែលមានឈ្មោះដូចខ្លួន និង មានបញ្ចេញតួអង្គខ្លះទៀត ដូចជាសុគ្រីព ហនុមាន ពាលី ទៅតាមឆាកកំសត់នានា ។ លក្ខណៈសំខាន់នៃការសំដែងរបស់ក្រុមរបាំព្រះរាជទ្រព្យនេះ គឺកាត់ចោលនូវរូបភាពតូចតាចសម្បូរបែប រហូតដល់កិរិតស្មុគស្មាញនៃសាច់រឿងដើម្បីឲ្យចយកតែស្មារតីដ៏សំខាន់ៗនៃវណ្ណកម្ម ។ តាមការសំដែងពីឈុតមួយទៅឈុតមួយនៃក្រុមរបាំនេះ គឺប្រៀបប្រដូចរឿងរាមកេរ្តិ៍ ទៅនឹងសោកនាដកម្មហើយបញ្ចប់ទៅវិញតាមរយៈសោកនាដកម្ម មនោសញ្ចេតនាមួយ ។

ចំពោះការសំដែងតាមរយៈរូបភាពល្ខោនខោល នៅវត្តស្វាយអណ្តែត ' ខេត្តកណ្តាល ' និងនៅខេត្តបាត់ដំបង គេបានដកស្រង់យកតែឈុតមនោសញ្ចេតនាផ្អែមល្ហែម នៅក្នុងរឿងរាមកេរ្តិ៍ ។ ការសំដែងនេះគេមានត្រណមតមមិនឱ្យសំដែង នូវឈុតព្រាត់ប្រាស់និរាស និងស្លាប់បាត់បង់ជីវិតឡើយ ។

មិនតែប៉ុណ្ណោះ រឿងរាមកេរ្តិ៍ បានចូលរួមយ៉ាងសំខាន់ ជាមួយនឹងសិល្បៈ ស្បែកធំនៅខេត្តសៀមរាប ។

រឿងរាមកេរ្តិ៍ មានតួនាទីយ៉ាងសំខាន់ និង ធំធេង នៅក្នុងវប្បធម៌ខ្មែរ ។ រឿងនេះបានជះឥទ្ធិពលជាច្រើនសតវត្សមកហើយ នៅក្នុងគ្រប់រូបភាពសិល្បៈវប្បធម៌ខ្មែរ ដែលមានជាចម្លាក់ ស្ថាបត្យកម្ម វិចិត្រ កម្មការតុបតែងលំអផ្សេងៗ រហូតដល់ការសំដែង ដែលមានលក្ខណៈសាមញ្ញដោយគ្រាន់តែពំនោល, ការសំដែងនៅក្នុងក្រុមរបាំព្រះរាជទ្រព្យ ការសំដែងល្ខោន ខោល សិល្បៈស្បែកធំ ការរៀបចំតាមបែប ប្រពៃណី និងពិធីការផ្សេងៗ ។

អាស្រ័យហេតុនេះហើយ បានជារឿងរាមកេរ្តិ៍ត្រូវបានគេចាត់ទុកថា ជាគ្រាប់ពេជ្រ ដ៏មានតំលៃនៅក្នុងវប្បធម៌ខ្មែរ ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

I. ៥.១. កាលកំណត់នៃបទភ្លេងរឿងរាមកេរ្តិ៍ខ្មែរ

រឿងរាមកេរ្តិ៍ ដែលយើងសិក្សាសព្វថ្ងៃ បើតាមការស្រាវជ្រាវរបស់លោក លាង ហាប់អាន , លោក សរ សារុន , លោក ឌឹម ណាគ្រី ថាជាឯកសាររបស់អ្នក អង្គម្ចាស់វង្សឆាយាវង្ស តាមឯកសារនេះ អ្នកនិពន្ធពុំបានប្រាប់ឈ្មោះ និង ពេលវេលាទេ ។ ប៉ុន្តែលោកបានបញ្ជាក់ថា រឿងដែលគត់ត្រាជាលាយលក្ខណ៍អក្សរ ហើយដែលត្រឹមត្រូវជាងគេ គឺរឿងដែលបោះពុម្ពចេញ អំពីវិទ្យាស្ថានពុទ្ធសាសនបណ្ឌិត្យ [២] នៃក្រសួងធម្មការ បោះពុម្ពលើកទី ១ ក្នុង ព.ស ២៤៨០ គឺជាច្បាប់របស់អ្នក អង្គម្ចាស់ វង្សឆាយាវង្សផង និងជាច្បាប់របស់សាលាបារាំង នៅចុងបូពាប្រទេសនាក្រុងហាណូយ ។

តាមការស្រាវជ្រាវ និង ការឱ្យយោបល់របស់លោក ញ៉ុក ថែម អតីតសាស្ត្រាចារ្យនៅមហាវិទ្យាល័យអក្សរសាស្ត្រ និង មនុស្សសាស្ត្រ លោកថា :

- ខ្សែទី ១ ដល់ ១០ មានកាលបរិច្ឆេទ និង ការសរសេរប្រមាណជាក្នុងសតវត្សទី ១៧, ១៨,នៃ គ.ស. គឺពីរជ្ជកាលព្រះករុណា ជ័យ ជេដ្ឋាទី ៤ ដល់ព្រះបាទសម្តេចព្រះអង្គអេង ។

- ហើយខ្សែទី ៧៥ ដល់ ៨០ ប្រហែលជាតាក់តែងឡើង ក្នុងគ្រិស្ត សតវត្សទី ១៨, ១៩ រជ្ជកាលព្រះបាទអង្គអេង មកដល់ព្រះបាទសម្តេចព្រះអង្គឌួង ។

ការស្រាវជ្រាវ និង ការឱ្យយោបល់របស់លោក ញ៉ុក ថែម នេះ ស្របតាមការស្រាវជ្រាវរបស់អ្នកគ្រូ ពៅ សាវរស ដែលលោកមានប្រសាសន៍ថា : ពីសតវត្សទី ១៤ ដល់ ១៧ ខ្មែរយើងមានឈ្មោះថាសម័យកណ្តាល បើនិយាយពីប្រវត្តិសាស្ត្រ លើផ្នែកវប្បធម៌ អរិយធម៌សម័យនោះធ្លាក់ចុះ ស្តេចជំនាន់នោះដណ្តើមរាជគ្នាមិនបានកសាងកេរ្តិ៍ដំណែល បន្សល់ទុកមកទេ ។ សម័យកណ្តាល គឺជាស្ពានភ្ជាប់សម័យបុរាណទៅសម័យថ្មី ។

តែផ្ទុយទៅវិញ សម័យកណ្តាលនោះ ខ្មែរយើងមានអក្សរសាស្ត្រជឿនលឿនខ្លាំងជាងសម័យណាៗ ទាំងអស់ (l'inauguration des belles lettres) ។ គ្រប់អត្ថបទអក្សរសិល្ប៍គ្រប់កំណាព្យកាព្យឃ្លោងដែលមានចារលើសស្ត្រាស្លឹករិត មានពាក្យពេចន៍សិដឹសំដៅជ្រៅជ្រះខ្ពង់ខ្ពស់ល្អណាស់ ឧទាហរណ៍ រឿងរាមកេរ្តិ៍, រឿងមហាភារតយុទ្ធ . . . លោកមានប្រសាសន៍ថា រឿងរាមកេរ្តិ៍ ចាប់កើតមាននៅសតវត្សទី ១៦ , ១៧ គឺនៅពេលដែលអក្សរសាស្ត្រខ្មែរ កំពុងរីកចំរើននោះហើយ ។

---

[២] ក្រុមពុទ្ធសាសនបណ្ឌិតនេះ កើតឡើងនៅក្នុងឆ្នាំ ១៩៣០ មានដើមកំណើតជាព្រះរាជបណ្ណាល័យកម្ពុជា ដែលកសាងឡើងក្នុងឆ្នាំ ១៩២១ ដោយព្រះករុណាព្រះបាទស៊ីសុវត្ថិ ព្រះឆាយាលក្ខណ៍ទី ២ តែងមានការរីកចំរើនល្អតលាស់ដុះដាលជាលំដាប់រៀងដរាបមក តែអាក់ខាននៅសម័យ ប៉ុល ពត ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ជាមួយគ្នានឹងរឿងរាមកេរ្តិ៍ ផ្សាយដោយវិជ្ជាស្ថានពុទ្ធសាសនបណ្ឌិត្យនេះ លោក ឌឹក គាម នាយការិយាល័យបណ្ណាល័យនៃពុទ្ធសាសនបណ្ឌិត្យ បានប្រមូលរឿងនេះយកមកពិនិត្យ ហើយចុះផ្សាយក្នុងទស្សនាវដ្តីកម្ពុជសុរិយា ឆ្នាំទី ៣៦ គស ១៩៦៤ ចាប់ពីលេខ ៣ ទំព័រ ៣០៧ តមក ។ រឿងរាមកេរ្តិ៍នេះ ទំនងជាប្រែមកពីភាសាបរទេស គឺព្រះគ្រូវិជ្ជាធរព្រះនាម 'នៅ' ប្រែមកជា ខេមរភាសា បែបពាក្យកម្រង កែវខ្លះ ពាក្យរាយខ្លះ កាលពីថ្ងៃអាទិត្យ ១០ កើត ខែអស្សុជ ឆ្នាំ កុរ បញ្ចស័ក ត្រូវនឹងថ្ងៃទី ២០ តុលា ១៩២៣ មានចំនួនទាំងអស់ ១០៧ ខ្សែ [៧] ។

មុនសម័យឯករាជ្យ រឿងរាមកេរ្តិ៍ បានត្រូវហាមឃាត់ មិនឱ្យចេញផ្សាយជាទូទៅនៅស្រុកខ្មែរ ព្រោះ ជារឿងដែលមានទំរង់ និង គោលគំនិតប្រឆាំងនឹងសាសនាព្រះពុទ្ធ ។ ដូច្នេះគ្រប់សិល្បៈវប្បធម៌ផ្សាយពីរឿងរាមកេរ្តិ៍ ក៏ត្រូវហាមឃាត់ដែរ ។ ព្រះរាមជាតួអង្គសំខាន់ក្នុងរឿង និង តំណាងសាសនាព្រះនារាយណ៍ ហើយសាសនានេះមានឥទ្ធិពលខ្លាំងណាស់នៅប្រទេសខ្មែរ នៅសតវត្សទី ១១ ។ ការហាមឃាត់មិនឱ្យចេញផ្សាយរឿងរាមកេរ្តិ៍នេះ មានច្រើនបែប ÷

- មិនឱ្យមានសាស្ត្រា និង ឯកសារផ្សេងៗ ដែលទាក់នឹងរឿងរាមកេរ្តិ៍ នៅក្នុងលំនៅដ្ឋាន ។
- មិនឱ្យជជែកគ្នាលេងពីរឿងរាមកេរ្តិ៍ ។
- មិនឱ្យយករឿងរាមកេរ្តិ៍ ធ្វើជាកម្មវត្ថុសិក្សា ត្រូវជំនួសដោយសាស្ត្រាជាតកវិញ ។
- មិនឱ្យចំឡងសាស្ត្រារឿងរាមកេរ្តិ៍ឡើងវិញ ។
- ត្រូវបំផ្លាញចោល ដើម្បីឱ្យបាត់ស្រមោលតែម្តង ទើបក្នុងការបោះពុម្ពផ្សាយ ក្រោយមកបាត់បង់ភាគច្រើននៃរឿងរាមកេរ្តិ៍ គឺបាត់បង់ពីខ្សែ ១១ ដល់ ខ្សែ ៧៤ ' ៦៤ ខ្សែ ' (ការដែលបាត់ពីខ្សែ ១១ ដល់ ខ្សែ ៧៤ នេះគ្មាននរណាម្នាក់ដឹងបានឡើយថា ខ្សែនេះគេមិនទាន់បានសរសេរ ឬ ក៏បាត់មែន) ឯខ្សែដែលសេសសល់ គឺការលាក់ទុកដោយស្ងាត់កំបាំងរហូតដល់នាង កញ្ញាម្នាក់ ជនជាតិបារាំងឈ្មោះ (Karpelès) មករៀបចំ ឯកសារឡើងវិញ នៅវិជ្ជាស្ថានទើបមានការបោះពុម្ពរឿងរាមកេរ្តិ៍ រហូតដល់សព្វថ្ងៃនេះ ។

នៅសម័យឯករាជ្យ សាស្ត្រាចារ្យមួយក្រុម បានសំរេចចិត្តបញ្ចូលរឿងរាមកេរ្តិ៍ក្នុងកម្មវិធីសិក្សា ដើម្បីកុំឱ្យរឿងនេះ បាត់ស្រមោលពីវប្បធម៌ និង អរិយធម៌ខ្មែរ ទោះមានទំនាស់បន្តិចបន្តួច ក្នុងផ្លូវសាសនាក៏ដោយ ។

តាមឯកសារបោះពុម្ពដោយកញ្ញា ស ការប៉ុឡេស កាលកំណត់ក៏គ្មានឈ្មោះអ្នកនិពន្ធក៏គ្មាន ។ តាមការស្រាវជ្រាវរួចមកហើយ គឺគេបានប្រើវិធី បីយ៉ាង សំរាប់បញ្ជាក់អត្ថបទ :

---

[៧] លាង ហាប់អាន : រឿងរាមកេរ្តិ៍ បោះពុម្ពឆ្នាំ ១៩៦៧ ទំព័រ ៤-៥ ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

១- គេប្រៀបធៀបពាក្យសំដីឃ្លាប្រយោគ ដែលមានប្រើក្នុងអត្ថបទរាមកេរ្តិ៍ខ្មែរ ទៅនឹងអក្សរសិលាចារិកសម័យណាមួយ ។

២ គេប្រៀបធៀបដំណើររឿង ក្នុងអត្ថបទរឿងទៅនឹងដំណើររឿងរាមកេរ្តិ៍ ដែលមានឆ្លាក់នៅជញ្ជាំងប្រាសាទ ។ តែតាមចម្លាក់ទាំងឡាយនៅប្រាសាទទាំងនោះ គេនៅតែពិបាកបញ្ជាក់កាលបរិច្ឆេទនៃរឿងរាមកេរ្តិ៍ខ្មែរ ដដែលពីព្រោះដំណើររឿងទាំងនោះ ទោះបីជារូបចម្លាក់ក្បាច់ក្រឡោតទាបក្តី រូបភាពគំនូរបុរាណក្តី សុទ្ធតែបានគូរទាក់ទងនិងរឿងរាមកេរ្តិ៍ខ្មែរផង និង រឿងរាមាយណៈក្លិង្គផង ។

គេប្រៀបធៀបសង្គមបរិយាកាស ដែលមាននៅក្នុងអត្ថបទរឿងរាមកេរ្តិ៍ខ្មែរ ទៅនឹងសង្គមបរិយាកាស ដែលកើតមានឡើងនៅសម័យណាមួយ ។ តាមដំណើររឿងរាមកេរ្តិ៍ខ្មែរ គេអាចដកស្រង់នូវសង្គមបរិយាកាសមួយដែលស្ថិតនៅលើទំនាស់សាសនា រវាងសាសនាព្រះវិស្ណុ និង ពុទ្ធសាសនា ។ អ្នកនិពន្ធខ្មែរពុំមានបំណងលើកតំកើងព្រះរាម ហើយក៏ពុំហ៊ានចេញមុខរិះគន់ព្រះរាមដែរ គឺគ្រាន់តែជាការធ្លៀតឱកាសតាមដំណើររឿង ដើម្បីបញ្ចុះតំលៃព្រះរាម ។ ជួនកាលអ្នកនិពន្ធប្រើវិធីលើកតំកើងព្រះរាម បន្ទាប់មកទម្លាក់ចុះវិញ ។ តាមសង្គមបរិយាកាសនេះ គេអាចស្ទាបស្ទង់ និង ធ្វើសមិទ្ធកម្មបានថា ជាបរិយាកាស វិស្ណុនិយម ដោយហេតុអ្នកនិពន្ធ ពុំហ៊ានចេញមុខប្រឆាំងនឹងព្រះរាមត្រង់ៗ ។ ការបញ្ចូលដំណើររឿង ដែលទាក់ទង និង សង្គមបរិយាកាសរបស់ខ្មែរបែបនេះ បានធ្វើឱ្យរឿងរាមកេរ្តិ៍ខ្មែរ មានតំលៃពិសេសរបស់ខ្មែរ ព្រោះជារឿងបង្ហាញសង្គមបរិយាកាសរបស់ខ្មែរ តាមបរិយាកាសនៃទំនាស់សាសនា ។

តាមការស្រាវជ្រាវរួចមកហើយ មតិទូទៅពុំហ៊ានអះអាងថា រឿងរាមកេរ្តិ៍ខ្មែរ ជារឿងរបស់ខ្មែរសុទ្ធសាធទេ គឺបានទទួលឥទ្ធិពលពីគម្ពីរឥណ្ឌា ដែលសព្វថ្ងៃគេទទួលស្គាល់ថា មានបី ÷

១- រាមាយណៈ ' វាល្មីកិ ' សតវត្សទី ៣ មុន គ.ស.

២ អធ្យាត្មរាមាយណៈ ' រាមានិយម ' សតវត្សទី ១៣

៣- រាមចរិតមានសៈ ' ទុលស៊ីដាស ' សតវត្សទី ១៦

តាមសៀវភៅ (Inde classique) គេបានលើកយកសៀវភៅរាមាយណៈមួយទៀតមកបង្ហាញឈ្មោះ ភាសួររាមាយណៈ តែងឡើងដោយលោក រាមានន្ទ ប្រហែលក្នុងសតវត្សទី ១៦ ប៉ុន្តែអ្នកនិពន្ធពុំបានធ្វើអត្ថាធិប្បាយរឿង រាមាយណៈថ្មីនេះឱ្យបានច្បាស់លាស់ទេ ។

I.៥.២. ប្រភពរឿង រាមាយណៈ លោកវាល្មីកិ

លោក វាល្មីកិ បានសរសេររឿង រាមាយណៈ ឡើងដើម្បីរំលឹកអំពីសង្គ្រាម សាសនាមួយរវាងពួក អារ្យ៉ន អ្នកកាន់សាសនាហិណ្ឌូនៅប្រទេសឥណ្ឌា និង ពួកលង្កា កាន់ព្រះពុទ្ធសាសនា ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

លោក វាល្មិកិ បានប្រើមធ្យោបាយដឹកនាំមនុស្សឱ្យពួកលង្កា ព្រោះពួកនេះពុំព្រមជឿសាសនាហិណ្ឌូ ។ គេចោទពួកលង្កា ជាអ្នកសាងសភាវៈអាក្រក់ ដែលគេហៅថា : រក្សសៈ ឬ យក្ស ។ ក្រោយមកគេប្រើមធ្យោបាយតាមសិល្បៈសំដែង តាមចម្លាក់ តាមគំនូរដើម្បីដឹកនាំប្រជាពលរដ្ឋ ឱ្យស្អប់ពពួកយក្ស គឺស្អប់តាមផ្លូវកាយផ្លូវវាចា និង ផ្លូវចិត្ត :

- ស្អប់តាមផ្លូវកាយ ' តួរមុខយក្សក្រវេមក្រវាម តួរឱ្យស្អប់ខ្ពើម ' ' គំនូរទី ៨ '
- ស្អប់តាមផ្លូវវាចា ' ស្រែកឡូឡាគ្មានសណ្តាប់ធ្នាប់ '
- ស្អប់តាមផ្លូវចិត្ត ' ចិត្តឃោរឃៅគ្មានធម៌មេត្តា កាប់សម្លាប់ជីវិតអ្នកដទៃគ្មានប្រណីព្រមទាំង មានយក្សខ្លះស៊ីសាច់មនុស្សទៀតផង ប៉ុន្តែយក្សក្នុងរឿងរាមកេរ្តិ៍ឥតស៊ីសាច់មនុស្សទេ [២៨] ។

I.៥.៣. ប្រភពនៃអធ្យាត្មរាមាយណៈ របស់ពួករាមានិយម

ពួករាមានិយម គឺក្រុមអ្នកប្រាជ្ញសាសនាព្រះវិស្ណុ ដែលបានប្រជុំគ្នាដើម្បីវិនិច្ឆ័យរកហេតុផលយ៉ាងណា ដើម្បីទាក់ទាញមនុស្សភាគច្រើន ឱ្យពេញចិត្តនឹងតួអង្គព្រះរាម ដែលជាអវតារទី ៧ នៃព្រះវិស្ណុ ព្រោះគេយល់ថា គម្ពីររាមាយណៈរបស់លោក វាល្មិកិ ពុំប្រកបដោយលក្ខណៈល្អប្រសើរទេ គឺគេសង្កេតឃើញនូវដំណើររឿងខ្លះ ព្រះរាមបានប្រព្រឹត្តកំហុស ធ្វើឱ្យកិត្តិយសរបស់អាទិទេព ត្រូវបាត់បង់ដូចនេះគួររៀបចំកែប្រែដំណើររឿងរាមាយណៈឡើងវិញ ដើម្បីធ្វើឱ្យតួអង្គគ្មានកំហុស គឺល្អត្រឹមត្រូវ ដោយមានជ័យជំនះរហូតតាំងពីដើមមកដល់ចប់ ។ គេជឿថា វិធីបែបនេះ អាចប្រមូលមនុស្សបានច្រើនឱ្យគោរពព្រះរាមជាពិសេសគឺគោរពសាសនាព្រះវិស្ណុនេះឯង ។

I.៥.៤. ប្រភពរឿងរាមចរិកមានសៈរបស់លោក ទុលស៊ីដាស

ក្នុងសតវត្សទី ១៦ នៃ គ.ស. លោកទុលស៊ីដាស យល់ថា រឿងអធ្យាត្មរាមាយណៈ ជារឿងមួយល្អប្រសើរសំរាប់ផ្សាយសាសនាព្រះវិស្ណុពិតមែនហើយ ប៉ុន្តែជារឿងឱ្យតំលៃទៅលើអាទិទេពខ្លាំងពេកបណ្តាលឱ្យបាត់បង់តំលៃមនុស្ស ពីព្រោះអ្វីៗដែលប្រសើរ រឿងអធ្យាត្មរាមាយណៈថាមកពីអាទិទេពទាំងអស់ ។ គំនិតមនុស្សនិយម (humanisme) ក៏បានកើតឡើងពី លោក ទុលសីដាស ដោយមានបំណងទាក់ទាញមនុស្សកុំឱ្យជឿអាទិទេពខ្លាំងពេក ប៉ុន្តែ លោក ទុលស៊ីដាស ពុំបានបដិសេធចោលអាទិទេពទាំងអស់ដែរ ។ អាស្រ័យហេតុនេះហើយ បានជានៅក្នុងរឿង រាមចរិកមានសៈ ព្រះរាមមានលក្ខណៈជាអាទិទេពពាក់កណ្តាលជាមនុស្សពាក់កណ្តាល (demi-dieu) ឬមនុស្សាវតារ (Avatara humain) លោកទុល ស៊ីដាស បានសរសេរថា

---

[២៨] សរ សារុន ' សាស្ត្រាចារ្យនៅវិទ្យាស្ថានស្រាវជ្រាវឯកសារគរុកោសល្យ ' សង្ខេបរឿងរាមកេរ្តិ៍ បោះពុម្ពលើកទី ៣ ១៩៧៥-ទំព័រ ៤

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ដើម្បីសម្លាប់ក្រុងរាពណ៍ ព្រះរាមបានប្រើមធ្យោបាយពីរ និង មធ្យោបាយអទិទេពពាក់កណ្តាល និងជាមនុស្សពាក់កណ្តាល ។ ការប្រើមធ្យោបាយអាទិទេពសុទ្ធសាធ ឬ មនុស្សសុទ្ធសាធ ក្រុង រាពណ៍ពុំស្លាប់ទេ ហេតុនេះហើយបានជាព្រះរាមពុំបានថ្លែងសររបស់ខ្លួនពីព្រៃមក ដើម្បីសម្លាប់ក្រុងរាពណ៍ ។

~ **<u>សេចក្តីសង្កេត</u>** :

យើងបានបង្ហាញរួចមកហើយ អំពីប្រភពរឿងរាមកេរ្តិ៍ខ្មែរ ដែលទាក់ទងទៅនឹងប្រភពរឿងឥណ្ឌា ជាពិសេសប្រភពរឿងរាមាយណៈរបស់លោក វាល្មិកិ ។ ការអះអាងបែបនេះ សំអាងលើសម័យកាលនៃការតែងរឿង ពីព្រោះរឿងអធ្យាត្មរាមាយណៈក្តី រឿងរាមចរិតមានសៈក្តី មានកាលបរិច្ឆេទ ក្រោយរឿងរាមកេរ្តិ៍ខ្មែរ ទោះបីមានទំនាក់ទំនងអត្ថន័យរបស់រឿងខ្លះៗក៏ដោយ ។ រឿងរាមាយណៈពុំមែនតែងឡើងបែបអត្ថបទល្ខោន ដូចរឿងរាមកេរ្តិ៍ខ្មែរទេ ពោលគឺ ជាអត្ថបទប្រលោមលោក បែបផ្សងព្រេង (Roman d'aventure) ជារឿងពិពណ៌នាពីសង្គ្រាម ឬ វីរកថា ពីព្រោះជារឿងដែលបង្ហាញតាំងពីដើមកំណើតរបស់ ព្រះរាមដែលជាអវតារព្រះវិស្ណុមានមុខងារ មកកំចាត់ក្រុងរាពណ៍ ដែលគេចាត់ទុកថា ជាតំណាងសភាវៈអាក្រក់ ។ ដូចនេះក្នុងរឿងរាមាយណៈ ព្រះរាមមានមុខងាររួចស្រេច ដើម្បីបំផ្លាញពួកសភាវៈអាក្រក់ ឱ្យវិនាសចំណែកក្នុងរឿងរាមកេរ្តិ៍ខ្មែរវិញ ព្រះរាមពុំមានមុខងារ រួចស្រេចដូច្នេះទេ ។ ទំនាស់ជាមួយក្រុង រាពណ៍ គឺជាទំនាស់ដែលកើតឡើងដោយមានបុព្វហេតុ បណ្តាលឱ្យមានការសងសឹក គ្នាទៅវិញទៅមក រហូតដល់ទ័ពព្រះរាមក៏ស្លាប់ច្រើន ទ័ពយក្សក៏ស្លាប់ច្រើននៅទីបញ្ចប់នៃរឿង ។

តាមលក្ខណៈទំនាស់ដែលកើតឡើងក្នុងរឿងរាមកេរ្តិ៍ខ្មែរ បញ្ហាសភាវគតិល្អ ឬ អាក្រក់ ពុំមានចោទឡើងទេ ពីព្រោះអ្នកសិក្សារឿងរាមកេរ្តិ៍ខ្មែរ ពុំអះអាងថា ព្រះរាមជាសភាវៈល្អទេ ឯពួកយក្សក៏ពុំមែនតំណាងសភាវៈអាក្រក់ដែរ ។ ទំនាស់វិបត្តិ ដែលកើតមានឡើង ពុំមែនឋិតនៅលើឧត្តមគតិការពារសាសនា ឬ បំផ្លាញសាសនា ដូចជារឿងរាមាយណៈទេ ។ ទំនាស់វិបត្តិដែលកើតមានឡើង គឺជារឿងរ៉ាវដែលធ្លាប់មាននៅក្នុងសង្គមមនុស្ស បានសេចក្តីថា : ទំនាស់វិបត្តិរឿងរាមកេរ្តិ៍ខ្មែរ មានលក្ខណៈជាទំនាស់វិបត្តិ របស់មនុស្សគឺមានខុសមានត្រូវទៅវិញទៅមក ផ្ទុយនឹងតួអង្គព្រះរាមរបស់ឥណ្ឌា ដែលមានមុខងារជាអ្នក ការពារសាសនាប្រឆាំងនឹងតួអង្គណា ដែលពុំជឿសាសនារបស់ខ្លួន ។

រឿងឥណ្ឌាមានរឿងរាមាយណៈក្តី រឿងអធ្យាត្មរាមាយណៈក្តី រឿងចរិតមានសៈក្តី ទោះបីមានដំណើររឿងប្លែកៗ គ្នាក៏ដោយ ក៏អត្ថបទមានចែកជា ៧ កណ្ឌ ឬ ជាសៀវភៅ ៧ ក្បាល ។

<u>កណ្ឌទី ១</u> : ពាលកណ្ឌ ' កណ្ឌនេះអធិប្បាយពីកុមារភាពរបស់ព្រះរាម '

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

កណ្ឌទី ២ : អយុធ្យាកណ្ឌ ' កណ្ឌនេះអធិប្បាយអំពីទីក្រុងអយុធ្យា ដែលជាទីក្រុងកំណើតរបស់ព្រះរាម ' ។

កណ្ឌទី ៣ : អរណ្យកណ្ឌ ' កណ្ឌនេះអធិប្បាយអំពីព្រៃដែលព្រះរាម ព្រះលក្ស្មណ៍បានទៅសិក្សាជាមួយឥសីពិស្វាមិត្រ (Section de la foret) ។

កណ្ឌទី ៤ : កិស្កិណកណ្ឌ ' កណ្ឌនេះអធិប្បាយអំពីនគរមួយរបស់សត្វស្វា មានឈ្មោះថាពាលី (Valin) ។

កណ្ឌទី ៥ : សុន្ទរកណ្ឌ ' កណ្ឌនេះអធិប្បាយអំពីលំអនៃក្រុងលង្កា (Sectionde belles choses)

កណ្ឌទី ៦ : យុទ្ធកណ្ឌ ' កណ្ឌនេះអធិប្បាយអំពីចម្បាំងមួយយ៉ាងធំ រវាងទ័ពព្រះរាម និងទ័ពក្រុងរាពណ៍ (Sectionde la bataille)

កណ្ឌទី ៧ : ឧត្តរកណ្ឌ ' កណ្ឌនេះអធិប្បាយអំពីដំណើរចុងក្រោយបំផុតរបស់ព្រះរាម ដែលបានវិលមកសោយរាជ្យវិញ បន្ទាប់ពីមានជ័យជំនះលើពួកសភាវៈអាក្រក់ ។

តាមការពិពណ៌នាកណ្ឌទាំង ៧ រួចមកហើយ យើងសង្កេតឃើញថា រឿងរាមកេរ្តិ៍ខ្មែរ ពុំមានចែកជា ៧កណ្ឌ ដូចនេះទេ ។ រឿងរាមកេរ្តិ៍ខ្មែរមានរហូតដល់ ៨០ខ្សែដូចនេះវិធីតែងអត្ថបទប្លែកគ្នាស្រឡះ ។

រហូតដល់ឥឡូវនេះ គេពុំទាន់ស្រាវជ្រាវរកឃើញអ្នកនិពន្ធរឿងរាមកេរ្តិ៍ខ្មែរនៅឡើយ តាមប្រភព អត្ថបទកាលបរិច្ឆេទ និងអត្ថន័យនៃរឿងរាមកេរ្តិ៍ ទាំងមូលគេចាត់ទុកជាអ្នកនិពន្ធពុំហ៊ានដាក់ឈ្មោះរបស់ខ្លួន ។ នេះជាសមិទ្ធកម្ម ដោយយោងតាមដំណើររឿងរាមកេរ្តិ៍ ដែលអ្នកនិពន្ធសរសេរឡើងពុំមានលើកតំកើងព្រះរាមទេ ចំណែកការរិះគន់ ក៏ពុំសូវច្បាស់ ព្រោះអ្នកនិពន្ធ គ្រាន់តែឆ្លៀតឱកាស បញ្ចូលពាក្យពេចន៍ខ្លះ បញ្ចូលទស្សនៈ ខ្លះ ដើម្បីបង្ហាប់ព្រះរាមក្នុងគោលបំណង ធ្វើឱ្យតួអង្គ អវតារ ព្រះវិស្ណុ ពុំមែនជាតួអង្គបរិសុទ្ធ គឺជួបប្រទះរឿង ហេតុ និង វិបត្តិ ទាំងឡាយដូចមនុស្សដែរ ។

ទោះបីស្រាវជ្រាវរកឈ្មោះ អ្នកនិពន្ធពុំឃើញក៏ដោយ ក៏មានមតិខ្លះយល់ថា រឿងរាមកេរ្តិ៍ខ្មែរពុំសរសេរដោយអ្នកនិពន្ធមួយរូបទេ យ៉ាងតិចណាស់ក៏មានអ្នកនិពន្ធពីរនាក់ដែរ ដោយសំអាងទៅលើបញ្ហាបច្ចេកទេស នៃការតែងអត្ថបទ ការប្រើពាក្យពេចន៍និងពាក្យកាព្យ ដែលមាននៅក្នុងអត្ថបទ រាមកេរ្តិ៍ខ្មែរ គេជឿថា ពីខ្សែទី ១ ដល់ ទី ១០ តែងឡើងដោយអ្នកនិពន្ធម្នាក់ ពីខ្សែ ៧៥ ដល់ ៨០ តែងឡើងដោយអ្នកនិពន្ធម្នាក់ទៀត ។ ចំណែកឯខ្សែដែលបាត់បង់ទៅគឺខ្សែ ទី១១ ដល់ ៧៤ គេពុំបានហ៊ានអះអាងថា យ៉ាងម៉េចឡើយ ពីព្រោះ ពុំមានឃើញអត្ថបទ ។ ចំពោះអត្ថបទរាមកេរ្តិ៍ខ្មែរ ខ្សែ ១ ដល់ខ្សែ ១០ ជាអត្ថបទដែលមានឯកភាពក្នុងអត្ថន័យ និងក្នុងអត្ថវិធី ចំណែកអត្ថបទពីខ្សែ ៧៥ ដល់ ៨០ ឯកភាពក្នុងផ្នែកអត្ថន័យ ឋិតនៅដដែល

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

តែឯកភាពក្នុងអត្ថវិធីត្រូវផ្លាស់ប្តូរ ពីព្រោះ វិធីតែងអត្ថបទពីខ្សែ ៧៥ ដល់ ៨០ ងាយអាន ងាយយល់ជាងអត្ថបទ ពីខ្សែ១ ដល់ខ្សែ១០ ។ ម្យ៉ាងទៀតចំពោះការបាត់រឿងដល់ទៅ ៦៤ ខ្សែ ដូចជាធ្វើឱ្យយើងសង្ស័យជាដរាប ពីព្រោះនៅខ្សែទី ១០ ដំណើររឿងហាក់ដូចជាជិតចប់ទៅហើយ មេទ័ពសំខាន់ៗ របស់ក្រុងភាពណ៌ត្រូវស្លាប់អស់ កូនទាំងដប់របស់ក្រុងភាពណ៌ក៏ស្លាប់អស់ដែរ ។ ក្រុងភាពណ៌នៅតែម្នាក់ឯង និងកូនទ័ពរាយរងតែប៉ុណ្ណោះដូច្នេះ សាច់រឿងហាក់ដូចជាត្រូវចប់ទៅហើយ ....។

" រឿងរាមកេរ្តិ៍ ក្រោយៗមកគឺសង្កត់លើរឿងកំប្លែង រឿងស្នេហា ....

ចំណែករឿងរាមកេរ្តិ៍ចាស់ គឺល្អណាស់ គ្មានរឿងកំប្លែង រឿងស្នេហាទេ ។ "[២៥]

---

[២៥] សាវ រស់ ពៅ : បាឋកថា នាសាលសន្និសិទ - ភ្នំពេញ ថ្ងៃទី ២៦ / ០២ / ១៩៩៤ ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

II. រឿង រាមាយណៈ បែប ភ្លឹង

គម្ពីរដើម ជាភាសាសំស្ក្រឹត ។ តែងជាកាព្យ ឆន្ទ ហើយជាស្នាដៃរបស់ឥសីឈ្មោះ វាល្មិកី ។ រឿងនេះកើតនៅក្នុងប្រទេស ឥណ្ឌា ក្នុងសតវត្សទី ៣ មុន គ.ស . ។ បារាំងសែសម្នាក់ឈ្មោះលោក Alfred Roussel បានប្រែរឿងទាំងមូលនេះ មកជាភាសាបារាំងបោះពុម្ពផ្សាយក្នុង គ.ស ១៩០៣ ។ រឿងរាមាណៈដើមមានកាព្យ ២៤.០០០ ស្លោក ហើយ ចែកទៅជាកណ្ឌ ។

II.១. កណ្ឌទី១ : ពាលកណ្ឌ (bālakaṇḍa)

កណ្ឌទី១ឈ្មោះពាលកណ្ឌ(Bālakaṇḍa) ដែលរៀបរាប់អំពីបុព្វប្រវត្តិរបស់ព្រះរាម ចាប់តាំងពីជីវប្រវត្តិរបស់ព្រះបាទ ទសរថ ដែលជាអម្ចាស់ក្សត្រសុរិយវង្ស ។ ព្រះរាជវង្សក្សត្រនេះ សោយរាជ្យមហានគរឈ្មោះអយុធ្យា (Ayudhyā) តាំងនៅនាមាត់ទន្លេសយ៉ុ (Saryu) ក្នុងដែនកោសលរដ្ឋ (Kosalarattha) នគរនេះមានទទឹង ១០ យោជន៍ បណ្តោយ ១២ យោជន៍ ។

ព្រះបាទទសរថទ្រង់ប្រារព្ធធ្វើពិធីអស្វមេធបូជាសេះស ចំពោះព្រះអគ្គី ដើម្បីសុំបុត្រ ។ ក្នុងពិធីនេះព្រះបាទទសរថទ្រង់អញ្ជើញឥសីដ៏មានឈ្មោះល្បីល្បាញក្នុងព្រហ្មញ្ញសាសនា ដូចជាវសិដ្ឋមុនី ជារាជបុរោហិតព្រះវាមទេពមុនី ជាភ្នួយបុរោហិត ព្រះសុយញ្ញមុនី ព្រះជ្វាលីមុនី ព្រះកស្សបមុនី ហើយនិងព្រះ ឫស្យស្រឹង្គមុនី ។ ក្នុងពិធីនេះទៀត ទ្រង់បានអញ្ជើញក្សត្រនគរជិតខាងមកជាច្រើន មកជាអធិបតី ដូចជា :

- ព្រះជនកសុរិយាវង្ស គ្រងរាជ្យនគរមិថិលា នៃដែនវិទេហៈ
- ព្រះចៅនគរពារាណសី នៃដែនកាសី
- ព្រះបាទអស្វបតី គ្រងរាជ្យកេកយជនបទ
- ព្រះចៅលោមបាទ គ្រងនគរអង្គរាស្ត្រ
- ព្រះចៅមគធរាស្ត្រ
- ហើយនិងស្តេចគ្រងរាជ្យនៅជនបទ ក្នុងបូព៌ាទេស សន្ធិទេស ណេរិរទេស សុរាស្ត្រ ហើយនិងទក្ខិណទេស ។

នៅខណៈដែលប្រារព្ធធ្វើពិធីអស្វមេធនេះ នៅឯទេវលោក ពួកទេវៈទាំងឡាយ បានចូលទៅគាល់ព្រះព្រហ្ម ដើម្បីសុំប្រហារ ទសកណ្ឋរាវណៈ ដែលធ្វើទុក្ខបុកម្នេញពពួកឥសី និងព្រាហ្មណ៍ ។ ព្រះព្រហ្មអារាធនា ព្រះនារាយណ៍ ដែលមកក្នុងទីប្រជុំនោះដែរ ឱ្យចុះមកស្ថានមនុស្សលោក ដើម្បីប្រហារទសកណ្ឋ ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

នៅក្នុងពិធីនេះមានមនុស្សម្នាក់ខ្លួនខ្មៅ ធំធំបង មុខក្រហម ស្លៀកពាក់ក្រហម មាន រោមដុះពេញខ្លួន ដូចរាជសីហ៍ មានពុកមាត់ និងសក់ល្អ កាន់ភាជន៍មធុបាយាស ផុះឡើងកណ្តាលគំនរងងើកភ្លើង ហើយសំដែងថា ខ្លួនជាទូតនៃប្រជាបតីនាំបាយមធុបាយាសមកថ្វាយព្រះមហេសី ព្រះបាទទសរថ សោយ ។

ព្រះបាទទសរថចែកបាយនេះទៅជា ៤ ចំណែកប្រទានឱ្យព្រះនាងកៅសល្យាអគ្គមហេសី មួយចំណែក ព្រះនាងកៃ កេយី មហេសី ទី២ មួយចំណែក ហើយនិងព្រះនាង សុមិត្រា មហេសីពៅពីរចំណែក ។ លំដាប់មកមហេសី ទាំងបីក៏មានគភ៌ ។

ពពួកទេវតា បែងភាគរបស់ខ្លួនទៅកើតជាបរិវារនៃព្រះនារាយណ៍កាឡា គឺមាន :

- ព្រះព្រហ្មបានសាងជម្ពូវាន = Jambuvāna
- ព្រះឥន្ទ បានសាងពាលី" វាលិន" Vālin
- ព្រះអាទិត្យបានសាងសុគ្រីព" សុគ្រីវៈ" = Sugriva
- ព្រះពាយបានសាងហនុមាន" មានុមាត" = Hanumat
- ព្រះវិស្វកម្ម បានសាង នលៈ = Nala
- ព្រះអគ្គីបានសាង និល = Nila
- ព្រះព្រហស្ត បានសាង តារៈ = Tāra
- ព្រះកុវេរៈ បានសាង គន្ធមាទន៍ (Gandhamādana)
- ព្រះភិរុណ បានសាង សុសេន (Susena)
- ព្រះបញ្ជារ បានសាង សព្វ (Sabba)
- និង ព្រះអស្វិន បានសាង មេន្ទៈ និងទ្វិវិទៈ Menda et dvivida

លុះគ្រប់ទសមាសា

- ព្រះនាង កៅសល្យា បានប្រសូត្រ ព្រះរាម (Rāma)
- នាងកៃកេយី បានប្រសូត្រ ព្រះភិរុត (Bharuta)
- ព្រះនាង សុមិត្រា បានប្រសូត្រ ព្រះលក្ស្មណ៍ " លក្ស្មណៈ" ហើយនិងព្រះសុត្រឃុន" សុត្រុត"
(Lakshmaṇa et Sutrughna)

កាលដែលព្រះរាមបានព្រះជន្ម ១៦ វស្សា ឥសីវិស្វាមិត្រ (Visvāmitra) បានចូលមកទូលសុំព្រះបាទទសរថ ឱ្យព្រះរាមទៅជួយបង្ក្រាបពួករាក្សសៈ (Rākshasa) ដែលជាពពួកយក្សមានចិត្តអាក្រក់ ឈ្មោះ មារិច (Mārica) និង សុវាហុ (Suvāhu) អសុរៈ ទាំងពីរនេះ ជាកូនរបស់យក្ខិនី ឈ្មោះ តារកា (Tārakā) ដែលតែងតែប្រហារមនុស្សស៊ីជាអាហារ នៅក្នុងនគរពីរ ទៀបឆ្នេរទន្លេ សយ៉ិ ។ យក្ខិនីនេះ ជាកូនរបស់ស្តេច យក្ស ឈ្មោះ សុកេតុ (Suketu) ហើយជាមហេសីស្តេចយក្សឈ្មោះ សុន្ទាសូរ (Sundāsura) ។ កាលស្វាមីស្លាប់ទៅ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

នាងតារកា និង កូនឈ្មោះ មារិចៈនាំគ្នាទៅធ្វើទុក្ខឥសីឈ្មោះអគ្គសត្យមុនី (Aggasatyamuni) ។ ឥសីខឹង ដាក់បណ្តាសាឱ្យនាងតារកាទៅជាក្អែក ហើយឱ្យមារិចៈទៅជារាក្សសៈ ។

ព្រះរាមយាងទៅជាមួយឥសីវិស្វាមិត្រ ហើយប្រហារនាងតារកាចោលទៅ ។ ក្រោយមកនោះ មារិចៈ និង សុវាហុ លើកទ័ពទៅសងសឹកជំនួសម្តាយ ប៉ុន្តែត្រូវព្រះរាមប្រហារចោលអស់ ។

ឥសីវិស្វាមិត្របានដំណឹងថា ព្រះបាទជនកៈ (Janaka) នៅក្រុងមិថិលា រៀបធ្វើពិធីលើកធ្នូ ព្រះអង្គនាំព្រះរាម ព្រះលក្ស្មណ៍ទៅរួមក្នុងពិធីនោះ ។ នៅតាមផ្លូវទៅកាន់ក្រុងមិថិលា ឥសីនិងសិស្សបានទៅដល់នគរឈ្មោះ វិសលា ហើយសំណាក់នៅនឹងព្រះរាជាឈ្មោះ សុមតី (Sumati) អស់មួយយប់ តមកព្រះអង្គយាងទៅដល់អាស្រមឥសីឈ្មោះ គោតមឫសី (Gotamarsi) ដែលមានជាយាឈ្មោះ អហល្យា (ahalaya) ។ ព្រះអង្គជ្រាបនូវប្រវត្តិរបស់គោតមឫសី ដែលមានវិវាទជាមួយនឹងព្រះឥន្ទ្រ ។ រឿងនោះដូចតទៅ ÷

ថ្ងៃមួយព្រះឥន្ទ្រក្លែងខ្លួន ជាគោតមឫសី ចូលទៅសហាយស្មន់នឹងនាងអហល្យា ។ ព្រះគោតមឫសីយាងមកទាន់ក៏ដាក់បណ្តាសាឱ្យព្រះឥន្ទ្ររលួញលិង្គ ហើយឱ្យនាងអហល្យារងទុក្ខទោសនៅតែក្នុងអាស្រមបរិភោគតែខ្យល់ចេញទៅណាពុំរួច ទាល់តែព្រះរាមបានយាងមកដល់អាស្រម ទើបអស់បាប ។ គឺដោយហេតុដូច្នេះហើយ ទើបព្រះរាមយាងចូលទៅក្នុងអាស្រមជួយសង្គ្រោះនាងអហល្យា នេះ ។

លុះដល់នគរក្រុងមិថិលា ព្រះស្តា នន្ទមុនី (Stanandamuni) ជាបុរោហិតរបស់ព្រះជនក ហើយជាបុត្ររបស់ព្រះគោតមព្រហ្ម និង នាងអហល្យា ក៏ចេញមកទទួលព្រះរាម ។ ព្រះបាទជនកទ្រង់ពណ៌នាលរឿងធ្នូសរ ហើយនិងដំណើររបស់នាងសីតាថ្វាយព្រះរាម ព្រះលក្ស្មណ៍ស្តាប់ ។

II.១.២~ ប្រវត្តិធ្នូ

ធ្នូនេះជារបស់ព្រះឥសូរ ។ ទេវតាបាននាំមកថ្វាយសម្តេចទេវរាជសុរិយាវង្ស ជាមហារាជនគរមិថិលា ។ ខណៈមួយនោះ ព្រះទក្សមុនី (Daksamuni) ធ្វើពលិកម្ម ហើយបានអញ្ជើញព្រះឥសូរចូលរួមផង ។ ព្រះឥសូរក្រោធខឹងក៏យាងទៅទំលាយពិធីនេះ បាញ់ព្រះទក្ស បង្ក្រាបទេវតា នឹងធ្នូនេះ ។ ព្រះឥសូរប្រទានធ្នូនេះទៅដល់ទេវតាឈ្មោះទ្វយទេវៈ (Dvayadeva) ។ ទ្វយទេវៈនាំយកធ្នូនេះមកធ្វើទុកនៅនឹងបុព្វបុរសព្រះជនក ដើម្បីថែទាំ ។ ប្រភេទសរ ដែលព្រះរាមព្រះលក្ស្មណ៍ និងយក្សប្រើ ក្នុងរឿងរាមកេរ្តិ៍ មានច្រើនបែបច្រើន យ៉ាងដូចជា :

១- សរ អគ្គីវាស (AGGIVAS) (AGGI S.K AGNI)
(Dieu du feu, ayant le rhinocéros pour monture)
ឈ្មោះសរដែលព្រះរាមថ្លែងទៅកើតជាភ្លើង ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

២- សរ អហ្វទ្ធច័ន្ទ (AHRADDHACHANDRA) ឈ្មោះសរដែលគេដម្លោះទៅកើតជាវង់ព្រះច័ន្ទមួយចំហៀង ' សំរាប់សម្លាប់សត្វលោក ឱ្យទៅកើតជាកំណើតដើមវិញ ។

៣- សរ នាគបាស (NĀGABĀS) ឈ្មោះសរ ដែលដម្លោះទៅកើតជាសត្វនាគរ៉ុ ។

៤- សរ ភិរុណវាស (Phirunavās) ឈ្មោះសរដែលថ្លែងទៅកើតជាទឹកដើម្បីលត់ភ្លើង ។

៥- សរ ព្រះនារាយណ៍ (NĀRĀYAṆA) ឈ្មោះសរ ដែលព្រះរាយណ៍សម្លាប់ពាលី ។

៦- សរ ព្រះពាយវាស (Bāyavās) ឈ្មោះសរ ដែលថ្លែងទៅកើតជាខ្យល់ 'ព្រះពាយ និពុករបស់ ហនុមាន - ជំនិះរបស់ព្រះពាយ គឺ សេះ ' ។

៧- សរ ព្រហ្មមាស (Brahmamás) ឈ្មោះសរ របស់ព្រះព្រហ្ម ' ជាសរដ៏កំពូលសម្លាប់មនុស្សនិយទៅកើតនៅឋានសួគ៌ ' ។

II.១.២. ជីវប្រវត្តិនាងសីតា

នៅដើមវស្សន្តរដូវ ព្រះជនកប្រារព្ធធ្វើពិធីច្រត់ព្រះនង្គ័ល ។ ខណៈនោះព្រះអង្គរើសបានទេពកញ្ញាមួយ ដែលផុសឡើងតាមគន្លងនង្គ័ល យកមកចិញ្ចឹមធ្វើជារាជបុត្រី ដាក់ឈ្មោះថា នាងសីតា ។ លុះនាងសីតាចំរើនវ័យពេញក្រមុំ ព្រះបាទជនកប្រារព្ធធ្វើពិធីលើកធ្នូសរនេះ ដើម្បីជ្រើសរើសនូវរាជស្តុណិសា ។ ខណៈនោះ មានរាជបុត្រស្តេច ១០១ នគរ ចូលមកសំដែងឫទ្ធិបារមី លើកធ្នូសរ តែពុំអាចធ្វើនិយរង្គើឡើយ ហើយនាំគ្នាខឹងឡោមព័ទ្ធក្រុងមិថិលាអស់១ឆ្នាំ ។ ព្រះបាទជនក មានព្រះកង្វល់ហើយយាងទៅសុំពលទេវតាឱ្យចុះមកជួយកំចាត់ស្សត្រូវទាំងឡាយបរាជ័យវត់អស់ ។

ពេលនោះព្រះរាម ដែលមកដល់ក្រោយគេ ជាមួយឥសីវិស្វាមិត្រ និងព្រះលក្ស្មណ៍ក៏លើករតនធ្នូ ចាប់យិតខ្សែបណ្តាលនិយបាក់ចំកណ្តាលដង ។ ព្រះជនកទតឃើញដូច្នោះ ក៏រីករាយហើយទ្រង់បញ្ជូនរាជទូត ឱ្យទៅអញ្ជើញព្រះបាទទសរថមកធ្វើពិធីរាជាភិសេកព្រះរាម និងនាងសីតា ។ ក្នុងពិធីរាជាភិសេកនោះគេផ្សំផ្គុំព្រះរាម និងនាងសីតា ព្រះលក្ស្មណ៍និងនាង ឧរមិលា (Uramila) ជារាជបុត្រីព្រះបាទជនកដែរ ។ ព្រោះ ព្រះភិរុត ជាគូរនឹង នាងមានទវី (Mānadavi) ជារាជធីតាព្រះបាទស្រីធវជ្រះ (SriDhavajra) ហើយនិងព្រះ សុត្រុឃន៍ ជាមួយនាងសរុតកេរ្តិ៍ (Saruta Kerti) ជារាជបុត្រីព្រះបាទស្រីធវជ្រះដែរ ។ ព្រះបាទស្រីធវជ្រះនេះជា បងព្រះជនក គ្រងរាជ្យនគរ សង្កាសយា (Sankasaya)។

លុះរៀបរាជាភិសេករួចហើយ ព្រះបាទទសរថក៏លាព្រះជនកនាំព្រះរាម និងនាងសីតាព្រមទាំងរាជ បរិពារវិលមកនគរក្រុងអយុធ្យាវិញ ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

លុះដល់ពាក់កណ្តាលផ្លូវ ព្រះបាទទសរថបានជួបនឹងព្រាហ្មណ៍ម្នាក់កាចសាហាវឈ្មោះ បរសុរាម (Parasurama) ឬរាមបរសុ (Ráma Parasu) ព្រាហ្មណ៍នេះជាត្រកូលភគ្គុ (Bhargu) ហើយជាកូនរបស់ ព្រាហ្មណ៍ឈ្មោះ ជមទគ្និ (Jamadagni) រាមបរសុ សំឡុតព្រះ បាទទសរថថា ហេតុដូចម្តេចបានជាហ៊ានយក ឈ្មោះរបស់ខ្លួនទៅដាក់ឱយកូនឯងថា ព្រះរាមដែរ ។

ហើយកំហែងព្រះរាមថា បើអាចកាច់ធ្នូរបស់ខ្លួនបាក់ ទើបខ្លួនស្គាល់ថា ជាវិស្ណុអវតារ ។

ព្រះរាមទទួលយកធ្នូ របស់ព្រាហ្មណ៍ ដំឡោះយិតឡើង បំរុងសំឡាប់ព្រាហ្មណ៍ ប៉ុន្តែគិតថា : បរសុរាម ជាព្រាហ្មណ៍គួរគោរព បើនឹងសំឡាប់ជាការមិនគួរ ។ ដូច្នេះគួរឱយព្រាហ្មណ៍នេះជ្រើសរើសយក ទណ្ឌកម្មមួយ ក្នុងទណ្ឌកម្មពីរ :

- កំទេចស្ថានសួគ៌របស់ព្រាហ្មណ៍ ដែលបំរុងនឹងបាន ។
- ទំលាយនូវចំណេះវិជ្ជាទាំងឡាយរបស់ព្រាហ្មណ៍ ដែលសំរេចបានហើយ ។

ព្រាហ្មណ៍គិតថា ស្ថានសួគ៌កម្ររកបាន ។ ដូច្នេះសុំអោយព្រះរាមធ្វើទណ្ឌកម្ម រំលាយចំណេះ វិជ្ជារបស់ខ្លួនចោល ហើយអនុញ្ញាតឱយទៅនៅស្ថានសួគ៌ចុះ ។ ព្រះរាមក៏សំរេចតាមបំណងនេះ ។ តមកពួហ យាត្រា ក៏បានទៅដល់ក្រុងអយុធ្យា ។

II.២ អយុធ្យាកណ្ឌ (Ayudhyákaṇḍa)

លុះមកដល់នគរ ព្រះបាទទសរថប្រារព្ធពិធីរាជាភិសេកព្រះរាមឱយឡើងជាព្រះយុវរាជ ។ នាងទាសី គមម្នាក់ឈ្មោះមន្ថរា (Mantharā) បានដឹងរឿងនេះ ទៅញុះញង់នាងកៃកេយី ដើម្បីជំទាស់ក្នុងរឿង នេះ ។ នាងកៃកេយីបានរំលឹកនឹកឃើញដល់សត្យាចាររបស់ខ្លួនដែលបានធ្វើជាមួយនឹងព្រះបាទទសរថ នៅពេលដែល មានជ័យជំនះ លើស្តេចអាទិត្យសុរិយា ។ នាងកៃកេយីបានចូលមកសុំព្រះបាទទសរថ រាជស្វាមី ដើម្បីឱយ ព្រះភិរុត បុត្ររបស់ខ្លួនឡើងជាព្រះយុវរាជ ។ នាងសុំឱយនិរទេសព្រះរាមចេញពីនគរទៅនៅព្រៃ ចំនួន១៤ឆ្នាំ ។ សេចក្តីសំរេចកើតឡើងក្នុងខណៈនោះ ។ ដូច្នេះព្រះរាម នាងសីតា ព្រមទាំងព្រះលក្ស្មណ៍ បាននាំគ្នាចេញពីនគរ ដើម្បីដើរចូលព្រៃទៅបួសជាឫស្សី ។ ក្សត្រទាំងបីយាងទៅដល់ឆ្នេរទន្លេគង្គា ។ នៅទីនោះគុហៈ (Guha) 'ក្វខន៍' ជាមេទ័ពពួកអ្នកនេសាទ បាននាំកូនចៅយកទូកក្តារ មកចំឡងក្សត្រទាំងបីទៅដាក់ត្រើយនាយ ។

ក្សត្រទាំងបីបានទៅដល់សំណាក់អាស្រមបទរបស់ឥសី ឈ្មោះ ភរទ្វាជៈ នៅតំបន់មួយឈ្មោះ ប្រយាគ (Prayát) ហើយក៏សំណាក់នៅទីនោះអស់មួយរាត្រី ។ តមកព្រះអង្គយាងទៅដល់ភ្នំចិត្រកូដ (Citrakúta) សំណាក់នៅក្នុងអាស្រមឥសី វាល្មីកី ។

នៅឯក្រុងអយុធ្យាវិញ ព្រះបាទទសរថ កាលបើព្រាត់ព្រះរាជបុត្រជាទីស្នេហាក៏កើតទុក្ខព្រួយ ធ្លាក់ឈឺរហូតដល់ស្លាប់ ។ ខណៈនោះព្រះភិរុតគង់នៅជាមួយព្រះសុត្រុឃ្ន៍ នៅឯនគរ កេគយ (Kekaya) ជាមួយនឹង អយ្យកោ ព្រះនាមព្រះបាទ អស្វបតិ (Asvapati) ក្សត្រទាំងពីរបានដំណឹងថា ព្រះរាមបានទទួលរាជាភិសេក មានចិត្តរីករាយយាងត្រឡប់មកក្រុងអយុធ្យាវិញ ។ លុះមកដល់ទីក្រុង ព្រះភិរុតដឹងច្បាស់ថា ព្រះបិតាសុគត ហើយព្រះរាមត្រូវនិរទេស ក៏ទៅជាខឹងនឹងមាតា គិតបំបាំងប្រហារ ប៉ុន្តែព្រះសុត្រុឃ្ន៍បានឃាត់កំនិយធ្វើដូច្នោះ។ តមកព្រះវិសិដ្ឋមុនី ជារាជបុរោហិត និងព្រះរាមទេវមុនី (Rāma Devamuni) ភ្លួយបុរោហិត បានអញ្ជើញព្រះភិរុត ថ្វាយព្រះភ្លើងចំពោះសព ព្រះបាទទសរថ ។

រំលងមកបាន ២ថ្ងៃ ពួកអាមាត្រមន្ត្រីព្រមព្រៀងគ្នាអញ្ជើញព្រះភិរុតគ្រងរាជ្យសម្បត្តិ ប៉ុន្តែព្រះអង្គពុំព្រមសោះ ។ ទ្រង់សំរេចធ្វើថ្ងល់ពីក្រុងអយុធ្យា ដើម្បីលើកក្បួនទ័ពទៅកាន់ភ្នំចិត្រកូដ មួយអន្លើនិងព្រះសុត្រុឃ្ន៍ នាងកោសល្យ កៃកេសី និងនាងសុមិត្រា ។

លុះទៅដល់ជើងភ្នំចិត្រកូដ ព្រះភិរុតនិយបញ្ឈប់ទ័ពហើយទ្រង់យាងទៅរកព្រះរាមនៅនាលើភ្នំ ។ លុះលែងឃើញព្រះភិរុត ព្រះរាម ព្រះលក្ស្មណ៍ នាងសីតា នាំគ្នាខ្សឹកខ្សួល ។ ព្រះភិរុតសុំអញ្ជើញនិយព្រះរាមយាងទៅគ្រងរាជ្យវិញ ប៉ុន្តែក្សត្រអង្គនេះប្រកែកដាច់អហង្កា ។ ព្រះភិរុតក្រាប បង្គំទូលសុំសុពណ៌បាទអំពីព្រះរាម ដើម្បីទុកជាតំណាងត្រឡប់ចូលនគរវិញ ។

លុះមកដល់នគរអយុធ្យា ព្រះភិរុតពុំព្រមនៅក្នុងរាជវាំងឡើយ ហើយក៏តាំងទីនៅតំបន់ឈ្មោះ នន្ទិគ្រាម (Nandi Grāma) ក្នុងដែនកោសល ។ ព្រះអង្គចាត់ឱ្យយកសុពណ៌បាទរបស់ព្រះរាមទៅប្រតិស្ឋាននាក្រោមស្វេតច្ឆ័ត្រ ។

ក្សត្រទាំងពីរ គឺព្រះភិរុត និង សុត្រុឃ្ន៍ កាន់ភេទជាយោគី ដោយប្រគល់កិច្ចការរដ្ឋ ប្រទានចំពោះរាជបុរោហិត ។

ចំណែកព្រះរាមវិញ ក្រោយនោះទ្រង់ជ្រាបថា ក្រុង ខរ (Khara) ដែលត្រូវជាប្អូនរាវណៈ បានមកតាំងទីនៅក្បែរជលសារ ហើយធ្វើបាបពួកឥសីជាខ្លាំង ។ ព្រះរាមលាឥសីវាល្មិកិ ទៅតាំងទីនៅជិតក្រុងខរ ដើម្បីបានឱកាសការពារឥសី ។ ត្រីក្សត្របានចេញពីចិត្រកូដមហាគីរីធ្វើដំណើរទៅនមស្សការឥសី ព្រមអត្រិមុនី (Atrimuni) និងនាងអគ្គ ស្វយាហើយ បន្តដំណើរទៅដល់ព្រៃឈ្មោះ ទណ្ឌក (Dandaka) ឋិតនៅជិតស្ពានជាព្រំដែន របស់ក្រុង ខរ ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

II.៣- កណ្ឌទី៣ អារណ្យកណ្ឌ (ARANYAKANDA)

នៅតាមផ្លូវទៅកាន់កន្លែងថ្មីនេះ ត្រីក្សត្របានជួបនឹងយក្សឈ្មោះ វិរាធៈ ដែលមានចិត្តចង់ប្រាថ្នាចាប់យកនាងសីតា ហើយប្រមាថព្រះរាមថាហ៊ានចូលមកក្នុងទីដែនដែលក្រុងខរ ឱ្យរក្សា ។ យក្សនេះទទួលពរពីព្រះព្រហ្មមិនឱ្យស្លាប់ និង អាវុធឡើយ ។ ហេតុនោះព្រះរាមចាប់វាចងហើយប្រើឱ្យព្រះលក្ស្មណ៍យកទៅជីកកប់រណ្តៅទាំងរស់ ។

មុននឹងស្លាប់ យក្សវិរាធៈនេះ និយាយប្រាប់ព្រះរាមពីប្រវត្តិវាថា ÷ ពីដើមវាជាគន្ធវ (Gandhava) (Gandhava) បានទៅលួចប្រព្រឹត្តកាមជាមួយនឹងនាងរម្ភា (Rambhá) ដែលជាបរិចារិកា.របស់ស្តេចវេស្សវណ។ ដាក់បណ្តាសាវាឱយជារាក្សសៈ ដើម្បីរង់ចាំព្រះនារាយណាវតារ ជាបុត្រព្រះបាទទសរថ ធ្វើគតវាទើបផុតបាប ។ ហេតុដូច្នេះទើបវិរាធៈត្រេកអរណាស់ដោយព្រះរាមចាប់យកទៅសំឡាប់ផ្ទាល់ព្រះហស្តជានិកាសឱ្យវាទៅកើតជាឋានសួគ៌ ។

ត្រីក្សត្របន្តដំណើរទៅដល់អាស្រមឥសីឈ្មោះសរភង្គ (Sarabhinga) ហើយបានជួបនឹងព្រះឥន្ទ្រដែលបានមកអញ្ជើញឥសីនេះទៅស្ថានសួគ៌ ។ ឥសីបានបង្ហាញផ្លូវព្រះរាម រួចព្រះអង្គចូលទៅក្នុងគំនរភ្លើងដើម្បីលាយខ្លួនទៅកើតនាឋានព្រហ្មលោក ។ ដោយខ្វះអ្នកគ្រប់គ្រងសិស្សា នុសិស្សរបស់ឥសីសរភង្គគេបាននាំ គ្នាសុំឱ្យព្រះរាមគង់នៅជាមួយខ្លួន ដើម្បីគ្រប់គ្រងអាស្រម ។ ព្រះរាមក៏យល់ព្រម ។ តមកត្រីក្សត្រធ្វើដំណើរ ទៅដល់អាស្រមឥសី១ទៀតឈ្មោះសុតិក្សណៈ (Sutiksaṇa) ។ ទ្រង់សំណាក់មួយយប់នៅទីនោះព្រលឹមឡើងយាង ចូលព្រៃបន្តដំណើរទៅទៀត ។ ឥសីសុតិក្សណៈបង្ហាញ ផ្លូវក្សត្រនេះឱយទៅរកឥសី១ទៀតឈ្មោះ អគ្គសត្យា (Aggasatya) ។ ព្រះមហាឥសីនេះទទួលព្រះរាមដោយរីករាយ ហើយប្រទានធ្នូមួយឈ្មោះព្រហ្មទត្ត ' ឬ ហៅព្រហ្មាស្ត្រ (Brahmástra) សរមួយបំពង់ដែលជារបស់ព្រះឥន្ទ្រ ព្រះខ័នផ្ទៃមាសមួយ ។ ព្រះអគ្គសត្យមុនី បង្ហាញផ្លូវត្រីក្សត្រទៅតាំងអាស្រមឆ្ងាយពីកន្លែងរបស់ព្រះអង្គចំនួន ពីរយោជន៍ គឺនៅត្រង់ទី១ឈ្មោះបញ្ចវតី (Pancávatí) ក្បែរឆ្នេរទន្លេគោថាវរី (Gothávarí) ។

នៅឯអាស្រមបញ្ចវតីនេះ ជតាយុសៈ (Jatáyusa) ស្តេចគ្រុឌ (Gaxuda) បានចូលមកក្រាបបង្គំទូលថ្លែងអំពីប្រវត្តិ របស់ខ្លួនថ្វាយព្រះរាមស្តាប់ ។

ថ្ងៃមួយនាងសុរបនខា (Çurapanakha) ជាប្អូនស្រីរបស់ក្រុងរាពណ៍ បានលបចូលមកដល់អាស្រមបញ្ចវតី ហើយបានឃើញត្រីក្សត្រចុះស្រង់ទឹកក្នុងទន្លេគោថាវរី ។ យក្ខិណីកើតសេចក្តីស្នេហាចំពោះព្រះរាមហើយលបដើរតាមកន្លងដានរហូតដល់អាស្រម រួចក៏ក្លែងខ្លួនជាទេពអប្សរចូលទៅទាក់ទងលួងលោមឱ្យព្រះរាមស្រឡាញ់ខ្លួន ។

ប៉ុន្តែព្រះរាមពុំព្រម បណ្តាលជាហេតុឱ្យនាងរាក្សសី ខេរខឹងស្ទុះចូលទៅទះតប់ព្រះនាងសីតា ទាល់តែសន្លប់ ។ ព្រះរាមខ្ញាល់ណាស់ត្រាស់បង្គាប់ឱ្យព្រះលក្ស្មណ៍ធ្វើទណ្ឌកម្ម នាងសុរបនខានេះ ។ ព្រះលក្ស្មណ៍កាន់ព្រះខ័នចូលទៅចាប់នាងយក្ខិណី កាត់ច្រមុះនិងត្រចៀកកំបុតអស់ រួចបណ្តេញចេញទៅ ។ នាងសុរបនខាឈឺចាប់ស្រែកទ្រហោរយំរំពងព្រៃ ឆ្ពោះទៅដល់ក្រុងខរ ជាបងដែលចិតនៅក្នុងជលដ្ឋានហើយក៏ចេញមកជួយ ។

ក្រុងខរលើកទ័ពមកជាមួយទូសណៈ (Duhsna) និង ត្រីសិរស៍ (TriÇiras) ជាសេនា ដើម្បីសងសឹកនឹងព្រះរាម ។ ក្នុងយុទ្ធសាស្ត្រនេះ ព្រះរាមបានសំឡាប់រាក្សសៈអស់ ១៤ នាក់ ដែលក្រុងខរបញ្ជូនមកជាលើកដំបូង ។ ក្រុងខរនាំទ័ព ១៤.០០០ នាក់ ចូលប្រយុទ្ធដោយមានសេនាឈ្មោះ យតុធនៈ (Yatudhana) ប៉ុន្តែត្រូវវិនាសគ្មានសល់មួយ ។ តមកក្រុងខរចេញតទល់ខ្លួនឯង រួចក៏ត្រូវស្លាប់ទៀត ។

សេនាក្រុងខរឈ្មោះ អកម្បន ភៀសខ្លួន ទៅដល់ក្រុងលង្កា យកដំណឹងបរាជ័យនៃក្រុងខរទៅទូលក្រុងរាវណៈ ពេលនោះនាងសុរបនខា បានហោះទៅដល់ក្រុងលង្កាដែរ ហើយចូលទៅរៀបរាប់អំពីទោសទណ្ឌ និងការកើតទុក្ខពុំសុខចិត្តចំពោះព្រះរាម ដោយសុំឱ្យក្រុងរាវណៈ ជាបងចេញសងសឹកសំឡាប់ព្រះរាម ហើយចាប់យកនាងសីតាមករៀបការ ។

ក្រុងរាវណៈ ជឿតាមពាក្យញុះញង់របស់ប្អូនស្រី ហើយក៏ចេញទៅរកមារិច 'មហារីក' ជាកូនរបស់នាងតារកា ដែលត្រូវសរព្រះរាមធ្លាក់ទៅក្នុងមហាសាគរ ដើម្បីមកជួយជាកំលាំង ។ មារិចៈ ធ្លាប់ស្គាល់ឫទ្ធិបារមីរបស់ព្រះរាម ក៏និយាយជំទាស់ ប៉ុន្តែក្រុងរាវណៈមិនស្តាប់សោះ ហើយនិយាយសុំឱ្យ មារិចៈ មកជួយខ្លួនឱ្យសំរេចបំណង ។

មារិចក៏ក្លែងខ្លួនធ្វើជាម្រឹគ ប្រើសមាសដើរសំដៅទៅអាស្រមព្រះរាមដើម្បីបង្ហួតរាងបង្ហាញ នាងសីតាជាឧបាយកលដើម្បីបញ្ឆោតព្រះរាមឱ្យចេញពីអាស្រមដេញតាមបាញ់ខ្លួន ហើយនិងដើម្បីទុកជា ឱកាសបំភន្តនិងជាវិធីស្រួលដល់ក្រុងរាវណៈ ចូលមកឆក់នាងសីតាទៅ ។

ព្រះរាមដេញបាញ់ប្រើសមាសរហូតដល់សៀលទៀបយប់ ទើបបាញ់ត្រូវម្រឹគ ។ នៅពេលត្រូវសរព្រលឹងមារិចៈ ស្រែកបំភន្តហៅចំឈ្មោះព្រះលក្ស្មណ៍ ឱ្យចេញទៅជួយព្រះរាម ។ នាងសីតា បានឮសំឡេងនោះក៏ជឿស៊ុបថា សំឡេងរបស់ព្រះរាម ហើយបង្ខំឱ្យព្រះលក្ស្មណ៍ ជាប្អូនចេញទៅជួយ ស្វាមីរបស់នាង ។

ខណៈនោះ ក្រុងរាវណៈបានឱកាសល្អ ក៏ប្រែភេទជាឥសីកាន់ផ្តិចូលទៅទាក់ទងនឹងនាងសីតា ។ ក្រុងរាវណៈឆក់យកនាងសីតាហោះទៅលើអាកាស ។ នាងសីតាស្រែកយំសោក ។

នៅតាមផ្លូវអាកាសបក្សីរាជឈ្មោះជតាយុសៈ (Jatayus)បានចេញមកបង្ខំរាវណៈឱ្យលែងនាងសីតា ។ ក្រុងរាវណៈពុំព្រម ។ ការប្រយុទ្ធក៏កើតមានឡើង រវាងយក្សនិងគ្រុឌ ។ ជតាយុសៈចាញ់រាវណៈ ដោយត្រូវរបួសត្រង់ស្លាប ហើយធ្លាក់ចុះមកដល់ដី ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

រាវណៈនាំយកនាងសីតាហោះកាត់ព្រៃក្បែរឆ្នេរស្រះឈ្មោះ ចម្ប៉ា នាងសីតាក្រឡេកមកក្រោមឃើញសត្វស្វាទាំង៥ ក៏ទម្លាក់ស្បៃ និងអាភរណៈ ស្រែកផ្ញើរទុកដើម្បីថ្វាយចំពោះព្រះរាមផង ។

តមក រាវណៈយកនាងសីតាទៅដល់ក្រុងលង្កាហើយនាំចូលទៅក្នុងវាំងបង្ហាញឱយឃើញនូវប្រាសាទនានា ប៉ុន្តែនាងសីតាមិនព្រមមើលសោះ ។ ក្រុងយក្សឱយយកនាងសីតាទៅបង្ខាំងទុកក្នុងឧទ្យានមួយឈ្មោះអសោក (Asoka) ដោយចាត់ឱយយក្ខិណី ចាំថែរក្សាជានិច្ច ។

ចំណែកឯព្រះរាមក្រោយពីប្រហារម្រឹគហើយ ក៏ស្រាប់តែជួបនឹងព្រះលក្ស្មណ៍ មកតាមព្រះអង្គ ។ ព្រះរាមដឹងថាចាញ់កលយក្ស ទើបត្អូញត្អែបន្ទោសព្រះលក្ស្មណ៍ ។ តមកក្សត្រទាំងពីរត្រឡប់មកអាស្រមដើម្បីរកនាងសីតា ។

នៅតាមផ្លូវទៅរកនាងសីតា ព្រះរាមបានជួបនឹងជតាយុសៈ ដែលមានគ្រោះថ្នាក់ហៀបមរណៈនៅនាជើងភ្នំ ។ ជតាយុសៈ ថ្វាយពតិមានព្រះរាមអំពីបណ្តាំនាងសីតា រួចក៏ដាច់ខ្យល់ស្លាប់ទៅ ។ ព្រះរាមបូជាជតាយុសៈ រួចទើបបន្តដំណើរទៅទៀត ។ ព្រះអង្គបានជួប រាក្សសីម្នាក់ឈ្មោះ អយោមុខី ដែលមានចិត្តប្រាថ្នាចូលចាប់ព្រះលក្ស្មណ៍រក្សាទុក ប៉ុន្តែព្រះលក្ស្មណ៍ចាប់មេ យក្ខីនីនេះ កាត់ច្រមុះ ត្រចៀក បណ្តាលឱយវាភិតភ័យរត់ភៀសខ្លួនបាត់ទៅ ។ តមកព្រះរាមជួបនឹងអសុរម្នាក់មានតែពាក់កណ្តាលខ្លួន មុខវាជាប់នឹងពោះហើយមានស្មាវែង ។ យក្សឈ្មោះកពន្ធ (Kabandha) ដែលបានអួតខ្លួនថា ពីមុនវាមាន ឈ្មោះទានុពៈ (Danuba) វាបានទទួលពរអំពីព្រះព្រហ្មឱយមានអាយុវែង ។ ដោយសារខ្លួនខិលខូចឡើងចាង ហ៊ានទៅច្បាំងជាមួយព្រះឥន្ទ្រ ដូច្នោះទើបព្រះឥន្ទនេះយកវជីរាវុធ (Vajirávudha) ជាដំបងពេជ្រវាយបាក់ភ្លៅទាំងសងខាង បណ្តាយឱ្យស្រុញ កស្រុតចូលទៅក្នុងខ្លួន បណ្តាលឱ្យមុខមកនៅនឹងពោះ ប៉ុន្តែពុំស្លាប់ ។ ព្រះឥន្ទ្រដាក់បណ្តាសាកពន្ធ ឱ្យមានស្មាវែងសំរាប់ចាប់ទាញក្រសាវយកសត្វមកបញ្ចូលមាត់ស៊ីជាអាហារ ។ ព្រះឥន្ទ្រដាក់ទំនាយថា បើខ្លួនបានជួបនឹងព្រះរាមទើបបានរួចទណ្ឌកម្មនេះ ។ ឮដូច្នោះព្រះរាមក៏ចាត់វិធីបូជាភ្លើងដុតរូបកពន្ធៈអាក្រក់ឱ្យប្រែត្រឡប់ទៅជារូបល្អដូចដើមវិញ ។

កពន្ធៈត្រេកអរណាស់បានបង្ហាញផ្លូវព្រះរាមឱយយាងទៅរកសុគ្រីវ (Sugriva) ដែលត្រូវក្រុងវាលិន (Válin) ជាបងនិរទេសឱយចេញអំពីនគរទៅនៅភ្នំ ។

នៅតាមផ្លូវព្រះរាមជួបនឹងយោគីម្នាក់ឈ្មោះសវរី (Savari) ដែលជួយបង្ហាញផ្លូវតទៅមុខទៀត ។ ក្សត្រទាំងពីរ យាងទៅតាមឆ្នេរទន្លេឈ្មោះចម្ប៉ា ទៅដល់ភ្នំមួយឈ្មោះឫស្យមុខ ក្នុងទក្ខិណប្រទេសគឺដែន (Deccan) សព្វថ្ងៃនេះ ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

II.៤. កណ្ឌទី៤ កិស្កិន្ធាកណ្ឌ (Kiskindhá kanḍa)

ក្សត្រទាំងពីរយាងទៅដល់ភ្នំឫស្យមុខ ។ ខណៈនោះសុគ្រីវៈ នឹកស្មានថា បំរើរបស់វាលិន ប្រើឱ្យមកព្យាបាទ ទើបរៀបបរិវារជាស្រេច រួចក៏ប្រើហនុមាតឱ្យទៅមើលការណ៍ ។ ហនុមាតចូលគាល់ព្រះរាមសាសងដំណើរការទៅវិញទៅមក ហើយលាត្រឡប់ទៅនាំសុគ្រីវៈ ជាមាមកគាល់ព្រះរាមនៅភ្នំឫស្យមុខ ។ នៅពេលជួបគ្នា ព្រះរាមនិងសុគ្រីវបានធ្វើកិច្ចសន្យាចងសម្ពន្ធ័មិត្តភាព គ្នានៅមុខភ្លើងថា នឹងជួយគ្នាទៅវិញទៅមក ព្រះរាមទទួលការជួយសុគ្រីវ ក្នុងការប្រហារក្រុងវាលិន ដែលបាននិរទេសប្អូនចេញពីនគរ ។

សុគ្រីវៈនិទានរឿងនិរាសនគរថ្វាយព្រះរាមថា មានក្របីអសុរជាតិមួយឈ្មោះមាយាវិន (Máyávin) ជាកូនរបស់អសុរទុនទុពី (Dundubi) បានមកស្រែកគំរាមវាលិនឱ្យចេញទៅច្បាំងនឹងខ្លួន ។ សុគ្រីវបានទៅតាមបង ។ មា យាវិនឃើញស្វាដល់ទៅពីរួបក៏ខ្លាចហើយរត់ចូលទៅក្នុងរូងភ្នំ ។ វាលិនបង្គាប់ឱ្យសុគ្រីវចាំមាត់ល្អាង រួចខ្លួនចូលទៅតាមមាយាវិន ។ សុគ្រីវចាំបងនៅមាត់រូងអស់មួយឆ្នាំ ពេលមួយខ្លួនឃើញឈាមហូរចេញពីល្អាង ហើយមិនឮសំឡេងអសុរ និងវាលិនសោះ ទើបសន្មត់ថា វាលិនស្លាប់ហើយ ។ សុគ្រីវយកផែនថ្មបិទមាត់ល្អាងជិត ហើយត្រឡប់ទៅកិស្កិន្ធ (Kiskindha) វិញ ។ ពួកមន្ត្រីបានឃើញសុគ្រីវត្រឡប់មកតែឯង ក៏ព្រមព្រៀងគ្នាលើកឱ្យឡើង គ្រងរាជ្យស្នងវាលិន ។ ក្រោយនោះវាលិនត្រឡប់មកកិស្កិន្ធនគរវិញ ឃើញហេតុដូច្នោះក៏ចោទថាសុគ្រីវក្បត់ខ្លួន វាលិនសំឡាប់មន្ត្រីទាំងឡាយចោលរួចរិបអូសយកទ្រព្យសម្បត្តិរបស់សុគ្រីវបណ្ដេញខ្លួនចេញពីនគរ ហើយយកនាងរូមា (Ruma) មហេសីសុគ្រិវធ្វើជាប្រពន្ធខ្លួនវិញ ។

សុគ្រីវរៀបរាប់ពីប្រវត្តិរបស់ទុនទុពី ថ្វាយព្រះរាមទៀតថា ទុនទុពី ជាស្ដេចក្របីខ្លាំងពូកែណាស់ បានច្បាំងនឹងព្រះសមុទ្ទ (Samuddha) ហើយចេញមុខច្បាំងនឹងព្រះហិមវាន្តគីរីរាជ (Himavanta giriraja) រួចមកតតាំងនឹងវាលិនទៀត ។ វាលិនបានចាក់កទុនទុពីស្លាប់រួចលើកខ្មោចគ្រវាត់ទៅធ្លាក់ក្នុងព្រៃ ជាទីចង្រ្កមភាវនារបស់ឥសីមតង្គមុនី (Matangamuni) ។ ឥសីខ្ញាល់ ដាក់បណ្ដាសាមិនឱ្យវាលិនចូលមកក្នុងបរិវេណនៃព្រៃរបស់ព្រះអង្គឡើយ បើចូលនឹងក្លាយខ្លួនទៅជាថ្ម ។

សុគ្រីវ សុំឱ្យព្រះរាមរំលាយសពទុនទុពី ដើម្បីល្បងមើលឫទ្ធិ ។ ព្រះរាមចាប់គ្រោងឆ្អឹងទុនទុពីបោះចោលបានចំងាយ ១០យោជន៍ ជាហេតុឱ្យសុគ្រីវ កោតសរសើរយ៉ាងខ្លាំង ។

សុគ្រីវ សូមឱ្យព្រះរាមល្បងឫទ្ធិម្ដងទៀត គឺរំលាយដើមត្នោតទាំង ៧ដើម ដែលមានកំណើតតាំងពីដុះផែនដីមកម្ល៉េះ ។ ព្រះរាមថ្លែងសរទម្លុះសបាលព្រឹក្សផ្កាយទាំងភ្នំឫស្យមុខ ។ សុគ្រីវញាប់ញ័រហើយត្រេកអរ សុំព្រះរាមយាងទៅសំលាប់វាលិន ក្នុងថ្ងៃនោះតែម្ដង ។ ព្រះរាមយល់ព្រមតាមសុគ្រីវ សុំហើយបានទៅប្រហារវាលិនស្លាប់ដូចបំណង ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ព្រះរាមរៀបរាជាភិសេកសុគ្រីវ ជាក្សត្រនៃកិស្កិន្ទនគរ ហើយតាំងអង្គទ (Angada) ជាយុវរាជ ។ តមកព្រះរាម និង ព្រះលក្ស្មណ៍យាងចេញពីកិស្កិន្ទនគរទៅគង់នៅល្អាងភ្នំបរស័វនៃ (Parsarvarna) ដើម្បីឱ្យផុតរដូវភ្លៀង ។ លុះផុតរដូវភ្លៀង សុគ្រីវភ្លេចខ្លួនពុំបានចាំពាក្យសន្យា ថាកេណ្ឌទ័ពទៅថ្វាយព្រះរាម ព្រះលក្ស្មណ៍ទទួលបញ្ជាពីព្រះរាមទៅតឿនរំលឹកសុគ្រីវ ព្រះលក្ស្មណ៍ស្តីបន្ទោសសុគ្រីវយ៉ាងខ្លាំង ។ ទាល់តែនាងតារាទេវី (Tārādevi) ជាប្រពន្ធខ្មោចវាលិន ឃាត់និងអង្វរករ ទើបព្រះលក្ស្មណ៍ស្ងប់កំហឹង ។ សុគ្រីវចាត់ហនុមានកេណ្ឌទ័ពជាប្រញាប់រួចលើកចេញទៅគាល់ព្រះរាម ។

សុគ្រីវចាត់ចែងកងទ័ព ដូចតទៅ ÷

- វានរឈ្មោះ វិន័ត (Vinat) ត្រូវនាំទ័ពទៅទិសបូព៌ា

- អង្គទនាំទ័ពទៅទិសទក្សិណ ជាមួយនាយពលជាច្រើន ដូចជា ហនុមាន (Hanunat) ជម្ពូវាន (Jambuvāna) នីល (Nila) សុហោត្រ (Sohotra) សរារី (Sarāri) សុរគុល្មខយ (Saragulnakhaya) ខវាក្សយៈ (Khavaksaya) ខវយ (Khavaya) សុសេន (Susena) វ្រិក្សភ (Vrikshabha) មេន្ទ (Menda) ទ្វិវិទ (Dvivita) គន្ធមាទន (Gandhamādana) ឧលកាមុខ (Ulakāmukha) និងអនង្គ (Ananga) .

- សុសេន (Sunena) ជាបិតានាងតារាទេវី នាំទ័ពទៅទិសបស្ចិម

- សតវលៈ (Satavala) នាំទ័ពទៅទិសឧត្តរ ។

ក្នុងការចេញដំណើរទ័ពនេះ គឺ ÷

- ទៅទិសទក្សិណ គឺ អង្គទ ហនុមាន និង តារា (Tārā) រុករកនាងសីតាតាមភ្នំវិនធយ (Vinadhaya) អង្គទជួបអសុរៈមួយ ហើយបានសម្លាប់ចោលទៅ ។ តមកកងទ័ពនេះចូលទៅដល់ព្រៃសប្តបណ្ណ (Saptapaṇṇa) រហូតទៅដល់តំបន់ឈ្មោះវ្រិក្សវិល (Vrtksa vila) ជាសួនច្បាររបស់ទានព (Danaba) អង្គទជួបស្រីម្នាក់ ។ ហនុមានសួរឈ្មោះស្រីនោះ ដែលមាននាមថា សយម្បភា (Sayampabhā) នាងនិទានប្រាប់ថាមានអសុរមួយឈ្មោះមយៈ (Maya) ជានិម្មិតសួនច្បារនេះទុក ជាលំនៅ ។ មយៈបានស្រលាញ់ទេពអប្សរម្នាក់ឈ្មោះ ហេមា (Hemā) ព្រះឥន្ទ្រក្រោធខឹង ទើបប្រហារ យក្សមយៈចោល ។ ព្រះព្រហ្ម (Brahma) ប្រទានសួនច្បារនេះទៅឱ្យនាងហេមា ។ សួនច្បារនេះឈ្មោះ ក្រុងមាយា (Māyā) ។ បើនរណាចូលដល់ទីនេះ នោះពិបាកនឹងថយចេញទៅវិញណាស់ ។ ប៉ុន្តែម្តងនេះ នាងសយម្បភា ជួយយកអាសារនាំពលពានរចេញផុតពីទីនេះ ទៅដល់ឆ្នេរមហាសាគរ ។

នៅឆ្នេរសមុទ្រ ពួកវានរៈ បានជួបនឹងគ្រុឌឈ្មោះ សម្បាតិ (Sampati) ជាបងជតាយុស ។ បក្សីគ្រុឌប្រាប់ដំណឹងវានរៈឱ្យឆ្លងសមុទ្រទៅក្រុងលង្កា ខណៈនោះពួកវានរៈអួតអាងឫទ្ធិទីទៃៗ ថាឆ្លងមហាសមុទ្របាន ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

គេបានប្រជុំគ្នារើសហនុមាន ឱ្យទៅក្រុងលង្កា ។ ហនុមានហោះឡើងកំពូលភ្នំមហេន្ទ្រគិរី (Mahendragiri) រួចហោះឡើងឆ្លងសមុទ្រទៅ ។

II.៥~ កណ្ឌទី ៥ សុន្ទរកណ្ឌ (Sundarakaṇḍa)

មហាសមុទ្រប្រាថ្នាជួយហនុមាន ក៏បញ្ជាឱ្យភ្នំមៃនាក (Mainaka) ផុសឡើងដើម្បីទទួល ហនុមានឱ្យឈប់សំរាក តែហនុមានពុំព្រមឈប់ ។

ពពួកទេវតាគន្ធព្វ ពិទ្យាធរប្រាថ្នាល្បងឫទ្ធិហនុមាន ទើបបង្គាប់ឱ្យនាងសុរសា (Surasā) ជាមាតានៃនាគ កាឡាខ្លួនជាយក្ខិនី មានខ្លួនធំខ្ពស់ដល់មេឃ ដើម្បីរាំងផ្លូវហនុមាត ។

នាងយក្ខកាឡា ស្រែកហៅឱ្យហនុមានចូលមាត់ ដើម្បីស៊ី ហើយខំហារមាត់យ៉ាងធំ ។ ហនុមាតកាឡាខ្លួនជាពពកមួយដុំតូចអណ្ដែតចូលមាត់យក្ខិនី រួចចេញទៅវិញ ដោយនាងនេះពុំបានដឹងខ្លួនជាមុនផង ។

ហនុមានបន្តដំណើរទៅមុខទៀត ក៏ប្រទះនាងមេអំបៅសមុទ្រឈ្មោះនាងសិង្ហិកា (Sinhika) ដែលស្រូបយកស្រមោល និង ខ្លួនហនុមានចូលទៅក្នុងពោះ ។ ហនុមានវះពោះនាងសិង្ហិកាចេញមកក្រៅ ហោះសំដៅក្រុងលង្កាជាបន្ទាន់ ។

ទៅដល់ក្រុងលង្កា ហនុមានប្រយុទ្ធនឹងនាងលង្កា (Lankā) បានជោគជ័យ ទើបដើររកនាងសីតា តែពុំឃើញសោះ ។

ហនុមានរុករកគ្រប់ទីកន្លែងទើបទៅដល់សួនអសោក (Asoka) ប្រទះឃើញនាងសីតាដណ្ដប់ស្បៃការពារដោយពួករាក្សសីជាច្រើន ។ ហនុមាតលាក់ខ្លួនពួនលើដើមឈើចាំមើលក្រុងរាពណ៍ ចូលមកនិយាយចែចង់នាងសីតា ដែលប្រកែកពុំព្រមស្រលាញ់ដាច់អហង្ការ ។ ក្រោយដែលក្រុងយក្សចេញទៅ ពួករាក្សសីនាំគ្នាខឹងជេរប្រទេចនាងសីតា ជាហេតុបណ្ដាលឱ្យព្រះនាងឈឺចិត្ត គិតចងកសម្លាប់ខ្លួនឯង ។ ហនុមាតនឹកភ័យស្លុះចុះពីលើដើមឈើអសោក មកថ្វាយបង្គំទូលរឿងគ្រប់សព្វព្រមទាំងថ្វាយព្រះទម្រង់របស់ព្រះរាមចំពោះនាងសីតា ។ ហនុមាតធានាថានឹងនាំនាង សីតាទៅជួបព្រះរាមវិញ តែព្រះនាងប្រកែកពុំព្រមសោះ ។ ព្រះនាងសីតាផ្ដែផ្ដាំពាក្យសំដីតាមហនុមាតទៅទូល ព្រះរាម ហើយប្រទានស្នៀតសក់មួយទុកជាភស្តុតាង ។

ក្រោយការថ្វាយបង្គំលា ហនុមាតបានកាច់បំបាក់ដើមឈើក្នុងសួនអស់ ។ នាយឧទ្យានបានរត់ទៅប្រាប់សេនាបតីឈ្មោះ ប្រហស្ត (Prahastha) ប្រហស្តប្រើមេទ័ពឈ្មោះ ជម្ពូមាលី (Jambúmáli) ជាកូនឱយទៅចាប់ហនុមាត តែត្រូវស្លាប់អសារបង់ ។ ប្រហស្តប្រើសេនា៥នាក់ថែមទៀត តែត្រូវបរាជ័យ ក៏នាំសេចក្ដីទៅទូលរាវណៈ ។ ទសកណ្ឋប្រើរាជបុត្រឈ្មោះអក្សរកុមារ (Aksara Kumára) តែត្រូវស្លាប់ដោយដៃហនុមានទៀត ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ក្រុងរាវណៈប្រើឥន្ទ្រជិត (Indrajita) ទៅចាប់ ។ ឥន្ទ្រជិតថ្លែងសរនាគបាសចងហនុមាត យកមកថ្វាយក្រុងរាវណៈ ។

ក្រុងរាវណៈសួរចម្លើយហនុមាត ។ ហនុមាតតបថាឱ្យក្រុងយក្សបញ្ជូននាងសីតាទៅថ្វាយព្រះរាមវិញ ។ រាវណៈខឹងណាស់ ក៏បញ្ជាឱ្យយកហនុមាតទៅសំឡាប់ តែវិភេសណ (Vibleshana) បានជំទាស់ថា ហនុមាតជាទូត ដូច្នេះមិនត្រូវប្រហារឡើយ ។ ក្រុងរាវណៈបញ្ជាឱ្យដុតកន្ទុយហនុមាត ។

ហនុមាតហោះឡើង យកភ្លើងឆេះកន្ទុយដុតក្រុងលង្កាខ្ទេច ទើបទៅលត់ភ្លើងក្នុងសមុទ្រមុននឹងវិលទៅជួបអង្គទ ព្រមទាំងទ័ពស្វាឯភ្នំមហេន្ទ្រ ។ កងទ័ពទាំងអស់យកដំណឹងទៅថ្វាយព្រះរាមជាមួយហនុមាតនៅឯភ្នំបរស័វន៍ (Parasavarna) ។

II.៦- កណ្ឌទី៦ យុទ្ធកណ្ឌ (Yudhakanda)

ព្រះរាមបញ្ជាឱ្យលើកទ័ពចុះឆ្នេរសមុទ្រ ។ ទ្រង់ចាត់ឱ្យនិលៈ ភ្លូនព្រះភ្លើងជាមេទ័ព គជ(Gaja) គវយ (Gavaya), គុវាក្ស (Guvákhsa) ជាទ័ពមុខនាំឬស្ភ (Rsbha) ជាទ័ពស្តាំ គន្ធៈ (gandha) គន្ធមាទន៍ (Gandhamádana) ជាទ័ពឆ្វេង ព្រះរាមគង់លើហនុមាត ព្រះលក្សណ៍គង់លើអង្គទ ។ ទ្រង់ចាត់សុគ្រីវនៅក្នុងជួរទ័ពព្រះអង្គ ចាត់ជម្ពូវាន (Jambúvána) សុសេន (Susena) និងវេគទស្សី (Vegadassi) ជាទ័ពក្រោយ ។

និលៈ (Nila) ព្រឹស្ភ (Brsha) និងកុមុទ (Kumuda) ចេញទ័ពទៅមុខរហូតដល់ឆ្នេរសមុទ្រ ហើយទៅតាំងជំរំនៅជើងភ្នំមហេន្ទ្រគីរី ។

នៅក្រុងលង្កា រាវណៈបានប្រជុំសេនាបតី ប្រឹក្សាអំពីមហន្តរាយនៃក្រុងលង្កាដែលត្រូវហនុមាតដុតបំផ្លាញ ។ ខណៈនោះវិភេសណៈ (Vibheshaṇa) ឧបរាជថ្លែងជំទាស់មិនឱ្យធ្វើសង្គ្រាម ហើយឱ្យយោបល់ថាគួរតែបង្វិលនាងសីតាថ្វាយព្រះរាមវិញ ។ ចំណែកកុម្ភការណ៍ (Kumbhakárṇa)ឥន្ទ្រជិត (Indrajita) និងមន្ត្រីយក្សជាច្រើនថា ត្រូវតែធ្វើចម្បាំង ។ ក្រុងរាវណៈឃើញវិភេសណៈមានយោបល់ប្លែកតែឯង ក៏ខ្ញាល់ស្ទុះទៅវាយតប់ធ្លាក់ពីអាសនៈ ។ វិភេសណៈប៉ងប្រាថ្នាយកដំបងវាយតបវិញ តែនឹកឃើញថា ជាបងក៏ប្តេជ្ញាចាកចេញពីនគរ ហោះឆ្លងសមុទ្រទៅជាមួយសេនាមួយរូបគឺអនិល (Anila) អនលៈ(Anala) សម្បាតិ(Sampáti) និងប្រមតិ (Pramati) ដើម្បីចូលថ្វាយខ្លួនជាសេនាព្រះរាម ។

ទៅដល់ទីដែនទ័ព សុគ្រីវ និងហនុមាតនាំវិភេសណៈចូលគាល់ព្រះរាមសុំបំរើជាសេនា ។ តមកព្រះរាមចាត់ឱ្យធ្វើពិធីពលិកម្មសុំផ្លូវឆ្លងសមុទ្រ ។ ខណៈនោះ អ្នកយកការណ៍ឈ្មោះសរទូល បានឃើញទ័ពវានរៈនៅឆ្នេរសមុទ្រ ក៏នាំសេចក្តីទៅទូលក្រុងរាវណៈ ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ទសកណ្ឋចាត់សេនាឈ្មោះសុក (Suka) ទៅជួបនឹងសុគ្រីវ ដើម្បីផ្សះផ្សាគ្នា ។ ប៉ុន្តែសុគ្រីវពុំព្រមស្តាប់ការចរចារឡើយ ។ ពួកវានរៈចាប់ សុក ដែលកាឡាខ្លួនជាបក្សី យកមកវាយដំបោចរោម រួចយកទៅឃុំទុក ។ ព្រះរាមគង់ចាំព្រះសមុទ្រ (Samudra) អស់រយៈបីពេលពុំឃើញមកគោរពឆ្លើយតបជួយយកអាសា ក៏ទ្រង់ព្រះគ្រោធចាប់ យកសរព្រហ្មាស្រ្តបំរុងបាញ់មហាសមុទ្រឱ្យរីងអស់ ។ ព្រះសមុទ្រដឹងខ្លួន កើតខ្លបខ្លាច ហើយឡើងមកគាល់ ព្រះរាមមួយអន្លើ និងព្រះគង្គា (Gangá) ព្រះសិន្ធុ (Sindhu) និងបរិវារ ជាច្រើន ។

ព្រះសមុទ្រទូលស្នើសុំឱ្យព្រះរាមចងថ្នល់ឆ្លងសាគរទើបបាន ដើម្បីកុំឱ្យខុសប្រក្រតីលោក ។ ក្នុងការចងថ្នល់នេះ ព្រះសមុទ្រធានាការពារមិនឱ្យរលក ឬ សត្វទឹកនានាមករំខានការងាររបស់ព្រះអង្គឡើយ ។ ព្រះសមុទ្របានបញ្ជាក់នាមនលបុត្រ (Nalaputra) ជាវិស្វកម្មទេព ជាអ្នកមានសមត្ថភាព នឹងចងថ្នល់នេះ ។ ព្រះរាមយល់ព្រម ហើយចាត់នលបុត្ររៀបចំចងថ្នល់ឱ្យស្រេច ក្នុងរយៈពេល ៥ ថ្ងៃ ។

លុះចងថ្នល់រួច ព្រះរាមលើកទ័ពឆ្លងទៅមួយអន្លើ និងវិភេសណៈ សេនាយក្ស៤នាក់ ។ ព្រះរាមគង់លើហនុមាន ព្រះលក្សណ៍គង់លើអង្គទ ធ្វើដំណើរនាំទ័ពដល់ដែនទីក្រុងលង្កា ក៏ទ្រង់បញ្ឈប់ទ័ពនៅព្រៃមួយបរិបូណ៌ទៅដោយផលាផលនិងទឹកសាប ។

លុះទៅដល់ទៀបក្រុងលង្កា ព្រះរាមត្រាស់ប្រើឱ្យលែងសុកៈ ដែលជាប់ឃុំឃាំងទុកពីមុនឱ្យរួចខ្លួននាំពតិមានទៅទូលក្រុងរាវណៈ ។ ទសកណ្ឋប្រើ សុក និង សារណៈ (Sárana)ទៅស៊ើបការណ៍ ។ យក្សទាំងពីរក្លែងក្លាយជាពានរចូលទៅក្នុងទ័ពស្វា ។ វិភេសណៈដឹងថាជាយក្សប្លម ក៏ចាប់នាំយកទៅថ្វាយព្រះរាម ។ សុក និង សារណៈភ័យណាស់បានសុំទោសព្រះរាម ។ ព្រះរាមប្រើឱ្យវិភេសណៈនាំសេនាយក្សទាំងពីរ មើលទ័ពទាំងអស់ ជាហេតុនាំឱ្យមានការកោតសរសើរពុំដាច់មាត់អំពីបារមីនៃព្រះរាម រួចក៏ត្រាស់ឱ្យ លែងទៅវិញ ។ រាវណៈឡើងលើប៉មពិនិត្យ មើលសេនាវានរៈ ។ ខណៈនោះក្រុង រាវណៈចាត់យក្សមហោទរ (Mahodara) ជាចារបុរសចេញទៅស៊ើបការណ៍ជាមួយសេនាឈ្មោះ សរទូលៈ (Saradūla) ។ វិភេសណៈដឹងទាន់ក៏ចាប់ចារបុរសទាំងពីរនេះថ្វាយព្រះរាមទៀត ។ ព្រះរាមក៏ត្រាស់ឱ្យ ដោះលែងវិញ ។

ក្រុងរាវណៈ គិតឧបាយថ្មី ក៏ប្រើសេនាឈ្មោះ វិទ្យុជជិវ្ហា (Vidyujajívhá) និម្មិតក្បាលព្រះរាមដើម្បីនាំយកទៅបង្ហាញនាងសីតា ថាព្រះរាមសុគតក្នុងរឿណរង្គហើយ ។ នាងរក្សសីឈ្មោះ ត្រីជតា មានចិត្តអាណិតនាងក៏បានខ្សិបប្រាប់កិច្ចកលឧបាយធ្វើឱ្យនាងរសាយទុក្ខ មិនខ្វល់ខ្វាយ ។

ក្រុងរាវណៈចូលរោង ដើម្បីជំនុំអស់ទីប្រឹក្សា ។ ខណៈនោះសម្តេចមាលីយវនៈ (Máliyavana) ជាជីតាក្រុងរាវណៈ បានរំលឹកចៅថា បានធ្វើខុសពីព្រះរាជបវេណី ដោយទៅលួចនាងសីតាមកយ៉ាងដូច្នេះមិនត្រូវទេ ត្រូវតែនាំនាងទៅថ្វាយព្រះរាមវិញ ដើម្បីកុំឱ្យមានរឿងហេតុ ។ ក្រុងរាវណៈ ចចេសមិនព្រមស្តាប់តាមក្រុងមាលីយវនៈសោះ ហើយក៏ចាត់ចែងទ័ពការពារក្រុងលង្កា ដូចតទៅ ÷

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

- ឱ្យព្រះហស្ត (Prahastha) ការពារផ្នែកទិសបូព៌

- ឱ្យមហាបស្វៈ (Mahápasva) និងមហាទរ រក្សាទិសប៉ែកខាងត្បូង

- ឱ្យឥន្ទ្រជិត ការពារទិសខាងលិច

- ហើយរាវណៈខ្លួនឯង ព្រមទាំងសុកៈ និងសារណៈ រក្សាទិសខាងជើង

- និងវិរូបក្ស (Virūpaksha) រក្សាកណ្តាលក្រុង ។

ចំណែកវិភេសណៈវិញ បានប្រើសេនាបួននាក់ចូលទៅយកការណ៍ក្នុងក្រុងលង្កានិងមើលកំលាំង ទ័ពយក្សឱ្យច្បាស់ ។ ព្រះរាមចាត់ទ័ពចូលជាយក្រុងលង្កា គឺចាត់ ÷

- នីលៈ វាយប៉ែកខាងកើត

- អង្គទ វាយប៉ែកខាងត្បូង

- ហនុមាត វាយប៉ែកខាងលិច

- ទ័ពហ្លួង វាយលុកប៉ែកខាងជើង ជាមួយព្រះលក្ស្មណ៍ សុគ្រីវ ជម្ពូវាន និងវិភេសណៈ ។ ទ្រង់បង្គាប់ឱ្យវានរៈរក្សារូបដដែល កុំឱ្យប្រែកាឡា ប្រែភេទជាហេតុនាំឱ្យច្រឡំ ពិបាកចំណាំគ្នាឯង ។

ព្រឹកឡើងព្រះរាមយាងទៅលើកំពូលភ្នំ សុវេលៈ (Suvela) ទតក្រុងលង្កាដែលឋិតនៅលើកំពូលភ្នំត្រីកូដ (Trikuta) ។

ទ្រង់ទតឃើញក្រុងរាវណៈ អង្គុយក្នុងប៉មបាំងឆ័ត្រ មានសេនាបក់ផ្លិតឱ្យ ។ សុគ្រីវឃើញដូច្នោះក៏កើតកំហឹងស្ទុះហោះចូលទៅកាច់ឆ័ត្រកន្ត្រាក់មុដពីក្បាលរាវណៈ ។ ក្រុងទសកណ្ឋខឹងក៏ច្បាំងតវិញយ៉ាងខ្លាំង ។ ក្រុងរាវណៈរាយមន្តចងសុគ្រីវ ប៉ុន្តែពុំបានសំរេច ព្រោះសុគ្រីវហោះរត់រួច វិលមកកាន់ភ្នំសុវេលៈវិញ ។

ព្រះរាមបន្ទោសសុគ្រីវ ជាច្រើន ។

ព្រះរាមចាត់ឱ្យអង្គទធ្វើរាជទូត ទៅចរចាតាមប្រវេណីមុននឹងច្បាំងគ្នា ។ ទសកណ្ឋប្រើសេនា ៤ នាក់ចាប់អង្គទចងជាប់ ។ អង្គទស្ទុះហោះនាំយកសេនាទាំង ៤នាក់ទៅលើមេឃ រួចរលាស់ទំលាក់មកដី ។ អង្គទកាច់កំពូលប្រាសាទវាយពលយក្សខ្ទេចខ្ទី ទើបវិលមកគាល់ព្រះរាមវិញ ។

ចម្បាំងក៏ចាប់ផ្តើមឡើង ។ ទ័ពវានរៈចូលប្រយុទ្ធនឹងយក្សជិត ក្រុងលង្កា ។ យក្សចាញ់ថយទ័ពចូលក្រុងវិញ ។

ឥន្ទ្រជិតចេញច្បាំង ហើយថ្លែងសរនាគបាសចងព្រះរាម ព្រះលក្ស្មណ៍ជាប់ ទ័ពវានរៈរត់ខ្ទេចខ្ទីខ្ចាត់ខ្ចាយអស់ ។ វិភេសណៈខំដើរប្រមូលទ័ពវានរៈមកវិញ ។ បាននិកាសរាវណៈបង្គាប់ឱ្យនាងត្រីជតា (Trijatā) នាំនាងសីតាជិះបុស្បរថទៅមើលព្រះរាមព្រះលក្ស្មណ៍ជាប់ចំណង ។ ព្រះនាងទតឃើញស្វាមីស្មានថាស្លាប់

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ប៉ុន្តែនាងត្រីជតាទូលថា ព្រះរាមមិនស្លាប់ទេ ព្រោះរាជរថនៅបរលឿន ប្រសិនបើរាជរថធ្វើដំណើរយឺតៗ នោះទើបមានគ្រោះថ្នាក់ដល់ជីវិត ។

វិភេសណៈប្រមូលទ័ពបាន ក៏ប្រឹក្សាជាមួយសុសេន រកមធ្យោបាយរំដោះព្រះរាម ។ សុសេនប្រាប់ថា ឱ្យទៅយកឱសថឈ្មោះវិសល្យា (Visalyā) ឋិតក្នុងសមុទ្រទឹកដោះ ក្នុងភ្នំចន្ទ្រគីរី និង ទោណគីរី ដោយប្រើហនុមាតជាបេសកជន ។ ខណៈនោះគ្រុឌ (Garuḍa) បានមកដល់សមរភូមិធ្វើឱ្យនាគចំណងរត់បាត់អស់ ។ ព្រះរាមព្រះលក្ស្មណ៍ រួចពីគ្រោះថ្នាក់ ។

យក្សខឹងឬប្រើសេនាឈ្មោះ ធូមរាក្ស (Dhūmarāksha) ឱ្យចេញច្បាំង តែហនុមាតប្រហារក្សិណក្ស័យទៅ សេនាឈ្មោះ វជ្រទន្ត (Vajradanta) ចេញតទល់នឹងអង្គទ តែត្រូវស្លាប់បង់ ។ សេនាឈ្មោះ អកម្បន (Akampana) ចេញប្រយុទ្ធជាមួយហនុមាត តែត្រូវស្លាប់ទៀត ។

សេនាបតីឈ្មោះ ប្រហស្ត (Prahastha) ចេញតទល់នឹងនីល តែត្រូវក្សិណក្ស័យ ។ ក្រុងរាវណៈចេញទ័ពប្រយុទ្ធនឹងទ័ពវានរៈ តមកក៏ប្រទះគ្នានឹងព្រះលក្ស្មណ៍ រាវណៈចោលលំពែងកបិលភស្តុ (Kapilabhastu) ត្រូវព្រះលក្ស្មណ៍ ដួលហើយស្ទុះមក ព ប៉ុន្តែលើកពុំរួច ។ ហនុមាតចូលប្រយុទ្ធ នាំព្រះលក្ស្មណ៍មកថ្វាយព្រះរាម ។ ព្រះរាមទ្រង់ដកលំពែងចេញបាន ។ ទើបគង់លើហនុមាត ថ្លែងសរត្រូវដែនសកណ្ឋ ។ ទ្រង់ថ្លែងសរមួយទៀត ត្រូវម្កុដយក្សបាក់ខ្ទេចខ្ទីបណ្ដាលឱ្យភិតភ័យ រត់ចូលក្រុងលង្កាវិញ ។

កុម្ភការណ៍ (Kumbhakaraṇa) ក្រោកពីដេក ហើយត្រូវចាត់ឱ្យលើកទ័ពចូលច្បាំង នឹងសុគ្រីវ ។ កុម្ភការណ៍ កាច់ភ្នំគប់ត្រូវសុគ្រីវ ដួលសន្លប់ ទើបចាប់យកខ្លួនចូលលង្កាបាន សុគ្រីវដឹងខ្លួនកាលណា ក៏ស្ទុះក្រោករត់ចូលទៅកាត់ច្រមុះ និង ត្រចៀកកុម្ភការណ៍ដាច់ រួចក្រចៅមុខធ្វើឱ្យឈឺផ្សា ទើបហោះវិលមកជំរំទ័ពវិញ ។ កុម្ភការណ៍ខឹងណាស់ ក៏ដេញតាមសុគ្រីវ តែត្រូវព្រះលក្ស្មណ៍ចេញមករាំងមុខ ។ កុម្ភការណ៍ស្រែកជេរព្រះលក្ស្មណ៍ថា ខ្លួនមិនចង់ច្បាំង នឹងក្មេងទេ ចង់តែជួបព្រះរាម ។ ព្រះរាមខ្វាល់ថ្លែងសរ មកកាត់ដៃកាត់ជើង ព្រះកុម្ភការណ៍រួចថ្លែងសរមួយចុកមាត់មិនឱ្យជេរ ។ ទីបំផុតព្រះរាមថ្លែងសរកាត់ក្បាលកុម្ភការណ៍នាំយកទៅចោលក្នុងសមុទ្រ ។

កូនរាវណៈ ៤នាក់គឺ ត្រីសិរ (Trisira) ទេវានតក (Devānataka) ធរានតក (Dharānataka) និង អតិកាយ (Atikāya) ព្រមទាំងសេនាឈ្មោះមហោទរ (Mahodora) និងមហាបសិវៈ (Mahāpasarva) ចេញច្បាំងត្រូវស្លាប់ សល់នៅតែសេនាពីរនាក់ នាំគ្នារត់ចូលមកនគរវិញ ។ ឥន្ទ្រជិតចេញទ័ពជាលើកទីពីរ ហើយបានថ្លែងសរត្រូវព្រះរាម និង ព្រះលក្ស្មណ៍ដួល ។ ជម្ពូវាន (Jambūvana) ចាត់ហនុមានឱ្យទៅរកថ្នាំផ្សះ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

នៅភ្នំសព្វឱសថ ។ ថ្នាំនេះមានឈ្មោះថា អម្រឹតសញ្ជីវនី (Amṛtasañjivani) មួយវិសល្យករណីមួយ (Visalakaraṇi) សុវណ្ណករណីមួយ (Suvaṇṇakaraṇi) និង សម្ពន្ធ័យាពី មួយលុះទៅដល់ភ្នំ ថ្នាំនោះនាំគ្នាពួនអស់ ។ ហនុមានទាល់តំរេះក៏លើកយកទាំងភ្នំមក ។ គ្រាន់តែធុំក្លិនថ្នាំ ព្រះរាម ព្រះលក្ស្មណ៍ក៏ដឹងខ្លួន ជាសះស្បើយភ្លាម ។

ពួកវានរៈសងសឹក នាំគ្នាចូលដុតក្រុងលង្កា តែក្រុងរាវណៈចេញលត់ទាន់ ។

កូនកុម្ភការណ៍ ពីរនាក់ គឺ កុម្ភៈ (Kumbha) និង និកុម្ភ (Nikumbha) ព្រមទាំងសេនាបួននាក់ គឺ យូបាក្ស មួយ (Yūpāksha) សោនិតាក្សមួយ (Sonitaksha) ប្រជង្ឃ (Prajangha) មួយ និង អកម្បនៈ (Akampana) ចេញច្បាំង ។ សេនា ៤ ត្រូវស្លាប់ ។ សុគ្រីវសំឡាប់ កុម្ភៈ ហើយហនុមានសំឡាប់ និកុម្ភៈ ។

កូនក្រុង ខរ ឈ្មោះ មង្ករាក្ស (Mankarāksha) ចេញប្រយុទ្ធនឹងព្រះរាមក៏ត្រូវសរស្លាប់ ។

ឥន្ទ្រជិតបំបាំងខ្លួនជិះរាជរថហោះទៅលើមេឃ រួចបាញ់សរអគ្នេយាស្ត្រ (Agneyāstra) ត្រូវវានរៈដួលជាច្រើន ។ ព្រះលក្ស្មណ៍គិតថ្លែងសរព្រហ្មាស្ត្រ (Brahmāstra) សំឡាប់ឱ្យអស់ក្នុងលោក តែព្រះរាមឃាត់។ ព្រះរាមនិយាយថា ខ្លួននឹងថ្លែងសរសំឡាប់ឥន្ទ្រជិត ។ ឥន្ទ្រជិតឮ ក៏គៀសខ្លួនថយចូលក្រុងលង្កាវិញ ។ ឥន្ទ្រជិតលេងស្បៀតបែងកាឡាធ្វើជានាងសីតា ដើម្បីនាំយកទៅសំឡាប់ ប៉ុន្តែពួកវានរៈចូលប្រឡូកវាយចាញ់ដៃទៀត ។

ឥន្ទ្រជិតខឹងណាស់ ក៏គៀសខ្លួនពីសមរភូមិទៅតាំងពិធីបូជាយញ្ញ ដោយឈាម ហៅពិធី កុម្ភិលា ដើម្បីឱ្យខ្លាំងពូកែ ។

ពួកវានរៈនាំសេចក្ដីទៅទូលព្រះរាមថា ឥន្ទ្រជិតនាំនាងសីតាទៅសំឡាប់ វិភេសណៈទូលថា នេះជាកលឧបាយទេ ។ ឯឥន្ទ្រជិតគៀសទៅតាំងសិល្ប៍ ហើយទាល់តែប្រញាប់ទៅបំផ្លាញពិធី កុម្ភិលាទើបមានជោគជ័យ។ ព្រះរាមចាត់ឱ្យព្រះលក្ស្មណ៍និងវិភេសណៈ ទៅបំផ្លាញពិធីឥន្ទ្រជិត ។

វិភេសណៈ ចូលទៅរាំងផ្លូវឥន្ទ្រជិត មិនឱ្យចូលក្នុងលានពិធី ។ មា និង ក្មួយប្រយុទ្ធគ្នា តែព្រះលក្ស្មណ៍ ឃាត់មិនឱ្យវិភេសណៈប្រហារក្មួយទេ ព្រោះជាគាពុំសមរម្យ ។

វិភេសណៈ ថយចញ ព្រះលក្ស្មណ៍ថ្លែងសរបាក់រថឥន្ទ្រជិត ។ ឥន្ទ្រជិតចូលនគរយករាជរថថ្មីបរចេញមកប្រយុទ្ធទៀត ។ ព្រះលក្ស្មណ៍ថ្លែងសរឥន្ទ្រាស្ត្រ (Indrāstra) កាត់ក្បាលឥន្ទ្រជិតដួលស្លាប់ក្នុងសមរភូមិ ។ រាវណៈខឹងណាស់ ដោយបានដឹងថា ឥន្ទ្រជិតស្លាប់ ហើយយកនាងសីតាទៅសំឡាប់ តែមហាសិវៈបានសុំឃាត់។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

រាវណៈលើកទ័ពចេញទៅជួយមហោទរ មហាបសិវៈ និង វិរូបក្ស ។ វិរូបក្ស និង មហោទរ ត្រូវសុគ្រីវសំឡាប់ឯអង្គទ បានប្រហារសិវៈ តមកព្រះរាមព្រះលក្ស្មណ៍ចូលប្រយុទ្ធ និង រាវណៈ ។ ក្រុងរាវណៈចាប់លំពែងចោលវិភេសណៈ តែព្រះលក្ស្មណ៍ចូលរងត្រូវលំពែងជំនួសវិញ ។ ព្រះរាមដកលំពែងចេញហើយបណ្ដាលឱ្យព្រះលក្ស្មណ៍ដួលសន្លប់ ។ សុសេនឱ្យហនុមាតទៅភ្នំមហោទ័យ យកថ្នាំឈ្មោះ វិសល្យករណី ១, សុវណ្ណករណី ១, សញ្ជីវករណី, សន្ធានករណី ។ ហនុមាតបានទៅលើកយកភ្នំទាំងមូល មកទៀត ។ ព្រះលក្ស្មណ៍រួចផុតពីគ្រោះថ្នាក់ ជាមួយនឹងពលរងគ្រោះនានា ។ ទសកណ្ឋជិះរាជរថទៅប្រយុទ្ធ នឹងព្រះរាម ។ ព្រះឥន្ទ្រប្រើមាតុលី នាំរាជរថមកថ្វាយព្រះរាម ។ ព្រះរាមថ្លែងសររាវណៈ ត្រូវសន្លប់ ។ នាយសារថីបររាជរថចូលនគរវិញ ។ លុះដឹងខ្លួនឡើង រាវណៈបញ្ជាឱ្យនាយសារថីបរចេញប្រយុទ្ធទៀត ។

អគ្គសត្យមុនី ប្រាថ្នាសំឡាប់រាវណៈ ក៏ហោះមកគាល់ព្រះរាម ដោយទូលប្រាប់នូវមន្តអាទិត្យហឫទ័យព្រមទាំងរបៀបប្រហារទសកណ្ឋ ។

រាវណៈចេញទ័ពច្បាំងទៀត ។ ព្រះរាមថ្លែងសរកាត់ក្បាលយក្សតែពុំព្រមស្លាប់សោះ ។ ការច្បាំងបន្តអស់ ៧យប់ ៧ថ្ងៃ ទើបមាតុលី ទូលព្រះរាមឱ្យយកសរព្រហ្មាស្ត្របាញ់ ទំលុះទ្រូងរាវណៈដល់នូវមរណៈទៅ ។ នាងមណ្ឌោគីរី និង ស្នំ នាំគ្នាចេញមកយំសោកស្រណោះខ្មោចក្រុងរាវណៈ វិភេសណៈ និង មាលីវនចាត់ការធ្វើឈាបនកិច្ចរាវណៈ ។ តមកព្រះរាមចាត់រាជាភិសេក វិភេសណឱ្យគ្រងក្រុងលង្កា ។

II.៧- កណ្ឌទី ៧ ឧត្តរកណ្ឌ

ព្រះរាមបញ្ជាឱ្យហនុមាតចូលទៅគាល់នាងសីតា ហើយត្រាស់ឱ្យវិភេសណ ទៅអញ្ជើញនាងចេញមកកាន់ព្រះពន្លា តែព្រះអង្គពុំព្រមទទួលនាងភ្លាមទេ ។ ទ្រង់ចាត់ឱ្យរៀបពិធីលុយភ្លើង ដើម្បីសំដែងសេចក្ដីបរិសុទ្ធ ខណៈនោះពពួកទេវៈចុះមកជាសាក្សី ។ ព្រះអគ្គីជួយទ្រទ្រង់នាងសីតាមិនឱ្យក្ដៅឡើយ ព្រះឥសូរៈព្រះព្រហ្ម និង ព្រះបាទទសរថ ដែលជាទេវៈ បានឱ្យពរចំពោះនាងសីតា ។ ព្រះឥសូរសូមឱ្យឥន្ទ្រប្រោះពលសេនាវានរៈដែលស្លាប់ ឱ្យរស់វានមានជីវិតឡើងវិញ ។

ក្រោយនោះ វិភេសណៈ រៀបចំបុស្បរថទឹមដោយហង្ស ដើម្បីអញ្ជើញព្រះរាម និង នាងសីតា ស្ដេចគង់ហោះអណ្ដែតតាមអាកាស យាងវិលទៅក្រុងអយុធ្យាវិញ ។ បុស្បរថចុះនៅក្នុងក្រុង កិស្កិន្ធ រួចបន្តទៅដល់អាស្រមឥសី ភរទ្វាជមុនី (Bharadvājamuni) ដើម្បីឈប់ស្នាក់នៅទីនោះ ។ ទ្រង់ចាត់ឱ្យហនុមាតនាំសារទៅក្រុងអយុធ្យា ឱ្យទៅប្រាប់ដំណឹងដល់ គុហ (guha) នៅក្រុងស្រីង្គាវេរៈ (Sringāvera) និងព្រះភិរុតនៅនន្ទិគ្រាម (Nandigrāma) ព្រះភិរុត និង សត្រុឃនៈ នាំគ្នារៀបចំថ្វាល់ទទួលព្រះរាម ។ ព្រះនាងកៅសល្យា (Kausalya) សុមិត្រា និង កៃកេយី (Kaikeyi) រៀបចំធ្វើពិធីរាជាភិសេក ព្រះរាមតាមរាជបវេណី ។ ព្រះវិសិដ្ឋមុនី ជាបុរោហិតថ្វាយម្កុដ នឹងគ្រឿងកកុធភណ្ឌចំពោះព្រះរាម ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

លុះស្រេចពិធីរាជាភិសេកហើយ សុគ្រីវព្រមទាំងពលសេនាក្រាបបង្គំលាព្រះរាម វិលទៅកិស្កិន្ធនគរវិញ ឯវិភេសណៈក្រាបបង្គំលាវិលទៅក្រុងលង្កា ។ ព្រះរាមប្រោសប្រទាន ព្រះលក្ស្មណ៍ជាទីមហាឧបរាជ តែព្រះលក្ស្មណ៍ពុំព្រម ទើបទ្រង់តាំងព្រះភិរុតជាមហាឧបរាជ ។ ទ្រង់បានធ្វើពិធីសំរាប់មហាក្សត្រ ដូចជាពិធីបោណ្ឌរិកា ពិធីអស្វមេធ និង ពាជីមេធ ។ ទ្រង់សោយរាជ្យបានមួយ ម៉ឺនឆ្នាំ ហើយបានធ្វើពិធីអស្វមេធ ១០ ដង ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

III- រឿងរាមកេរ្តិ៍ ខ្មែរ

ខ្សែទី ១ : ឥសីពិស្វាមិត្រ (Visvāmitra) បានរៀបចំហោមពិធី ជាកិត្តិយសដល់ព្រះរាម (Rāma) និង ព្រះលក្ស្មណ៍ (Lakshmaṇa) ដែលបានរៀនចេះ ចប់គម្ពីរវេទ ។

ឥសីជនករើសនាងសីតា

ថ្ងៃមួយមានយក្សកាឡាខ្លួនជាក្អែក យ៉ាងធំឈ្មោះ កាកនាសូរ (Kākanāsūr) មកធាបអាស្រមឥសីខ្មេចខ្ទីអស់ ឥសីខឹងយ៉ាងខ្លាំង ហើយក៏ជប់ធ្នូសរឱ្យព្រះរាមបាញ់សំឡាប់ កាកនាសូរ ។

ក្រោយមកឥសីពិស្វាមិត្របាននាំព្រះរាម និង ព្រះលក្ស្មណ៍ ទៅលើកធ្នូសរព្រះបាទជនកនៅនគរមិថិលា (Mithilā) ដើម្បីយកនាងសីតាជាមហេសី ។ នៅទីនោះ មានបេក្ខជនជាច្រើនរូប ដែលមកពីភពទាំងបី ។ សូម្បីតែ ព្រះឥសូរក៏ចុះមកដែរ ប៉ុន្តែគ្មានបេក្ខជនណាមួយអាចលើក ធ្នូសរបានឡើយ ។ ព្រះរាមបានសំរេចជោគជ័យក្នុងពេល នោះ ។

ព្រះបាទជនក (Janaka) ផ្តល់ដំណឹងទៅព្រះ បាទទសរថ (Dusaratha) ដើម្បីយាងមកជាអធិបតីក្នុង រាជាភិសេករវាងព្រះរាម និង នាងសីតា ។ ក្រោយមកព្រះរាម ព្រះលក្ស្មណ៍ នាងសីតា និង ព្រះបាទទសរថ ធ្វើដំណើរនិវត្តន៍មកនគរអយុធ្យាវិញ (Ayudhyā) ហើយបានជួបនឹងយក្សមួយឈ្មោះរាមបរមសូរ (Rā ma Paramasūr) នៅពាក់កណ្តាលផ្លូវ ។ រាមបរមសូរ បានចោទប្រកាន់ថា ព្រះរាមលួចឈ្មោះរបស់ខ្លួន ដូចនេះ ត្រូវមកសុំទោសខ្លួន ។ ព្រះរាមក៏បានផ្ចាញ់រាមបរមសូរក្នុងពេលនោះ ។

លុះមកដល់នគរ ព្រះបាទទសរថមានបំណងឱ្យព្រះរាមឡើងសោយរាជ្យ ស្នងព្រះអង្គប៉ុន្តែនាងកៃកេសី (Kaikeyi) ទូលជំទាស់ ដោយសំអាងពាក្យសច្ចៈ ដែលព្រះបាទទសរថបានសន្យាថា នឹងឱ្យបុត្រនាងសោយរាជ្យ នៅពេលច្បាំងឈ្នះព្រះអាទិត្យ ។ ព្រះបាទទសរថមានបំណងចែកនគរជាពីរ ប៉ុន្តែនាងកៃកេសីពុំព្រម ហើយ បណ្តេញព្រះរាមឱ្យទៅព្រៃ ១៤ឆ្នាំ សឹមចូលមកទទួលរាជ្យសម្បត្តិវិញ ។ ព្រះលក្ស្មណ៍ មានបំណងពិឃាត នាងកៃកេសី ប៉ុន្តែព្រះរាមឃាត់ហើយបន្ទាប់មកក្សត្រទាំងបីអង្គ ក៏ស្រេបគំនិតគ្នាធ្វើដំណើរចូលព្រៃ បានជួប និងធ្វើរព្រៃម្នាក់ឈ្មោះ ក្វខ័ន"គុហៈ=Guha " ដែលមានរូបអាក្រក់ ប៉ុន្តែចិត្តល្អ ព្រោះចេះជួយរំលែកទុក្ខព្រះរាម

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ដោយផ្គត់ផ្គង់អាហារផ្សេងៗ ព្រះរាមទុកគុហ៍ន៍ជាបងប្អូនបង្កើតប៉ុន្តែព្រះរាមមិនអាចឋិតនៅទីនោះបាន ក៏លាគុហ៍ន៍ ធ្វើដំណើរទៅភ្នំចិត្រកូដ (citrakūṭa) ដើម្បីបួសជាឥសី ។

ខ្សែទី ២ ៖

ពេលព្រះរាមធ្វើដំណើរចាកចេញពីគុហ៍ន៍ ព្រះរាមបានទតឃើញព្រៃមួយ ដែលកំពុងឆេះ ដោយកំដៅព្រះអាទិត្យ ។ នៅពេលនោះស្លឹកឈើដែលខ្លោចផ្កាឈើដែលឆេះក្រៀម ក៏ស្រាប់តែរីកញញឹមឡើងវិញ ចំណែកឯព្រះអាទិត្យដែល កំពុងបញ្ចេញកំដៅយ៉ាងខ្លាំងក៏បន្ថយកំដៅរបស់ខ្លួន ។

ឥសីបង្ហាញផ្លូវទៅចិត្រកូដ

លុះធម្មជាតិកែស្រស់ញញឹមហើយ ព្រះរាមក៏បានប្រៀបធៀបផ្កាឈើខ្លះៗ ប្រាប់នាងសីតាទៅនឹងរឿងរ៉ាវរបស់ព្រះអង្គ ÷

ព្រះរាម	ផ្កាច្បារ	ថ្កុំ
នាងសីតា	ផ្ការនោង	មាសសុទ្ធ
ព្រះលក្ស្មណ៍	ផ្កាចំប៉ា	មាសនព្វគុណ
នាងកៃកេសី	កន្ទង់	ផ្សង

បន្ទាប់មកព្រះរាមបានប្រៀបធៀប មយូរី ដែលពាំកូនឈូកឱ្យកូនស៊ី ដោយស្មានថាពស់ទៅនឹងនាងកៃ កេសី។ ក្រោយមកទៀត ព្រះរាមបានជួបឥសីពារទ្វាឡ ដែលបានពន្យល់ព្រះរាមឱ្យលះបង់កំហឹង និងការសោក ស្តាយ ហើយបានចង្អុលបង្ហាញផ្លូវឱ្យព្រះរាមទៅបួសនៅភ្នំ ចិត្រកូដ នៅជើងភ្នំនោះបរិយាកាសក៏ប្រែប្រួលដែរ សត្វសាហាវប្រែជាសត្វស្លូត កូនខ្លារត់ទៅបៅមេប្រើស កូនប្រើសរត់ទៅបៅមេខ្លាវិញ ។ ក្រោយមកព្រះរាមបានទៅបួសជាឥសី នៅភ្នំចិត្រកូដ ។

នៅនគរអយុធ្យា (Ayudhyā) ព្រះបាទទសរថ ទ្រង់សោយទីវង្គត នាងកៃកេសីបានសរសេរសំបុត្រទៅបញ្ជោត ព្រះភិរុត (Bhiruta) ឱ្យមកគ្រងរាជ្យសម្បត្តិ ប៉ុន្តែក្លែងឱ្យមកជាអធិបតីក្នុងរាជាភិសេករបស់ព្រះរាម និងនាងសីតា ។ ព្រះភិរុតត្រេកអរខ្លាំងក៏ធ្វើដំណើរមកកាន់នគរភ្លាម ប៉ុន្តែទ្រង់ទតឃើញនគរព្រះអង្គស្ងាត់ជ្រងំ ប្រជារាស្ត្របោះបង់មុខរបរទាំងអស់ ។ លុះទ្រង់ជ្រាបរឿងពិត ព្រះភិរុតខ្ញាល់យ៉ាងខ្លាំង ហើយមានបំណងសំឡាប់ នាងកៃកេសី ប៉ុន្តែដោយក្តីអង្វររបស់នាង ព្រះភិរុតក៏សុខចិត្តធ្វើដំណើរទៅតាមព្រះរាមឱ្យយាងមកសោយរាជ្យវិញ ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ព្រះរាមមិនព្រមទទួលសេចក្ដីអង្វរនេះទេ ព្រោះទ្រង់រក្សាពាក្យសច្ចះ ហើយក៏ប្រគល់សុពណ៌បាទតំណាងរាជ្យសម្បត្តិ ឱ្យទៅព្រះភិរុត ។

នៅពេលដែលព្រះភិរុត ចាកចេញពីទីនោះ ព្រះរាមព្រះលក្ស្មណ៍ និងនាងសីតាក៏ចាកចេញពីភ្នំចិត្រកូដដែរ ។ ហើយធ្វើដំណើរទៅព្រៃភ្នំ ទណ្ឌកៈ (Dandaka) ទៀតបានជួបនិងយក្ស ១ ឈ្មោះ ពិរាធ ។

ខ្សែទី ៣ :

ពេលព្រះរាម ព្រះលក្ស្មណ៍ នាងសីតា ធ្វើដំណើរជួបយក្សពិរាធ យក្សនោះក៏ស្ទុះឆក់បីយកនាងសីតាទៅ ។ ព្រះលក្ស្មណ៍ធានាខ្លួនចេញការពារយកនាងសីតាមកវិញ ប៉ុន្តែពុំបានសំរេច ចាញ់ឫទ្ធានុភាពយក្ស ព្រះរាមក៏ថ្លែងសរសំឡាប់យក្សនោះទៅ ។ អន់ចិត្តនឹងឫទ្ធានុភាពរបស់ខ្លួន ព្រះលក្ស្មណ៍ក៏សុំលាព្រះរាមទៅតាំងសិល្ប៍ ដើម្បីរំលឹកមន្តអាគមឡើងវិញ ។

ពេលនោះប្អូនស្រីយក្ស មួយឈ្មោះ នាង សូរបនខា (curapanakhā) បានមកសុំសេចក្ដីស្នេហាពីព្រះរាម ។

ព្រះរាមបញ្ជូនទៅឱ្យព្រះលក្ស្មណ៍ ទេវិញទៅមក ពីរលើក នៅទីបំផុតព្រះលក្ស្មណ៍ក៏ចាប់កាត់ដៃ គោរសក់នាង នាងក៏ប្រែកាឡាជាយក្ខិនីវិញ ហើយបានស្រែកថ្ងូរហូតដល់ក្រុងខរ (Khara) ជាបង ។

ក្រុងខរក៏បញ្ជាឱ្យខុនទូសណ៍(Duhsna) មកនាំនាងសូរបនខា(Çurapanakha) ចូលនគរវិញ ហើយក៏លើកទ័ពចូលច្បាំង និង ព្រះរាមភ្លាម ។ ក្រុងខរក៏បញ្ជាឱ្យខុនទូសណ៍ចូលច្បាំងមុនគេ បន្ទាប់មកត្រីមុខនៅទីបំផុតក្រុងខរខ្លួនឯង ប៉ុន្តែយក្សទាំងអស់ត្រូវវិនាសដោយធ្នូសរព្រះរាម ។ លុះឃើញបងខ្លួនស្លាប់អស់ហើយ នាងសូរបនខា ក៏នាំដំណឹងនោះទៅប្រាប់ក្រុងរាពណ៍ (Rāvana) ដែលជាស្ដេចសោយរាជ្យនៅពិភពលង្កា ហើយក្រុងរាពណ៍ បានប្រើឱ្យយក្សឈ្មោះ មហារីក" មារិច =Marica " កាឡាខ្លួនជាប្រើសមាសទៅបញ្ឆោតព្រះរាម ។ នាងសីតាក៏បញ្ជាឱ្យព្រះរាមបាញ់ប្រើសមាសនោះ ដើម្បីយកស្បែកធ្វើកំរាលនៅ

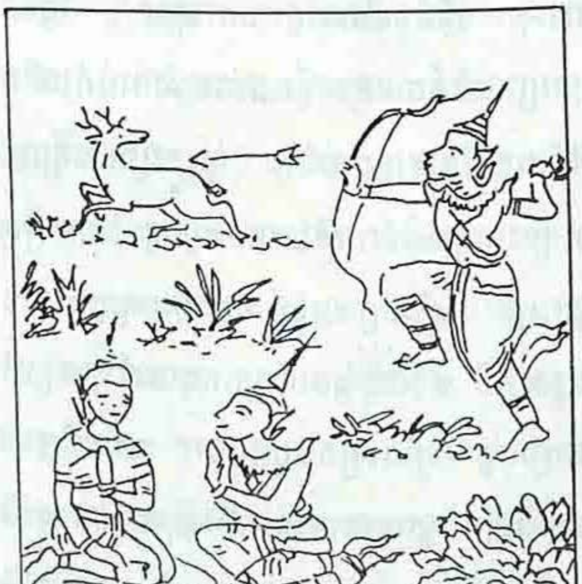

ព្រះរាមបាញ់ប្រើសមាស

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ពេលយាងត្រឡប់ទៅសោយរាជ្យវិញ ។ ប្រើសមាសនោះ មុននឹងស្លាប់ក៏ស្រែកជាសំឡេងព្រះរាមឱ្យព្រះលក្ស្មណ៍ជួយ ព្រះលក្ស្មណ៍ដឹងថា ជាកលល្បិចយក្សដែរ ប៉ុន្តែដោយការបង្ខំរបស់នាងសីតា ក៏សុខចិត្តធ្វើដំណើរទៅតាមព្រះរាម ។ ពេលនោះក្រុងរាពណ៍ក៏កាឡាខ្លួនជាឥសី ដើរតំរង់មកជិតនាងសីតា ។

ខ្សែទី ៤ :

<u>រាពណ៍ ឆក់យកនាង សីតា</u>
<u>ជតាយុស រាំងផ្លូវរាពណ៍</u>

ក្រោយពីព្រះលក្ស្មណ៍ ធ្វើដំណើរតាមព្រះរាម ក្រុងរាពណ៍ក៏កាឡាខ្លួនជាឥសី ចូលមកជិតនាងសីតាហើយល្បងលួងលោមជាច្រើនគ្រា ប៉ុន្តែមិនបានសំរេចក៏ឆក់នាងសីតាយកទៅ ។ ពេលនោះគ្រុឌ (Garuda) មួយឈ្មោះ ជតាយុស (Jatāyusa) ចេញមកការពារ ប៉ុន្តែត្រូវក្រុងរាពណ៍ដោះចិញ្ចៀននាងសីតាចោលបាក់ស្លាបធ្លាក់ដល់ដី បន្ទាប់មកនាងសីតាបានផ្តាំផ្ញើ នឹងកុកឱ្យយកដំណឹងនេះទូលព្រះរាម។ រាពណ៍បានយកនាងសីតាទៅទុកក្នុងសួនអសោក ចំណែកព្រះរាម ព្រះលក្ស្មណ៍ក្រោយពីបាញ់ប្រើសមាស រួចហើយក៏ធ្វើដំណើរមករកនាងសីតាវិញ ។ លុះរកមិនឃើញក៏យំសោយសោក ធ្វើដំណើរទៅជួបជតាយុស ដែលបានប្រាប់ដំណឹងអំពីរាពណ៍ឆក់នាងសីតា ដើម្បីអរគុណជតាយុសព្រះរាមក៏បានឱ្យអាត្មនជតាយុសចាប់កំណើតនៅឋានសួគ៌ ។ ព្រះរាមបានជួបនឹងកុក ដែលបានយកដំណឹងអំពីនាងសីតាមកប្រាប់ដែរ ប៉ុន្តែត្រូវព្រះលក្ស្មណ៍ត្មះតិះដៀល កុកក៏បានត្មះតិះដៀលតបមកវិញ ប៉ុន្តែត្រូវព្រះរាម ព្រះលក្ស្មណ៍គំរាមកំហែង ។ បន្ទាប់មកទៀតព្រះរាមបានទៅជួបនិងយក្សកុម្ព័ន្ធ ដែលមានបំណងសំឡាប់ព្រះអង្គ ហើយព្រះអង្គក៏សំឡាប់យក្សក្នុងពេលនោះទៅ ។ ចំណែកនៅឯព្រៃហេមពាន្ត (Himavānta) មានស្តេចក្របី ១ ឈ្មោះមហិង្សរាជបានសំឡាប់ក្របីឈ្មោលទាំងអស់ក្នុងព្រៃ ហើយប្រមូលយកក្របីញីទាំងអស់ធ្វើជាប្រពន្ធ ម្យ៉ាងទៀតមហិង្សរាជ បានសំឡាប់កូនឈ្មោលទាំងអស់របស់ខ្លួន ដែលកើតឡើងដោយទុកតែកូនក្របីញី តទៅមានមេក្របីឈ្មោះ សន្ធគីរី (Sandakiri) បានកើតកូនឈ្មោលដាក់ឈ្មោះថា ទូភី (Dūbhī) ហើយមានបំណងរក្សាកូននោះនាងសន្ធគីរីទូន្មានកូនឱ្យហាត់ប្រាណ ដើម្បីឱ្យមានកំលាំងពលំបរិបូណ៌ មុននឹងទៅជួបឪពុក ។ សកម្មភាពរបស់ទូភី ក៏បានសំរេច ។ ព្រោះមានកំលាំងរហូតវ៉ៃដើមឈើធំៗខ្ទេចខ្ទីអស់ ហើយក៏ទៅអង្វរករឪពុកឱ្យទទួលស្គាល់ខ្លួនជាកូន ប៉ុន្តែមហិង្សរាជ មិនយល់ព្រម ។ ការប្រយុទ្ធកើតមានឡើងរវាងឪពុក និង កូន ។ ទីបំផុតទូភីក៏ប្រហារជីវិតឪពុក ហើយបន្តបេសកកម្មរបស់ឪពុក ។

www.budinst.gov.kh

www.elibraryofcambodia.org

តាំងពីពេលនោះមក ទូភីតែងតែដើររករឿងគេឯងដូចជារឿងឥសីបញ្ចលិង្គ (Pancālina) នាងទេពធីតារក្សាសមុទ្រ ហោមពាន្តព្រមទាំងនៅទីបំផុតរករឿងពាលីដែលជាស្តេចស្វា សោយរាជ្យនៅខាស់ខិនប្បូរី (Kāskinapūri) ការប្រយុទ្ធរវាងទូភីនិងពាលីក៏កើតមានឡើងអស់រយៈពេល ៧យប់ ៧ថ្ងៃ នៅពាក់កណ្តាលវាលមិនចាញ់មិនឈ្នះហើយច្បាំង ៧យប់ ៧ថ្ងៃ ក្នុងរូងភ្នំទៀត នៅទីបំផុតពាលីក៏សំឡាប់ទូភី ។ លុះក្រោយមកទៀតមានទំនាស់រវាងពាលី និង សុគ្រីព ជាប្អូនទៀតចំពោះរឿងច្រឡំឈាមដែលហូរចេញពីរូងភ្នំ ។

ពាលីវាយសុគ្រីព ដោយទះក្បាល ១ ដៃ សុគ្រីពរត់ចេញពីទីនោះ ទៅជ្រកនឹងឥសីមតង្គមុនី (Matañgamuni) ចំណែកឯពាលីដែលមិនអាចចូលអាស្រមនោះបាន ធ្វើដំណើរចូលនគរវិញ ។ ពេលនោះហនុមាត (Hanumat) ដើរតាមរកជួបសុគ្រីពដែលជាមារបស់ខ្លួន ។ សុគ្រីពទួញយំសោក ដោយខ្វាស់ពានរទាំងឡាយ នៅក្នុងនគររហូតទឹកភ្នែកហូរជាស្ទឹង ។

ខ្សែទី ៥ :

ការធ្វើដំណើរត្រាច់ចររកនាងសីតា ព្រះរាមព្រះលក្ស្មណ៍មកសំរាកក្រោមដើមស្វាយ ។ ព្រះរាមផ្ទុំលើភ្លៅព្រះលក្ស្មណ៍ពេលនោះព្រះអាទិត្យនៅនឹងថ្កល់ ម្លប់ស្វាយនៅដដែល ដើម្បីកុំឱ្យព្រះរាមក្តៅ ។ ឃើញព្រឹត្តិការណ៍ប្លែកបែបនេះ សុគ្រីពក៏ឱ្យហនុមានតាមរកអ្នកមានបុណ្យ ហនុមានបានឡើងទៅលើដើមស្វាយគន់មើលឃើញរូបកងចក្រនៅបាតដៃព្រះរាមក៏សំគាល់ថាជាអ្នកមានបុណ្យ ហើយបេះស្លឹកស្វាយស្តតីព្រះរាម ឯព្រះលក្ស្មណ៍ខ្លាចព្រះរាមភ្ញាក់ក៏ទាញធ្នូបាញ់ហនុមាត ប៉ុន្តែធ្នូនោះត្រូវហនុមានឆក់យកទៅ ព្រះលក្ស្មណ៍ទាញធ្នូសរព្រះរាមបំរុងបាញ់ហនុមាត ប៉ុន្តែព្រះរាមក្រោកឡើង ហើយសួររឿងហេតុព្រះរាមទតឃើញស្វានោះប្លែកពីស្វាដទៃទៀត ព្រោះមានកណ្តួលពាក់នៅត្រចៀក ។ ហនុមាតក៏ចុះពីលើដើមឈើមកដោយជឿជាក់ថាព្រះរាមជាចៅហ្វាយរបស់ខ្លួន ហនុមានបានហារមាត់បញ្ចេញរស្មី ៧ ដែលចិតនៅក្នុងមាត់របស់ខ្លួន ។

ហនុមានបានស្នើព្រះរាមឱ្យជួយដោះស្រាយរឿងទំនាស់រវាងពាលី និង សុគ្រីព ។ ក្រោយមកព្រះរាមសុគ្រីពក៏បានចង ស្ពានមេត្រីនឹងគ្នា ដោយសន្យាថានឹងជួយគ្នាទៅវិញទៅមក សុគ្រីពឱ្យព្រះរាមសំឡាប់ពាលីឯសុគ្រីពកែនទ័ពថ្វាយព្រះរាម ។ ព្រះរាមបានល្បងរិទ្ធិឱ្យសុគ្រីពមើល មុននឹងទៅ ច្បាំងជាមួយពាលីព្រះរាមបានបាញ់សរអគ្គិវាស វិលាយសពទូភីជាផេះហើយបញ្ជូនចោលនៅបាតសមុទ្រ បន្ទាប់មក យកសរព្រហ្មាសបាញ់កំទេចដើមសប្តតាល ដែលដុះនៅ លើខ្នងនាគតាំងពីកំណើតផែនដី ។

ក្រោយមកព្រះរាម បានឱ្យសុគ្រីពបញ្ឆោតពាលីឱ្យ ចេញច្បាំងដើម្បីព្រះរាមបាញ់ពាលី ។ ក្នុងលើកទី១មិនបានសំរេចព្រោះស្វាទាំងពីរមានរូបរាងដូចគ្នា ។ ព្រះលក្ស្មណ៍បំពាក់គំរងផ្កាឱ្យសុគ្រីព ហើយបន្ទាប់មកព្រះរាមក៏បាញ់ពាលី (Vālin) បានប៉ុន្តែមុននឹងស្លាប់ ពាលីបានត្មះតិះដៀលព្រះរាមជាច្រើន ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ពាលីប្រយុទ្ធ និង ទូភី

នាងតារាទេពី (Tārādevi) មហេសីពាលីបានចេញមកយំសោកនៅលើសពស្វាមី លុះគ្រាតែក្តៅក្រហាយដល់ឋានព្រះឥន្ទ្រ ព្រះឥន្ទ្រក៏ឱ្យអាត្មនពាលីចាប់កំណើតនៅឋានសួគ៌ លុះបានសំរេចគោលបំណងហើយ សុគ្រីពក៏បានព្រះរាមអភិសេកសោយរាជ្យនៅខាស់ខិនបូរី (Kāskinpūrī) សុគ្រីពមិនបានកែនទ័ពស្វាថ្វាយព្រះរាម ឱ្យទាន់ពេលវេលា ព្រះរាមក៏កំហែងសុគ្រីព ដោយមានបំណងវិលាយខាស់ខិនទាំងមូល ។ សុគ្រីពភ័យតក់ស្លុតយ៉ាងខ្លាំង ក៏កែនទ័ពស្វាថ្វាយព្រះរាម ។

ខ្សែទី ៦ :

ក្រោយពីព្រះលក្ស្មណ៍កំហែងសុគ្រីពឱ្យកែនទ័ពថ្វាយព្រះរាម សុគ្រីពទៅហៅហនុមាននៅឯភ្នំកន្ទលីព័នហើយបញ្ជាឱ្យហនុមានកាឡាខ្លួនប៉ុនម្រាមដៃសុគ្រីព ដាក់ហនុមាននៅក្នុងថង់សំពត់យកទៅថ្វាយព្រះរាម ។ *មុនដំបូងព្រះរាមអស់សង្ឃឹមនឹងរង់ចាំរហូតដល់ហនុមានធំ* បន្ទាប់មកហនុមានក៏បញ្ចេញឫទ្ធានុភាពឱ្យព្រះរាមឃើញ ។ លុះទ័ពស្វាជួបជុំគ្នាអស់ហើយ ព្រះរាមត្រូវរកអ្នកខ្លាំងពូកែទៅស៊ើបការណ៍នៅក្រុងលង្កា សុគ្រីពឆ្លើយថាខ្លួនចាស់ហើយ បើគ្រាន់តែទៅបានតែ ត្រឡប់មកវិញក្នុងពេលដ៏ឆាប់ពុំបានទេ ឯខុនននន្ទឆ្លើយថាទៅនឹងត្រឡប់មកវិញបានតែខ្លាចនាងវិកតាសី (Vīkatāsī) ដែលហាមាត់នៅចាំក្លោងទ្វារលង្កា បបូរមាត់លើដល់អាកាស បបូរមាត់ក្រោមដល់បាតផាល នរណាមួយ ទៅក្រុងលង្កាតែងតែវង្វេងស្លាប់ ក្នុងពោះនាងវិកតាសី ដូច្នេះមានតែហនុមានទេ ដែលអាចទៅបាន ។ មុននឹងធ្វើដំណើរទៅ ហនុមានបានស្នើសុំចិញ្ចៀនទំរង់របស់ព្រះរាម ដើម្បីឱ្យនាងសីតាជឿជាក់ថាខ្លួនជាសេនារបស់ព្រះរាម ។ ហនុមាន ហោះហួសទៅលង្កាទៅជួបនិងមុនីឥសី ដែលចង្អុលប្រាប់ទីកន្លែងហើយពូតបាយបីដុំឱ្យហនុមានបរិភោគ ហនុមានស្មានថាតិចក៏ចំអកឱ្យឥសី ប៉ុន្តែហនុមានបរិភោគបីដុំពុំអស់ ក៏ខ្មាស់មុនីឥសីហើយហោះទៅជួបនាងវិកតាសី ចំក្លោងទ្វារលង្កា ។ ហនុមានមិនឱ្យនាងវិកតាសីដឹង ព្រោះខ្លាចសង្គ្រាមកើតឡើង នាំឱ្យខូចខាតពេលសន្យារបស់ព្រះរាមហនុមានបានបោះចិញ្ចៀនទៅលើអាកាស ហើយចូលតាមមាត់នាងវិកតាសី ចេញតាមត្រចៀកមកទ្រចិញ្ចៀនវិញ ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ហនុមានទទួលព្រះទំរង់ទៅរកនាងសីតា តាមរាជបញ្ជាព្រះរាម

ហនុមាន បានឃើញក្មួយភពណ៍ម្នាក់ឈ្មោះ កាមពាលី (Kāmavālin) ឃើញអតិកាយ (Atikāya) កំពស់ ១ យោជន៍ ឃើញទេពកញ្ញាទាំងឡាយ ដែលភពណ៍លួចយកមក ឃើញឃ្លាំងក្រុងភពណ៍ ឃើញក្រុងភពណ៍កំពុងផ្ទំ ជាមួយនាងមណ្ឌោគីរី (Mondokiri) ហនុមានចងសក់អ្នកទាំងពីរជាប់គ្នា ហើយសរសេរនឹងក្តោងទ្វារថា បើចង់រួចត្រូវឱ្យនាងមណ្ឌោគីរីវាយក្បាលភពណ៍បីដង ។ ហនុមានរកនាង សីតាមិនឃើញសោះ ក៏ទៅក្បែរពួកស្រីស្នំ ៗ និយាយអំពីក្រុងភពណ៍ដែលមានមហេសីច្រើនទៅហើយ នៅលួចជាយាព្រះរាមដែលមានតែមួយអង្គគត់ ហើយភពណ៍យកទៅទុកក្នុងសួនអសោក ហនុមានត្រេកអរយ៉ាងខ្លាំង ក៏ទៅជួបនាងសីតាភ្លាម ប៉ុន្តែនាងសីតាមិនព្រមទទួលស្គាល់ ស្មានថាក្រុងភពណ៍ប្រែកាឡា ។ ហនុមាននិយាយ រៀងប្រាប់នាងសីតាតាំងពីព្រះរាមសំឡាប់ពាលី រហូតដល់ចងស្ពានមេត្រីជាមួយសុគ្រីព ហើយប្រើខ្លួនឱ្យ ស៊ើបរកនាងសីតា ។

នាងសីតាសួររកភស្តុតាង ហនុមានហុចចិញ្ចៀនថ្វាយនាងសីតាក៏ប្រគល់ចិញ្ចៀននាងមកហនុមានទុកជាសាក្សីនៃការជួបគ្នា ។ ក្រោយពីលានាងសីតាមក ហនុមានបានដើរបំផ្លាញក្រុងលង្កា ដោយសំឡាប់យក្សជាច្រើននាក់ ដូចជាសំឡាប់ សហស្សកុមារ និងអតិកាយ (Sahassakumāra et Atikāya) ដែលជាមេទ័ពយក្ស ។ បន្ទាប់មកហនុមាន ធ្វើឱ្យឥន្ទ្រជិតចាប់បាន ប៉ុន្តែយក្សសំឡាប់ហនុមានមិនស្លាប់សោះ ហនុមានប្រាប់យក្សឱ្យយកសំពត់យ៉ាងច្រើនមករុំខ្លួន ហើយដុតប្រេងទើបស្លាប់ ។ លុះដុតប្រេងហើយ ហនុមានហោះទៅលើអាកាសទម្លាក់សំពត់ឆេះ ទាំងនោះលើក្រុងលង្កា រួចនាំដំណឹងនេះថ្វាយព្រះរាម ។ ព្រះរាមអរយ៉ាងខ្លាំងក៏ឱ្យរង្វាន់ហនុមាន ។

ខ្សែទី ៧ :

ពេលបានដំណឹងអំពីហនុមានព្រះរាមក៏លើកទ័ពស្វាទៅកោះលង្កា ប៉ុន្តែទ័ពស្វាមានគ្នាតិចពេក ពុំអាចធ្វើស្ពានបានឆាប់រហ័ស ព្រះរាម ក៏បញ្ជាឱ្យហនុមាន និង អង្គទនាំសារទៅចងសម្ព័ន្ធភាពនឹងមហាជម្ពូជ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

(Mahājamburāja) ដើម្បីសុំកងព័ទជំនួយ ប៉ុន្តែហនុមានបានប្រើអាកប្បកិរិយាព្រហើនសំឡុតមហាជម្ពូរាជ ដូចជាពោលថា " ទៅដល់ពេលយប់ឱ្យលើកទ័ពថ្វាយព្រះរាមទាំងយប់បើដល់ថ្ងៃឱ្យលើកទ័ពថ្វាយព្រះរាមទាំងថ្ងៃ " ។ មហាជម្ពូរាជក៏ឱ្យសេនាចាប់ស្វា ទាំងពីរដាក់គុក ពេលយប់ហនុមានសណ្ដំកងទ័ពទាំងឡាយ ហើយកាច់សោរចេញ ។ ហនុមានបានលើក ទាំងគ្រែមហាជម្ពូរាជ កំពុងផ្ទំហោះយកទៅថ្វាយព្រះរាម ។

ការចូលគាល់នៃមហាជម្ពូ តាមការអញ្ជើញរបស់ ព្រះរាម

ព្រះរាមខ្លាចមហាជម្ពូរាជ ពីព្រោះជាស្ដេច ស្វាក្រឡេកឆេះ ក៏បញ្ជាឱ្យហនុមានទៅសុំកាលាព្រះនារាយណ៍ (Nārāyana) ដើម្បីកំហែងមហាជម្ពូរាជឱ្យខ្លាច ។ ក្រោយមកមហាជម្ពូរាជក៏សុខចិត្តចងស្ពានមេត្រីជាមួយព្រះរាម ប៉ុន្តែមិនព្រមធ្វើសហប្រតិការខ្លួនឯង ក៏ឱ្យខុននិល (Khuna nila) និងខុននលជំនួស ។ លុះបានទ័ពពីមហាជម្ពូរាជហើយ ព្រះរាម ក៏បញ្ជាឱ្យទ័ពស្វាទាំងឡាយសង់ស្ពានទៅកោះលង្កា ដោយលើកថ្មភ្នំទំលាក់ទៅក្នុងសមុទ្រធ្វើជាស្ពាន ប៉ុន្តែមធ្យោបាយនេះ មិនបានសំរេច ព្រោះត្រីទាំងឡាយក្នុងសមុទ្របបួលគ្នាពាំថ្មនោះចេញ ។

ពេលនោះសុគ្រីពជានាកាលាខ្លួនឱ្យធំ ដូចព្រះព្រហ្ម (Brahma) ផ្ទារបាទដៃចំឡងទ័ព ។ ហនុមានជានាកាឡាខ្លួនឱ្យធំដេកធ្វើស្ពាន ឯអង្គទ (Angada) វិញជានាដឹកទឹកសមុទ្រឱ្យរីង ប៉ុន្តែព្រះរាមមិនព្រមហើយក៏ប្រកាសកំហែងនាងមណីមេខលា Manimekhela ទេពធិតារក្សាសមុទ្រដោយថ្លែងសរឱ្យទឹកសមុទ្រពុះ ។ នាងមេខលាភ័យក៏ជានាខ្លួនសង់ស្ពានថ្វាយព្រះរាម ។

ខ្សែទី ៨ :

លុះដឹងថាព្រះរាមលើកទ័ពមកលង្កា ហើយរាពណ៍ក៏ចាត់ចែងរៀបចំទ័ពព្រះរាមបានលើកទ័ពទៅដល់លង្កា ក្រុងរាពណ៍ ក៏ទូងស្គរប្រមូលទ័ព ហើយបញ្ជាឱ្យពិភេក" វិភេសណៈ (Vibheshana) ទស្សន៍ទាយពីវាសនានៃនគរលង្កា ពិភេកគន់គូរហើយក៏ស្នើឱ្យរាពណ៍យកនាងសីតាទៅ ឱ្យព្រះរាមវិញ ហើយបានប្រៀបធៀបរាពណ៍ដែលបានយកនាងសីតាមកទៅនឹងក្អែកខ្មៅ ដែលពាំកែវពិទូរស្សុរ្យកាន ហើយកែវនោះធ្វើឱ្យឆេះសំបុកម្យ៉ាងទៀតប្រៀបធៀបទៅនឹងត្រីស៊ីនុយ រាពណ៍ខឹងយ៉ាងខ្លាំង ក៏ដោះស្បែកជើងវាយ ក្បាលពិភេក" វិភេសណ " ពិភេករត់ចូលទ័ពព្រះរាម ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

មុនដំបូងព្រះរាមមិនទុកចិត្ត ប៉ុន្តែជម្ពូពាន (Jambuvāna) ហោរាទាយថាល្អ ។ រាពណ៍ខឹងនឹងពិភេក ក៏មកគិតគូរជាមួយនាងមណ្ឌោគីរីនាងមានយោបល់ដូចពិភេកដែរ ។ ប៉ុន្តែក្រុងរាពណ៍មិនព្រមស្ដាប់ ក៏ធ្វើសង្គ្រាមតាមល្បិចកលដូចជាឱ្យយក្សឈ្មោះ រក្ខសេន (Rakkhasena) ទៅយាមព្រៃ ដើម្បីកុំឱ្យទ័ពស្វាបេះផ្លែឈើបាន ។ ចម្បាំងក៏កើតមានឡើងរវាងយក្សដែលមានមេទ័ពឈ្មោះ រុក្ខសេន និងទ័ពស្វាដែលមានមេទ័ពឈ្មោះ រុក្ខរៈ (Rukkhara) ទ័ពយក្សនិងទ័ពស្វាស្លាប់ទាំងអស់ ប៉ុន្តែមានយក្ស ១ រត់រួចខ្លួន ហើយទៅប្រាប់រាពណ៍ថាហនុមានស្លាប់ព្រោះច្រឡំរុក្ខរៈ ជាហនុមាន ។

ក្រុងរាពណ៍ត្រេកអរណាស់ ក៏បញ្ជាឱ្យលើកឆ័ត្រជ័យពាសពេញអាកាស ដើម្បីឱ្យព្រះរាមដកទ័ពថយក្រោយ ប៉ុន្តែព្រះរាមថ្លែងសរកំទេចឆ័ត្រទាំងនោះ ។ រាពណ៍ក៏យក៏ប្រើល្បិចកលមួយទៀត គឺយកនាងសីតាហោះឡើងអាកាសបញ្ឈឺចិត្តព្រះរាម ។ ដោយសារ ពិភេកប្រាប់ការពិត ព្រះរាមក៏ស្ងួត្រមន្តអាគមឱ្យរាពណ៍ចុកពោះ សន្លប់លើរាជរថ ។

អង្គទទទួលព្រះរាជសារព្រះរាម
ទៅថ្វាយក្រុងរាពណ៍ ‹ ក្រុងលង្កា ›

ព្រះរាមចាត់ឱ្យអង្គទ យកសារទៅថ្វាយក្រុងរាពណ៍ ដើម្បីធ្វើសង្គ្រាម ប៉ុន្តែទំនាស់ក៏កើតមានឡើងរវាង អង្គទ និងយក្សពីព្រោះពួកយក្សមានបំណងសំឡាប់អង្គទ ។ នៅទីបំផុតអង្គទទះក្រុងរាពណ៍មួយដៃសន្លប់ ហើយយកម្កុដពេជ្រលើក្បាលរាពណ៍រត់ យក្ស ៤ នាក់ ដេញតាម តែត្រូវអង្គទវត់ ដាច់ក្បាលអង្គទយកដំណឹង នេះថ្វាយព្រះរាម ។

រាពណ៍ចាត់ឱ្យកុម្ភការណ៍ (Kumbhakāraṇa) ចេញច្បាំងនឹងព្រះរាមកុម្ភការណ៍ស្នើឱ្យក្រុងរាពណ៍យកនាងសីតាថ្វាយព្រះរាមវិញ ដើម្បីកុំឱ្យមានសង្គ្រាមពិបាកដល់រាស្ត្រ ពីព្រោះរឿងរ៉ាវទាំងនេះ កើតមកពីនាងសូរបនខា (Çurapanakhā) ទៅចង់ប្រុសខុសច្បាប់ ។ រាពណ៍ចោទប្រកាន់កុម្ភការណ៍ខ្លាចស្វា បន្ទាប់មកកុម្ភការណ៍ដាច់ចិត្តចេញច្បាំង ។

ខ្សែទី ៩ :

កុម្ភការណ៍លើកទ័ពយ៉ាងច្រើនទៅច្បាំងនឹងទ័ពព្រះរាម ។ ក្នុងរាត្រីនោះ ព្រះរាមមើលឃើញផ្កាយចំឡែកក៏បញ្ជាឱ្យពិភេកទាយ ។ ពិភេកទាយថាកុម្ភការណ៍លើកទ័ពមក ធ្ងក់ទ័ពព្រះរាម ។ ព្រះរាមក៏ចាត់ឱ្យ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ពិភេកទៅបញ្ចុះបញ្ចូល កុម្ភការណ៍ឱ្យចូលក្នុងទ័ពរបស់ព្រះអង្គ ហើយព្រះអង្គនឹង ឱ្យរង្វាន់និងបុណ្យសក្តិយ៉ាងធំ ។ កុម្ភការណ៍អះអាងថា ទោះបីព្រះរាមមានឫទ្ធានុភាពខ្លាំងយ៉ាងណាក៏ដោយ ទោះបីក្រុងរាពណ៍ខុសយ៉ាងណាក៏ដោយ ក៏ខ្លួនពុំព្រមទៅរស់នៅក្រោមការត្រួតត្រារបស់ព្រះរាមជាដាច់ខាតគឺសុខចិត្តស្លាប់ក្នុងការបំរើជាតិ ។ សង្គ្រាមក៏កើតឡើងរវាងព្រះ លក្ស្មណ៍ និង កុម្ភការណ៍ ។

ព្រះលក្ស្មណ៍ត្រូវសរកុម្ភការណ៍

កុម្ភការណ៍ បានយកមោង្គសក្តិចោលព្រះលក្ស្មណ៍ត្រូវជើងយ៉ាងធ្ងន់រហូតដល់សន្លប់បាត់ស្មារតី ដំបៅផុះចាក់ឫសដល់បាតដាល ។ ព្រះរាមយំសោកព្រោះមិនអាចជួយប្អូនបាន ។ ពេលនោះពិភេកធានាខ្លួនផ្សំថ្នាំ ដោយបញ្ជាឱ្យហនុមានទៅរកដើមថ្នាំនៅព្រៃហេមពាន្ត (Himavānta) ដូចជាដើមបុស្សរ៉ី (Pussavi) កេសរបទុមា, សង្ករណី ព្រមទំាងទឹកមូត្រគោឧសភរាជ (Usabharāja) ហនុមានមិនស្គាល់ថ្នាំក៏លើកភ្នំទំាងមូល មកប្រគល់ឱ្យពិភេក ប៉ុន្តែនៅខ្វះថ្មបស់ ១ដុំ ដែលបិតក្រោមក្បាលដំណេករាពណ៍ ហនុមានបានទៅសណ្តំពួក យក្សទំាងអស់នោះយកថ្មមកបាន ប៉ុន្តែពិភេកបានបញ្ជាក់ថា បើព្រះអាទិត្យរះមកទាន់ព្រះលក្ស្មណ៍នៅតែក្ស័យ ដដែល ព្រោះផ្សំថ្នាំមិនទាន់ ហនុមានក៏បានទៅឃាត់ដំណើរព្រះអាទិត្យ ប៉ុន្តែព្រះអាទិត្យមិនព្រម ព្រោះខ្លាចខុស ពេលមនុស្សលោក ។ ហនុមានក៏វាយសេះព្រះអាទិត្យរត់បាត់អស់ ។

ជម្ងឺព្រះលក្ស្មណ៍ក៏ជាសះស្បើយ ព្រះលក្ស្មណ៍ចេញច្បាំងម្តងទៀត ម្តងនេះព្រះលក្ស្មណ៍សំឡាប់កុម្ភការណ៍ ។ ក្រុងរាពណ៍បានឱ្យឥន្ទ្រជិតចូលច្បាំងជំនួស សង្គ្រាមរវាងទ័ពឥន្ទ្រជិត និងទ័ពព្រះលក្ស្មណ៍បានកើតឡើងក្នុងពេលដ៏យូរ នៅទីបំផុតឥន្ទ្រជិតថ្លែងសរនាគបាស ចាប់ព្រះលក្ស្មណ៍និង ទ័ពស្វា ។ ព្រះរាមយំសោកម្តងទៀត ព្រោះមិនអាចជួយព្រះលក្ស្មណ៍ ហើយក៏កំហែងទេវតា ឋានលើឱ្យជួយដោយប្រកាសថាព្រះអង្គនឹងគ្រវែងធ្នូសរទៅឋានលើ ឱ្យឆេះខ្ទេចខ្ទីអស់ ប្រសិនបើព្រះលក្ស្មណ៍ស្លាប់ ទេវតាតក់ស្លុត ក៏អង្វរករព្រះព្រហ្មឱ្យលែងគ្រុឌពីទ្រុង ដើម្បីដេញនាគឥន្ទ្រជិត ពីព្រោះព្រះព្រហ្មជាអ្នកឱ្យសិល្បៈនេះ ទៅឥន្ទ្រជិត បន្ទាប់មកទ័ពស្វា និង ព្រះលក្ស្មណ៍ក៏បានរស់មានជីវិត ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ខ្សែទី ១០ :

ពេលដឹងថាព្រះលក្ស្មណ៍រស់ជីវិតនៅឡើយ ក្រុងរាពណ៍ បានប្រើមធ្យោបាយសង្គ្រាមផ្សេងៗ ទៀតក៏កៀសខ្លួនទៅ លើកំពូលភ្នំស្តុពិសនាគ ដើម្បីងាយសំឡាប់ទ័ពព្រះរាម ប៉ុន្តែពិភេកបានឱ្យដំណឹងនេះទៅព្រះរាមភ្លាម ព្រះរាមក៏ចាត់ឱ្យហនុមានទៅបំផ្លាញមន្តអាគម របស់ក្រុងរាពណ៍ លុះត្រាតែបានសំរេច ។ ក្រុងរាពណ៍ខឹងយ៉ាងខ្លាំងក៏ចាត់ឱ្យឥន្ទ្រជិតចូលច្បាំង ។ ឥន្ទ្រជិតបានកាឡាខ្លួនជាដុំពពក ដើម្បីកុំឱ្យទ័ពព្រះរាមមើល ឃើញទ័ពរបស់ខ្លួន ។ ទ័ពយក្សបានសំឡាប់ទ័ពស្វាអស់យ៉ាងច្រើន ។ ព្រះរាម ព្រះលក្ស្មណ៍អស់សង្ឃឹម ព្រោះ មើលទ័ពយក្សមិនឃើញសោះ ក៏បន់ស្រន់ទេវតា សុំឱ្យ មើលឃើញទ័ពយក្ស ការបន់ស្រន់ទេវតានេះបានសំរេច ហើយព្រះលក្ស្មណ៍ក៏ថ្លែងសរសំឡាប់ឥន្ទ្រជិត ពេលនោះទៅ ។

<u>ក្រុងរាពណ៍លួងលោមនាងសីតា</u>

លុះដឹងថា ឥន្ទ្រជិតស្លាប់ ក្រុងរាពណ៍អង្គុយយំ សោកអស់ពេលដ៏យូរ ហើយក៏សំរេចចិត្តយកនាងសីតាទៅប្រហារជីវិត ប៉ុន្តែមានមន្ត្រីយក្សម្នាក់ឈ្មោះ "វុត្តសះ" ឃាត់ទាន់ដោយអះអាងថា ទំនៀមទំលាប់មិនអនុញ្ញាតឱ្យសំឡាប់មនុស្សទោសបែបនេះទេ ។ រាពណ៍យល់ព្រម ហើយបញ្ជាឱ្យកូនទាំង ១០ របស់ខ្លួនចេញច្បាំងម្តងមួយៗ លុះត្រាតែស្លាប់អស់គ្មានសល់ ។

ក្រុងរាពណ៍ឃើញដូច្នេះ ក៏វិលចិត្តអស់សង្ឃឹម ហើយទៅចងស្ពានមេត្រីជាមួយមិត្រ ឈ្មោះ ក្រុងមូលផល័ម ។

ខ្សែទី ៧៥ :

ព្រះរាម ព្រះលក្ស្មណ៍មួយអន្លើ ដោយមន្ត្រី សេនាទាហាន យោធា បានចេញចរទៅប្រពាតព្រៃ ។ នាងសីតាគង់នៅឯប្រាសាទ ។ ព្រះនាងមួយអន្លើ ដោយស្រីស្នំក្រមការ បានយាងទៅស្រង់ជលល័យសប្បាយរីករាយជាខ្លាំង ។

កាលនោះអាតុល័យ (Ātulaya) យក្ខិនីជាតិជា បិសាចនៅក្រោមបាតដី ហើយត្រូវជាញាតិនឹងក្រុងទសមុខ បានកាឡាខ្លួនជាស្រីស្នំមកលួងលោមនាងសីតា ឱ្យរៀបរាប់ពីរូបរាងកាយក្រុងរាពណ៍ ដែលនាងបានទៅនៅក្រុងលង្កា ជាមួយដ៏យូរពេលនោះ ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ព្រះលក្ស្មណ៍យកនាងសីតាទៅសំលាប់
តាមរាជបញ្ជាព្រះរាម

យក្សកាឡាសូមឱ្យនាង គូររូបក្នុងក្តារខៀនឱ្យមើល នាងសីតាក៏បានបំពេញបំណងតាមពាក្យអង្វរករនេះ ហើយគូររូបមុខយក្សក្រុងរាពណ៍ដែលធ្លាប់ហុចឱ្យនាង ។

ខណៈនោះព្រះរាមទ្រង់យាងវិលវិញ បានឱកាសស្ទើរតែក្លាយក៏កាឡាខ្លួនបាត់ចូលទៅសណ្ឋិតជាប់ក្នុងរូប ។

ព្រះរាមទ្រង់យាងចូលមកដល់ក្លោងទ្វារ ប្រាសាទ នាងសីតាភិតភ័យ ខំប្រឹងយកទឹកលប់លាងរូបយក្ស តែពុំជ្រះដូចបំណង ក៏ខំយកទៅញាត់លាក់ក្រោមគ្រឡាបន្ទំ ។ លុះចូលសន្ធិយារាត្រី ព្រះរាមទ្រង់ផ្ទំពុំលក់ កើតក្តៅក្រហាយក្រហល់បណ្តាលឱ្យខឹងនឹងស្ទើងទាំងឡាយ ដាលរាលចេញវាយវ័ធ ។ ព្រះនាងសីតាបានអញ្ជើញ ព្រះលក្ស្មណ៍មកជួយការពារ ។ ព្រះរាមទ្រង់ប្រាព្វ ប្រាប់អំពីហេតុភេទចម្លែក ដែលនាំឱ្យទ្រង់ ក្តៅក្រហាយនេះ ទើបត្រាស់ប្រើឱ្យរករកនូវភេទចម្លែកនេះ ព្រះលក្ស្មណ៍គោរពតាមព្រះរាជបញ្ជា តាំងដើរបើកកកាយ គ្រប់កន្ទេលខ្នើយ អាវស្បៃ ក៏បានទៅដល់ទីគ្រែព្រះនាងសីតា បើកពូកខ្នល់ខ្នើយយល់នូវក្តារខៀន ក៏មានជាប់រូបរាពណ៍ ។ ព្រះលក្ស្មណ៍នាំយករូបនោះថ្វាយព្រះរាម ទ្រង់ខ្ញាល់ឥតឧបមាតាំងជេរប្រមាថនាងសីតា ដោយប្រការផ្សេងៗ ហើយត្រាស់បញ្ជាព្រះលក្ស្មណ៍នាំនាងសីតាយកទៅប្រហារជីវិត ។

ពុំអាចចចេសនឹងរាជអាជ្ញា ព្រះលក្ស្មណ៍ក៏តាំងនាំនាងសីតាទៅប្រហារ ។ ព្រះលក្ស្មណ៍ទួញយំអាណិតនាងសីតា ព្រោះព្រះនាងមានគភ៌នៅក្នុងផ្ទៃ ។ ព្រះនាងសីតាយល់ឃើញនូវចិត្តមេត្តាអាសូរ ភក្តីភាពរបស់ព្រះលក្ស្មណ៍ ទើបនាងមានវាចារទ្រគោះធ្វើឱ្យខឹង ។ ព្រះលក្ស្មណ៍ចាប់ព្រះខ័ន លើកប្រហារព្រះនាងសីតាយ៉ាងរន្ធត់ទើបដួលសន្លប់ទៅលើធរណី ។ ព្រះខ័នប្រែក្លាយទៅជាកម្រងផ្កាបំពាក់លើសុរង្គនាងសីតា ។ នាងសីតាតាំងទួញយំសោកអាណិតប្អូន ក្រែងស្លាប់បាត់បង់ជីវិត ហើយក៏ដួលសន្លប់បាត់ស្មារតី ។ លុះពេលសន្ធិយារាត្រីទឹកសន្សើមធ្លាក់មក នាងបានដឹងខ្លួន ស្ទាបទៅអនុជឃើញនៅក្តៅទេ ក៏ដឹងថាពុំស្លាប់ ។ ព្រះលក្ស្មណ៍ បានដឹងខ្លួនពីសន្លប់ ហើយទូលសួរដំណើរហេតុអស្ចារ្យនេះ ។ ព្រះនាងសីតាដោះកម្រងផ្កាលើកប្រទានទៅប្អូន ។ កម្រងប្រែជាព្រះខ័ន ដូចដើម ។

ព្រះលក្ស្មណ៍ ថ្វាយបង្គំនាងសីតា សុំឱ្យនាងយាងទៅតាមដងព្រៃឱ្យបានសុខសាន្ត ខ្លួននិងវិលចូលនគរតាមយថាកម្ម ។ តមកទ្រង់ក៏យាងកណ្តោចកណ្តែង តាមព្រៃព្រឹក្សា ហើយក៏បានប្រទះនូវសេតទ្រាយមួយស្លាប់

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

នៅទីផ្លូវ ដែលព្រះឥន្ទ្រាទ្រង់បានមកធ្វើជា បុព្វនិមិត្ត ។ ព្រះលក្ស្មណ៍ទ្រង់យកព្រះខ័នវះពោះទ្រាយ យកថ្លើម ហើយយាងឆ្ពោះទៅ ព្រះនគរវិញ ។ ព្រះរាមទ្រង់ទតឃើញថ្លើម អម្រឹតប្លែកយ៉ាងនេះ ទើបមានបន្ទូលថា នាងសីតាចិត្តអាក្រក់ពន់ពេក ។

ក្រោយដែលព្រះលក្ស្មណ៍យាងចេញទៅ ព្រះនាងសីតាយាងម្នាក់ឯង កាត់ព្រៃជ្រលង ៣ ពោះ គ្រប់ខែ ទួញសោកតាមផ្លូវ ។ ព្រះឥន្ទ្រកោសិយទ្រង់ទតយល់ នូវទុក្ខលំបាកនៃនាងសីតា ក៏ទ្រង់និម្មិត ជាមហិង្សរាជ ដើរតំរង់ទៅរកសាកសួរដើមចម ចង់ដឹងសព្វគ្រប់ ទើបនាំព្រះនាងឆ្ពោះទៅកាន់អាស្រមឥសី ព្រឹទ្ធគង់ក្នុងព្រៃ នោះ ។

ព្រះឥសី វជ្ជប្រិតទ្រង់មាន ពុទ្ធដិកា សាកសួរព្រះនាងដឹងដំណើរហេតុ ទើបសូត្រទេវវុឌ្ឍិមន្ត កើតបាន ជាអាស្រមឱ្យនាងនៅ លុះប្រសូត្របានបុត្រមួយដ៏ត្រកាល ។ នាងដោះចិញ្ចៀនព្រះទម្រង់ចងដៃរាជបុត្រថ្លៃ ។

ថ្ងៃមួយនាងសីតា ចុះទៅងូតនិងដងទឹកក្នុងទន្លេ នាងបានឃើញពានរខ្លះពកូនពីមុខ ខ្លះពីក្រោយទើប នាងទៅអាស្រមវិញចូលទៅលបលើកកូនពីអង្រឹង ខណៈនោះមហាឥសីកំពុងធ្មេចព្រះនេត្រ ភាវនាធមិ ។

កាលឥសីទ្រង់បើកព្រះនេត្រ ពុំឃើញរាជកុមារក៏រន្ធត់ខំរកគ្រប់ទិសទីជុំវិញកុដិ រួចតាំងគូររូបកុមារចំរើន យេជ្ញបូជាព្រះអគ្គី កើតជាកុមារមានជីវិតដាក់ផ្តេកក្នុងអង្រឹង ។

III.១.២. ខ្សែទី ៧៦

ព្រះនាងសីតា រាមលក្ស្មណ៍
ជបលក្ស្មណ៍នៅអាស្រមមហាឥសី

ឥសីវជ្ជប្រិតបំរុងនឹងរំលាយរូបកុមារវិញ តែនាង សីតាសុំឱ្យព្រះអង្គទុកឱ្យមានជីវិត ដើម្បីបានពីររូប និង បុត្ររបស់នាង ។ ព្រះអង្គដាក់នាមបុត្រនាងសីតាថា រាមលក្ស្មណ៍ ហើយបុត្រជបថា ជបលក្ស្មណ៍ ។ លុះ ចំរើនវ័យ ១០ឆ្នាំ ឥសីបានបង្រៀននូវសិល្បសាស្ត្រគម្ពីរ វេទ ចេះសព្វមន្តអាគមវិជ្ជា បាញ់ធ្នូដល់ចៅទាំងពីរ ។ ព្រះអង្គរៀបធ្វើពិធីបូជាអគ្គី សូមជបធ្នូសរសក្តិសិទ្ធិ ប្រទានដល់រាជកុមារ ។ ព្រះនាងសីតាត្រេកអរ និង បុត្រទ្វេហាបានចេះចប់វិជ្ជាការផ្សេងៗ ។ ថ្ងៃមួយកុមារ ទាំងពីរសូមលាមាតាទៅលេងព្រៃ បានឃើញដើមរាំង កាលមួយដ៏ធំ មានស្លឹកបាំងព្រះអាទិត្យជិត ។ រាមលក្ស្មណ៍ បបួលប្អូនបាញ់នឹងធ្នូលមើល ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

រាជកុមារថ្លែងសរធ្វើ ឱ្យដើមរាំងរលំបាក់បែកខ្ចាយ លាន់ឮសន្ធឹកកងរំពង ទៅដល់តុសិតឋានសួគ៌ សិម្ពលីរហូតដល់ទី បាតាលធ្វើឱ្យទេវតា គ្រុឌ យក្ស នាគ ខ្លបខ្លាចបារមីទាំងអស់ ។

កាលនោះព្រះរាមគង់នៅក្នុងព្រះនគរ ព្រះអង្គបានឮស័ព្ទសម្លេក ក៏ទ្រង់ឱ្យហោរាមកគន់គូរមើលហេតុចម្លែកនេះ ។ហោរាទាយថាមានអ្នកមានបុណ្យនៅក្នុងព្រៃ ។ ទ្រង់តែងអក្ខរាចងនឹងកសេះ ហើយចាត់ប្រើហនុមាន ជាពញាអនុជិត ឱ្យទៅតាម ។ ប៉ុន្តែដំបូង ព្រះរាមប្រើហនុមានឱ្យទៅតាមព្រះភិរុត និងព្រះសុត្រុត នៅឯកៃកេត នគរ និយទ្រង់វិល ចូលមកនគរជាប្រញាប់ ព្រោះទ្រង់នឹងមានភារៈលើកទ័ពទៅបង្ក្រាបសត្រូវ ។ កាលបើជួបជុំគ្នាហើយទ្រង់ក៏លែងសេះ ដោយមានហនុមានដើរតាមក្រោយ ។ ព្រះរាមក៏ទ្រង់ប្រារព្ធលើកពលសកលយោធា និងព្រះអនុជយាងទៅតាមក្រោយដែរ ។

ពេលនោះ រាមលក្សណ៍ ជបលក្សណ៍ លាព្រះមាតា ចេញទៅលេងព្រៃដូចសព្វដង ។ រាជកុមារបានឃើញសេះស មុខខ្មៅ មាត់ក្រហមល្អ ក៏ពិគ្រោះគ្នាថា ជាសេះមានម្ចាស់គេចិញ្ចឹមទើបល្អ បបួលគ្នាបោចវល្លិធ្វើជាខ្សែចាប់ សេះបានដូចបំណង ។ ទ្រង់ទតឃើញអក្ខរាចងនៅកអសុពា ស្រាយទត ដឹងថាសំបុត្រព្រះរាម ប៉ុន្តែពុំមានខ្លាច ចេស្តាសោះ ។ រាមលក្សណ៍ផែលលើខ្នងពាជី ជិះបំផាយលេង ជបលក្សណ៍ដើរតាមក្រោយ ។

ខណៈនោះហនុមានឃើញរាជកុមារ ក៏ពួននិងដើមឈើ ស្ទុះចូលទៅចាប់ទាំងកម្រោល ។ រាជកុមារវង់និងធ្នូសរ ត្រូវហនុមានដួលសន្លប់ ។ លុះត្រូវខ្យល់ហនុមានដឹងខ្លួនវិញ ។ ហនុមានកាឡាខ្លួនជាកូនស្វាព្រៃដើម្បី ចូលទៅលួងប្រលោមរាជកុមារ ជាថ្មីប្រាថ្នានិងចាប់និយបានដូចបំណង ។ រាមលក្សណ៍ ជបលក្សណ៍ក៏បានសំណេះសំណាលនិងកូនស្វាព្រៃ ដោយចិត្តភក្តី និងអាណិតពន់ពេក ។

III.១.៣- ខ្សែទី ៧៧

ហនុមានប្រឹងស្ទុះចូលចាប់រាជកុមារទាំងពីរប៉ុន្តែត្រូវនឹងធ្នូវធំវាយដួលដល់ដី ។ ហនុមានត្រូវរាមលក្សណ៍ ចង និង វល្លិ ត្រឡប់ទៅរកពលសេនាដោយការអប្បអោនយស ពន់ប្រមាណ ។ ព្រះភិរុតនិងព្រះសុត្រុត បានសាកសួរសព្វគ្រប់ ហើយទ្រង់ប្រារព្ធនិងស្រាយនិយរួចទុក្ខទោស ប៉ុន្តែទ្រង់ពុំអាចស្រាយចំណងរួចឡើយ ទ្រង់ទតឃើញអក្ខរា សាក់នៅនឹងថ្ងាសហនុមាន 'ទាល់តែម្ចាស់របស់ស្វាទើបស្រាយរួច' ។ ហនុមានខ្មាស់ណាស់ ខំប្រឹងដើរកាត់ព្រៃសំដៅទៅក្រុងអយុធ្យា រកម្ចាស់ជួយ ។ ព្រះរាមទតឃើញមានអក្ខរាសាក់នៅនឹងថ្ងាសផង ក៏ទ្រង់គ្រេវគ្រោធទន្ទ្រាំបាទា យាងទៅស្រាយចំណងវល្លិ ចេញពីដៃរាជក្របី ។ ហនុមានក៏ក្រាបបង្គំទូលអស់អាថិសេចក្តី ព្រះនារាយណ៍កាឡា រឹងរិតតែគ្រោធ ត្រាស់បញ្ជាឱ្យហនុមានប្រញាប់ទៅប្រាប់ព្រះភិរុត ព្រះសុត្រុត លើកទ័ពឡោមចាប់រាជកុមារទាំងទ្វេហាមកថ្វាយទ្រង់ភ្លាម ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ហនុមាន ព្រះភិរុត សុគ្រុត ជួបរាជកុមារទាំងពីរដូចប្រាថ្នា ។ ទ្រង់សាកសួរនាមឈ្មោះរាជកុមារ ។ កុមារឆ្លើយថា ' ខ្លួនមានទោសអ្វី គ្រាន់តែចាប់សេះឥតម្ចាស់ជិះលេង ម្តេចឡើយក៏នាំគ្នាមកចាប់ដូច្នេះ ខ្លួនពុំញញើតខ្លាចឡើយ ។ ទ្រង់បង្ហាញនាម និង មហិទ្ធឫទ្ធិព្រះរាម ប៉ុន្តែត្រូវរាជកុមារត្មះតិះដៀល ។ ទ្រាំពុំបានទ្រង់ថ្លែងសរជានាគដេញព្រួសពិសប្រហាររាជកុមារ ។ រាមលក្សណ៍ ជបលក្សណ៍ស្តេចថ្លែងសរជាគ្រុឌសងវិញ ចាប់អស់នាគសិល្ប៍ផងទាំងឡាយ ។ ព្រះភិរុត សុគ្រុត ក៏យាងចុះប្រយុទ្ធខ្លួន និង ខ្លួន ។ ព្រះភិរុត សុគ្រុត ជាប់ចំណងក៏ខំប្រមូលកម្លាំងពលំសូត្រសែកមន្តគាថា រួចពីទុក្ខភ័យ ។ ទ្រង់អធិដ្ឋានសែកមន្តវិជ្ជាការ ថ្លែងសរ ឱ្យរបូតចំណងពីអស់ពលយោធា បង្កើតជាវាយុបក់ត្រូវហនុមាន ដឹងខ្លួនឡើងវិញ ។ សរព្រះភិរុតជ្រុលហួសទៅ បុករាមលក្សណ៍ ជបលក្សណ៍ដួលលើធរណី ។ ហនុមានចូលទៅចាប់បានតែរាមលក្សណ៍ រីឯជបលក្សណ៍រត់រួច ទៅជួបនិងមាតាព្រមទាំងឥសី ។ ព្រះរាមទតឃើញរាជកុមារ ក៏កើតក្រេវក្រោធគ្រាស់បង្គាប់ឱ្យចងយកទៅ អាក្រោសជុំវិញនគរ គំរប់បីថ្ងៃ នឹងប្រហារជីវិតចោល ។ ព្រះនាងសីតាទ្រង់ភ័យនឹកដល់រាជបុត្ររហូតដល់ ដួលសន្លប់ស្មារតី ។ ឥសីប្រមើលមើលយល់ថា រាមលក្សណ៍ មិនក្សិណក្ស័យទេ ហើយគង់នឹងបានសុខចំរើនលើស លុបក្សត្រផង ។

រាមលក្សណ៍ ជបលក្សណ៍
បានចាប់សេះព្រះរាមជិះសាកល្បង

ជបលក្សណ៍ សូមខ្លួនទៅតាមយកអាសារ ដោយឃាត់បុត្រពុំស្តាប់ នាងសិតាហូតចិញ្ចៀន បំពាក់នឹងម្រាមដៃរាជបុត្រដើម្បីសំគាល់ភស្តុតាង ។ ជប់លក្សណ៍មកដល់ទៀបទ្វារនគរ ឮគេថាថ្ងៃស្អែកនេះ គេយករាមលក្សណ៍ទៅប្រហារ យំខ្សឹកខ្សួលពន់ប្រមាណ ព្រះឥន្ទ្រប្រើនាងទេពរម្ភាចុះមកជួយយកអាសារ ។

នាងទេពធិតា កាឡាខ្លួនជាស្រីជំទង់ ទូលក្អមទឹកយកទៅធ្វើបុណ្យដល់មនុស្សទោស ។ រាជកុមារសូមយកអាសារទៅដងទឹក ឆ្លៀតឱកាសបង់ព្រះទម្រង់ទៅក្នុងក្អម ដោយអធិដ្ឋានឱ្យបងបានរួចពីទុក្ខភ័យ ។ នាងទេពធិតា កាឡាប្រគល់ក្អមទឹកឱ្យរាមលក្សណ៍ ។ រាជកុមារងូតទឹកក៏ឃើញព្រះទម្រង់ព្រះមាតា យល់ថាជបលក្សណ៍ប្អូនមកតាមខ្លួន ដោយតេជៈនៃទិព្វមន្ត របស់ព្រះឥន្ទ្រា និង គុណបារមីព្រះទម្រង់ រាមលក្សណ៍រួច រំដោះពីទ្រុង ប្រញាប់

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ប្រញាល់មកក្រៅនគរជួបប្អូន រាជកុមារទាំងពីរប្រវាឱបគ្នាយំដោយក្ដីរន្ធត់ ។

រាមលក្សណ៍ ជបលក្សណ៍ ប្ដេជ្ញាថា នឹងទៅរង់ចាំទំពព្រះរាមនៅក្នុងព្រៃ ។

III.១.៤- ខ្សែទី ៧៨

ការប្រយុទ្ធរវាងព្រះរាម និង
រាមលក្សណ៍ ជបលក្សណ៍

ពេលបាត់រាជកុមារ ពេជ្ឈឃាដ ភិតភ័យនាំដំណឹងទៅជំរាបមន្ត្រីទាំងបួន ដែលយកសេចក្ដីទៅក្រាបទូលផ្ទាល់ចំពោះព្រះរាម ។ ទ្រង់ខ្ញាល់ប្រាប់ឱ្យប្រជុំពល ដេញតាមចាប់អ្នកទោសយកមកវិញ។ ព្រះរាមព្រះលក្សណ៍ ព្រះភិរុតព្រះសុត្រុត លើកទ័ពដេញតាមរាជកុមារទាំងពីរ ។ ប្រយុទ្ធគ្នាទៅមកធ្វើឱ្យព្រះរាមឆ្ងល់នឹកសង្ស័យ នឹងឫទ្ធិចេស្ដារបស់រាជកុមារ ទើបទ្រង់សច្ចាផ្សងថា បើជាពូជពង្សព្រះអង្គសូមឱ្យកើតជាភោជនាហារបូជាដូចប្រាថ្នា ។ សរនោះក៏កើតជាអាហារភោជនដូចបំណង រីឯសរកុមារថ្លែងតបក៏កើតជាឆ័ត្រគ្រី បាំងថ្វាយព្រះរាមទៅវិញ ។ កើតសង្ស័យ ព្រះរាមសំរួលសួរឈ្មោះ មាតា បិតា ដោយដឹងថា កុមារទាំងពីរជាបុត្រនាងសីតា ព្រះរាមសួរ ព្រះលក្សណ៍ពីហេតុការណ៍សម្លាប់នាងសីតា ។ ព្រះលក្សណ៍ទូលការពិត ។ ព្រះរាមទ្រង់យល់កំហុស ទ្រង់កើតវប្បដិសារី យំសោកអាណិតមហេសី និង បុត្រជាខ្លាំង ។

ទ្រង់អង្វរឱ្យកូនវិលចូលនគរ តែកុមារទាំងពីរពុំស្ដាប់ ដឹកដៃគ្នាចូលព្រៃទៅ ។ ព្រះរាមទ្រង់អង្វរនាងសីតាពីក្រៅអាស្រម ឱ្យបើកទ្វារថ្វាយ តែនាងពុំព្រម ។ ទ្រង់អង្វរឥសីឱ្យជួយអង្វរផ្សះផ្សាព្រះអង្គនិងនាងសីតា ។ ទោះបីយ៉ាងណាក៏នាងសីតាពុំបំភ្លេចកំហឹងបានឡើយ ។

III.១.៥- ខ្សែទី ៧៩

ព្រះរាមលួងលោមនាងសីតា ជាអគ្គមហេសីឱ្យជានាវិញ ប៉ុន្តែពុំបានសំរេច ទើបរកកលឧបាយសុំយកតែកូនទៅនៅក្នុងនគរ ។ ដោយការអង្វរករខ្លាំងពេក នាងក៏ព្រមឱ្យ រាមលក្សណ៍ ជបលក្សណ៍ ទៅនៅនិងព្រះរាម ជាបិតា ព្រះឥសីវិជ្ជប្រិតទ្រង់បានជ្រាបដំណឹងនេះ ក៏មានព្រះទ័យសាទរ ថ្វាយពរសព្វសាធុការដល់រាជកុមារទាំងទ្វេ ។ ព្រះលក្សណ៍ ព្រះភិរុត និង ព្រះសុត្រុត ក៏បានយាងចូលទៅគ្រែកងឱបក្អួយសំដែងក្ដី

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ត្រេកអរយ៉ាងសិទ្ធស្នាល ។ ហនុមានសុមន្តន៍មន្ត្រី ទាំងពលសេនា ក៏ចូលមកក្រាប ថ្វាយបង្គំព្រះរាជកុមារ ។ សូមទោស ស្គាល់គ្នាទេវិញ ទៅមក ។

ឥសីជួយធ្វើអន្តរាគមន៍ឱ្យនាងសីតា និង ព្រះរាមជួបជុំគ្នាវិញ

លំដាប់មក ព្រះរាមទ្រង់ចាត់ឱ្យប្រជុំពលសេនា លើកយោធាចូលមកក្រុងស្រីអយុធ្យា ។ កាលមកដល់ក្នុងព្រះរាជវាំងជ័យ ក្សត្រទាំង ៦ អង្គ ក៏ទ្រង់យាងឡើង ទៅគាល់ព្រះនាង កោសកល្យា នាងកៃកេសី និង នាងសមុទ្រទេវី ជារាជមាតា និង អយ្យការ ។ ក្សត្រីទាំងបីផណ្ដឹងសួរដើមចមព្រះរាជបុត្រ ដឹងសព្វសេចក្ដីទើបត្រេកអរ ស្ទុះមកបមបីរាជនត្តាសួរដំណើរសុខទុក្ខរបស់នាងសីតានៅអាស្រ័យនឹងឥសី ។ ព្រះរាមទ្រង់ចាត់ឱ្យហនុមានរើសក្សត្រី ១៤៨ នាក់ដ៏មានរូបល្អរើសសារឡឹក ១ ពាន់ដ៏មានសោភ័ណថ្លៃថ្លា និង សារឡឹកដ៏មានសក្ដា ១ ម៉ឺនប្រាំមួយពាន់ អាយុដប់ៗឆ្នាំ មកបំរើបុត្រ ។

ព្រះរាមទ្រង់ប្រារព្ធធ្វើពិធីចងដៃរំដោះគ្រោះឱ្យរាជបុត្រ ទើបចាត់អាមាត្យឱ្យទៅអញ្ជើញហោរមកទាយទស្សន៍ រកថ្ងៃពាលា ។ ទ្រង់ចាត់ឱ្យពលសេនា ហនុមានរៀបចំរោងបុណ្យមានល្បែងមហោស្រពគ្រប់បែបយ៉ាង ។

រាត្រីមួយរាជកុមារទាំងពីរ ដែលផ្ទំនៅជាមួយព្រះរាម បន្ទោសោកនឹកដល់មាតា ។ ព្រះរាមទ្រង់ចាត់ឱ្យកងសេនានាំរាជកុមារទៅអាស្រមឥសី ថ្វាយបង្គំនាងសីតាទ្រង់ផ្ដែផ្ដាំឱ្យរាជបុត្រខំអង្វរមាតា ត្រឡប់មកនគរកុំបីខាន ។

III.១.៦- ខ្សែទី ៨០

រាជកុមារ រាមលក្សណ៍ ជបលក្សណ៍ បានក្រាបថ្វាយបង្គំអង្វរព្រះមាតា តាមពាក្យបណ្ដាំព្រះរាមឱ្យវិលចូលទៅនគរវិញ ។ នឹកឃើញរឿងដើម នាងសីតារឹងរិតតែខ្ញាល់ ហើយមានសវនីយ៍ថា នាងនឹងវិលត្រឡប់ចូលព្រះនគរលុះណាតែព្រះរាមចូលសុវណ្ណគត ។

រាជកុមារនាំដំណឹងទៅថ្វាយព្រះបិតា ទ្រង់វិតក្កសោយ សោកា និង អាឡោះអាល័យរាជទេពី។ ទ្រង់ពិគ្រោះ និង អនុជ ហនុមាន សុមន្តន៍ មន្ត្រីថា និង ធ្វើឧបាយចូលកោដ្ឋ បញ្ឆោតនាងសីតា ឱ្យចូលមកក្នុងនគរ ។ ហនុមានក៏បាន និម្មិតដោយតេជៈមន្តនូវព្រះមេរុ វិលេចនូវក្បាច់រចនាដ៏វិចិត្រ ។ ទ្រង់ត្រាស់ប្រើហនុមាន ឱ្យទៅលលួងល្បួង បញ្ឆោតនាងសីតាចូលមកក្នុងព្រះមេរុ ។ ល្ពឹកតែឮថា ព្រះរាមសុគត

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

នាងសីតាទ្រង់ព្រះកន្សែង អាឡោះអាឡ័យ ស្វាមីលុះដល់ដួលសន្លប់បាត់ស្មារតី ។ កាលបើដឹងព្រះកាយវិញហើយ នាងក៏ចូលទៅក្រាបបង្គំលាព្រះឥសី ។ តាបសទ្រង់ភិតភ័យតក់ក្រហល់ តក់ស្លុត ត្រៀនឱ្យនាងសីតាប្រញាប់ទៅតាលព្រះសពព្រះរាម ។

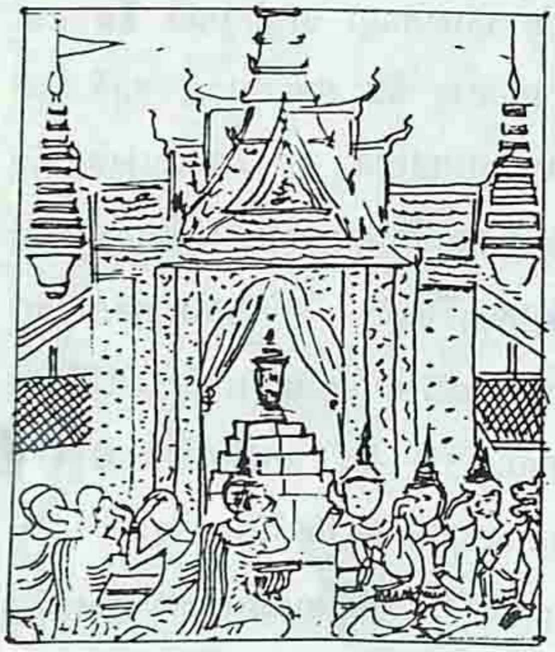
ព្រះរាមចូលកោដ្ឋបញ្ចោតនាងសីតា

ហនុមាននិម្មិតបាតដៃធំដូចផែនពសុធា ហើយអញ្ជើញនាងសីតាឱ្យគង់ពីលើ ហោះសួយមួយរំពេចបានដល់ក្រុងស្រីអយុធ្យា ។ នាងសីតាចូលទៅក្នុងមេរុ ហើយថ្លែងសោកា ខ្ញាលរៀបរាប់អំពីគុណគាប់របស់ព្រះរាម រួចសារភាពថា ការព្រាត់ប្រាស់បណ្ដាលមកពីនាងគួររូបយក្សនាងយំរហូតដល់ដួលសន្លប់បាត់ស្មារតី ។ ព្រះនាងសីតាបានដឹងព្រះកាយ បើកនេត្រា ឃើញជានៅក្នុងវង្វង់ដៃព្រះរាម ក៏កើតទោសៈ លោភស្មុះចុះរត់គ្នះតិះ ដៀលព្រះស្វាមីថា ធ្វើឧបាយកលអាស្រូវភាស ។ ព្រះរាមតាមអង្វរនាង ប៉ុន្តែដោយប្រកាន់ពាក្យសត្យ និង សេចក្ដីអធិដ្ឋានអំពាវនាវរកព្រះនាងធរណី ផ្ទៃដីក៏បើកទ្វារឱ្យនាងបានចុះទៅបាត់ ។

ស្ដេចពិរុណនាគាទ្រង់ទតឃើញនាងសីតា ក៏បានសាកសួរដឹងដើមចម ទៅចាត់ឱ្យរក្សាគ្រងព្រះនាងក្សត្រីយ៉ាងប្រណិត ។

ព្រះរាមចាត់ហនុមានឱ្យទៅស៊ើបដំណឹងពីព្រះនាងសីតា ឯស្ថានភុជង្គនាគ តែពុំបានផលសោះទាល់ប្រាជ្ញា ព្រះរាមទ្រង់សោយសោកា អស់សង្ឃឹមទើបព្រះតំរេះថា មានតែពិភេកទេ ទើបអាចពិគ្រោះកិច្ចការជួយព្រះអង្គបាន ។ ទ្រង់ក៏សរសេរអក្សរថ្លែងសារទៅក្រុងលង្កា មួយរំពេចនោះ ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

III.១- សូរស័ព្ទ, អក្ខរាវិរុទ្ធ, ដំណើររឿង ខុសគ្នារវាង រាមកេរ្តិ៍ខ្មែរ និង រាមាយណៈ និង ទីរភាព

****

យើងមិនចាំបាច់យកតួអង្គយក្ស ដែលមានចំនួនដ៏ច្រើនលើសលប់ ក្នុងរាមាយណៈមកបញ្ជាក់ទេ យើងលើកយកតែឈ្មោះ តួអង្គក្នុងរាជវង្ស របស់ព្រះរាម មកប្រៀបធៀបផ្ទឹមអក្ខរាវិរុទ្ធ និង សូរស័ព្ទ ។

១- ក្នុងរឿង រាមាយណៈ

- ព្រះភរតៈ Bharata
- ឥសីវិស្វាមិត្រ Visvāmitra
- ព្រះលក្ស្មណៈ Lakshmaṇa
- ព្រះនាង កៃកេយី Kaikeyi
- ព្រះនាងកៅសល្យា Kausalyā
- ព្រះនាងសុមិត្រា Sumitrā
- ព្រះសុត្រុឃនៈ Sutrughna

២- ក្នុងរឿង រាមកេរ្តិ៍ ខ្មែរ

ជា ព្រះភិរុត

- ឥសីពិស្វាមិត្រ
- ព្រះលក្ស្មណ៍
- ព្រះនាងកៃកេសី
- ព្រះនាងកោសកល្យា
- ព្រះនាងសមុទ្រ
- ព្រះ សុត្រុត ។ល។

III.១.១- ដំណើររឿង

រឿងរាមាយណៈ ចាប់រៀបរាប់តាំងតែពីបុព្វប្រវត្តិរបស់ព្រះរាជវង្សានុវង្សរបស់ព្រះរាម រហូតដល់ព្រះរាមប្រសូត្រ ដឹងក្តីធំខ្លួនទៅនៅជាមួយឥសី វិស្វាមិត្រ បង្ក្រាបនាង យក្ខិនី តារកា ។

ចំណែករឿងរាមកេរ្តិ៍ខ្មែរវិញ អ្នកនិពន្ធ ពុំបានប្រាប់ពីសាវតារប្រវត្តិ នៃព្រះរាមឡើយ ។ អ្នកអានមើលទៅឆ្ងាយបន្តិច ទើបដឹងថា ព្រះរាមជាបុត្រព្រះនាងមហេសីនាមអ្វី ហើយព្រះភិរុត ព្រះសុត្រុត និង ព្រះលក្ស្មណ៍ទៀត ជារាជបុត្រក្សត្រីជាមហេសីអង្គណានោះ ។ រឿងចាប់ភ្លាមនិយាយពីព្រះរាម ធំដឹងក្តី ហើយត្រូវទៅជួយបង្ក្រាបយក្សឈ្មោះ កាកនាសូរ ដែលមកបំផ្លាញហោមពិធីរបស់ឥសី វិស្វាមិត្រ ។ យើងពុំដឹងថា តើយក្សក្អែកនេះ មានភេទ ជា ស្រី ឬ ប្រុសផង ហើយតើហេតុអ្វី ក៏បានទៅជាក្អែកយ៉ាងនេះ ។ល។

ដូច្នេះក្នុងរឿងរាមកេរ្តិ៍ ដំណើររឿងមានអន្លើខ្លះ ហាក់ដូចជាបិតក្នុងការអាថ៌កំបាំង ទាល់តែមើលឱ្យឆ្ងាយ តៗទៅខាងមុខ ទើបដឹងដំណើរប្រវត្តិរឿងខាងក្រោយវិញ ឬ មួយទាល់តែដឹងរឿងបែបរាមាយណៈខ្លះ ទើបឆាប់យល់ ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ការពុំរៀបរាប់ដំណើររឿងក្តី ឈ្មោះតួអង្គឱ្យដូចជារឿងរាមាយណៈដើមក្តី គឺរឿងរាមកេរ្តិ៍ខ្មែរចង់បង្ហាញនូវលក្ខណៈពិសេសប្លែក ដែលពុំមែនផ្តិតយក ឬ ចម្លងតាមទាំងស្រុង នូវរឿងបែប ឥណ្ឌានេះឡើយ ។ ហើយម្យ៉ាងទៀត មកពីអ្នកនិពន្ធ គឺតាមចិត្តថ្លើមខ្មែរ ខ្មែរពុំជឿនូវទ្រឹស្តី លិទ្ធ បែបពួកព្រាហ្មណ៍នោះទេ ហើយខ្មែរយកព្រះរាមមកដេរតួ គឺដើម្បីបង្ហាញនូវ លក្ខណៈចរិយា សកម្មភាព របស់មនុស្ស ពុំមែនជាលក្ខណៈចរិយាអស្ចារ្យបែបទេវៈនោះឡើយ ។

III.១.២_ រឿងរាមាយណៈ

បែបក្លឹង្គ តែងជាពាក្យកាព្យបែបសំស្ក្រិត មានចំនួន ២៤០០ ស្លោក ចែកជា ៧ កណ្ឌ គឺ :

១- ពាល កណ្ឌ (Bālakaṇḍa)

២- អយុធ្យា កណ្ឌ (Ayudhya kaṇḍa)

៣- អរញ្ញ កណ្ឌ (Arañya kaṇḍa)

៤- កិស្កិន្ធ កណ្ឌ (Kiskindha kaṇḍa)

៥- សុន្ទរ កណ្ឌ (Sundara kaṇḍa)

៦- យុទ្ធ កណ្ឌ (Yudha kaṇḍa)

៧- ឧត្តរ កណ្ឌ (Uttara kaṇḍa)

ឯរឿងរាមកេរ្តិ៍ខ្មែរ តែងជាកាព្យ ពាក្យបែបខ្មែរ លំនាំបែបបទល្ខោន ហើយគ្មានចែកជាវគ្គជាកណ្ឌ ដូចរឿងរាមាយណៈឡើយ ។ ចំពោះបទផ្សេងៗទាំងឡាយនៅក្នុងរឿងដែលទាក់ទង ទៅនឹងភ្លេងសំរាប់សំដែងជាឆាកល្ខោន គឺមានលក្ខណៈ ចុងជួនវិធីតែងមិនខុសគ្នាពីបទ កាកគតិ, ព្រហ្មគិត , បន្ទោលកាក ឬ ភុជង្គលីលាឡើយ ។

III.១.៣_ រឿងរាមាយណៈ

ជារឿងប្រកបដោយអច្ឆរិយភាព គឺអស្ចារ្យតាំងពីលក្ខណៈសកម្មភាពរបស់តួអង្គ រហូតដល់ដំណើររឿង ក៏សឹងប្រាសចាកនូវតថភាពច្រើន ។ ដូច្នេះតំលៃឋិតនៅលើអច្ឆរិយ (le merveilleux) នេះឯង ។

ចំណែករឿងរាមកេរ្តិ៍ខ្មែរវិញ អ្នកនិពន្ធពិតមែនតែយកហេតុភេទដំណើរអស្ចារ្យរបស់តួអង្គខ្លះមកពណ៌នា ក៏គង់លក្ខណៈទូទៅរបស់រឿងប្រកបដោយការពិត ជាតថភាព (la réalité) ហើយឋិតទៅជារឿងរបស់សង្គមមនុស្សនេះឯង ។ ដូច្នេះតំលៃជាមូលដ្ឋាន ឋិតនៅលើតថរស (le réel) និង សង្គមរស់ (le social) នេះឯង ។ វិបត្តិទំនាស់តួអង្គ មានតឹង មានធូ មានចាញ់ មានឈ្នះ ប្រកបដោយ នាដ្យភាព (le drame)

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ដែលផ្ទុយពីការទាស់ទែងគ្នា ក្នុងរឿងរាមាយណៈ ផ្ដល់នូវជ័យជំនះដាច់ខាតចំពោះព្រះរាម បង្កើត បានជាទារុណភាព (la tragédie) ។

III.១.៤- រឿងរាមាយណៈបានទ្រទ្រង់ រូបលក្ខណៈ និង សកម្មភាព តាំងពីដើមដល់ចប់របស់ព្រះរាម តំកល់តំកើងថា ព្រះរាមជាព្រះអវតារ ព្រះនារាយណ៍ មកទ្រទ្រង់លោក ។

ចំណែករឿងរាមកេរ្តិ៍ខ្មែរវិញ អ្នកនិពន្ធបានរៀបរៀងលក្ខណៈ សកម្មភាពរបស់ព្រះរាម ស្របទៅតាមមនុស្សនិយម ដោយពុំបានទ្រទ្រង់លើកតំកើង តួអង្គនេះជាអាទិទេពដែលគ្មានខុសឆ្គងនោះឡើយ ។

កំណត់សំគាល់ : យើងខ្ញុំសរសេរ ' III១' នេះគឺដងស្រង់គំនិតពីអត្ថបទរាមកេរ្តិ៍ លោក លាង ហាប់អាន បោះពុម្ពឆ្នាំ ១៩៦៧ និង លោក សរ សារុន បោះពុម្ពឆ្នាំ ១៩៧៥ ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

III.២. តួអង្គព្រះរាម ក្នុងរឿង រាមាយណៈ និងរឿង រាមកេរ្តិ៍ខ្មែរ

III.២.១. រឿង រាមាយណៈ

រឿងរាមាយណៈ បានទ្រទ្រង់ រូបលក្ខណៈ និងសកម្មភាពតាំងពីដើមដល់ចប់របស់ព្រះរាម តំកល់តំកើងថា ជាតួអង្គប្រកបដោយវិមល" ប្រាសចាកនូវបាប មន្ទិលនានា" ហើយជាតំណាង អទិទេពវិស្ណុអវតារ ចុះមកសង្គ្រោះលោក ឱ្យផុតពីការរាតត្បាត ចង្រៃនៃពពួក រាក្សសៈ ដែលជាយក្សអាក្រក់ មានទោសទណ្ឌកម្ម ត្រូវតែប្រហារចោលដោយធ្នូសរព្រហ្មាស្ត្រ [៣០] ។

ព្រះរាម ប្រហារយក្សក្តី ពាលីក្តី សុទ្ធសឹងតែអនុវត្តន៍ ទៅតាមទេវបញ្ជាដោយសារពពួក ថ្មិលចង្រៃនេះមានទោសទណ្ឌ រុករានរាត្បាតលោកៈ ឬ ដោយមានបុព្វកម្មពីជាតិមុន។

បុរាណលោកគូររូបព្រះរាម ឱ្យល្អជាងគេ ទាំងសំលៀកបំពាក់ ពណ៌សំបុរ"សំបុរដូចព្រះឥន្ទ្រ គឺព្រះឥន្ទ្រ ដែលខ្មែរយើងជឿរថា ជាស្តេចរបស់ទេវតា អាចបើកទិព្វចក្ខុ មើលមកមនុស្សលោក មនុស្សល្អពេលមានទុក្ខទោស លោកប្រើទេវតា ឱ្យចុះមកជួយ" រីឯគ្រឿងអលង្កា និងសាស្ត្រាវុធ ទៀតសោត ក៏ល្អខុសប្លែកពីអ្នកដ៏ទៃដែរ"គំនូរ ទី ៧" ។

III.២.២. រឿងរាមកេរ្តិ៍ខ្មែរ

ចំណែករឿងរាមកេរ្តិ៍ខ្មែរវិញ អ្នកនិពន្ធបានរៀបរៀងលក្ខណៈសកម្មភាពរបស់ព្រះរាម ស្របទៅតាមមនុស្សនិយម ដោយពុំបានទ្រទ្រង់លើកតំកើងតួអង្គនេះ ជាអទិទេព ដែលគ្មានខុសឆ្គងនោះសោះឡើយ ។ ពីខ្សែទី ១ ដល់ដើមខ្សែទី ៣ ព្រះរាមមានលក្ខណៈល្អស្អាតបរិសុទ្ធ គឺប្រកបដោយវិចារណញ្ញាណ មានការលះបង់ប្រកាន់ខន្តី មេត្តាករុណា សន្តោស ហើយមានសុភវិនិច្ឆ័យ កាន់សច្ចៈខ្ជាប់ខ្ជួន គឺបង្ហាញថា ព្រះរាមជាតួអង្គដែលប្រកបដោយជោគជ័យ ដោយការផ្ចាញ់ពួកយក្សនៅចំពោះ មុខទេព្តផង និងមនុស្សលោកផង សំដែងឫទ្ធិអំណាចអស្ចារ្យ ជាតំណាងទេវៈ ។ ប៉ុន្តែចាប់ផ្តើមពីខ្សែ៤ ដល់ខ្សែ១០ ព្រះរាម មានលក្ខណៈជាមនុស្សផង ខ្លួនទ្រនេះ ដោយចាញ់កលយក្ស ទៅជាចេះខ្សឹកខ្សួលវង្វេងស្មុង តប់ប្រមល់ យកកំហឹង ទប់កំហុស ប្រើឧបាយសងសឹក យ៉ាងកំឡៅ គឺបង្ហាញតួអង្គព្រះរាម ជា វីរជនប្រកបទៅដោយ បរាជ័យក្នុងផ្លូវលោក គឺប្រែលក្ខណៈព្រះរាម ពីទេវៈមកជាលក្ខណៈធម្មតាវិញមានការសោកសង្រេង យំទួញរបស់ព្រះរាម ការគំរាមកំហែងចង់សំឡាប់សត្វកុក ប៉ុន្តែព្រះរាមនៅតែមានបេសកកម្មជាអង្គអទិទេពនៅឡើយតែ ព្រះរាម ពុំបានយកបុណ្យបារមី និង គុណសម្បតិ អទិទេពមកដោះស្រាយតាមធម៌មេត្តាករុណា ដូចជាអង្គ ពោធិសត្វទេ

[៣០] ជាសររបស់ព្រះព្រហ្ម សំរាប់សំលាប់អ្នកដែលមានទោស ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

គឺលោភយក ឫទ្ធានុភាព មកដោះស្រាយ បញ្ហាដោយសង្គ្រាមកាប់សម្លាប់លួចសម្លាប់ បំបែក បំបាក់បងប្អូនគេ បង្កើតនូវសគុណចំពោះសុគ្រីព បង្កើនទំពស្វា ទៅតាមរកនាងសីតា គឺព្រះរាមប្រើគ្រប់ មធ្យោបាយ បាប ដើម្បីសំរេច ប្រយោជន៍ផ្ទាល់ខ្លួន [៣១] ។

[៣១] រាមកេរ្តិ៍លាង ហាប់អាន ' សាស្ត្រាចារ្យខាងវិជ្ជាខ្មែរ ' បោះពុម្ពឆ្នាំ ១៩៦៧ នៅរោងពុម្ព សីវន្សន៍ តំកល់ទុកតាមច្បាប់លេខ ៣៩៦ '។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

III.៣~ តួអង្គវីរភាព

គំនូរបុរាណរឿងរាមកេរ្តិ៍នៅថែវព្រះវិហារព្រះកែវមរកតដែលលោកគួរ ហើយសរសេរចំណងជើងពីក្រោមបន្តិចៗ អាចឱ្យយើងអ្នកបានឃើញ មើលយល់បានតែខ្លះៗប៉ុណ្ណោះទេ គឺមិនអាចជំនួសអត្ថបទអក្សរសិល្ប៍បានទាំងស្រុងឡើយ ។ ឧទាហរណ៍ ក្នុងការគូររូបតួអង្គ វីរភាពកុម្ភការណ៍មហារីក ពាលី មហាជម្ពូ...។

III.៣.១~ កុម្ភការណ៍

ចំពោះកុម្ភការណ៍បើមើលលើផ្ទាំងគំនូរ យើងបានឃើញត្រឹមតែកុម្ភការណ៍គាល់ក្រុងរាពណ៍ កុម្ភការណ៍ដំណែងខ្លួនជាខ្មោច ឆ្កែមួយ ជាខ្មោចយក្សមួយអណ្ដែតទឹក កុម្ភការណ៍ច្បាំងជាមួយព្រះលក្ស្មណ៍ និងកុម្ភការណ៍ត្រូវសរស្លាប់ប៉ុណ្ណោះ [៣២] យើងមិនបានដឹងថាកុម្ភការណ៍ត្រូវជាអ្វីនិងក្រុងរាពណ៍ ។ ឬ ពីលក្ខណៈសម្បត្តិរបស់កុម្ភការណ៍ឡើយ ។តែបើយើងបានអានអត្ថបទរឿង យើងដឹងថា កុម្ភការណ៍ជាតួអង្គវីរភាពម្នាក់យ៉ាងសំខាន់ក្នុងចំណោមតួអង្គយក្ស ។ ឧទាហរណ៍អត្ថបទ អ្នកស្រី ពៅ សាវរស ពិរោះហើយមានអត្ថន័យទូលំទូលាយទៀត :

កុម្ភការណ៍ជាស្ដេចទ្រង់ធមិ	ដឹងហេតុអំបាល	នោះហើយទូលទាស់រឹងស្នង
ទូលថាបពិត្រព្រះបង	ព្រះបាទកុំចង	វេរានុវេរឆ្វេះណា
សារហេតុរឿងនេះព្រោះថា	នាងសួរបនខា	ចចើងចង់ប្រុសខុសក្រិត្យ
ព្រះអង្គពុំទ្រង់ទសពិត	ទៅចូលគំនិត	លបលួចយកនាងសីតា
ជាឯកទេពីព្រះមហា	នរាយរាមឫទ្ធា	ស្ដេចត្រេចដើរព្រៃទ្រង់ព្រាត់ ។
ធ្វើច្នេះខុសនិងរាជវត្ត	ខុសនិងធម្មបទ	សូមទ្រង់លះលោភតណ្ហា
ចូរបញ្ជូនខ្លួននាងសីតា	ទៅព្រះរាមវិញរ៉ា	នោះទើបសុខសាន្តរៀងទៅ
សុខទាំងប្រជារាស្ត្រក្នុងក្រៅ	សុខទាំងព្រះចៅ	ព្រះចមពិភពអសុរា
ត្បិតរាមជានារាយអវតារ	មិនមាននរណា	និងអាចយុទ្ធយកជ័យសឹក
រាពស្ដាប់កុម្ភការរំលឹក	ក្រោធក្រែពន្លឹក	ព្រះបាទតន្ត្រីគ្រាំគ្រែង
ត្រាស់ថាអានេះឥតក្រែង	ហ៊ានទូលទាស់លេង	ថាអញលុះលោភតណ្ហា
ខ្លួនវាខ្លបខ្លាចសត្វស្វា	ខ្លាចមនុស្សទេវហា	ពុំហ៊ានអើតកចេញច្បាំង
មកទូលមកទាស់រាំងរាំង	ពុំហ៊ានតតាំង	អួតអាងឫទ្ធិរាមរឹងក្រៃ

---

[៣២] មើលគំនូរនៅថែវព្រះវិហារព្រះកែវមរកត " ព្រះបរមរាជវាំង "

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ស្លាយពូជស្លាយពង្សអសុរៃ ស្ទើញ៉មតេជដៃ ចុះតេជនៃរាមនូវលក្សណ៍។
កុម្ភការឮឪង្ការជាក់ ក្រៃក្រុងទសភ័ក្ត្រ ក៏ព្រើសហបូទ័យទូលថា
ខ្លួនខ្ញុំឥតខ្លាចនរណា បើសព្វទយា ឱ្យច្បាំងហើយនោះនូវថ្វាយ
ជីវិតពុំគិតរូបកាយ ស្ទើលាញលាយ យុទ្ធយកថ្មីដៃថ្វាយព្រះ
រាមឮដូច្នោះអរណាស់ ប្រែប្រាណថាអះ នេះចំជាប្អូនអញបង
ចូលបាចូលយុទ្ធប្រលង យកជ័យនេះម្តង ទុកស្នាតេជដៃដល់កប្ប
ត្រាស់ឱ្យមហោទរតែងទ័យ ឱ្យស្រេចឆាប់ៗ នូវបានលើកទៅទាន់ការ
ដងនោះកុម្ភការក្រាបលា តែងអង្គសោភា ប្រដាប់គ្រឿងយុទ្ធយ៉ាងយក្ស
នាំទ័ពឆ្ពោះទៅសំណាក់ ព្រះរាមនូវលក្សណ៍ ដោយចិត្តប៉ុនប៉ងសងសឹក [៣៣]

កំណាព្យខាងលើនេះបានបង្ហាញពីវីរភាពរបស់កុម្ភការណ៍ទោះបីដឹងថា រាពណ៍ធ្វើខុស តែសុខចិត្តច្បាំងជាមួយព្រះរាម ព្រះលក្សណ៍ទៀតព្រោះ ÷

- ដើម្បីការពារកិត្តិយស ជៀសវាងនូវពាក្យដំនៀលថា បងប្អូនឈ្លោះគ្នាទៅជាសត្រូវនិងគ្នានិងនាំសត្រូវឱ្យមកសងសឹកថែមទៀត ។ កុម្ភការណ៍ការពារសីលធម៌ ភក្ដីភាពដែលផ្ទុយអំពីតួអង្គសុគ្រីព ជាអ្នកបំផ្លាញពាលីជាបង ឬផ្ទុយពីពិភេត ក្បត់បងឯង ក្បត់ជាតិ ។

- កុម្ភការណ៍ច្បាំងដើម្បីការពារស្រុករបស់ខ្លួន ការពារមាតុភូមិ មិនក្បត់និងប្រទេសជាតិ ដូចកុម្ភការណ៍បានចោទពិភេតថា នាំទ័ពព្រះរាមមកបៀតបៀនក្រុងលង្កា [៣៤]

III.៣.២~ មហារីក

មហារីកក៏ដូចកុម្ភការណ៍ដែរ គឺសុខចិត្តស្លាប់ខ្លួន ដើម្បីការពារមាតុភូមិ មិនក្បត់និងប្រទេសជាតិ ។

ក្រុងរាពណ៍ហៅអាមាត្យម្នាក់ឈ្មោះ មហារីក មកបញ្ជាថា " មហារីក " ចូរប្រស្លែងដំណែង ក្លែងខ្លួនជាប្រើសមាស ទៅបញ្ឆោតឱ្យព្រះរាមតាមបាញ់អញនិងយកនាងសីតាឱ្យសំរេចដូចបំណង ។ មហារីកក្រាបទូលថា "សូមទ្រង់មេត្តាប្រោស ទូលបង្គំដឹងច្បាស់ថា ព្រះរាមមានឫទ្ធិចេស្តាអស្ចារ្យណាស់

---

៣៣ Saveros Pov - Ramakerti (XVIè - XVIIè siècle) EFEO, Paris 1979 - P. 276 - 277

៣៤ រាមកេរ្តិ៍ ពុទ្ធសាសនបណ្ឌិត្យ ខ្សែ ៩ ទំព័រ ៦៩ , ៧០ , ៧១

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ទូលបង្គំមុខជាមិនរួចជីវិតឡើយ អម្បាលកាកនាសូរ មាតារបស់ទូលបង្គំ ទៅបំផ្លាញហោមពិធីបូជាយ័ញ្ញ ឥសីវិស្វាមិត្រ ព្រះរាមបាញ់ក្សិណក្ស័យយក្សព្រៃពិរាធ ក្រុងខរ ខុនទូសណ៍ ត្រីសិរក៍ក្សិណក្ស័យ ដោយសរព្រះរាមដែរ ឥឡូវបើព្រះអង្គចង់លួចព្រះភគវតីសីតា ព្រះរាម និង គ្រោធសំដែងឫទ្ធិសិល្ប៍ធ្នូ ដូចមុនៗទៀតមិនខាន ។

ក្រុងរាពណ៍ស្តាប់ហើយក្រេវគ្រោធណាស់ថា" ឯងអួតឫទ្ធិព្រះរាម ពុំខ្លាចអញជាឥស្សរលើឯង បើឯងគេចអញនិងប្រហារឯងឱ្យក្សិណក្ស័យ មហារីកឃើញក្រុងរាពណ៍គ្រោធខ្លាំង នឹកស្រណោះអាណិតខ្លួន ហើយក្រាបទូលសូមទោស និងព្រមទទួលធ្វើតាមរាជបញ្ជា" ។

III.៣.៣. ពាលី

ព្រះរាមបានលបលួចបាញ់ ពាលីពីក្រោយខ្នង [៣៥] ។ ពាលីឥតមានរឿងអ្វីជាមួយព្រះរាមសោះ ។ ពាលីពុំសុំជីវិត ពីព្រះរាមទេ ស៊ូស្លាប់ខ្លួន ដើម្បីឱ្យទៅជាប្រុសអង់អាច គឺពាលីប្រកបដោយគុណសម្បត្តិមានជ័យលើព្រះរាមខាងផ្លូវចិត្ត [៣៦] ។ អ្នកនិពន្ធខ្មែរ បានធ្វើឱ្យអ្នកមានគុណសម្បត្តិបែបពាលី ទៅកើតឯឋានសួគ៌ជាទេវរាជ គឺមិនមែនដោយសារបារមីព្រះរាមទេ គឺដោយគុណសម្បត្តិផ្ទាល់ អង់អាចរបស់ពាលី និងដោយសារស្នេហា ភក្តីភាពរបស់នាងតារាទេពីវិញទេ ដែលមកយំសោក ទាល់តែព្រះរាមបាក់ចិត្តអាណិតឱ្យព្រលឹងពាលីទៅ កើតនៅឋានសួគ៌ [៣៧] ។

III.៣.៤. មហាជម្ពូ

មហាជម្ពូមានលក្ខណៈអង់អាច ជាតួអង្គស្វា ដែលជាមហាក្សត្រអង់អាច ពុំព្រមចុះចូលធ្វើសេនាគេទេ ពុំព្រមផ្សំគំនិតខូច ធ្វើសង្គ្រាមទេ ព្រោះថាខ្លួនគ្មានរឿងហេតុសោះ [៣៨] ។

អ្នកនិព្វនខ្មែរយើង លើកយកតួអង្គដ៏អង់អាចដូចជា កុម្ភការណ៍ មហារីក ពាលី មហាជម្ពូ មកបង្ហាញទល់នឹងតួអង្គព្រះរាមយ៉ាងដូច្នេះ គឺធ្វើឱ្យយើងអ្នកអាន កាន់តែឃើញនូវ លក្ខណៈតួអង្គ ព្រះរាម ដែលជាមនុស្សអាក្រក់ ឃោរឃៅ ថែមទៀត ។

---

[៣៥] រាមកេរ្តិ៍ ពុទ្ធសាសនបណ្ឌិត្យ ខ្សែ ៥ ទំព័រ ៤២

[៣៦] រាមកេរ្តិ៍ ពុទ្ធសាសនបណ្ឌិត្យ ខ្សែ ៥ ទំព័រ ៤៦

[៣៧] រាមកេរ្តិ៍ ពុទ្ធសាសនបណ្ឌិត្យ ខ្សែ ៥ ទំព័រ ៤៧

[៣៨] រាមកេរ្តិ៍ ពុទ្ធសាសនបណ្ឌិត្យ ខ្សែ ៧ ទំព័រ ៣០ , ៣១

www.budinst.gov.kh

www.elibraryofcambodia.org

IV- ប្រវត្តិ និង លក្ខណៈគំនូរបុរាណនៃ រឿងរាមកេរ្តិ៍ " ថែវព្រះវិហារព្រះកែវមរកត-ភ្នំពេញ "

គំនូរបុរាណនៅថែវព្រះវិហារព្រះកែវមរកត ជាគំនូរដែលចេញពីស្នាដៃ របស់លោក ឧកញ៉ា ទេព និម្មិត្រ ម៉ក់ ។ លោក ទេព និម្មិត្រ ម៉ក់ កើតនៅឆ្នាំ ១៨៥៦ នៅភ្នំពេញ ។ ឆ្នាំ ១៨៩៧ លោកជាស្ថាបត្យករ លំអរ តុបតែង នៅព្រះបរមរាជវាំង ។ ឆ្នាំ ១៩១៨ លោកជាចាងហ្វាងសាលារចនា "បច្ចុប្បន្ន ជាសាកលវិទ្យាល័យ ភូមិន្ទវិចិត្រសិល្បៈ" ។ ឧកញ៉ា ទេព និម្មិត្រ ម៉ក់ ជាស្ថាបត្យករផង ជាជាងចម្លាក់ផងនិងជាវិចិត្រករផង ។ ស្នាដៃរបស់លោក បានបន្សល់ទុកនៅតាមជញ្ជាំងព្រះវិហារជាច្រើនដូចជា : ជ្រោយតាកែវ (Chruy Takeo), លើកដែក (Lek Dek) ភ្នំដិល (Phnom Del) ជើងព្រៃ (Chöng Prey) ភ្នំក្រុង (Phnom Krong) [៣៩] ។ ឆ្នាំ ១៩០៣-១៩០៤ លោកបានគូររឿងរាមកេរ្តិ៍ នៅថែវ ព្រះវិហារព្រះកែវមរកត គឺចម្លងចេញពីថែវ ប្រាសាទ អង្គរវត្ត តែលោកបានច្នៃប្រឌិត គំនូរបំពីប្រជាជន ស្របតាមសម័យកាល ដែលលោករស់នៅ និងបន្សល់ទុកឱ្យយើងបានឃើញ រហូតមកដល់សព្វថ្ងៃនេះ [៤០] ។

សមាសភាពវិចិត្រករ ដែលបានរួមការងារ ជាមួយលោក ទេព និម្មិត្រ ម៉ក់ បន្សល់ស្នាដៃនៅថែវព្រះវិហារព្រះកែវមរកត មានៈ

១- ទេព និម្មិត្រ ម៉ក់ ប្លង់និង ក្បាច់
២ វិចិត្រ ជា" ឳពុកលោកគ្រូ ជា ប៊ុន" ជាប្រធានកិច្ចការទូទៅកាន់ខាងបច្ចេកទេស និងពណ៌
៣- ទេព លេខា រស់ ឱ្យពណ៌
៤- វិចង់ លេខា អ៊ុំ ព្រាង
៥- រាជ សម្បត្តិ យស ព្រាង
៦- ជាង តឹក ឱ្យពណ៌
៧- គ្រូទុំ" បង្រៀននៅសាលាដែក" ព្រាង
៨- ភក្តី សួរ ឱ្យពណ៌
៩- នូរ កេរ្តិ៍ ឱ្យពណ៌ [៤១]

---

[៣៩] George Grolier : Soixante - Seize dessins Cambodgiens (1er Série P. 332)

[៤០] La pagode d'argent (Rapport de la mission Polono - cambodgienne de Conservation des Monuments à P. Penh (1985 - 1992) p. 43.

[៤១] ឯកសារលោក យូ សិរីអេល ' សាស្ត្រចារ្យសាកលវិទ្យាល័យ ភូមិន្ទ វិចិត្រសិល្បៈ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ថែវព្រះវិហារនេះ បានស្ថាបនាឡើង នៅឆ្នាំ ១៨៩៦ រជ្ជកាលគ្រងរាជសម្បត្តិនៃព្រះករុណា ព្រះបាទសម្តេចព្រះនរោត្តម " ព្រះឆាយាលក្ខណ៍ទី ១ " វិចិត្រកម្មលើជញ្ជាំងថែវមានកំពស់ ៣៦៥ សម, បណ្តោយ ៦០៤ម ផ្ទៃ ២១៩០ម៉ ៤២ ។ ថែវព្រះវិហារចាស់និង គំនូរ កសាងនៅឆ្នាំ ១៨៩៣ ប្រើថ្នាំ លាយជ័រពុង ជ័រកាវ និង ជ័រចេក ។

លោកទាំងអស់ បានគូរបង្ហាញពីឆាកកំណាព្យ រាមកេរ្តិ៍ខ្មែរ ដែលមានសរសេរ ចំណងជើងនៅក្រោមគំនូរនីមួយៗ តែរឿងរបស់គំនូរនេះមានលំនាំបែបមាយណៈ ក្លឹង្គខ្លះៗ រឿងរាមកេរ្តិ៍ខ្មែរខ្លះៗ ព្រោះកាព្យនិទាន គឺលើកតំកើងព្រះរាមជាព្រះអវតារ ។

អ្នកបច្ចេកទេស ប៉ូឡូញ បានបញ្ជាក់ប្រាប់យើងថា គំនូរនៅព្រះវិហារព្រះកែវមរកតដែលមានក្រឡាផ្ទៃ ២១៩០ម៉ នេះមានទំហំធំធេងជាងគេទាំងអស់ លើពិភពលោក ។

ការដើរទស្សនារូបនៅថែវព្រះវិហារ ព្រះកែវមរកតនេះ គឺគេដើរ ពីឆ្វេង ទៅស្តាំ តាម ប្រទក្សិណទិស គេហៅថា ទក្ខិណាពណិ ដោយផ្តើមពីទ្វាចូលខាងកើតរបស់ថែវ ។ ផ្ទុយពីការដើរ ទស្សនា រូបចម្លាក់ក្បាច់ក្រឡោតទាប រឿងរាមកេរ្តិ៍ នៅប្រាសាទអង្គរវត្ត ។

គេបានគូរ គំនូរវិចិត្រកម្មនៅថែវនេះ តាមបណ្តោយវែងរបស់ជញ្ជាំង ហើយដែលមានចែកពណ៌តាមរយៈទទឹង ជាបីផ្នែក គឺ : ពីពិដាន ចុះមកប្រវែង ២០សម ជាពណ៌ស , ចុះមកទៀត ១៧សម ពណ៌ក្រហម , ២៣៧សម ជាផ្ទៃគំនូរ , បន្ទាប់មក ១៤,១៥សម ជាពណ៌លឿង ដីឥដ្ឋ និងផ្ទៃក្រោម រហូតដល់ដីមានប្រវែង ៧៦,៨៦សម គេដាក់ពណ៌ក្រហម" ដីលែងចាស់ ៤៣ ។

តាមការស្រាវជ្រាវ នៅឆ្នាំ ១៩៨៥ របស់រណសិរ្ស នៅលើចំនួនវត្តដែលមាននៅក្នុងស្រុកខ្មែរ មុនឆ្នាំ ១៩៧៥ បានប្រាប់ថា មាន ២០២៧ វត្ត វត្តទាំងអស់នោះ សុទ្ធសឹងតែមានគំនូរបុរាណទាំងអស់ ។ រីឯសាលាសំណាក់, សាលាកឋិន។សាលាសូត្រក៏មានគូរគំនូរទាំងអស់ដែរ ៤៤ ។ ការរៀបរាប់នេះដោយមិនបាន គិតពីស្នាដៃគំនូរបុរាណខ្មែរនៅភូមិភាគខាងត្បូងកម្ពុជាក្រោម ' វៀតណាមខាងត្បូងសព្វថ្ងៃរួមផងទេ ' ។

---

៤២ - ៤៣ La pagode d'Argent (Rapport de la mission Polono - Cambogienne de Conservation des Monuments à P.Penh (1985 - 1992) P. 43.

៤៤ ឯកសារ ស្ថិតិ មុនឆ្នាំ ១៩៧៥ នៅរណសិរ្ស

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

IV.១. ពណ៌និងលក្ខណៈ នៃតួអង្គរឿងរាមកេរ្តិ៍នៅព្រះវិហារព្រះកែវមរកត

IV.១.១. តួអង្គខាងក្រុងរាពណ៍

១- រាព្ពណាសួរ ឬទសមុខ : ពណ៌បៃតងខ្ចី

មុខ ៤ ដៃ ១០ នៅតាមថែវ ព្រះកែវ

មរកតមានមុខតែមួយខ្លះ "នៅអង្គរមុខ ១០ ដៃ ២០"

២- មូល្កលាំ : ពណ៌សាច់មនុស្សលក្ខណៈទាំងអស់ដូចរាពណ៍នៅថែវ

ព្រះកែវមរកត

មានមុខ ១ ដៃ ៤

៣- ចក្ខុវីក : ពណ៌សាច់មនុស្សបៃងភាគ

មុខ ១ ដៃ៨ សោយរាជ្យនៅនគរមាលីវន្ទ ពាក់មួដ កន្ទុយ

ហង្ស ។ ប្រពន្ធឈ្មោះ នាងវិជនីសួរ ចក្ខុវីតនេះជាមិត្ត

របស់វៃរ៉ាល

៤- ក្រុងខរ បៃតងខ្ចី

៥- ឥន្ទ្រជិត បៃតងខ្ចី

៦- ត្រីមេឃ ខ្មីលែងខ្ចី

ក្រុងខរ និងឥន្ទ្រជិត ពណ៌និងមួដដូចគ្នា គេសំគាល់បានដោយសារការប្រយុទ្ធគ្នា

ក្រុងខរច្បាំងនិងព្រះលក្ស្មណ៍ ស្លាប់តាំងពីមុនព្រះរាមបែកនាងសីតាម្ល៉េះ ។

៧- ត្រីសិរ ពណ៌សាច់មនុស្ស

មុខ ៣ ដៃ ៦

៨- រាមបរមសួរ ឬ រាមឥសួរ បៃតងខ្ចី "ឥណ្ឌាថាជាព្រាហ្មណ៍ឈ្មោះ បរាសុរាម"

៩- សួរនាយផាន ស្វាយខ្ចី

១០- បន្ថែចក្រ ខៀវខ្ចី

១១- វៃរាពណ៍ បៃតងខ្ចី

១២- ពព្វាន្ទូ "ពញ្ញាទូឬខុនទូល" ពណ៌សាច់មនុស្ស

១៣- សែងអាទិត្យ ពណ៌ក្រហមចាស់

១៤- សត្តឡុង ពណ៌ក្រហមខ្ចី

១៥- វិរុលចម្បាំង ខៀវខ្ចី

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

១៦- មុខភល	លឿងខ្ចី
១៧- សុរិយាភព្វ	ពណ៌សាច់ចាស់
១៨- កម្ពន៍	ដីលែងចាស់
១៩- អន្ទតាន្ទ	ពណ៌សាច់ដូចពញ្ញាទូ បែងភាគដៃ ៤ ក្បាល ១ កាន់លំពែង ៤ សំកាំងលើអាកាស
២០- កុវេរុនរាជ	ពណ៌ខៀវចាស់
២១- រាមឥស្វរ និងវៃរាពណ៍	មានពណ៌និងម្កុដដូចគ្នា គេសំគាល់ដោយការប្រយុទ្ធក្នុងសាច់រឿង ដូចជាកេតនភ័ណ្ឌរបស់តួអង្គរាមឥស្វរ មានធ្នូឬព្រួថៅ
២២- វៃរាពណ៍	កាន់ដំបង
២៣- ពេជ្រចិត្រា	ពណ៌សាច់ ម្កុដកំពូលចេតិយសេនាចក្ខុវិត
២៤- ពិភេក	ពណ៌បៃតងខ្ចី ម្កុដកំពូលចេតិយ
២៥- បន្លែកាល	ពណ៌បៃតងចាស់ ម្កុដកំពូលចេតិយ
២៦- វៃដាល	ពណ៌ខៀវប្រផេះ ម្កុដកំពូលចេតិយ សម្លាញ់ចក្ខុវិត
២៧- គុជគីរីធមិ :	ពណ៌ដីសែងចាស់ ម្កុដសំបកត្រពាំង
២៨- គុជគីរីវន្ទ :	
	កូនរាពណ៍ច្រមុះដីរ មានអស្សុកណ្ឌ ជាបិតាធមិ
២៩- ផៃណា សូរិវង្ស	ពណ៌បៃតងខ្ចី
៣០- ឧណ្ណារាជ	ពណ៌សាច់
៣១- សត្តសូរ	ពណ៌ដីលែងចាស់
៣២- ថាប្បណាសូរ	ក្រហមខ្ចី" អ្នកជំនួយសង្គ្រាមរាពណ៍"
៣៣- មហាបាល	ពណ៌សាច់
៣៤- នាងសូរបនខា	ពណ៌បៃតងខ្ចី មានក្បាំងសក់ក្រង
៣៥- អាសមុះ	ពណ៌សាច់ លក្ខណៈដូចសូរបនខា
៣៦- សហស្សកុមារ	ពណ៌បៃតងខ្ចី មានក្បាំង មានជុក កំប៉ោយ និងស្បៀតសក់

៣៧- កាកនាសូរ ក្បាលជាយក្សមានជំពុះដូចត្រុឌ ពណ៌ខ្មៅ មានស្លាបមានជើងជាសត្វក្អែកសុទ្ធសាធ

៣៨- សត្វាយោភក្ក ខ្លួន ក្បាល ដៃ ជាយក្ស មានស្លាបជើងកន្ទុយ ជាគ្រុឌម្តងចេតិយ

៣៩- កុម្ភការណ៍ ពណ៌បៃតងខ្ចី ក្បាំងមានសក់ មានត្រចៀកដូចឆ្មាំង មានពលយក្សច្រើនណាស់ ដូចកុម្ភការណ៍យក្ស

ប្រភេទនេះមានឈ្មោះដូតទៅ :

៤០-	សុកបារ	ពណ៌បៃតងខ្ចី ពាក់	ក្បាំង
៤១-	ភីភ៉ម	ពណ៌សាច់មានរោម ដូចស្វា	ក្បាំង
៤២-	កុម្ភកាស	ពណ៌សាច់	ក្បាំង
៤៣-	មហាវីក"សំស្ក្រិត ហៅ មារិចៈ"	ពណ៌សាច់	ក្បាំង
៤៤-	វិទ្ធិកាន្ទ	ពណ៌ដីលែងចាស់	ក្បាំង
៤៥-	អាសោបាឡាន	ពណ៌បៃតងខ្ចី	ក្បាំង
៤៦-	សៀមៀង	ដីលែងចាស់	ក្បាំង
៤៧-	សុខសាន្ត	បៃតងខ្ចី	ក្បាំង
៤៨-	កម្ពាសួរ	ស្វាយខ្ចី	ក្បាំង
៤៩-	សហស្សតេជៈ	សាច់	ក្បាំង ៩.០០០
៥០-	ជិតភៃរី	បៃតងខ្ចី	ក្បាំង ៩.០០០
៥១-	មហោសួរ	បៃតងខ្ចី	ក្បាំង ៩.០០០
៥២-	អប្បកណ្ឌ	បៃតងខ្ចី	ក្បាំង
៥៣-	មហាកាលយក្ស	ដីលែងខ្ចី	ក្បាំង
៥៤-	ចក្រសួរយក្ស	ពណ៌សាច់	ក្បាំង
៥៥-	ធន្ទយក្ស	ពណ៌សាច់	ក្បាំង
៥៦-	មហាមេឃ	ដីលែងចាស់	ក្បាំង
៥៧-	វិទ្ធិសក្ស ចំនួនច្រើន	បៃតង លាយ លឿង	ក្បាំង
៥៨-	ត្រីផាន	បៃតងខ្ចី	ក្បាំង
៥៩-	ត្រីផាត់	សាច់ចាស់	ក្បាំង
៦០-	កំពាន្ទ	បៃតងខ្ចី	

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

៦១- វិរុណផាត"ភ្លៀង"　　បៃតងខ្ចី　　ក្បាំង

៦២- រុក្ខសេន　　"សេនាយក្ស"

IV.១.២- តួអង្គខាងព្រះរាម

១- ព្រះរាម　　ពណ៌បៃតងខ្ចី　　ម្កុដនាយរោង

២- ព្រះភិរុត　　ដីលែងចាស់　　ម្កុដនាយរោង

៣- ព្រះសុត្រុត ឬសមុទ្រទ្រុត"អ្វីក៏បាន" ពណ៌សាច់ចាស់ ម្កុដនាយរោង

៤- ព្រះលក្ស្មណ៍　　សាច់ខ្ចី　　ត្រឹមត្រូវច្បាស់លាស់ ម្កុដនាយរោង

៥- នាងសីតា　　សាច់ខ្ចី　　"សេដ្ឋាប្រសើរ ម្កុដតួនាង "

៦- ទសរថ្ឋ ឬទសរថ　　សាច់　　ម្កុដនាយរោង

៧- នាងកោសកល្យា" នាងសុរិយា" ដូចព្រះអាទិត្យ

៨- នាងកៃកេសី" នាងក្បែកែស៊ី : ល្មងក ក្បាល

៩- ព្រះនាងសមុទ្រ" នាងសមុតគេរ្បី : ដែលធំធេងពេក

(៧–៩: ពណ៌សាច់ ម្កុដតួនាង)

១០- ព្រះជនកតាបស　　ពណ៌សាច់ ម្កុដកន្ទុយហង្ស ពាក់ស្បែកខ្លា

១១- មហាឫស្សីវិសិទ្ធស្វាមិត្រ ពួកែច្បាស់លាស់ និងតាបសឥសីទាំងអស់មានលក្ខណៈដូចគ្នា

១២- ស្តេចភ្ជង្គនាគ　　នាមវិរុណធាត្ត ម្កុដនាគ សោយរាជ្យនៅនគរ ភុជង្គនាគពណ៌សាច់មនុស្ស

១៣- ព្រះឥន្ទ្រ　　ពណ៌បៃតងខ្ចី　　ម្កុដនាយរោង

១៤- ព្រះព្រហ្ម　　ពណ៌សាច់មនុស្ស មុខ ៤ ម្កុដជិពួល ៤ ឬតែមួយក៏បាន ដៃ ៤ ឬ ៦ ជិនិះហង្ស

១៥- ព្រះឥសូរ　　ពណ៌សាច់មនុស្ស ម្កុដនាយរោង ប្របចម្លាក់ថ្ងមានភ្នែក បី ជិនិះគោនន្ទិន

១៦- ព្រះនារាយណ៍　　បៃតងខ្ចី ម្កុដនាយរោង មុខ ១ ដៃ ៤

១៧- កុមារ រាមលក្សណ៍ជបលក្សណ៍ ពណ៌សាច់ ពាក់ក្បាំង ទុកជ្រុង

១៨- ពាលី　　បៃតងខ្ចីកាត់ខ្មៅ ឬ បៃតងចាស់ ម្កុដនាយរោង ហាររមាត់

ក្ងខ័ន : ឥណ្ឌាថា គុហៈ ជាមេទ័ពពួកទេសាទ មានទ័ព ៦០.០០០ បរិវារ

ទូភី : សំស្រ្កឹត ហៅ ទុន្ទុភី

www.budinst.gov.kh　www.elibraryofcambodia.org

១៩- សូគ្រីព"សំ" សុគ្រីវ : មានទេពីឈ្មោះ រូមា ជាកូនពានរ ឈ្មោះ សុសេន ពណ៌ដីលែង ចាស់កាត់ក្រហម មុុងនាយរោង ហារមាត់

២០- ហនុមាន ពណ៌ស កាត់ខៀវខ្ចីលាយស ពាក់ក្បាំង ហារមាត់"កន្ទលីវន័ នាព្រៃហេម ពាន្ធ នៃបនិត្យ នឹងព្រះរាម ព្រះលក្សណ៍"

២១- អង្គទ បៃតងខ្ចី កាត់ខ្មៅ ឬបៃតងចាស់"ខុនពលហ្លួង" បិទមាត់

២២- និលឯក ពណ៌ខ្មៅកាត់ស ពាក់ក្បាំង ហារមាត់

២៣- និលផាត់ ដីលែងចាស់កាត់ក្រហម ពាក់ក្បាំង ហារមាត់

២៤- មហាជម្ពូ ក្រហមខ្ចីកាត់ខ្មៅ ឬដីលែងចាស់ មុុងនាយរោង ហារមាត់ "មានរិទ្ធិនិងឋានៈ សក្តិយសស្មើពាលី"នគរហេមព្វាន"

២៥- ជម្ពូពាន ក្រហមខ្ចីកាត់ខ្មៅ ឬដីលែងចាស់ ពាក់ក្បាំង ហារមាត់

២៦- និលនន្ទ ពណ៌សកាត់ក្រហមខ្ចី ពាក់ក្បាំង ហារមាត់

២៧- និលខន្ធ ក្រហមខ្ចីកាត់ចាស់ឬ ស ពាក់ក្បាំងបិទមាត់

២៨- ខុនជីពព្វ លឿងខ្ចីកាត់ដីលែង ពាក់ក្បាំង ហារមាត់" មេទ័ព"

២៩- និលពេជ្រ ពណ៌ខៀវខ្ចី កាត់ខៀវចាស់ ឬ ខ្មៅ ពាក់ក្បាំង ហារមាត់

៣០- ខុននិល ខៀវចាស់ កាត់ស ពាក់ក្បាំង ហារមាត់

៣១- ខុនទុល ពណ៌សាច់ កាត់ដីលែង ពាក់ក្បាំង បិទមាត់

៣២- មេច្ឆានុព្វវន័យុវេគ ពណ៌សកាត់ខៀវខ្ចី លាយស ពាក់ក្បាំង កន្ទុយត្រី- ហារមាត់

៣៣- អសោផាត ពណ៌ស គ្មានរោម មុខដូចហនុមាន ពាក់ក្បាំង សក់រួញ ខ្លួន ដៃ ជើង ជាមនុស្ស រោមមានតែមុខ ហារមាត់

៣៤- ឧសភហនុមាន ដីលែង ពណ៌អាចម៍ កាត់ស ពាក់ក្បាំង ហារមាត់

៣៥- ពិពិត្រពានរៈ ប្រផេះកាត់ខ្មៅ ពាក់ក្បាំង ហារមាត់

៣៦- ឧសភ័ក្រ ដីលែងចាស់ កាត់ស ពាក់ក្បាំង ហារមាត់

៣៧- កេសរពានរ ផ្កាឈូកលាយស ពាក់ក្បាំង ហារមាត់

៣៨- សត្តពាលី ពណ៌បៃតងខ្ចីកាត់ខ្មៅ ឬ បៃតងចាស់ ពាក់ក្បាំង បិទមាត់

៣៩- រុក្ខរពានរ ពណ៌សកាត់លឿងខ្ចី ពាក់ក្បាំង ហារមាត់

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

IV.១.៣- សេនា ១៨ ខេមរកជ្ឈ របស់ ព្រះរាម

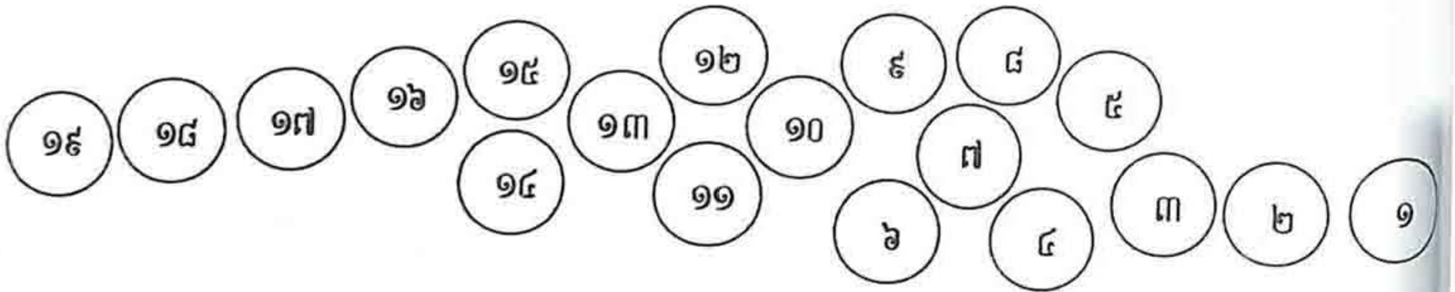

<u>សេនា ១៨ ខេមរកជ្ឈ</u>

១- ហនុមាន សកាត់ខៀវខ្ចីលាយស ពាក់ក្បាំង ហារមាត់

២- មហាជម្ពូ ក្រហមខ្ចី កាត់ខ្មៅ ឬ ឌីលែងចាស់ ម្កុដនាយរោង ហារមាត់

៣- សុគ្រីព ឌីលែងចាស់ កាត់ក្រហម ម្កុដនាយរោង ហារមាត់

៤- អង្គទ បៃតងខ្ចី កាត់ខ្មៅ ឬ បៃតងចាស់ម្កុដកន្ទុយហង្សបិទមាត់

៥- និល ឯក ពណ៌ខ្មៅកាត់ស ពាក់ក្បាំង ហារមាត់

៦- ខុននិល ខៀវចាស់កាត់ស ពាក់ក្បាំង ហារមាត់

៧- ឧសភហនុមាន ឌីលែងពណ៌អាចម៍ កាត់ស ពាក់ក្បាំង ហារមាត់

៨- និលផាត់ ឌីលែងចាស់កាត់ក្រហម ពាក់ក្បាំង ហារមាត់

៩- ឧសភ័ក្រ ឌីលែងចាស់កាត់ស ពាក់ក្បាំង ហារមាត់

១០- ជម្ពូពាន ក្រហមខ្ចី កាត់ខ្មៅ ឬ ឌីលែងចាស់ ពាក់ក្បាំង ហារមាត់

១១- និលពេជ្រ ខៀវខ្ចីកាត់ខៀវចាស់ ឬ ខ្មៅ ពាក់ក្បាំង ហារមាត់

១២- សត្តពាលី បៃតងខ្ចី កាត់ខ្មៅ ឬ បៃតងចាស់ ពាក់ក្បាំង បិទមាត់

១៣- ស្វផាត ពណ៌ស គ្មានរោម ដៃ ជើង ជាមនុស្សមុខដូចហនុមាន ពាក់ក្បាំង សក់រួញ

១៤- ខុនជីពព្វ លឿងខ្ចី កាត់ឌីលែង ពាក់ក្បាំង ហារមាត់

១៥- និលខាត់ ក្រហមខ្ចី ក្រហមចាស់ ឬ ស ពាក់ក្បាំង បិទមាត់

១៦- កេសពានរ ផ្កាឈូក កាត់ស ពាក់ក្បាំង ហារមាត់

១៧- ខុននុល សាច់កាត់ឌីលែង ពាក់ក្បាំង បិទមាត់

១៨- និលទន់ សកាត់ក្រហមខ្ចី ពាក់ក្បាំង ហារមាត់

១៩- ពិពិត្រពានរ ប្រផេះ កាត់ខ្មៅ ពាក់ក្បាំង ហារមាត់

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

កំណត់ចំណាំ :

បុរាណលោកគួរ និងប្រើពណ៌ សំរាប់សំគាល់តួរអង្គនីមួយៗ ជារៀងរហូតមក ពួកអ្នកនិយមសិល្បៈគំនូរជាត់ពណ៌ (Peintre) គេតែងប្រើពណ៌តាមជារៀងរហូតមកទល់និងសព្វថ្ងៃ គេមិនអាចផ្លាស់ប្តូរពណ៌ឱ្យខុសពីនេះទេ ដូចជា : ព្រះរាមប្រើពណ៌បៃតងដូចពណ៌ព្រះឥន្ទ ព្រះលក្ស្មណ៍ពណ៌សាច់ " ពណ៌ស្រី " ហនុមានពណ៌ស អង្គទពណ៌បៃតងខ្ចីកាត់ខ្មៅ ឬ បៃតងចាស់ ...... រូបដដែលតែបើគេប្រើពណ៌ខុសពីនេះគេក៏មិនអាចស្គាល់ថាជាព្រះរាម ព្រះលក្ស្មណ៍ ហនុមាន អង្គទ បានឡើយ ។

ចំពោះសត្វក្នុងរឿងគំនូរបុរាណ លោកគួរនិយមានសំលៀកបំពាក់ ដូចមនុស្សដែរ នេះ ប្រាកដជាតំណាងលើមនុស្ស ជំពូកណាមួយហើយ " គំនូរទី៩ " ព្រោះលោកគូរយក្សតំណាង ពួជមនុស្សចិត្តអាក្រក់ឱ្យមានមុខក្រញូវ ក្រវេមក្រវាម កំណាច ។ តែយក្សមួយចំនួនតូច មានចិត្តល្អដែរ ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

សេនា ១៨ ថលរុក្ខ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

IV.២_ វិធីធ្វើ និង រៀបចំជញ្ជាំង " ដើម្បីគូរគំនូរបុរាណ "

កំបោរស រែងឱ្យស្អាត យកទៅត្រាំទឹកក្នុងពាងឱ្យបានយូរថ្ងៃកូរទឹកឱ្យបានញយដង ។ ច្រោះឱ្យស្អាត សិរិតយកទឹកចេញ ។

ទី១ : យកកំបោរនោះមកលាយនិងស្ករត្នោត ល្មមច្របាច់បាន ហើយបូកឱ្យរម្ងូតដូចបាយអ ។

ទី២ : យកអង្កាំងដំណើប បបរឱ្យរលួយ កូរវិត ហើយច្រោះយកកាកចេញលាបស្រាលៗ ពីលើ ដោយប្រយ័ត្ន" ធ្វើម្តេចឱ្យបានស្មើ ធ្វើរបៀបនេះឱ្យបានបីដង ហើយខាត់ឱ្យរលោង ។

ទី៣ : យកទឹកកំបោរសលាយឱ្យស្រាលល្មម លាបពីលើ រួចខាត់ឱ្យរលោង នៅពីជំនាន់ដើម គេធ្វើរបៀបនេះនៅលើអិដ្ឋដែរ [៥៩] ។

- ខ្មែរបុរាណគេធ្វើអិដ្ឋ ដោយយកអង្ករដំណើបមកបបរលាយនិងដីឥដ្ឋ ហើយយកទៅដាន់ក្នុងពុម្ព រួចយកទៅដុត ។ ឥដ្ឋនៅសម័យនោះ មានទំហំធំជាងសម័យយើងនេះ គឺមានទំហំ ១៥ គុណ ៣០ សម ។ យើងឃើញមាននៅតាមប្រាសាទនានា ដូចជាប្រាសាទសំបូរ, ប្រាសាទព្រះគោ, ប្រាសាទក្រវ៉ាន់ ជាដើម [៦០] ។

គេអាចលាយជាមួយទឹកឃ្មុំផងនៅសម័យនោះ ព្រោះនៅកម្ពុជាសំបូរឃ្មុំណាស់ដូច្នោះហើយបានជានៅក្នុងឆ្នាំ១៦១ គេហៅថា" កម្ពុជា" គឺសំបូរក្រមួនសុទ្ធ [៦១] ។

- ក្នុងការស្អាថជញ្ជាំង គេអាចយកទឹកឃ្មុំមកប្រើដែរ

- ការប្រើបាយអរបៀបនេះ គឺមានឃើញនៅលើផ្តែទ្វារ (Linteau) ប្រាសាទព្រះគោ ប្រាសាទក្រវ៉ាន់ជាដើម គេហៅថាកំបោរបាយអរ (Stuc) សព្វថ្ងៃនេះ ។

- គ្រាប់កកោះ គ្រាប់បេង គេយកទៅបុក ស្ល ចម្រាញ់យកទឹកមកស្អាថ់ ក្រណាត់ សំរាប់គូរ គឺដូចជាគ្រាប់អំពិល ឬ គ្រាប់អួញម្ញ ប្រហែលគ្នា និងសម័យនេះ គេស្អាថ់ ឬ គេប្រើកាវពេលនេះដែរ [៦២] ។

---

[៥៩] Jozef Stecinski ' ប្រធានក្រុមប៉ូឡូញជួសជុលថែវព្រះវិហារព្រះកែវមរកត ' : កម្មសិក្សារបស់និស្សិតថ្ងៃទី ០១/០២/៩០ ' ឯកសារលោក យូ សំអែល ' ក៏និយាយដូចគ្នា

[៦០] ' ជុច ភឿន ' ព្រឹទ្ធបុរសមហាវិទ្យាល័យបុរាណវិទ្យា ' កម្មសិក្សារបស់និស្សិតនៅប្រាសាទព្រះគោ ' សៀមរាប ' ឆ្នាំ ១៩៩១ - ១៩៩២

[៦១] ប្រសាសន៍ របស់លោក យូ សំអែល ' សាស្ត្រាចារ្យសាកលវិទ្យាល័យវិចិត្រសិល្បៈ '

[៦២] ឯកសារ របស់លោក យូ សំអែល ' សាស្ត្រាចារ្យសាកលវិទ្យាល័យវិចិត្រសិល្បៈ '

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ពណ៌ បានមកពី រុក្ខជាតិ គឺ :

- ជ័រតាម្វង	លឿង
- បាស់	បៃតង
- ត្រុំ ឆ្លះ	ខៀវ
- ឆ្នង់	ក្រហម

បុរាណលោកចំរាញ់ពណ៌ចេញពីរុក្ខជាតិ ហើយលាយប្រើជាមួយជ័រវិចេកជ័ររុង ជ័រកាវ ។ល។ រុក្ខជាតិទាំងនោះ មិនមែនគេដាំសំរាប់យកមកប្រើការធ្វើជាពណ៌ទេ គឺគេទៅរកនៅក្នុងព្រៃ ។ គេដើររកពីកន្លែងមួយទៅកន្លែងមួយកាលណាជួបគេកាប់លាបកំបោរទុក រួចគេដើររកទៀតហើយកាប់លាបកំបោរទុកទៀត លុះណាតែគេបានពណ៌ផ្សេងៗគ្នាច្រើនល្មម ប្រើការបាន ទើបគេប្រមូលកាប់រុក្ខជាតិ ដែលគេរកឃើញទាំងអស់នោះយកមករំងាស់ស្ល ។ ពណ៌ដែលសំខាន់ជាងគេ និង អាចលាយក្រឡៃឱ្យទៅជាពណ៌ផ្សេងៗ ទៀតបានគឺពណ៌លឿង ក្រហម និង ខៀវ ។

លើផ្នែកវិចិត្រកម្ម ការសងខ្លះនូវអ្វីៗ ដែលបានបាត់បង់ទៅ គឺមិនទាន់មានចំនួនគ្រប់គ្រាន់នៅឡើយទេ។ ដោយឡែកសិល្បៈសម័យអង្គរ មិនអាចឱយសិល្បករយើងចម្លងបានទាល់តែសោះ ។ ចំណែកឯសិលាចារិកបែបនិពន្ធខ្លីៗ សម័យអង្គរ សតវត្សទី ១២ មានអត្ថបទរបស់ Laotiens និយាយពីការបង្កើត ចក្រភព Lan Chang (1353 Sqq) បានបរិយាយពីគំនូររឿងព្រេងចាស់ៗ ដែលយើងយកមកបង្រួញ ពោលអះអាងដោយស្មានខ្លះៗ ពីសម័យអង្គរនេះ មិនមានសេសសល់នូវវិចិត្រកម្មបែបអង្គរនោះច្រើនទេ គឺនៅមានតែវិចិត្រកម្ម លើជញ្ជាំងរបស់ប្រាសាទ នាង ខ្មៅ "រូបថតទី ៩" រជ្ជកាលព្រះបាទជ័យវរ្ម័នទី៤ (deuxième quart du Xè Siècle) វិចិត្រកម្មនេះប្រាជកជាគំនូរដែលបានរំលេចដោយធាតុពណ៌ "ស ត្នោតក្រហមខ្មៅ " គឺជាពណ៌ដែល ចេញពីប្រភពដើម ជាការរៀបចំតាមក្បួនខ្នាត បច្ចេកទេស ពីក្បាច់ក្រឡោតទាបមកជាគំនូរផាត់ពណ៌ ។ គំនូរនៅប្រាសាទនាងខ្មៅនោះតិចតួចទេ តែវាជាគំនូរដែលប្រាកដជាដូចគំនូរផាត់ពណ៌លើជញ្ជាំងនៅសម័យអង្គរ [66] ។

វិចិត្រកម្មចាស់ៗ ដែលយើងបានឃើញមិនមានអត្ថិភាពស្ថិតស្ថេរជាច្រើនឆ្នាំតែទៅទៀតបានទេ ។ វិចិត្រកម្មទាំងនោះមានតាមរយៈ ជាសំណាកដែលមានទ្រង់ទ្រាយជាសិល្បៈ សៀម (Siamoise) "ហើយដែលគួរឱ្យកត់សំគាល់គំនូរនិងពណ៌ជារបស់ខ្មែរ" ។វិចិត្រកម្មដែលចាប់ផ្តើមធ្វើជាដំបូង គឺជាស្នាដៃអំពីឈើ គេគូរនៅលើរនាំង ឬ ផ្ទៃជញ្ជាំង "រូបថតទី១០ " "ខ្មែរយើងច្រើនប្រើក្រដាស់ ជាសិល្បៈ គូរផាត់ពណ៌ "គេបានរក

---

[66] Mic hel Jacq-Hergoualc'h chargé de Recher che au C.N.R.S. (UA 1075) . La peinture khmère dans l'Art khmer au Cambodge et en Thailande No 125, Mars 1988 P. 54

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ឃើញសិលាចារិកប្រវត្តិសាស្ត្រ និងភាពអ្វីៗ ដែល វិចិត្រ ដូចជាវិចិត្ររូប ។គឺសិលាចារិក និង វិចិត្ររូបនេះ ហើយដែលមាន អត្ថបទនិងរូបភាពបុរាណដ៏ មានសារៈសំខាន់ដល់ការយល់ដឹងរបស់យើង ។ មានវិចិត្រកម្មខ្លះធ្វើលើក្រដាស់ បិទលើប៉ាណូ (Panneau) ឈើ គឺជាបច្ចេកទេស ដែលបានប្រើសំរាប់លំអលើផ្ទាំងទ្វាររបស់សារមន្ទីជាតិ ភ្នំពេញប្រហែលនៅក្រោយសង្គ្រាមលោកលើកទី ១ ។ ជួនកាលគេប្រើវិចិត្រកម្ម ប៉ាណូ (Panneau) អំពីឈើលាត សន្ទឹងផារនាំងតែម្តង គេបានឃើញជាក់ស្តែង នៅភូមិភាគឦសាន គឺនៅក្នុងវិហារចាស់វត្តរកាកណ្តាល ខេត្តក្រចេះ ៥០ ។

ជញ្ជាំងនៃសំណង់ទាំងឡាយ ចាំបាច់តែខូចដោយសារជាតិ សើម ជាតិប្រៃ"រូបថតទី ១០, ១១, ១២, ១៣, ១៤," ។ តែកាលណាមានជាតិប្រៃហើយវានិងពុកផុយរបកសើៗ ស្តើងៗ ។

បញ្ហានេះគេត្រូវយកទឹកស្លឹក Cassia Siamea Leguminosea មករំងាស់ហើយលាប ៥១ វត្ថុធាតុដើមផ្សំរបស់វាមាន កំបោរនិងផ្លែអំពិលដែលគេបំបែក ហើយស្ងោរឪយពុះ យកទៅលាបឱ្យវាជាប់ ។ ជួនកាលដោយសារភាពរាវនៃការលាយថ្នាំ អាចធ្វើឪយវាមានការផ្លាស់ប្តូរទៅលើគំនូរលាបពណ៌លើជញ្ជាំង ។ គុណភាពកំបោរនិងទ្រនាប់ក្រាលមានសារៈសំខាន់បំផុត ។ គំនូរផាត់ពណ៌លើជញ្ជាំងមិនអាចផ្លាស់ប្តូររូបភាពបានលុះណាតែគេលាបហើយ ទុកទឹកថ្នាំឪយស្ងួតហើយគេធ្វើឪយរាបស្មើរលើង ទើបគេលាបពណ៌ពីលើ ។ វិធីប្រើថ្នាំខាងលើនេះ បើយើងយកទៅប្រើលើរនាំង ឬក៏របស់ដែលមូររួចលាវិញនោះថ្នាំនេះអាចស្រួយ និងងាយបែកស្រកា ៥២ ។

សិល្បករខ្មែរចូលចិត្តប្រើគំនូរផាត់ពណ៌ដោយជក់ជ្រលក់ថ្នាំគូរ ។ ពណ៌ពីដំបូងគេប្រើល័ក្តដែលបានពីធម្មតាធាតុនៅក្នុងដី ឬក៏ល័ក្តដែលបានពីស្លឹកឈើកិនលាយជាមួយការ "ដូចបានជំរាបជូនរួចមកហើយ" ។ ពណ៌គេច្រើន ប្រើជក់បែបប្រទេសអឺរ៉ុប (Occidental) តែមានរូបសំណាក ឬគំនូរផាត់ពណ៌លើជញ្ជាំងខ្លះគេគូរដោយប្រើជក់ ដែលមាននៅ អាស៊ីអាគ្នេយ៍ យើងនេះ ។ ជក់ខ្លះធ្វើអំពីសំបកឈើ ដែលមានសរសៃឆ្មារៗ ហើយទន់គឺគេយក ពីងពង់មែកទៀបបាយមកកាត់ឪយល្មមនឹងការប្រើបានរួចមកសំបកដំចុងត្រង់កន្លែងគូរ ហើយយកទៅហាលថ្ងៃ ឱ្យរឹងងាយក្នុងការកាន់គូរ ចុងដំទន់សំរាប់ជ្រលក់ទឹកថ្នាំគូរបាន ។ ជក់នេះសំរាប់លាបផ្ទៃ ឬគូរតាមប្រភេទគំនូរដូចជាព្រៃឈើតូចធំតាមចង់បាន ‘ ពិសេសគេប្រើសំរាប់គូរព្រះបថ ។ ជក់ខ្លះទៀត ធ្វើអំពីឫសឈើខ្លីហើយរឹង គឺគេយកឫសរំចេកកាត់ដំឱ្យទន់ល្មមគូរបាន តាមតូច តាមធំ

៥០ . M. GITEAU : Iconographie du cambodge post Ankorien (1975) P. 40.

៥១ ‘ ៥២ ’ M. GITEAU : Iconographie du Cambodge post. Angkorien (1975) P. 41.

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

តូចសំរាប់គូសជាសរសៃ ធំសំរាប់គូរបៀកស្លឹកឈើ ឬ ជាគម្លោតព្រៃឈើ "គេប្រើគូរលើជញ្ជាំងថែវព្រះវិហារព្រះកែវមរកត" ។ ដោយឡែកគេមានជក់ធ្វើពីរោមគោ និងជក់ធ្វើអំពីរោមស្លឹកត្រចៀកគោ [៦៣] ។

នៅលើផ្ទាំងទ្វារ និងសរសររបស់ប្រាសាទកណ្តាល (Santuaire) គេនិយមប្រើនូវបច្ចេកទេសវិចិត្រកម្មពក (Peinture au pochoir) "រូបថតទី ១៥ "ដែលជាបុព្វសិទ្ធរបស់ចាម និង លាវ នៅលើផ្ទៃងផិត ឬលាបខ្មុកពក (au pochoir) លំអលើស្លឹកមាស ឬឈើរូបរបស់តួអង្គ ។ បច្ចេកទេសក្នុងការលាបលំអ និងលាបខ្មុក បានល្បីយ៉ាងខ្លាំង នៅសតវត្សទី១៧និង ទី១៨ គឺមានការប៉ិនប្រសប់ ជាងសិល្បករសម័យអង្គរទៅទៀត ។រហូតដល់ឆ្នាំ ១៩៧៥ នៅក្នុងព្រះវិហារនានាស្នាដៃដ៏ល្អជាបដិមា (Ronde- Bosse) និងក្បាច់ពក (Relief) ពីសតវត្សទ១៩និងដើមសតវត្សទី២០ គឺនៅមានសល់តិចតួច ។

គេមិនសូវឃើញមានភស្តុតាង ពីសិល្បៈឈើសម័យអង្គរទេ គឺនៅមានរូបសំណាកមួយ ធ្វើអំពីឈើដែលធន់បានយូរអង្វែង ជារូបព្រះពុទ្ធ (N° J108) នៅក្នុងសារមន្ទីរជាតិ ភ្នំពេញដែលបង្ហាញនូវចម្លាក់នៃគ្រឿងអលង្កា ដែលកាត់សសៃឆ្នារៗ (incissè) ហើយដូចជាមិនសូវលាបថ្នាំក្រាស់ទេ ។

វិចិត្រកម្មទាំងនោះ ទោះជារូបសំណាកក្តី រូបភាពនៅលើជញ្ជាំងឥដ្ឋក្តីក៏គេគូរពីថ្នាំទឹកទាំងអស់ ដោយពណ៌ដែលបុរាណលោកច្នៃប្រឌិតពិតៗ ចេញពីរុក្ខជាតិ ។ លុះដល់សម័យក្រោយមកគេបានរកឃើញពណ៌កាន់តែសម័យបន្តិចៗម្តងមកប្រើវិញដូចនេះក្បួនខ្នាតផ្សំពណ៌នេះ ពុំសូវមានសិល្បករជំនាន់ក្រោយយកចិត្តទុកដាក់ក៏បាត់បង់ទៅ ។

ក្រោយសង្គ្រាមលោកលើទី ២ ដោយការហូរចូលពីប្រទេសខាងលិច គេអនុវត្តប្រើពណ៌ពីជាតិគីមីរួចប្រើពណ៌ ជាតិប្រេង សំរាប់លាបតុបតែងលំអកន្លែងគោរពបូជា ពោលគឺនៅគ្រប់ព្រះវិហារនានា [៦៤] ។

គេបានស្រាវជ្រាវរកឃើញគំនូរបុរាណខ្មែរ តាំងពីសម័យអង្គរមកម្ល៉េះ គឺមានស្លាកស្នាមពណ៌ខ្លះនៅលើប្រាសាទនាងខ្មៅ និងកន្លែងខ្លះនៅលើពិដានអង្គរ ។ ក្រោយមកពុំមានសេសសល់ទេ រហូតមកដល់ដើមសតវត្សទី ១៩ ទើបគេឃើញមាននៅកំពង់ត្រឡាច "រូបថតទី១,២,៣, " លង្វែកខេត្តកំពង់ឆ្នាំង នៅវត្ត បូរ ខេត្តសៀមរាប"ឆ្នាំ ១៨៣៥"និង នៅវត្តព្រះកែវមរកត"ព្រះបរមរាជវាំង""១៨៩២" ។ ជាប្រពៃណីតែងតែមានគំនូរប្រភេទនេះ នៅគ្រប់វត្តអារាម ទីសំណាក់ទូទៅ ទាំងកម្ពុជា ជារឿងរាមកេរ្តិ៍ ឬក៏ជារឿងជាតក ។

មកដល់ឆ្នាំ ១៩៧៥ នៅរាជាណាចក្រកម្ពុជាមានវត្តទាំងអស់ ៤.១២៧ តាមវិហារដែលមានទទឹង ៨ម បណ្តោយ ២៣ម និងពិដានផង សឹងពេញទៅដោយគំនូរប្រភេទនេះដូច្នេះយើងមិនអាចគណនាបាន ។

---

[៦៣] M. GITEAU : Icoonographie du Cambodge post . Angkorien (1975) P. 41 ' ការប្រើជក់ពីឫសរំចេក និង ពីងពង់ មែកទៀប ពតិមានលោកយូសំអែល '

[៦៤] M. GITEAU : Iconographie du Cambodge Post - Angkoriens, 1975 P. 41.

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ក្រៅពីនេះ គំនូរនេះ បានធ្វើខ្លួនទៅលើណាំងស្បែកដែលមានអាយុប្រហែលគ្នា ។គួរឪយសោកស្តាយពន់ពេក សង្គ្រាមបានបំផ្លាញគ្រប់វិស័យក្នុងនោះមានគំនូរយើងដែរ ។ រូបគំនូរដែលមានទំហំធំជាងគេ ក្នុងរាជាណាចក្រកម្ពុជា គឺ ស្ថិតនៅក្នុងបរិវេណព្រះវិហារព្រះកែវមរកត ភ្នំពេញគឺជារឿងរាមកេរ្តិ៍ ដែលមានបរិវេណ ៥៥១ម, ៧៦ ផ្ទៃ ជញ្ជាំងមានទំហំ២.១៣៤ម៉, ០៨ [៥៥] នៃផ្ទៃគំនូរមាន : ១.៦៨៩ម៉ ៤៨ នេះមិនគិតពីគំនូរនៅក្នុងព្រះវិហារ ទេ ។ យើងកំពុងជីស្តាររំដោះភាពទ្រុឌទ្រោមនៃរូបទាំងនោះ ដោយសហការជាមួយរដ្ឋាភិបាល និងអ្នកបច្ចេកទេសប៉ូឡូញ នេះជាបញ្ហាធំៗដែរ ព្រោះជនជាតិខ្មែរពុំដែលបានជួសជុលតាមរបៀបបច្ចេកទេសទំនើប ។ អ្នកបច្ចេកទេសយើងបានចូលរួមយ៉ាងសកម្មក្នុងបញ្ហានេះ ឆ្នាំនេះយើងបានបង្ហើយផ្នែកសំណង់ការពារសំណើម និងចាប់ផ្តើមសាកល្បងពិសោធន៍ជួសជុលរូបភាពខ្លះៗ ឆ្នាំក្រោយៗយើងធ្វើការនេះពេញទំហឹងបន្តបន្ទាប់យើង នឹងចាប់ជួសជុល នៅវត្តក្បែររាជធានី មានវត្តកាម៉ល់ជាដើម (Madeleine Giteau) ក្នុង Iconographie របស់គាត់បានធ្វើបញ្ជីសារពើភ័ណ្ឌអំពីរូបគំនូរនៅកម្ពុជាជាច្រើនអន្លើ យើងកាន់តែឃើញច្បាស់អំពីតំលៃនៃគំនូរ ប្រភេទនេះច្បាស់លាស់ជាមួយសំណង់ ឬ ស្ថាបត្យកម្មប្រពៃណីបុរាណយើង ។ ដើមឡើយគេមិនសូវប្រើស៊ីម៉ង់ទេ គឺគេប្រើកំបោរ ច្រើនក្នុងការរៀបឥដ្ឋធ្វើជញ្ជាំងលុះបូកសំអាតរួចហើយបើគេចង់គូរពណ៌ទឹក លើជញ្ជាំងគេយកទឹកម្លូលាបពីលើ បន្ទាប់មកគេបបរអង្ករដំណើបលាយនិងកំបោរច្រោះស្អាតគឺកំបោរ ១គក្រ លាយស្ករត្នោត៥ ស្លាបព្រាបាយ លាបហើយខាត់ចោលឱ្យរលោងលើកទី២ កំបោរ ១គក្រ លាយស្ករ ០,៥០គក្រ លុះត្រាតែរលោងស្រួលគួរ ធ្វើយ៉ាងនេះយើងឃើញផ្ទៃដែលគេទុកសំរាប់គូរមើលទៅរលោងម៉ដ្ឋ ដូចជា អេម៉ែ (èmail) ។

បើគេគូរលើក្រណាត់វិញគេយកសំបកអំពិលស្ងោរលាយទឹកម្លូលាយម្សៅបន្តិច យកមកលាបលើសាច់ក្រណាត់ម្យ៉ាងទៀតគេយកគ្រាប់អំពិលលីងយកសំបកចេញហើយស្ងោររំងាស់យកតែជាតិស្អិត លាយដីដំបូកកូរវីកជាមួយគ្នា ហើយយកមកលាបលើផ្ទៃក្រណាត់ ធ្វើយ៉ាងនេះហើយទើបគេគូរបានល្អ ទោះជាគេបត់ ឬមូរមិនបាក់ដូចជាព្រះបថ ។ល។ បើគេចង់ឱ្យរលោងគេប្រើជ័រក្រសាំង ។ ពិធីគូរលើបេតុងបើប្រើពណ៌ប្រេងសម័យនោះគេប្រើជ័រទឹកលាបមុនដំបូង ខាត់ឱ្យស្អាតរលោងទើបប្រើតាមត្រូវការ ម្យ៉ាងទៀតគេស្ងាច់ហុងតាននិងខ្លាញ់ត្រី ។

ពណ៌សំខាន់ៗសម័យនោះមាន:

- ពណ៌លឿង គេយកមកពី ជ័ររុង ក្លួត ទ្រមូង
- ពណ៌ខៀវ គេយកមកពី ត្រាំ ផ្លះ ដំឡូស្ទ្រ

[៥៥] មានចំនួនខុសគ្នាបន្តិចបន្តួចពីការវាស់របស់អ្នកបច្ចេកទេស ប៉ូឡូញ ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

- ពណ៌ក្រហម គេយកមកពី ហឹង្គុល ជ័ព្វព្រៃ ផ្ទង់
- ពណ៌ស្វាយ គេយកមកពី ប្រហ៊ូត
- បៃតង គេយកមកពី ស្លឹកបាស់ ស្លឹកស្តៅ

ជ័រលង់ជ័យ ជាជ័រដែលគេយកមកលាយទូទៅ ជាមួយនិងពណ៌ដើម (Couleur Primaire) ខាងលើនោះ ។

ពណ៌ស ម្សៅម៉ីបួ ម្សៅដែលគេចម្រាញ់ពីជាតិឈើម្យ៉ាងមកលាយនិង ជ័រលង់ជ័យ ដែរ ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

IV.៣- ចំណងជើងរឿងរាមកេរ្តិ៍ តាមជញ្ជាំងព្រះវិហារព្រះកែវ
មរកត - ភ្នំពេញ
ពាក់កណ្ដាលខាងកើត នៅត្បូង ទក្ខិណាពណ៌

១ [illegible]

២ [illegible]

៣ [illegible]

៤ [illegible]

៥ [illegible]

៦ [illegible]

៧ [illegible]

៨ [illegible]

៩ [illegible]

១០ [illegible]

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

[illegible] ។

១១ [illegible] ។

១២ [illegible] ។

១៣ [illegible] ។

១៤ [illegible] ។

១៥ [illegible] ។

១៦ [illegible] ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

១៧ ឱ នេះកាលដែលព្រះរាមសំឡាប់
ទុកទូស ។
១៨ ឱ នេះកាលឯកឧត្តមបរមបពិត្រ
ទួសព្រាប់យកធ្នូពារកាលសេនា ។
១៩ ឱ នេះកាលព្រះឯកអង្គនាំពលសេនា
ចូលនគរមិថិឡា ។
២០ ឱ នេះកាលព្រះវសិដ្ឋ ព្រះស្វាមិត្រ
តាបសីនាំព្រះរាម ព្រះលក្ស្មណ៍ទៅ
លើកធ្នូក្នុងនគរមិថិឡា ។
២១ ឱ នេះកាលព្រះរាមលើកធ្នូវ៉ាយ
ប្រាកដនាងសីតា ។
២២ ឱ នេះកាលស្ដេចបរសុរាម
ស្ទុះឡើង មកលើកធ្នូបាញ់ព្រួញ
ពលសេនា ហើយលើកធ្នូ
វ៉ាយ ។
២៣ ឱ នេះកន្យាមិថិឡា កាលព្រះ
រាមលើកធ្នូវ៉ាយ ព្រួញ
ទៅសេនា ។
២៤ ឱ នេះកាលព្រះរាមនាំនាងសេ
តានៅនគរ ស្រីឱ្យបុត្រា
រក្សា ។
២៥ ឱ នេះកាលរាមត្រឡប់មកវិញ ។
ព្រះរាមនិងលក្ស្មណ៍

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

២៦ ៙ កេះ ការរបស់សត្វខ្សាំខ្ជាញ់
ខ្ញុំបរសរសេរព្រះអារម្មណ៍ ហើយបរ
និងសព្វការិទ្ធិជន្ម ៕

២៧ ៙ កេះ ការបរិភោគរំពេកពេកស៊ីសម្ល
រកស្រស្រ្តីព្រះភិក្ខុ ៕

២៨ ៙ កេះ ការប្រមាថព្រះរត្នព្រះធម៌
និងសង្ឃពៅនំអំពើល ៕

២៩ ៙ កេះ ការបរិភោគភោជន និងគោរព
ខ្ញុំក្មួន ភោជនបាញ់ ៕

៣០ ៙ កេះ ការបរភោគស៊ី និងសម្របនិង
ពាក្យរក្សាស្ត្រីរួម ៕

៣១ ៙ កេះ ការបរភោគនិងពាក្យ
ខ្ញុំខ្ញុំ ពាក្យសម្បុរ
ភោគស្រី ៕

៣២ ៙ កេះ ការបស្ត្រីបិទអន្ធការ
គោរព ៕

៣៣ ៙ កេះ ការបស្ត្រីបញ្ចេញស្រី
គតិការណ៍ស៊ីប ៕

៣៤ ៙ កេះ ការបស្ត្រីរួមរក្សាប្រពន្ធ
ប្រាក់ ស្ត្រីបរិស័ទប្រាប់ក្បែង
ទុក្ខដែលបវរបញ្ញា ៕

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

៣៥ ឱ នេះកាលព្រះពុទ្ធទ្រង់ជួបបរិច្ច
ព្រះភាគតត្រាស់ប្រាប់ពិញ្ញូស្គាល់គោ
រពស្រែម ។

៣៦ ឱ នេះកាលព្រះរាជ ព្រះសុទ្ធោទន
និងមាតាតាំងប៉ុន្មានយកតាមព្រះ
ពុទ្ធ ៗ មិនព្រម ។

៣៧ ឱ នេះកាលវិហារតាមទាន់ព្រះ
ពុទ្ធសម្រេចទេវតាបង្គំនិមន្ត
ពីកាលទៅទេវតា ។

៣៨ ឱ នេះកាលវិហារភ្លាំងដំណើរ
ភាគទេវតា ។

៣៩ ឱ នេះកាលព្រះពុទ្ធបញ្ចេញវិហារ
ស្លាប់ ។

៤០ ឱ នេះកាលព្រះពុទ្ធយកដំណាល់
រាស្រ្តដើមព្រះសក្តសាង
ឱ្យបាន ។

៤១ ឱ នេះកាលព្រះពុទ្ធឲ្យកុងប
បរិស្សរ្យឲ្យមានព្រះខន្ធពេញ
បរិព្រះការ ។

៤២ ឱ នេះកាលព្រះលក្ខណស្លាប់
វិញ្ញាណស ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

៤៣ [illegible]

៤៤ [illegible]

៤៥ [illegible]

៤៦ [illegible]

៤៧ [illegible]

៤៨ [illegible]

៤៩ [illegible]

៥០ [illegible]

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ព្រះបរិយាយក្នុងក្រុងរាម ។

៥១ នេះភាពស្រីឯកពញ្ចញមេរ
ស្របនឹងក្រុមកុម្ភកណ្ណ
សេនា ។

៥២ នេះភាពសោភាព្រះបរមរាជិត
ក្រុងបាទ្រីសមុទ្ទាសើ
ព្រះរាម ។

៥៣ នេះភាពសមាងសេនាអាង
ព្រះរាមឱ្យមានញ់ស្រីសម្បុ ។

៥៤ នេះភាពសោពុក្រុងលាឯកសារា
ពិសៀបខ្មុមគាំងសេនា ។

៥៥ នេះភាពសោភាសមានសេ-
នា បោះពោធិ៍ជួបនឹងសេនា
បរៈ ។

៥៦ នេះភាពព្រះលក្ស្មណ៍ជួបនឹង
ព្រះរាម ។

៥៧ នេះភាពស្រីឯករក្សាឈ្លើងនឹង
សេនាបរៈ ភាពគ្នាគេសោះ
ព្រះភិរងគាងជើងរា ដោយ
សេនាបរៈស្រីវៀវកស្តួប ។

៥៨ នេះភាពព្រះរាមស្រីរាមក្ស យោង
កាងសេនាជ្រាងជួបនឹងសេនាបរៈ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

៥៩ ៙ នេះភាពព្រះ រាម លក្ខណ៍ ចុះចាកទេព
ទេសកាបុរះ ។

៦០ ៙ នេះភាពនាគអាសូរប្រះព័ក្រព្រះ
លក្ខណ៍ដោយព្រះរាមនាគរូបអាកាស ។

៦១ ៙ នេះភាពព្រះរាមថែងសរដោយ
សាយមក្ខអាសុរប្រះទ្រព្យព្រះ ។

៦២ ៙ នេះភាពព្រះលក្ខណ៍ភាស់ ថ្លៃ
អាសុរប្រះទ្រព្យព្រះ ។

៦៣ ៙ នេះភាពព្រះរាមនិងព្រៃ
ស្លឹមទ្រឹង ចាកចាំងប្រុសស្នាក់
ត្រើយទីដៅស្ថិតនៅព្រះលក្ខណ៍ឈ្មោញ
ពីព្រៃ ។

៦៤ ៙ នេះភាពមាគ្គមាគតិស្ថាយបង្គំ
ចាំសោក ។

៦៥ ៙ នេះភាពមាគ្គមាគយកព្រួល
សព្រៀបរឿងសង្គ្រាមសោកព្រះ
រាមរឿងព្រំទិញ ។

៦៦ ៙ នេះភាពមាគ្គមាគនាំស្ពៀប
មកក្រុងសង្គ្រាមសោកព្រះរាម ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

៦៧ ឱ្យចេះការពារ [illegible] ។

៦៨ ឱ្យចេះការពារ [illegible] ។

៦៩ ឱ្យចេះការពារព្រះ [illegible]

៧០ ឱ្យចេះការពារព្រះ [illegible] ។

៧១ ឱ្យចេះការពារ [illegible] ។

៧២ ឱ្យចេះការពារ [illegible] ។

៧៣ ឱ្យចេះការពារព្រះ [illegible] ។

៧៤ ឱ្យចេះការពារ [illegible] ។

៧៥ ឱ្យចេះការពារ [illegible] ។

៧៦ ឱ្យចេះការពារ [illegible] ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

៧៧ ៙ [illegible] ។

៧៨ ៙ [illegible] ។

៧៩ ៙ [illegible] ។

៨០ ៙ [illegible] ។

៨១ ៙ [illegible] ។

៨២ ៙ [illegible] ។

៨៣ ៙ [illegible] ។

៨៤ ៙ [illegible] ។

៨៥ ៙ [illegible] ។

៨៦ ៙ [illegible] ។

៨៧ ៙ [illegible] ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

៨៨ [illegible]

៨៩ [illegible]

៩០ [illegible]

៩១ [illegible]

៩២ [illegible]

៩៣ [illegible]

៩៤ [illegible]

៩៥ [illegible]

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

៩៦ ៙ [illegible]

៩៧ ៙ [illegible]

៩៨ ៙ [illegible]

៩៩ ៙ [illegible]

១០០ ៙ [illegible]

១០១ ៙ [illegible]

១០២ ៙ [illegible]

១០៣ ៙ [illegible]

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

១០៤ [illegible]

១០៥ [illegible]

១០៦ [illegible]

១០៧ [illegible]

១០៨ [illegible]

១០៩ [illegible]

១១០ [illegible]

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

១១១ [illegible]

១១២ [illegible]

១១៣ [illegible]

១១៤ [illegible]

១១៥ [illegible]

១១៦ [illegible]

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

១១៧ [illegible]

១១៨ [illegible]

១១៩ [illegible]

១២០ [illegible]

១២១ [illegible]

១២២ [illegible]

១២៣ [illegible]

១២៤ [illegible]

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

១២៥ [illegible]

១២៦ [illegible]

១២៧ [illegible]

១២៨ [illegible]

១២៩ [illegible]

១៣០ [illegible]

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

១៣១ [illegible]

១៣២ [illegible]

១៣៣ [illegible]

១៣៤ [illegible]

១៣៥ [illegible]

១៣៦ [illegible]

១៣៧ [illegible]

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

១៣៨ [illegible]

១៣៩ [illegible]

១៤០ [illegible]

១៤១ [illegible]

១៤២ [illegible]

១៤៣ [illegible]

១៤៤ [illegible]

១៤៥ [illegible]

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

១៤៦ ៙ [illegible]

១៤៧ ៙ [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] ។

១៤៨ ៙ [illegible]
[illegible]
[illegible] ។

១៤៩ ៙ [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] ។

១៥០ ៙ [illegible] ។
[illegible]

១៥១ ៙ [illegible]
[illegible] ។

១៥២ ៙ [illegible] ។
[illegible]

១៥៣ ៙ [illegible] ។
[illegible]

១៥៤ ៙ [illegible]
[illegible] →
[illegible]

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

[illegible] ។

១៥៥ [illegible]
[illegible]
[illegible] ។

១៥៦ [illegible]
[illegible] ។

១៥៧ [illegible]
[illegible]
[illegible] ។

១៥៨ [illegible]
[illegible] ។

១៥៩ [illegible]
[illegible]
[illegible] ។

១៦០ [illegible]
[illegible] ។

១៦១ [illegible]
[illegible] ។

១៦២ [illegible]
[illegible] →

www.budinst.gov.kh

www.elibraryofcambodia.org

[illegible]

១៦៣ ៙ [illegible]

១៦៤ ៙ [illegible]

១៦៥ ៙ [illegible]

១៦៦ ៙ [illegible]

១៦៧ ៙ [illegible]

១៦៨ ៙ [illegible]

១៦៩ ៙ [illegible]

១៧០ ៙ [illegible]

១៧១ ៙ [illegible]

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

១៧២ [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

១៧៣ [illegible]
[illegible]
[illegible]

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

១៧៤ [illegible]

១៧៥ [illegible]

១៧៦ [illegible]

១៧៧ [illegible]

១៧៨ [illegible]

១៧៩ [illegible]

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

១៨០ [illegible]
[illegible]
[illegible]

១៨១ [illegible]
[illegible]

១៨២ [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

១៨៣ [illegible]
[illegible]
[illegible]

១៨៤ [illegible]
[illegible]

១៨៥ [illegible]
[illegible]
[illegible]

១៨៦ [illegible]
[illegible]
[illegible]

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

១៨៧ ៙ នេះភាពព្រះរាមផ្លែងសរ
បាញ់កុម្ភកណ៌
១៨៨ ៙ នេះភាពកុម្ភកណ៌ត្រូវសរ
ព្រះរាម
[illegible]
[illegible]
[illegible]
១៨៩ ៙ នេះភាពព្រះរាម [illegible]
[illegible]
ឥន្ទ្រជិត [illegible]
១៩០ ៙ នេះភាព [illegible]
[illegible] ឥន្ទ្រជិត
១៩១ ៙ នេះភាព [illegible]
[illegible]
[illegible] ឥន្ទ្រជិត
១៩២ ៙ នេះភាពឥន្ទ្រជិតនាំទ័ព
១៩៣ ៙ នេះភាពឥន្ទ្រជិតលើកទ័ព
[illegible] ព្រះលក្ស្មណ៍

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

១៩៤ [illegible]

១៩៥ [illegible]

១៩៦ [illegible]

១៩៧ [illegible]

១៩៨ [illegible]

១៩៩ [illegible]

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

២០០ [illegible]

២០១ [illegible]

២០២ [illegible]

២០៣ [illegible]

២០៤ [illegible]

២០៥ [illegible]

២០៦ [illegible]

២០៧ [illegible]

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

២០៨ [illegible]

២០៩ [illegible]

២១០ [illegible]

២១១ [illegible]

២១២ [illegible]

២១៣ [illegible]

២១៤ [illegible]

២១៥ [illegible]

២១៦ [illegible]

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

២១៧ [illegible]
[illegible]

២១៨ [illegible]
[illegible]

២១៩ [illegible]
[illegible]

២២០ [illegible]
[illegible]
[illegible]

២២១ [illegible]
[illegible]

២២២ [illegible]
[illegible]
[illegible]

២២៣ [illegible]
[illegible]
[illegible]

២២៤ [illegible]
[illegible]

២២៥ [illegible]
[illegible]
[illegible]

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

២២៦ ឱព្រះការុណាកញ្ញុំខនិង
ព្រះរាជ ព្រះសព្វញាតិវង្ស
ទៅទ័ពក៏រលាយ ។

២២៧ ឱព្រះគុណបរលាំកក្ខុំ
មិនបរពាប់ដើរការទៅទ័ព
ជាប់ឡើង ។

២២៨ ឱព្រះការុណាសមត្ថភាពព្រះ
ភក្ត្រ បរលាំដើម្បីការក្ដី
មន្ត្រីការបរស្រីវ ធ្វើការសម្បត្តិ
រីក ដើម្បីសុខ ការពារ ញាតិ
ការពារ ការណ៍ ការពារ
ស្ដប់ទៅទ័ពបញ្ជាររលាយ ។

២២៩ ឱព្រះការុណាព្រះសព្វក្រុង
សព្វពេលសម្បត្តិស្រុកព្រះ ។ល។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

២៣០ [illegible]

២៣១ [illegible]

២៣២ [illegible]

២៣៣ [illegible]

២៣៤ [illegible]

២៣៥ [illegible]

២៣៦ [illegible]

២៣៧ [illegible]

២៣៨ [illegible]

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

២៣៩ [illegible]

២៤០ [illegible]

២៤១ [illegible]

២៤២ [illegible]

២៤៣ [illegible]

២៤៤ [illegible]

២៤៥ [illegible]

២៤៦ [illegible]

២៤៧ [illegible]

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

២៤៨ [illegible]

២៤៩ [illegible]

២៥០ [illegible]

២៥១ [illegible]

២៥២ [illegible]

២៥៣ [illegible]

២៥៤ [illegible]

[illegible]

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

២៥៥ [illegible]

២៥៦ [illegible]

២៥៧ [illegible]

២៥៨ [illegible]

២៥៩ [illegible]

២៦០ [illegible]

២៦១ [illegible]

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

២៦២ [illegible]

២៦៣ [illegible]

២៦៤ [illegible]

២៦៥ [illegible]

២៦៦ [illegible]

២៦៧ [illegible]

២៦៨ [illegible]

២៦៩ [illegible]

២៧០ [illegible]

២៧១ [illegible]

២៧២ [illegible]

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

២៧៣ [illegible]

២៧៤ [illegible]

២៧៥ [illegible]

២៧៦ [illegible]

២៧៧ [illegible]

២៧៨ [illegible]

២៧៩ [illegible]

២៨០ [illegible]

២៨១ [illegible]

២៨២ [illegible]

២៨៣ [illegible]

២៨៤ [illegible]

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

២៨៥ ៙ គ្រោះការលែងព្រះរាជព្រះសង្ឃ
ខលរទៅព្រះធាតុអើចេញ ។

២៨៦ ៙ គ្រោះការលែងព្រះរាជបញ្ញើ
ឱ្យព្រះសង្ឃក្រៅព្រៃចេញ
ទៅសរសរឥន្ទ្របីខ្សែ ។

២៨៧ ៙ គ្រោះការលែងខ្មាស្រាស្រ្វៀ
លើកកុម្ភបង្អួបបន្ថែ
កណ្ដ ។

២៨៨ ៙ គ្រោះការលែងការខ្មែរខ្មាស
ស្រុកលើកកុម្ភចេញខ្លាំង
និទ្ទព្រះ រាជ / សង្ឃ ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

២៨៩ ៙ នេះគាថា [illegible]

២៩០ ៙ នេះគាថា [illegible]

២៩១ ៙ នេះគាថា [illegible]

២៩២ ៙ នេះគាថា [illegible]

២៩៣ ៙ នេះគាថា [illegible]

២៩៤ ៙ នេះគាថា [illegible]

២៩៥ ៙ នេះគាថា [illegible]

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

២៩៦ [illegible]

២៩៧ [illegible]

២៩៨ [illegible]

២៩៩ [illegible]

៣០០ [illegible]

៣០១ [illegible]

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

៣០២ [illegible]

៣០៣ [illegible]

៣០៤ [illegible]

៣០៥ [illegible]

៣០៦ [illegible]

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

៣០៧ [illegible]

៣០៨ [illegible]

៣០៩ [illegible]

៣១០ [illegible]

៣១១ [illegible]

៣១២ [illegible]

៣១៣ [illegible]

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

៣១៤ [illegible]

៣១៥ [illegible]

៣១៦ [illegible]

៣១៧ [illegible]

៣១៨ [illegible]

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

៣១៩ [illegible]

៣២០ [illegible]

៣២១ [illegible]

៣២២ [illegible]

៣២៣ [illegible]

៣២៤ [illegible]

៣២៥ [illegible]

៣២៦ [illegible]

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

៣២៧ [illegible]

៣២៨ [illegible]

៣២៩ [illegible]

៣៣០ [illegible]

៣៣១ [illegible]

៣៣២ [illegible]

៣៣៣ [illegible]

៣៣៤ [illegible]

៣៣៥ [illegible]

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

៣៣៦ [illegible]

៣៣៧ [illegible]

៣៣៨ [illegible]

៣៣៩ [illegible]

៣៤០ [illegible]

៣៤១ [illegible]

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

៣៤២ [illegible]

៣៤៣ [illegible]

៣៤៤ [illegible]

៣៤៥ [illegible]

៣៤៦ [illegible]

៣៤៧ [illegible]

៣៤៨ [illegible]

៣៤៩ [illegible]

៣៥០ [illegible]

៣៥១ [illegible]

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

[illegible]
[illegible] ។

៣៥២ ៙ [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] ។

៣៥៣ ៙ [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] ។
[illegible]

៣៥៤ ៙ [illegible]
[illegible] ។

៣៥៥ ៙ [illegible]
[illegible]
[illegible] ។

៣៥៦ ៙ [illegible]
[illegible] ។
[illegible]

៣៥៧ ៙ [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] ។
[illegible]

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

៣៥៨ [illegible]

៣៥៩ [illegible]

៣៦០ [illegible]

៣៦១ [illegible]

៣៦២ [illegible]

៣៦៣ [illegible]

៣៦៤ [illegible]

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

៣៦៥ [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

៣៦៦ [illegible]
[illegible]

៣៦៧ [illegible]
[illegible]

៣៦៨ [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

៣៦៩ [illegible]
[illegible]

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

៣៧០ [illegible]

៣៧១ [illegible]

៣៧២ [illegible]

៣៧៣ [illegible]

៣៧៤ [illegible]

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

៣៧៥ នេះជាការបង្កើតស្ស អក្ខរប៉ុន្តែ ព្រះ
សម្រិតតេជាក ព្រះភិក្ខុតស្រី

សម្រិប
បន្តុំមាក
ក្រដូត
និស្សិត

ទ្រាំទោសបន្ទោ

សុំកើតបរិសុទ្ធការទាន ។

៣៧៦ នេះជាការ ព្រះភិក្ខុទ្វីឯសិរ
ស្រីបរិក្ស ប្រុក្សបស្ស ។

៣៧៧ នេះជាការ ព្រះភិក្ខុសេចក្តីសាក្សីមក
ខ្សាំងនិងសីលបរិសុទ្ធ ព្រះភិក្ខុនិង
សិរ ស្រុក ស្សប ។

៣៧៨ នេះជាការកោកបត្ត វេទិញ្ញាណ
សារបស្រីត ស្រៀង ធ្វើឲ្យសុំឲ្យណ
សារ ព្រះភិក្ខុបះស្ស សេកបរិក្ខ
ទិណ្ណទានស្រី បុណ្យ ។

៣៧៩ និសេក្កុ ប្រែបរុស និង ជ្រៀសបរិក្ខ

៣៨០ បរិហារ ប្រែបរុស និង បរិហារការ
បរិក្ខ

៣៨១ និស្សារ ប្រែបរុស និង បរិហារចេញ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

៣៨២ [illegible]

៣៨៣ [illegible]

៣៨៤ [illegible]

៣៨៥ [illegible]

៣៨៦ [illegible]

៣៨៧ [illegible]

៣៨៨ [illegible]

៣៨៩ [illegible]

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

៣៩០ [illegible]

៣៩១ [illegible]

៣៩២ [illegible]

៣៩៣ [illegible]

៣៩៤ [illegible]

៣៩៥ [illegible]

៣៩៦ [illegible]

៣៩៧ [illegible]

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

៣៩៨ [illegible]

៣៩៩ [illegible]

៤០០ [illegible]

៤០១ [illegible]

៤០២ [illegible]

៤០៣ [illegible]

៤០៤ [illegible]

៤០៥ [illegible]

៤០៦ [illegible]

៤០៧ [illegible]

៤០៨ [illegible]

៤០៩ [illegible]

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

៤១០ [illegible]

៤១១ [illegible]

៤១២ [illegible]

៤១៣ [illegible]

៤១៤ [illegible]

៤១៥ [illegible]

៤១៦ [illegible]

៤១៧ [illegible]

៤១៨ [illegible]

៤១៩ [illegible]

៤២០ [illegible]

៤២១ [illegible]

៤២២ [illegible]

៤២៣ [illegible]

៤២៤ [illegible]

៤២៥ [illegible]

៤២៦ [illegible]

៤២៧ [illegible]

៤២៨ [illegible]

៤២៩ [illegible]

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

៤៣០ [illegible]

៤៣១ [illegible]

៤៣២ [illegible]

៤៣៣ [illegible]

៤៣៤ [illegible]

៤៣៥ [illegible]

៤៣៦ [illegible]

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

បណ្ណាល័យ
LIBRARY
BUDDHIST INSTITUTE

៤៣៧ [illegible]

៤៣៨ [illegible]

៤៣៩ [illegible]

៤៤០ [illegible]

៤៤១ [illegible]

៤៤២ [illegible]

៤៤៣ [illegible]

៤៤៤ [illegible]

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

៤៤៥ [illegible]

៤៤៦ [illegible]

៤៤៧ [illegible]

៤៤៨ [illegible]

៤៤៩ [illegible]

៤៥០ [illegible]

៤៥១ [illegible]

៤៥២ [illegible]

៤៥៣ [illegible]

៤៥៤ ៙ [illegible]

៤៥៥ ៙ [illegible]

៤៥៦ ៙ [illegible]

៤៥៧ ៙ [illegible]

៤៥៨ ៙ [illegible]

៤៥៩ ៙ [illegible]

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

៤១០ [illegible]

៤១១ [illegible]

៤១២ [illegible]

៤១៣ [illegible]

៤១៤ [illegible]

៤១៥ [illegible]

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

៤៦៦ [illegible]

៤៦៧ [illegible]

៤៦៨ [illegible]

៤៦៩ [illegible]

៤៧០ [illegible]

៤៧១ [illegible]

៤៧២ [illegible]

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

៤៧៣ ៙ [illegible]

៤៧៤ ៙ [illegible]

៤៧៥ ៙ [illegible]

៤៧៦ ៙ [illegible]

៤៧៧ ៙ [illegible]

៤៧៨ ៙ [illegible]

៤៧៩ ៙ [illegible]

៤៨០ ៙ [illegible]

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

៤៤១ [illegible]

៤៤២ [illegible]

៤៤៣ [illegible]

៤៤៤ [illegible]

៤៤៥ [illegible]

៤៤៦ [illegible]

៤៤៧ [illegible]

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

៤៨៨ [illegible]

៤៨៩ [illegible]

៤៩០ [illegible]

៤៩១ [illegible]

៤៩២ [illegible]

៤៩៣ [illegible]

៤៩៤ [illegible]

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

៤៩៥ នេះ [illegible]

៤៩៦ នេះ [illegible]

៤៩៧ នេះ [illegible]

៤៩៨ នេះ [illegible]

៤៩៩ នេះ [illegible]

៥០០ នេះ [illegible]

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

៥០១ [illegible]

៥០២ [illegible]

៥០៣ [illegible]

៥០៤ [illegible]

៥០៥ [illegible]

៥០៦ [illegible]

១៥៧ [illegible]

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

៥០៨

៥០៩ 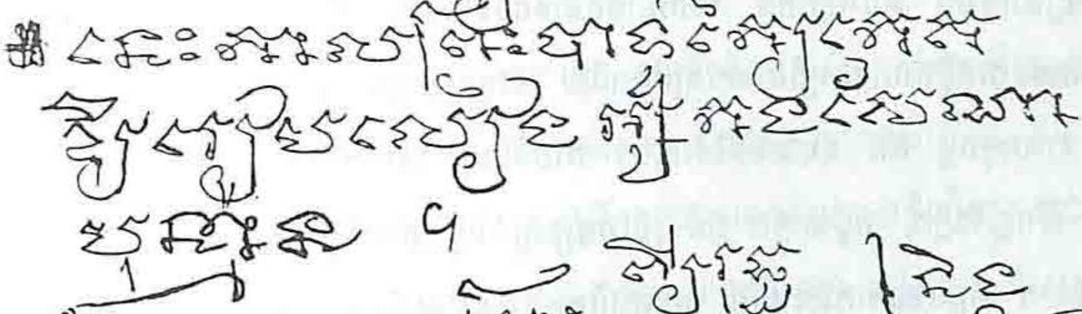

៥១០ 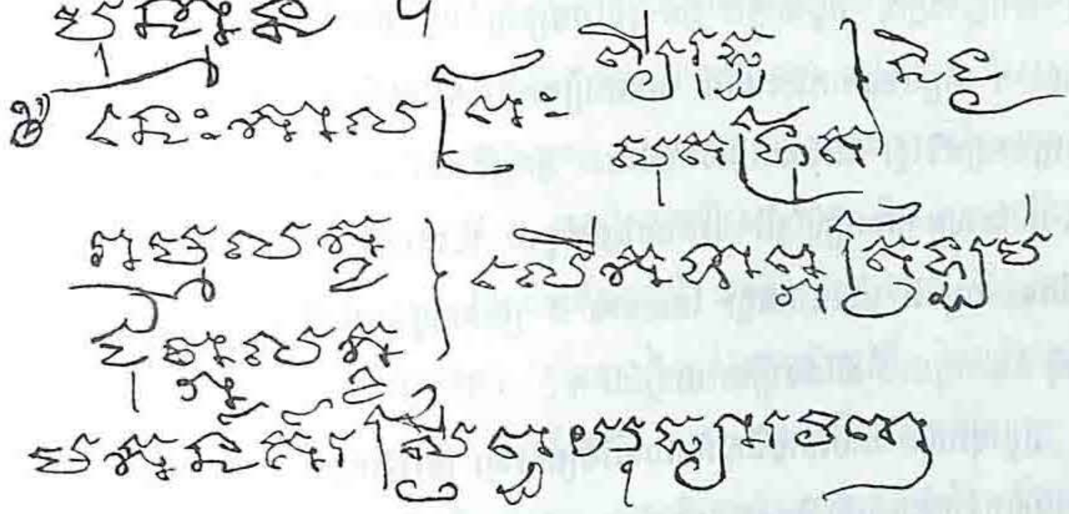

៥១១ 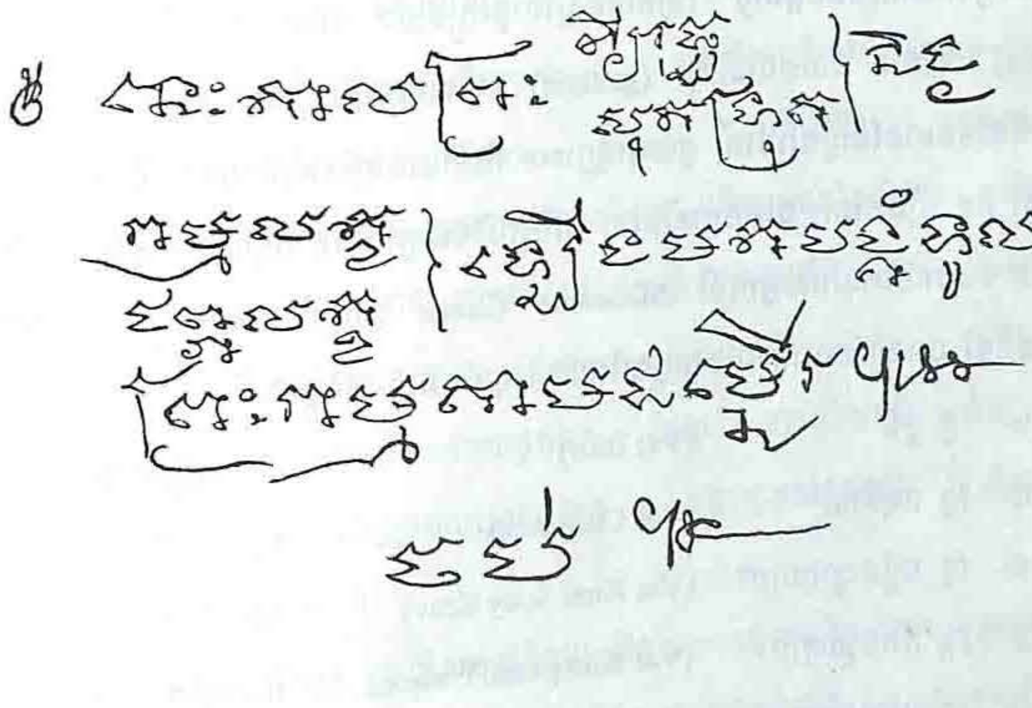

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

V. សេចក្តីសន្និដ្ឋាន

រឿងរាមកេរ្តិ៍ គឺជាវណ្ណកម្ម ដែលមានតួនាទីយ៉ាងសំខាន់ និង ធំធេងនៅក្នុងជីវភាព វប្បធម៌ខ្មែរ រឿងនេះបាន ជះឥទ្ធិពល ជាច្រើនសតវត្សមកហើយ នៅក្នុងគ្រប់រូបភាព សិល្បៈវប្បធម៌ខ្មែរ ដែលមានតាំងពី ចម្លាក់ ស្ថាបត្យកម្ម ការ តុបតែងលំអផ្សេងៗ ការសំដែង នៅក្នុងក្រុមរបាំព្រះរាជទ្រព្យ ការសំដែងល្ខោន ខោល, សិល្បៈស្បែក, ល្ខោនហ្លួង របាំ ព្រះរាជទ្រព្យ រហូតដល់គំនូរបុរាណដ៏ធំធេង នៅព្រះវិហារព្រះកែវមរកតនេះ ។ អាស្រ័យហេតុនេះហើយ បានជារឿងរាម កេរ្តិ៍ ត្រូវបានគេចាត់ទុកថាជាគ្រាប់ពេជ្រ ដ៏មានតំលៃមួយនៅក្នុងវប្បធម៌ខ្មែរ តាមសេចក្តីសំគាល់របស់ អ្នកស្រី ពៅ សាវរស រឿងនេះកើតនៅសតវត្សទី ១៦, ១៧ គឺជាសម័យដែលអក្សរសាស្ត្រខ្មែររីកដុះដាលដល់កំពូល ។ ដើមឆ្នាំ ១៩៩៦ នេះ នៅអង្គរវត្ត ខេត្ត សៀមរាប មានបើកមហោស្រព អន្តរជាតិអង្គរ ដែលមាន ៧ ប្រទេសចូលរួម គឺ ឥណ្ឌា សិង្ហបូរី ឡាវ ថៃ ឥណ្ឌូនេស៊ី ម៉ាឡេស៊ី និង កម្ពុជា ក៏សំដែងរឿងរាមកេរ្តិ៍ដែរ ។

គំនូរបុរាណ ដែលចេញពីស្នាដៃរបស់វិចិត្រករខ្មែរ ដោយលោក បានយល់ពីបច្ចេកទេស វិចិត្រកម្ម និង ប៉ិន ប្រសព្វខាងការប្រតិបត្តិតស៊ូ រហូតបានស្គាល់នូវក្បួនខ្នាត (canon) សិល្បៈ ដែលចេញពីអក្ខរាវិធី (Alphabet) និងការ រំលេចពណ៌ចំរុះ (gamme) ហើយបានរៀបជាឆាក (Scène) ឱ្យងាយស្រួលក្នុងការទស្សនា មិនមែនមានតែរឿងរាមកេរ្តិ៍ មួយប៉ុណ្ណោះទេ គឺនៅមានច្រើនទៀត ដូចជារឿងព្រះជិនវង្ស នៅវត្តកៀនស្វាយក្រៅ និង រឿងជាតក ជាច្រើនទៀតនៅ តាមព្រះវិហារគ្រប់ខេត្ត ស្រុក ភូមិ នៃប្រទេសខ្មែរ ។

តាមការសំគាល់របស់អ្នកស្រី Madelène Giteau អ្នកស្រីបានសរសេរថា មានព្រះវិហារជាច្រើន ដែលមានគំនូរ បុរាណដែលល្អ ជាងគេក្នុងចំណោមវត្តទាំងអស់នៅកម្ពុជា គឺ :

១- វត្ត បូពិ	(Vat Bho)	ខេត្ត សៀមរាប
២- វត្ត ចតុទិស	(Vat Chadotes)	ឧត្តុង្គ
៣- វត្ត កៀនស្វាយក្រៅ	(Vat Kien Svay Krav)	គគី
៤- វត្ត កំពង់ត្រឡាច	(Vat Kompong Tralach)	កំពង់ឆ្នាំង
៥- វត្ត មហាលាភ	(Vat Moha leap)	កំពង់ចាម
៦- ព្រះវិហារព្រះកែវមរកត	(Pagode d'argent)	ភ្នំពេញ
៧- វត្ត ព្រះនិពាន្ត	(vat Preah Nirpean)	កំពង់ស្ពឺ
៨- វត្ត ស៊ីសុវត្ថិរតនរាម	(Vat Sisovath Ratanaram)	

គំនូរបុរាណរបស់ខ្មែរ សុទ្ធតែបានរក្សា នូវលក្ខណៈ និង ពណ៌ របស់ជាតិខ្លួនជានិច្ច ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

គំនូរបុរាណបានជ្រួតជ្រាបចូល សព្វពេញរាងកា យសិល្បករ រហូតដល់បុព្វបុរស លោកបានយកគំនូរបុរាណនេះ ទៅសាក់លើខ្លួនប្រាណទៀត គឺគេសាក់ លើទ្រូង ដើមដៃ, កំភួនដៃ, ខ្នង .... ។ ក្រោយពីសិល្បករសាក់គំនូរលើខ្លួន ហើយ ប្រជាជនដែលបានឃើញ ចូលចិត្តនិងមានជំនឿ ក៏បាននាំគ្នាសាក់តៗគ្នាជារៀងរហូតមក តែមកដល់សព្វថ្ងៃ ការសាក់លើខ្លួនប្រាណនេះ ជិតតែរលុបបាត់អស់ហើយ គឺនៅមានតែជនបទ ស្រុកស្រែ បន្តិចបន្តួចប៉ុណ្ណោះ ។ មិនត្រឹមតែសាក់លើខ្លួនប្រាណទេ លោកមានជំនឿរហូតដល់ប្រើគំនូរបុរាណរបស់លោក យកទៅគូរជាយន្ត លើក្រណាត់ លើអាវ ខោ (រូបថតទី ១៦) ទៀត[៣] ។ ពិសេសចំពោះកងទ័ពខ្មែរ ច្រើនតែមានជំនឿសាក់លើខ្លួនបញ្ចូលមន្តអាគមការ ពារខ្លួន ឬ មិនដូច្នោះទេ គេតែងមានកន្សែងយន្ត អាវយន្ត ខោយន្ត ពាក់ការពារខ្លួនបង្ក្រាបសត្រូវ ឬ បញ្ចៀសគ្រាប់រំសេវ នានា និង ការពារចំពោះសត្វកាចសាហាវបានទៀតផង ។ នៅពេលឡើងផ្ទះថ្មី ខ្មែរយើងនិយមប្រើ យន្តដាក់កណ្តាលផ្ទះ យន្តនោះគូរនិងសរសេរជាអក្សរបុរាណ ។ សព្វថ្ងៃនៅស្រុកស្រែចំការ គ្មាននរណាម្នាក់ដែលឡើងផ្ទះថ្មី មិនប្រើយន្តនោះទេទោះជានៅទីក្រុង ក៏គេនិយមប្រើយន្ត ដូចគ្នាដែរ លើកលែងតែអ្នកនោះគ្មានជំនឿ បើតាមអាចារ្យ ដែលអញ្ជើញទៅសូត្រ មន្តឡើងផ្ទះ គឺចាំបាច់បង្គាប់ឱ្យប្រើយន្ត ។ ' រូបថតទី ១៦ ' ដូច្នេះដើម្បីឱ្យគំនូរយើងបានគង់វង់ជាបន្តទៅទៀត គួរអ្នក អភិរក្សនិយម (Conservateur) អ្នកសិល្បៈនិយម (Amateur d'art) អ្នកប្រវត្តិសាស្ត្រ និយម (l'histoire d'art) និងអ្នក បុរាណវិទូ (Archéologue) គិតគូរឱ្យបានខ្លាំងលើគំនូរបុរាណ ដែលជាផ្នែក មួយរបស់វប្បធម៌ខ្មែរ ហើយមានតាំងពីដូនតា យើងមក ។ ព្រោះគំនូរទាំងនោះ ជាភារវត្ថុ (Bagage) សំរាប់ ផ្សាយពីស្នាដៃសិល្បៈ ដូនតាយើង និង ដែលមានការគាំទ្រពីស្រទាប់ប្រវត្តិសាស្ត្រ លើផ្នែកសោភ័ណភាព (Esthétique) ផង ។ ស្នាដៃទាំងនោះ បានបង្ហាញពីភាពសម្បើមអស្ចារ្យ របស់សម័យកាលកន្លងមក ដែល មានអរិយធម៌ និង វប្បធម៌ជ្រៅជ្រះហួសពីការស្មានរបស់យើង ហើយលោកបានគូរទុក បង្ហាញដល់កូនចៅ ជំនាន់ក្រោយលើជញ្ជាំងថែវព្រះវិហារព្រះកែវមរកតនេះ ។

លោកអភិរក្សនិយម សិល្បៈនិយម ប្រវត្តិសាស្ត្រនិយម និង លោកបុរាណវិទូ ដែលជាអ្នកមានតួនាទីនិង មាន សមត្ថភាពផ្ទាល់ ក្នុងការការពារ ថែទាំ ជួសជុល លើកស្ទួយ វប្បធម៌ជាតិ និង មានតួនាទី បន្តវេនកសាងវប្បធម៌ជាតិ តទៅថ្ងៃមុខទៀត ។ ប្រសិនបើលោកបានត្រូវរាជរដ្ឋាភិបាល តំរូវឱ្យបំរើការនៅខេត្តណាតំបន់ណា ដែលមានព្រះវិហារ សាលាទាន សាលាបុណ្យ សារមន្ទីរ ... លោកច្បាស់ជាយកចិត្តទុកដាក់លើរូបគំនូរបុរាណទាំងនោះ មិនខានដោយត្រូវ មើលដំបូល កុំឱ្យលិចទឹក ឬ សើមប៉ះរូបគំនូរ មើលល្អបង្អួចទឹកកុំឱ្យស្ទុះ

[៣] CATHERINE BECCHETTI avecune préface de F.Bizot Etude sur les yantra bouddhiques du Cambodge et de la Thailan de ,Dec. 1991. P. 42

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

លិចជញ្ជាំងនាំឱ្យជ្រាបខូចដល់រូបគំនូរ ការពារជាតិ ប្រៃ សើម ដែលនាំឱ្យពុកផុយខូចរូបគំនូរ ។ ពិសេសកុំឱ្យមនុស្ស ឬ ក្មេង ឆ្កួត គូសលេង លើរូបគំនូរ ។ល។ ម្យ៉ាងទៀត លោកច្បាស់ជាចេះបំផុសមនុស្សឱ្យស្គាល់ និង ស្រលាញ់រូបគំនូរបុរាណ ។

ពិសេសត្រូវពិនិត្យមើលជញ្ជាំង កាលណាមានចោំង នាំឱ្យខូចរូបគំនូរ ត្រូវគួសចំណាំ លាងសំអាត និង អាល់កុល (Alcool) ចាក់ការពិទឱ្យជាប់ល្អ រួចលាងទឹកលើជញ្ជាំងទាំងអស់ ហើយត្រូវពង្រឹង (Imprègnation) បើអាច មានលទ្ធភាព ត្រូវចាប់ផ្តើមជួសជុល ។

<u>ចំពោះអ្នកដែលមានសមត្ថភាពជួសជុលបាន លុះត្រាតែ</u> :

- មានចំណេះវិជ្ជាយល់ដឹងពីការខូចខាត
- អ្នកនោះមានចិត្តស្រលាញ់ការងារនេះ
- ត្រូវមានការច្បាស់លាស់ (Précis)
- ត្រូវចេះរឿងរ៉ាវ របស់គំនូរនោះច្បាស់លាស់
- មុនប្រើជាតិគីមី ត្រូវស្គាល់ឱ្យច្បាស់នូវវិធីធ្វើ
- ត្រូវមានអំណត់ក្នុងការងារ គឺធ្វើមួយកន្លាក់ម្តងៗ មួយជំហានម្តងៗ មិនត្រូវប្រញាប់ ទោះបីជាគេដឹងថា ការងារធ្វើការថែរក្សានេះ មានរយៈពេលយូរយ៉ាងណាក៏ដោយ ។ ត្រូវបានទទួលការបញ្ចុះបញ្ចូលអប់រំ ពីសំណាក់អ្នក ដែលយល់ និង ស្គាល់ច្បាស់លាស់ពីជំនាញគំនូរបុរាណខ្មែរពិតប្រាកដ ហើយមានសមត្ថភាព ឬ ទេពកោសល្យ ដើម្បីកុំ ឱ្យខុសខ្នាត និង លក្ខណៈរបស់ដូនតាខ្មែរ ដែលបានបន្សល់ទុកឱ្យ ។ ពោលគឺត្រូវមានសំលៀកបំពាក់ ចរិកឫកពារ ទំរង់មុខមាត់ និង ពណ៌ ... ។ល។ និង ។ល។ ត្រឹមត្រូវតាមលក្ខណៈខ្មែរពិតប្រាកដ ។

ជនជឿនលឿន គេតែងឱ្យតំលៃខ្ពស់ ទៅលើកេរ្តិ៍ដំណែលរបស់ដូនតាគេ ។ អ្នកការពារ អ្នកគោរពកេរ្តិ៍មរតក ខាងស្មារតីដែលមានតំលៃមនុស្សជាតិ មានតំលៃជាតិ ពីអតីតកាល គឺអ្នកដែលមានស្មារតីទទួលដំណោះឯង ។ ដោយសារការទទួលបន្តនេះ ទើបមនុស្សមិនចាំបាច់ ធ្វើពិសោធន៍ ដែលមនុស្សជាតិ បានពិសោធន៍មករាប់ឆ្នាំមកហើយ នោះ ។

ទីបញ្ចប់ យើងខ្ញុំសូមមានសំណូមពរ ដល់ក្រសួងវប្បធម៌ ដែលមានតួនាទី ជាអ្នកថែរក្សា បេតិកភ័ណ្ឌជាតិ វប្បធម៌ជាតិ និង មានលទ្ធភាពជាអ្នកឧបត្ថម្ភ សូមបង្កើតគណកម្មាធិការជួយសំរួលដល់ផ្នែកវប្បធម៌ ដើម្បីថែរក្សា គំនូរ តាមវត្តអារាម សាលាបុណ្យ, សាលាទាន, ព្រះវិហារ ដែលនៅសេសសល់ពីការ ខូចខាត ឱ្យបានគង់វង់ តរៀងរហូតទៅ និង សូមជួយសំរួលនូវគំនូរ ដែលខូចខ្លះ នៅខ្លះ ជួសជុលឡើងវិញ ឱ្យបានដូចដើម ដើម្បីបណ្តុះបណ្តាលកូនខ្មែរជំនាន់ ក្រោយឱ្យស្គាល់ និង ស្រលាញ់វប្បធម៌របស់ខ្មែរ ពិសេសដើម្បីទាក់

www.budinst.gov.kh

www.elibraryofcambodia.org

ទាញទេសចរណ៍ ដែលចង់ឃើញ និង ស្គាល់វប្បធម៌ ជាតិខ្មែរ គេនិងអាចវាស់តំលៃនូវការចេះដឹងរបស់ខ្មែរ ដែលមានតាំងពីបុរាណកាលមក ។

សំណូមពរ សូមឱ្យមានថ្នាំ ចាំថែរក្សាវត្ថុទាំងនោះ ឬ ក៏សូមធ្វើជារបង ឬ សញ្ញាសំគាល់ ឱ្យគេស្គាល់ថា ជាកន្លែងដែលមានសិល្បៈវប្បធម៌ជាតិ ។ ទីកន្លែងដែលមានគំនូរបុរាណ សូមជួយបំផុសប្រជាជននៅតំបន់នោះ ឱ្យស្គាល់ និង ចេះស្រលាញ់គំនូរទាំងនោះ ពិសេសសូមជួយបំផុសដល់ ព្រះសង្ឃគ្រប់វត្តឱ្យស្គាល់និងចេះស្រលាញ់គំនូរនៅជញ្ជាំង ព្រះវិហារ ដើម្បីជាជំនួយក្នុងការការពារ ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

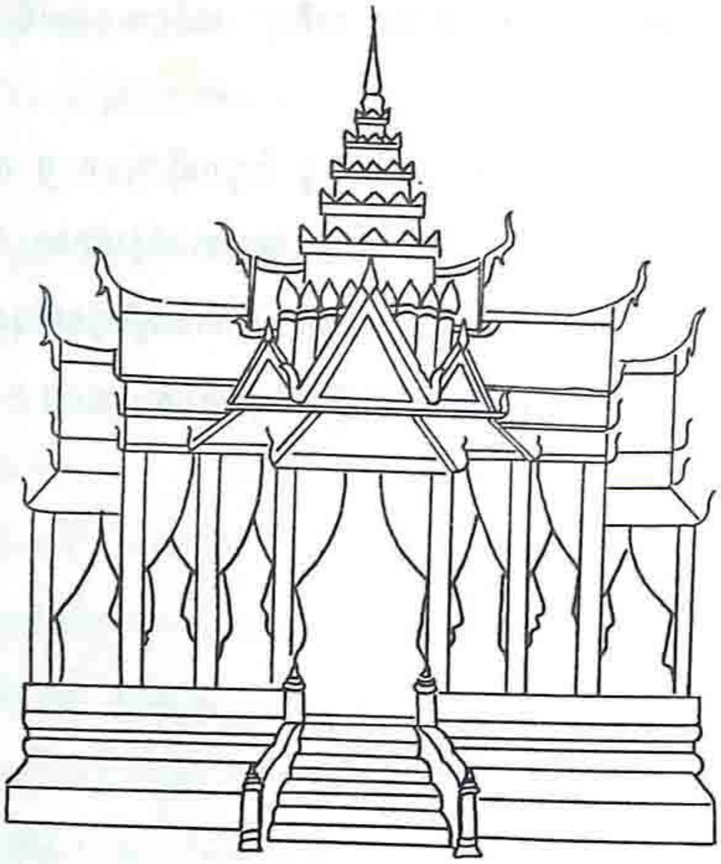

គំនូរទី ១ : គំនូររាជវាំង ក្រុងរាពណិនៅព្រះវិហារព្រះកែវមរកត
គូរដោយ ឧកញ៉ា ទេព និមិត្ត ម៉ក់ ដើម សត.វ ទី ២០

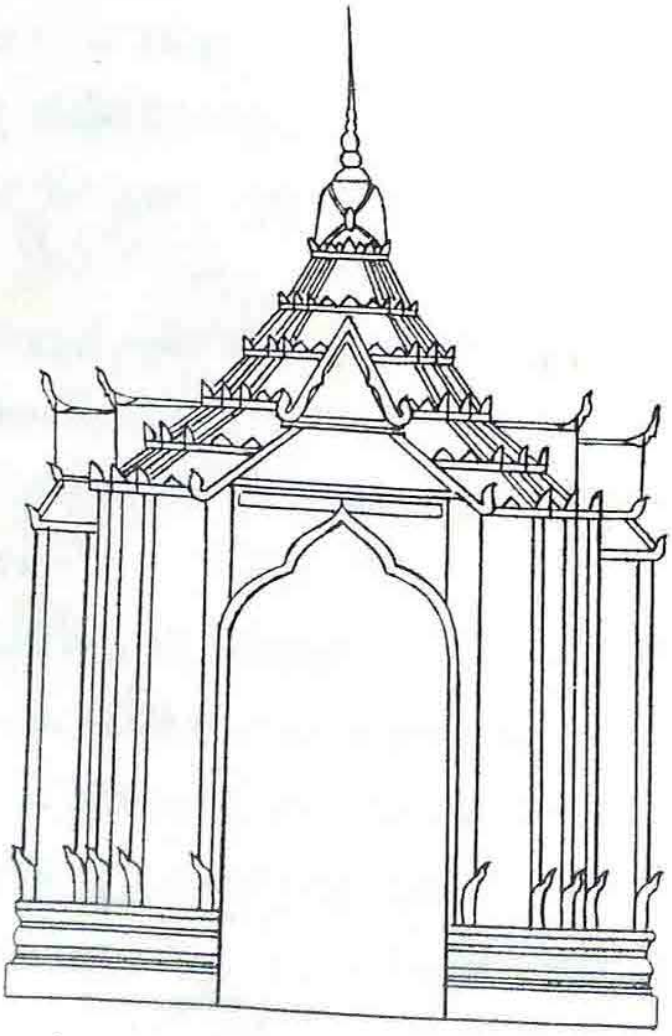

គំនូរនៅវត្ត កំពង់ត្រឡាច ដើម សត.វ ទី ២០

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

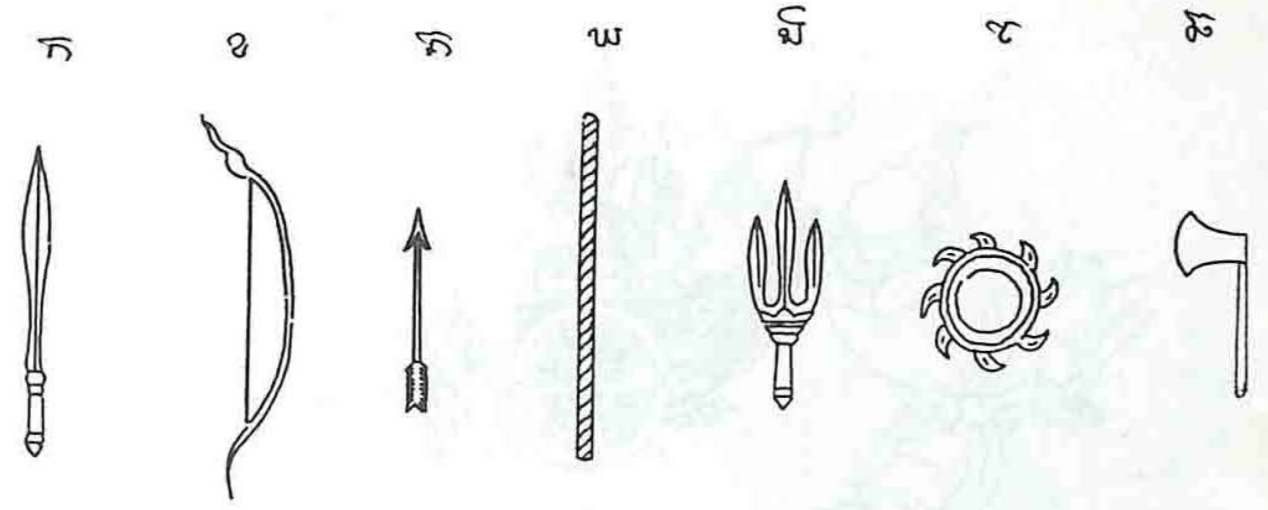

គំនូរទី ២ : អាវុធសំរាប់ អភិជន :

ក- សមសែ 'ដាវ' , ខ- ធ្នូ, គ- ព្រួញ, ឃ- ដំបង, ង- ត្រីសូរ, ច- កងចក្រ, ឆ- ពូថៅ

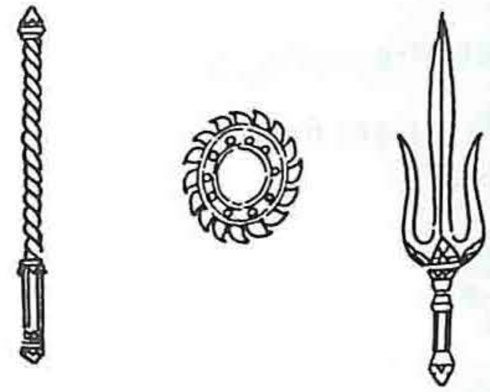

គំនូរទី ៣ : អាវុធសំរាប់ពួកយក្ស

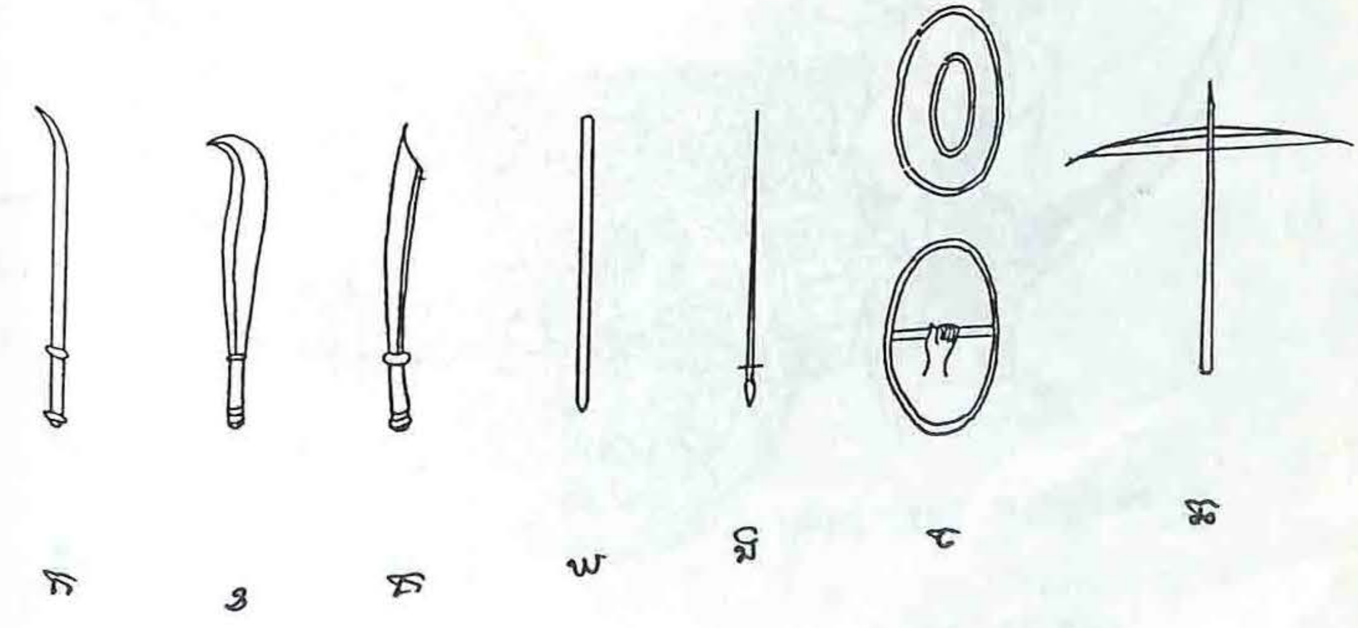

គំនូរទី ៤ : អាវុធចម្បាំង :

ក- ដាវ, ខ- ខ្វែវ, គ- កាំបិតកកុក, ឃ- ដំបង, ង- សមសែ 'ដាវ' , ច- ខែល, ឆ- ស្នា

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

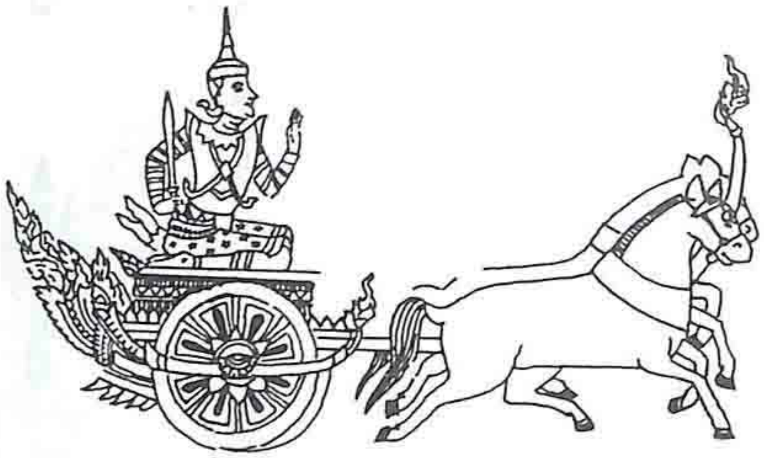

គំនូរទី ៥ : ព្រះជិនវង្សលុតជង្គង់លើរាជរថព្រះឥន្ទ

គំនូរទី ៦ : គំនូររាជរថ ដែលបង្ហាញក្នុងរឿងជាតក 'ចុង សត.វ ទី ១៨
ដើម សត.វ ទី ១៩ ដោយលោក JHW JROMPSOM.

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

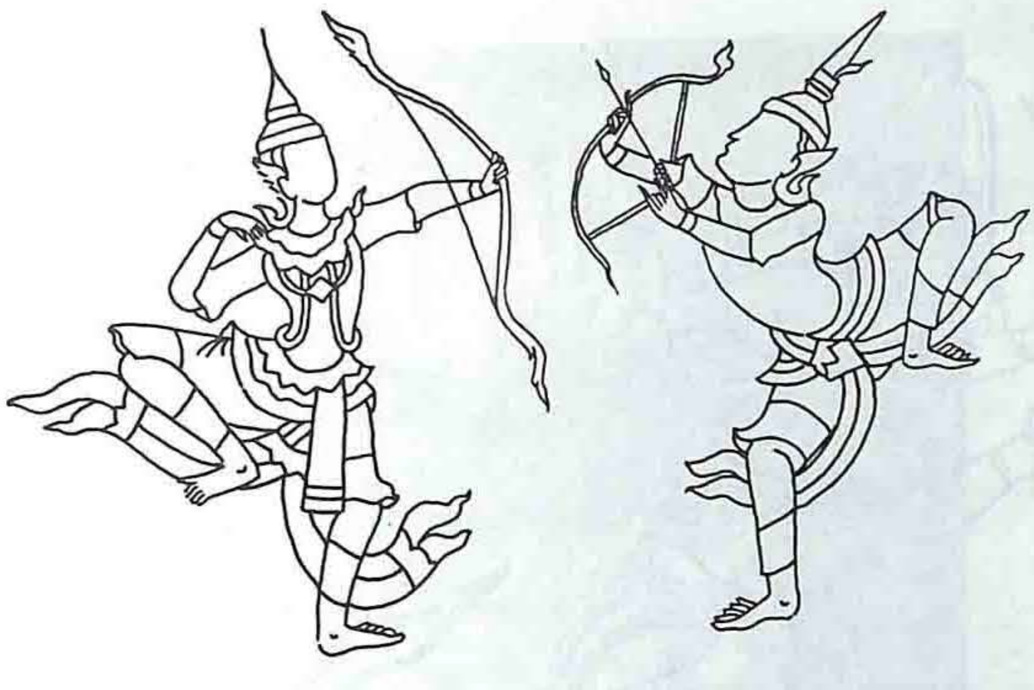

គំនូរទី ៧ : គំនូរព្រះរាមទាញធ្នូ : ក- នៅព្រះវិហារព្រះកែវមរកត ' គូរដោយឧកញ៉ា ទេព និមិត្ត ម៉ក់ '
ខ- នៅវត្តបូព៌ ខេត្ត សៀមរាប ចុង សត.វ ទី ១៩

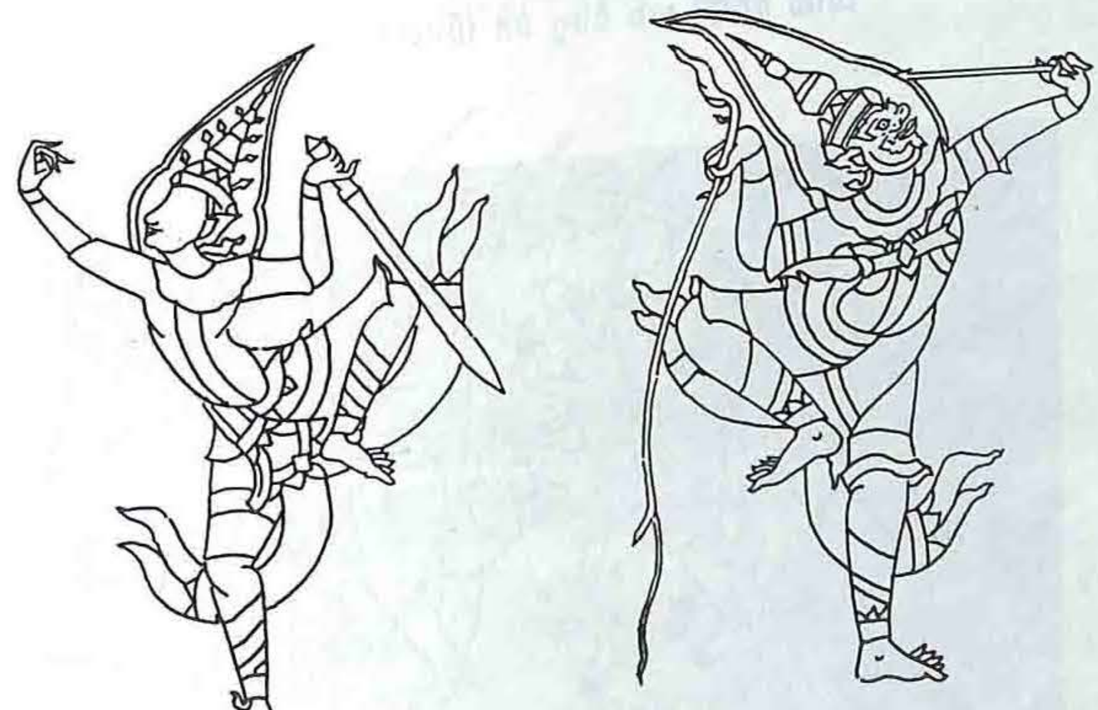

គំនូរទី ៨ : គំនូរព្រះលក្ស និង ក្រុងរាព នៅទ្វារព្រះវិហារ វត្ត ចតុ ' ឧត្តុង្គ សតវត្សទី ១៩

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

គំនូរទី ៩ : គំនូរស្វានៅព្រះវិហារព្រះកែវមរកត
ដោយ ឧកញ៉ា ទេព និមិត្ត ម៉ក់ ដើមសត.វ ទី ២០

គំនូរទី ១០ : គំនូរទ័ពថ្មើរជើង នៅព្រះវិហារព្រះកែវមរកត
ដោយ ឧកញ៉ា ទេព និមិត្ត ម៉ក់ ដើម សត.វ ទី ២០

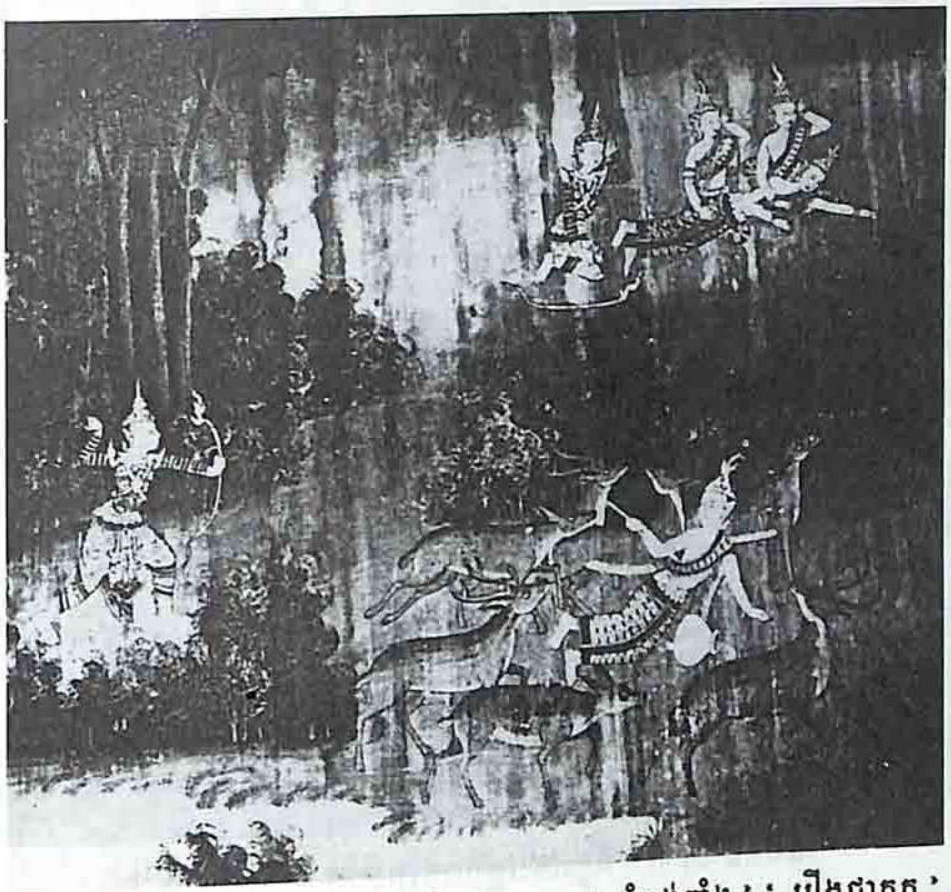

រូបថតទី ១ :   គំនូរនៅវត្តកំពង់ត្រឡាច ' កំពង់ឆ្នាំង ' ' រឿងជាតក '

រូបថតទី ២ :   គំនូរនៅវត្តកំពង់ត្រឡាច ' កំពង់ឆ្នាំង ' ព្រះវេស្សន្តរ ប្រទានព្រះរាជរថ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

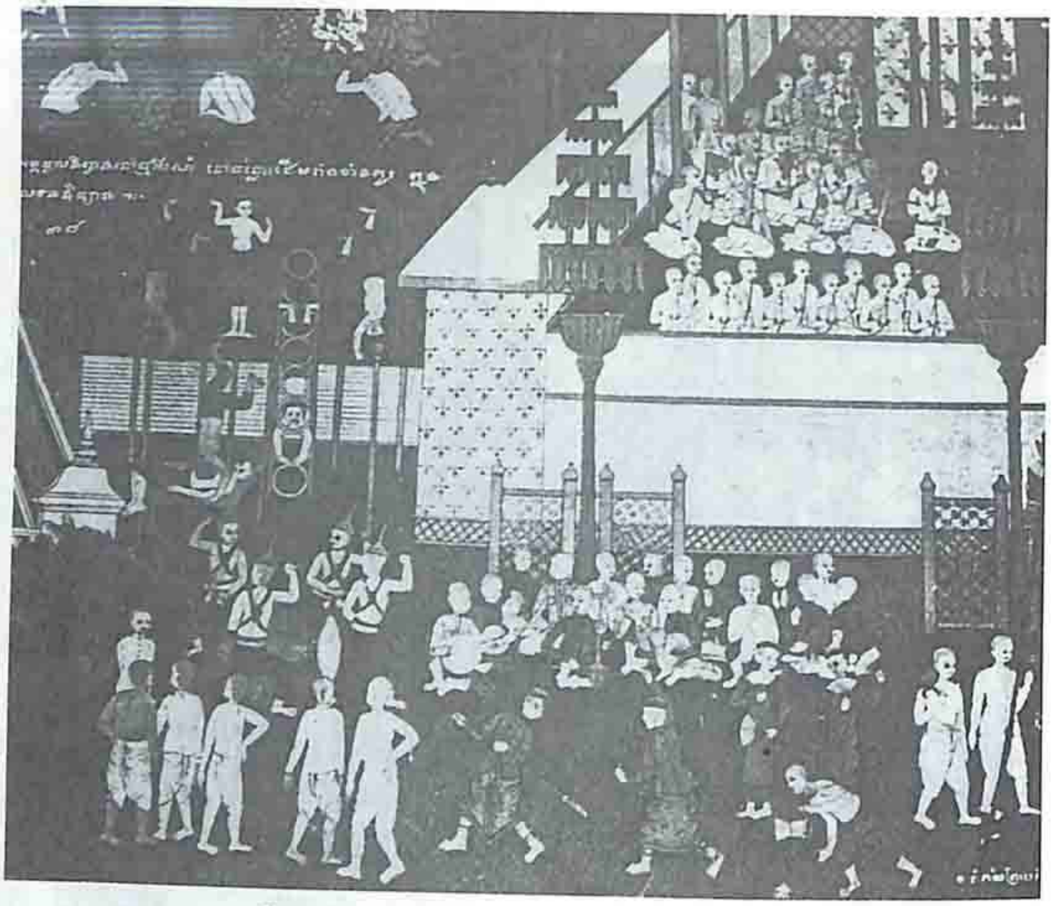

រូបថតទី ៣ : គំនូរនៅវត្តកំពង់ត្រឡាច ' កំពង់ឆ្នាំង '

រូបថតទី ៤ :

គំនូរព្រះឥន្ទ្រ និង ទេវធិតា នៅវត្តមួយក្នុងភូមិ គៀនជ្រៃ ' កំពង់ចាម '

www.budinst.gov.kh

www.elibraryofcambodia.org

រូបថតទី ៥ : ពិភេក ដកសរព្រហ្មមាស នៅវត្តបូពិ សៀមរាប

រូបថតទី ៦ : ព្រះរាមច្បាំង និង ឥន្ទ្រជិត នៅវត្តបូពិ សៀមរាប

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

រូបថតទី ៧ : ព្រះរាជវាំងរបស់យមរាជ នៅវត្តចតុទិស ' ឧត្តុង្គ '

រូបថតទី ៨ : ព្រះរាជរថព្រះលក្សណ៍នៅព្រះវិហារព្រះកែវមរកត

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

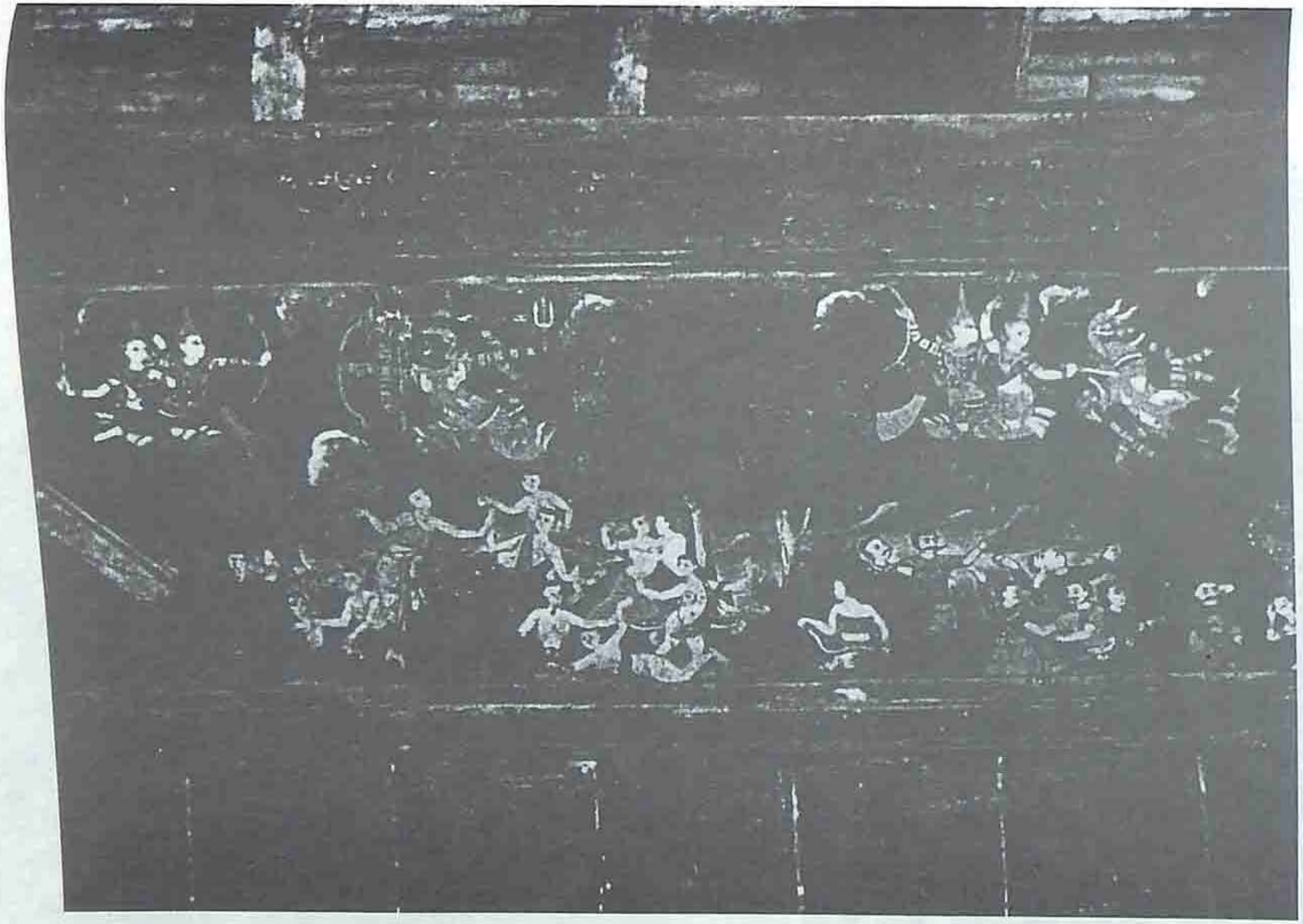

រូបថតទី ៩ : ឆាកប្រយុទ្ធរវាងព្រះជិនវង្ស និង ទសកណ្ឋ នៅប្រាសាទនាងខ្មៅ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

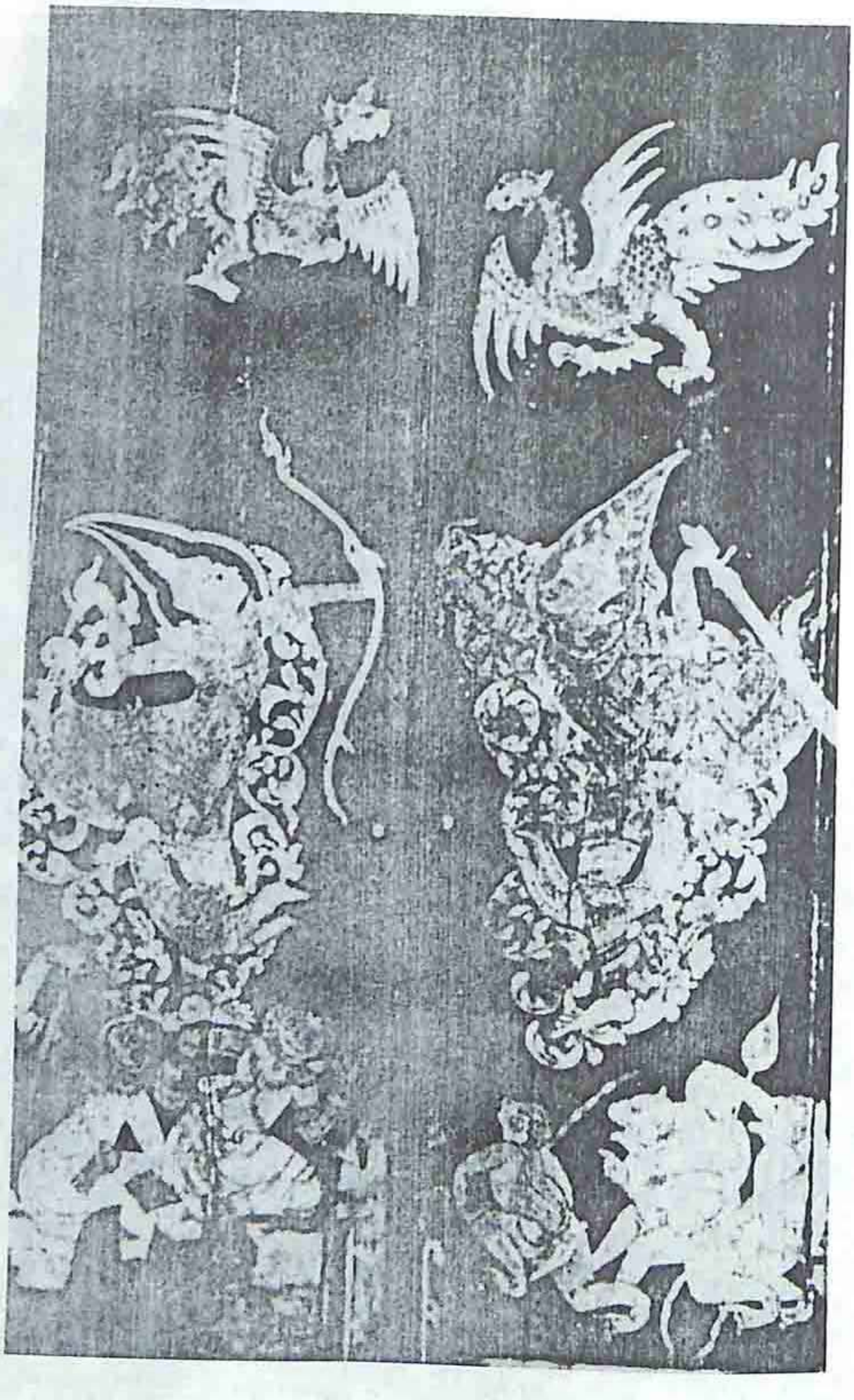

រូបថតទី ១០ : គំនូរលើឈើ នៅទ្វារវត្ត ចតុទិស ' ឧត្តុង្គ '

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

រូបថតទី ១០ : គំនូរនៅព្រះវិហារព្រះកែវមរកត ដែលខូចដោយជាតិសើម

រូបថតទី ១១ : ថែវត្រូវពិនិត្យផ្ទសផុល ពីក្រុមប៉ូឡូញ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

រូបថតទី ១២ :
បំណែកមួយនៃថែវ
ព្រះវិហារព្រះកែវមរកត

រូបថតទី ១៣ :
បំណែកមួយនៃថែវ
ព្រះវិហារព្រះកែវមរកត

រូបថតទី ១៤ :
បំណែកមួយនៃថែវ
ព្រះវិហារព្រះកែវមរកត

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

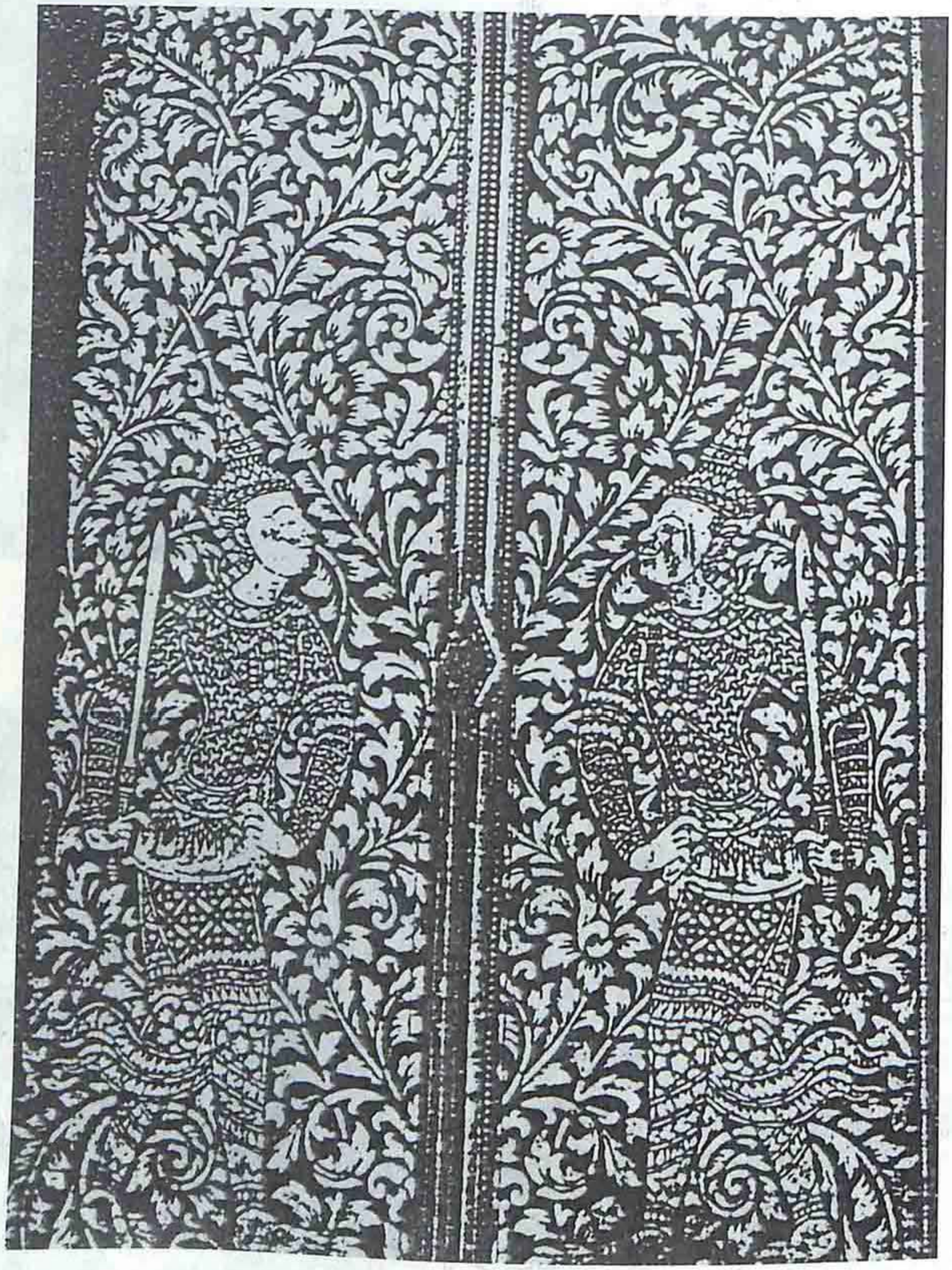

រូបថតទី ១៥ : បច្ចេកទេសប្រើវិចិត្រកម្ម ពក (Peinture au Pochoir)
លើទ្វារព្រះវិហារវត្ត ពោធិវាល ខេត្ត បាត់ដំបង

www.budinst.gov.kh

www.elibraryofcambodia.org

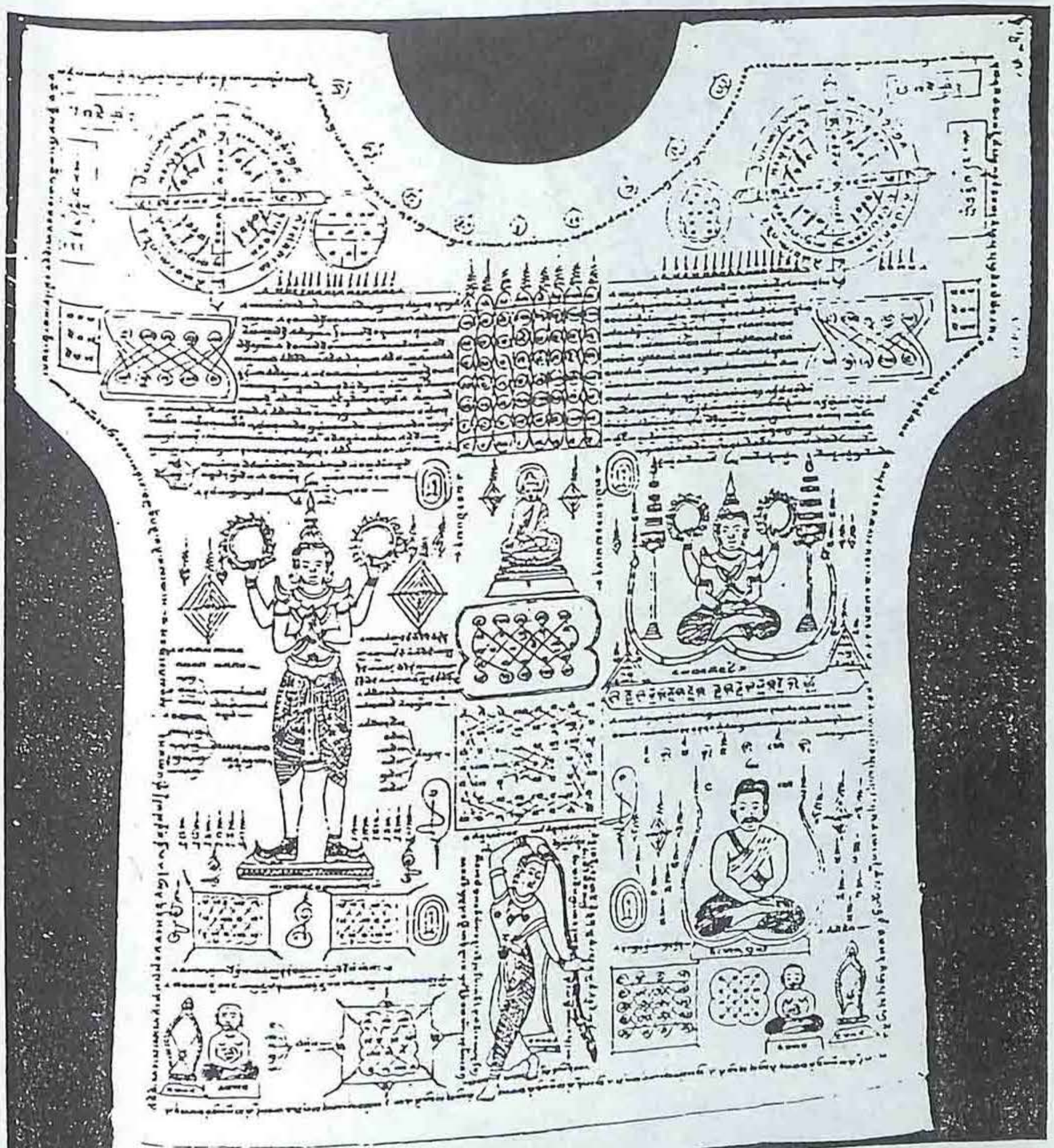

រូបថតទី ១៦ : យ័ន្តលើអាវ ពាក់ការពារគ្រោះថ្នាក់

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

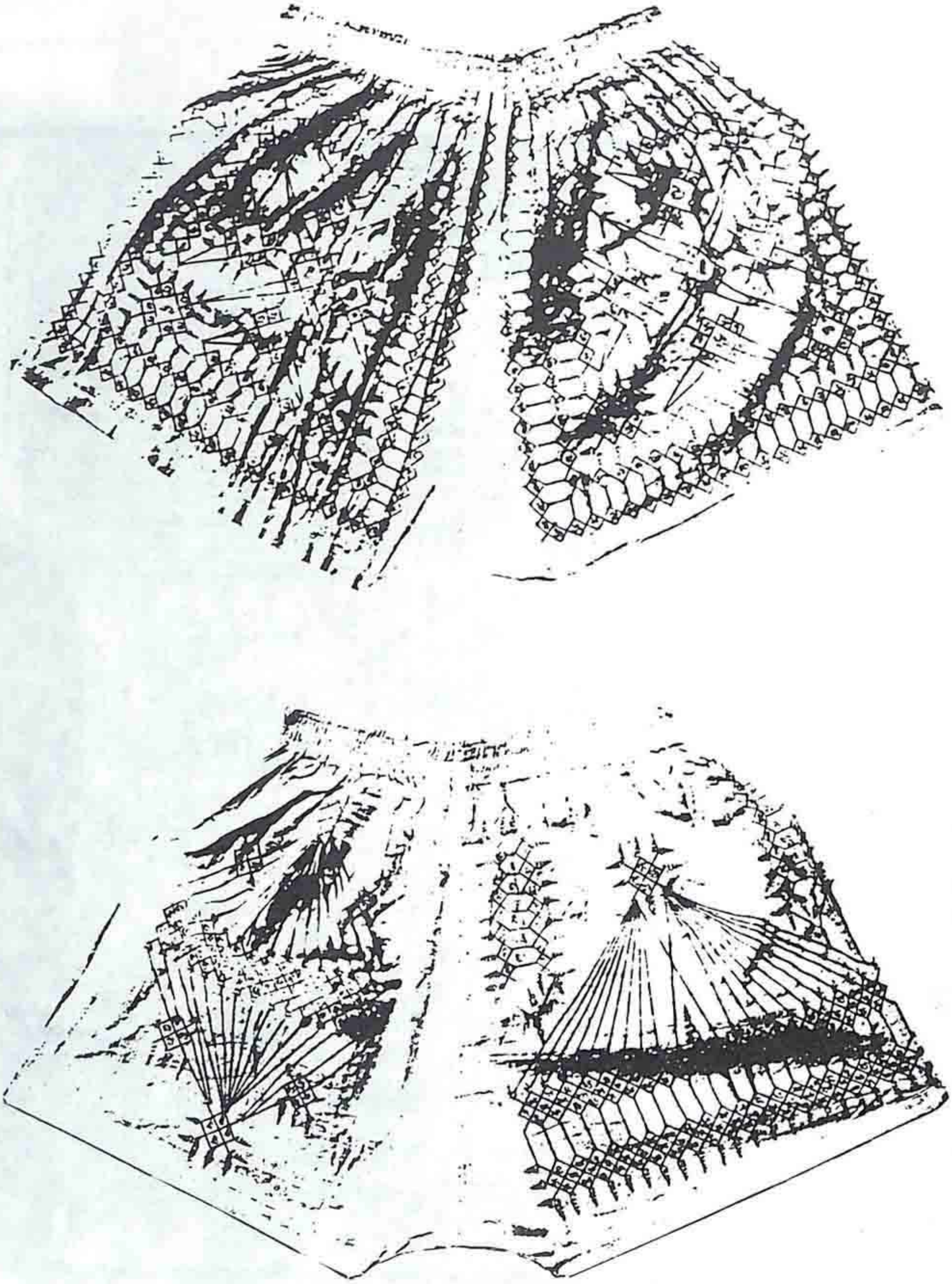

រូបថតទី ១៦ : ស្ទូន : យ័ន្តលើ ខោ ស្លៀក ការពារគ្រោះថ្នាក់

១- ព្រះបាទសម្តេច ព្រះនរោត្តម
Sa Majesté NORODOM Ier

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

២- ព្រះបាទសម្ដេច ព្រះស៊ីសុវត្ថិ

Sa Majesté SISOWATH

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

៣- ព្រះបាទសម្តេច ព្រះស៊ីសុវត្ថិ មុនីវង្ស
Sa Majesté SISOWATH MONIVONG

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

៤- ព្រះបាទសម្តេច ព្រះនរោត្តម សីហនុ

Sa Majesté NORODOM SIHANOUK

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

៥- ព្រះបាទសម្តេច ព្រះនរោត្តម សុរាមារិទ្ធ
Sa Majesté NORODOM SURAMARIT

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

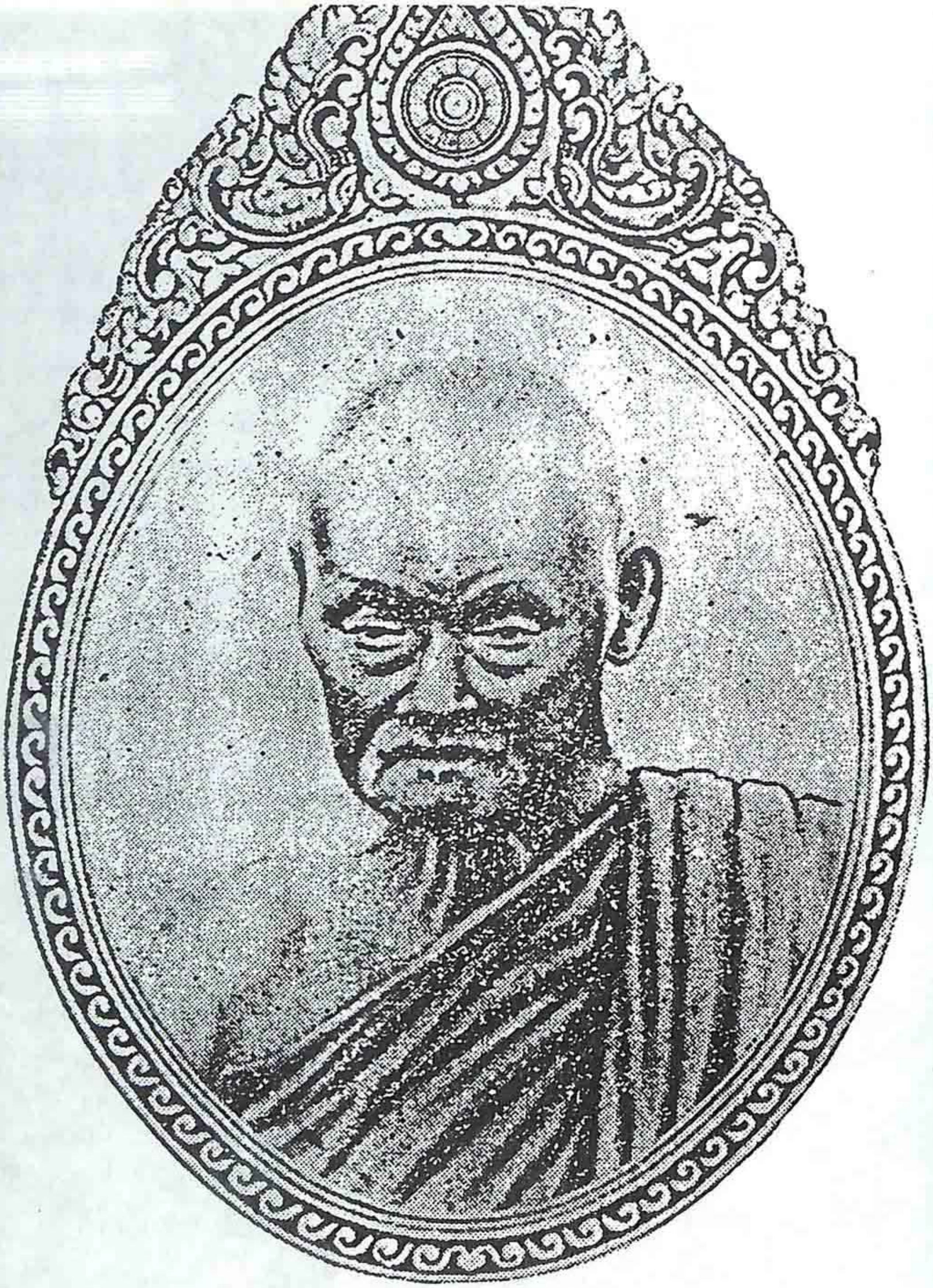

៦ ៖ សម្តេចព្រះមហាសង្ឃរាជ
និល ទៀង

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

សម្តេចព្រះមហាសង្ឃរាជព្រះនាម ទៀង

ទ្រង់ព្រះកំណើតនៅថ្ងៃសៅរ៍ ៧ កើត ខែអាសាឍ ឆ្នាំវកធស័ក ព.ស.២៣៦៦ "គ.ស.១៨២៣" សម្តេចព្រះមហាសង្ឃរាជ ព្រះសង្ឃនាយកព្រះនាម ទៀង ជាបុត្រច្បងនៃបិតានាម និល និងមាតានាម ឡិក ។

ក្នុងព្រះជន្មវស្សាបាន ៨ ឆ្នាំ កុមារ ទៀង នៅក្នុងការទំនុកបម្រុងរបស់មាម្នាក់ឈ្មោះ ពៅ ជាមហាតលិកព្រះបាទសម្តេចព្រះហរិរក្សរាមាឥស្សរាធិបតី កាលគង់នៅជាព្រះអង្គម្ចាស់នៅឡើយ ។

ព្រះជន្មវស្សាបាន ១១ ឆ្នាំ ក្នុងឆ្នាំមមី ព.ស.២៣៧៧ "គ.ស.១៨៣៤" កុមារ ទៀង បំពេញផ្នួសជាសាមណេរ ហើយបានរៀនព្រះបរិយត្តិធម៌ ក្នុងក្រុងបាងកកប្រទេសសៀម ពេះដឹងមុតមាំជាបដល់ព្រះចៅក្រុងសៀម ទទួលស្គាល់រាប់អានយ៉ាងជិតស្និទ្ធ ។

ឆ្នាំរោងឆស័ក ព.ស.២៣៨៧ "គ.ស.១៨៤៤" ព្រះជន្មវស្សាបាន ២១ ឆ្នាំ ព្រះបាទសម្តេចព្រះ ណាំងក្លាវ ព្រះចៅក្រុងសៀមទ្រង់ព្រះរាជានុញ្ញាតឲ្យសាមណេរ ទៀង ចូលបំពេញឧបសម្បទក្នុងនាគខានព្រះរាជទ្រព្យនៅវត្តព្រះស្រីរតនសាស្តារាម គឺវត្តព្រះកែវមរកតក្រុងបាងកក ។

ឆ្នាំរកាឯកស័ក ព.ស.២៣៩២ "គ.ស.១៨៤៩" ព្រះជន្មវស្សាបាន ២៥ ឆ្នាំ ព្រះអាចារ្យ ទៀង បានធ្វើជាគ្រូបង្រៀនសិស្សគណ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ជាច្រើននៅក្រុងបាងកក មាននាមល្បីល្បាញថាជាអ្នកប្រាជ្ញមួយរូបយ៉ាង ជំនាញ ៗ គ្រានោះបានចូលទៅថ្វាយព្រះពរលាសម្ដេចព្រះ ណរោត្តម ត្រឡប់មកប្រទេសកម្ពុជាវិញ ព្រះអង្គក៏ទ្រង់ព្រះរាជានុញ្ញាតតាមបំណង ៗ លុះមកដល់ហើយ បានចូលទៅថ្វាយព្រះពរសម្ដេចព្រះ ហរិរក្សរាមាឥស្សរាធិបតី ព្រះអង្គ ដួង ក្នុងព្រះបរមរាជវាំងឧដុង្គមានជ័យ ទ្រង់មានព្រះរាជហឫទ័យសោមនស្សណាស់ បានសូមនិមន្តឲ្យគង់នៅប្រទេសកម្ពុជា ដើម្បីជួយទំនុកបម្រុងព្រះពុទ្ធសាសនាឲ្យបានរុងរឿង ដោយមានព្រះរាជសុភអក្សរ ទៅសុំដល់សម្ដេចព្រះ ណរោត្តម ៗ ក៏ទ្រង់ព្រះរាជានុញ្ញាតតាម ៗ ព្រះអាចារ្យ ទៀង បានទទួលសមណសក្តិ ជាព្រះអរិយវង្សអំពីព្រះបាទសម្ដេចព្រះ ហរិរក្សរាមាឥស្សរាធិបតី ហើយគង់នៅវត្តប្រាង្គឧដុង្គមានជ័យ ៗ លុះចំណេរតមក បានឡើងជាព្រះធម្មឧត្តម ព្រះមហាវិមលធម្ម និងព្រះមហាព្រហ្មមុនី បានបង្ហាត់បង្រៀនព្រះរាជវង្សានុវង្ស នូវអស់នាម៉ឺនមុខមន្ត្រី និងបណ្ឌិតស្រ្តីឲ្យបានចេះដឹងក្តីថ្លៃក្នុងព្រះពុទ្ធសាសនាជាច្រើន ៗ

ឆ្នាំម្សាញ់នព្វស័ក ព. ស. ២៤០០ "គ. ស. ១៨៥៧" ព្រះបាទសម្ដេចព្រះ ហរិរក្សរាមាឥស្សរាធិបតី ទ្រង់លើកព្រះមហាព្រហ្មមុនី ទៀង ព្រះជន្មវស្សា ៣៥ ឲ្យគ្រងទីសម្ដេចព្រះមហាសង្ឃរាជា ក្រុងកម្ពុជា ។ លុះរំលងពីនោះមកបានមួយឆ្នាំ ដោយទ្រង់មានព្រះតម្រិះយល់ច្បាស់នូវចំណេះដំខ្ពង់ខ្ពស់របស់សម្ដេចព្រះមហាសង្ឃរាជ ទៀង ទើបព្រះអង្គទ្រង់

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

តាំងជាស្តេចសង្ឃពេញទី ហើយបានរៀបពិធីស្រោចទឹកខ្វស់ទឹកស័ង្ខនៅក្រុងឧដុង្គមានជ័យ មានគោរម្យងារជា "សម្តេចព្រះមហាសង្ឃរាជាគណាធិបតីសិរីបរមបពិត្រជាសង្ឃនាយកតិលកលោកាចរិយោត្តមបរមមេធសង្ឃ ជេដ្ឋាមហាសង្ឃរាជាធម្មិកវរោត្តមបរមបពិត្រជាមគ្គនាយកសម្រេចកិច្ចអស់ទ្រទ្រង់សង្ឃព្រះរាជាគណៈទាំង ៤ សម្រាប់ ។ ក្នុងឆ្នាំនោះព្រះបរិយត្តិបាលីព្រះត្រៃបិដក និង របៀបទេសនាជាដំបូងចំពោះព្រះសង្ឃក្នុងព្រះនគរតាមព្រះរាជានុញ្ញាតនៃព្រះបាទសម្តេចព្រះហរិរក្សរាមាឥស្សរាធិបតី ដែលទ្រង់មានព្រះរាជសទ្ធាលើសលុបក្នុងព្រះពុទ្ធសាសនា ។

ឆ្នាំម្សាញ់ត្រីស័ក ព. ស. ២៤២៣ "គ. ស. ១៨៨០" ដល់មកក្នុងរាជ្យព្រះបាទសម្តេច ព្រះនរោត្តម ព្រះចៅក្រុងកម្ពុជាធិបតី ដែលទ្រង់បានសោយរាជសម្បត្តិ ពីសម្តេចព្រះវរបិតាមកនោះ សម្តេចព្រះមហាសង្ឃរាជ ទៀង ទ្រង់ឲ្យរៀបដេញប្រយោគព្រះត្រៃបិដកនៅព្រះបរមរាជវាំងក្រុងភ្នំពេញជាលើកទី ២ ។

ឆ្នាំវកអដ្ឋស័ក ព. ស. ២៤៣៩ "គ. ស. ១៨៩៦" ដោយបានទទួលព្រះរាជឧង្ការព្រះបាទសម្តេចព្រះនរោត្តម សម្តេចព្រះមហាសង្ឃរាជទ្រង់ត្រួតត្រា ការកសាងព្រះឧបោសថវត្តនាគមព្រះកែវមរកតក្រុងភ្នំពេញដរាបដល់ហើយស្រេច ។ បន្ទាប់ពីនោះមកសម្តេចបានទទួលព្រះរាជឧង្ការត្រួតត្រា ការកសាងព្រះវិហារមួយក្នុងព្រះបរមរាជវាំងចាស់ក្រុងឧដុង្គ និងត្រួតត្រាការកសាងព្រះប្រាង្គមួយក្នុងវត្តប្រាង្គ ដើម្បីបញ្ចុះព្រះសារីរិក-

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ធាតុព្រះសម្ពុទ្ធដែលបានមកពីលង្កាទ្វីប តាំងពីក្នុងរាជ្យព្រះបាទសម្ដេចព្រះហរិរក្សរាមាព្រះអង្គ ដួង "ការកសាងព្រះប្រាង្គនេះដរាបមកដល់រាជ្យព្រះបាទសម្ដេចព្រះ ស៊ីសុវត្ថិ ទើបហើយស្រេច" ។

ក្នុងរាជ្យព្រះបាទសម្ដេចព្រះ ស៊ីសុវត្ថិ នេះ សម្ដេចព្រះមហាសង្ឃរាជ បានចាប់ផ្ដើមរៀបចំពិធីដេញប្រយោគ ព្រះបរិយត្តិធម៌ម្ដងទៀត ជាលើកទី ៣ នៅវត្តព្រះកែវមរកត ក្រុងភ្នំពេញ ព្រោះការនេះអាក់ខានធ្វើមកជាយូរឆ្នាំហើយ ដោយខ្វះបច្ច័យជាគ្រឿងឧបត្ថម្ភ ។

សម្ដេចព្រះមហាសង្ឃរាជ ទៀង ទ្រង់ចេះព្រះត្រៃបិដក អក្សរសំស្ក្រឹត និងអក្សរថ្មបុរាណយ៉ាងជ្រៅជ្រះ ហើយទ្រង់បានរៀបរៀងសាស្ត្រាផ្សេងៗជាច្រើន មានព្រះបឋមសម្ពោធិ បាតិមោក្ខប្រែនិងសាស្ត្រាត្រៃភូមិជាដើម ។

សម្ដេចទ្រង់សោយព្រះទិវង្គតនៅថ្ងៃព្រហស្បតិ៍ ២ កើត ខែអស្សុជ ឆ្នាំឆ្លូវបញ្ចស័ក ព. ស. ២៤៥៦ "២-១០-១៣" វេលាម៉ោង ១២ និង ៤០ នាទី អធ្រាត្រ ក្នុងព្រះជន្មវស្សាគំរប់ ៩០ ដោយព្រះរោគជរាពាធនៅដំណាក់វត្តឧណ្ណាលោម ក្រុងភ្នំពេញ ។

១- នេះនគរស្រីអយុធ្យា កាលកុមារទាំងបួនអង្គឡើងមកគាល់ព្រះបាទទសរថ សុំចេញទៅរៀនសិល្បិ៍ពីមហាឥសី

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

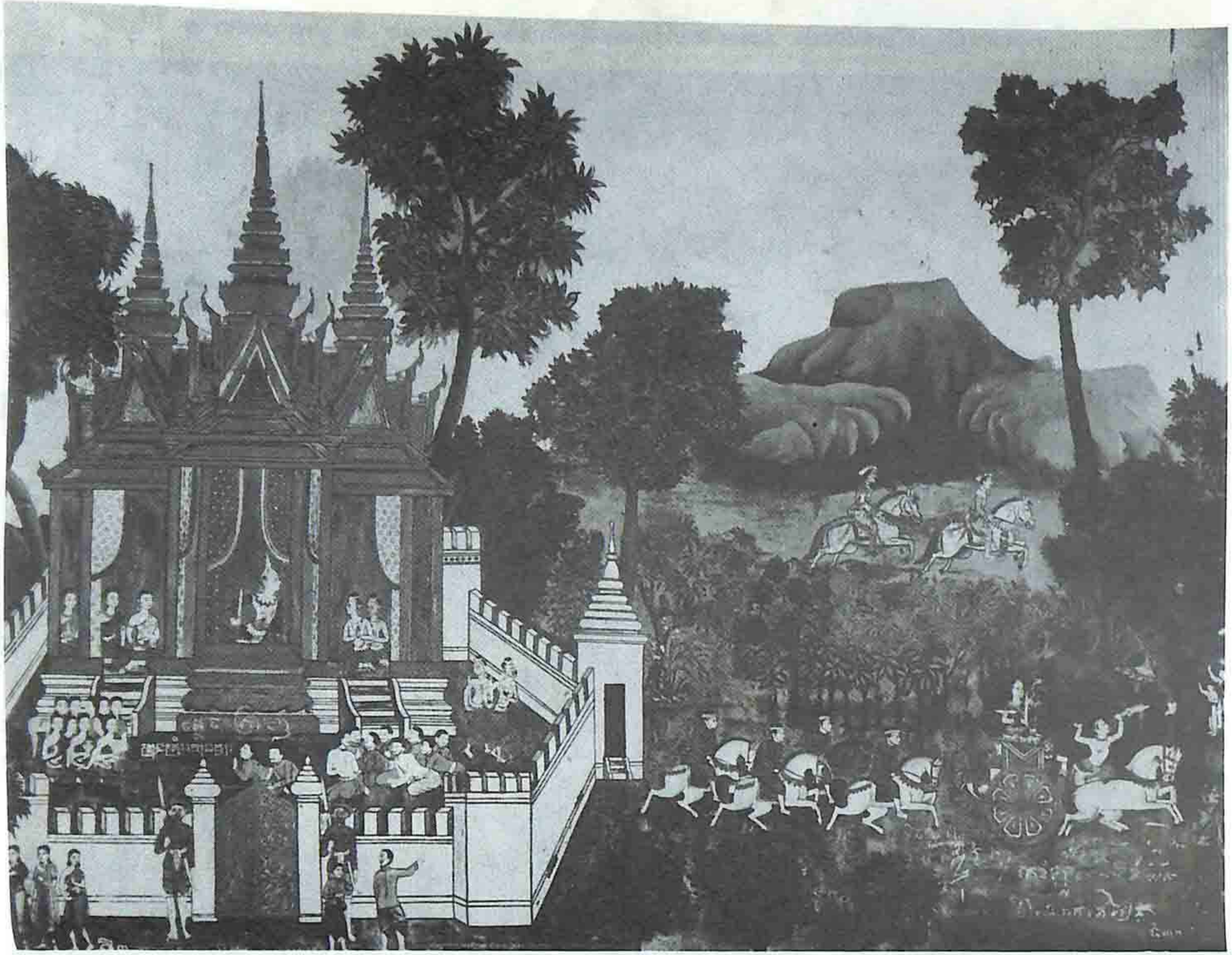

២- ទេះគាលព្រះឆាឧនសម្រេចបញ្ញាឱ្យព្រះតំរុត សុគ្រួត ទៅរោងបាំឡើង ឯនគរហ៍តែគត ដាំខេតព្រះអែងមុត

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

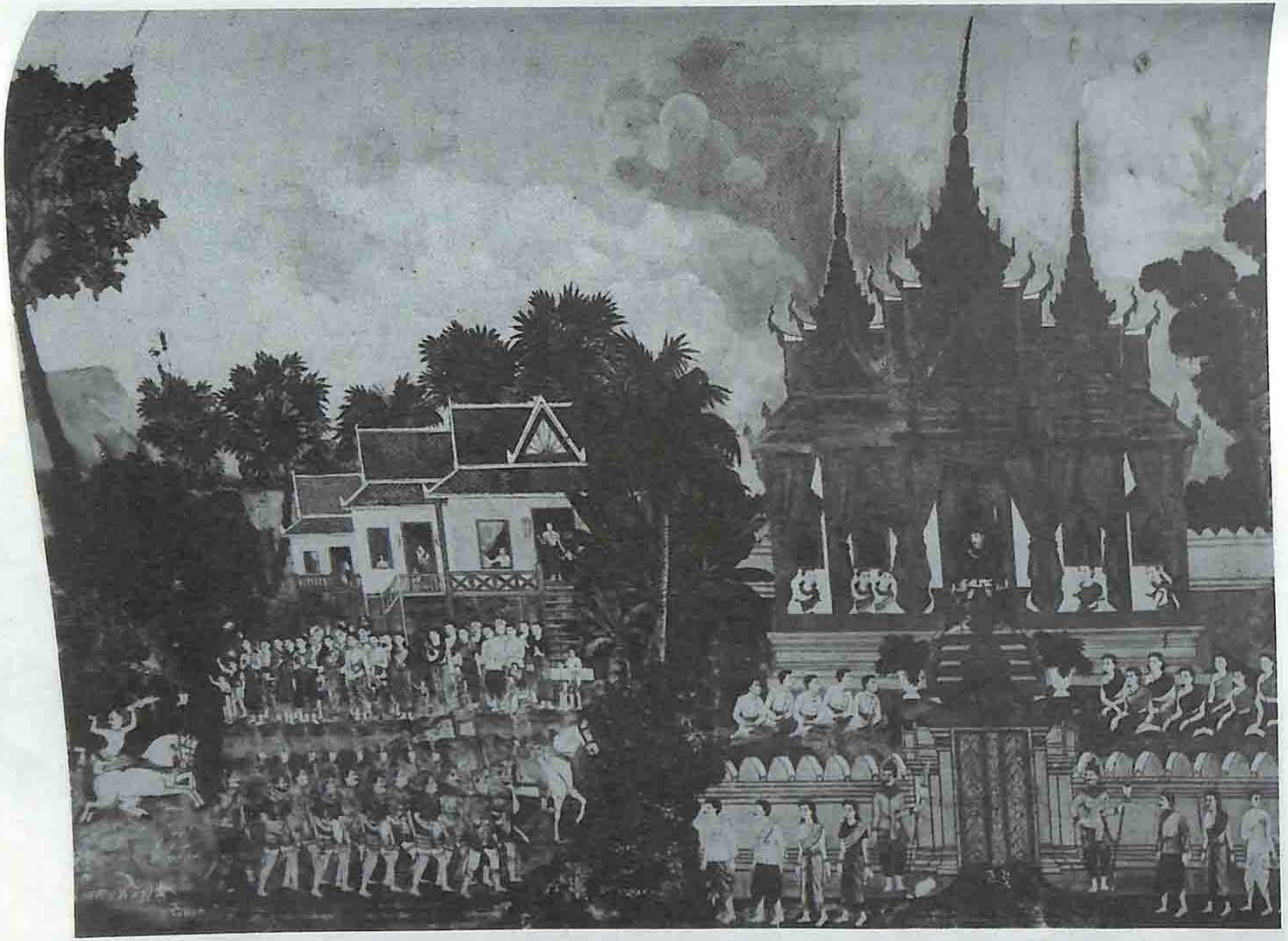

៣- នេះកាលក្សត្រនាំពលនគរជេតុត្តរ មកទទួលព្រះរាជកុមារចេញព្រះនគរ ថ្វាយបង្គំព្រះអយ្យកា

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

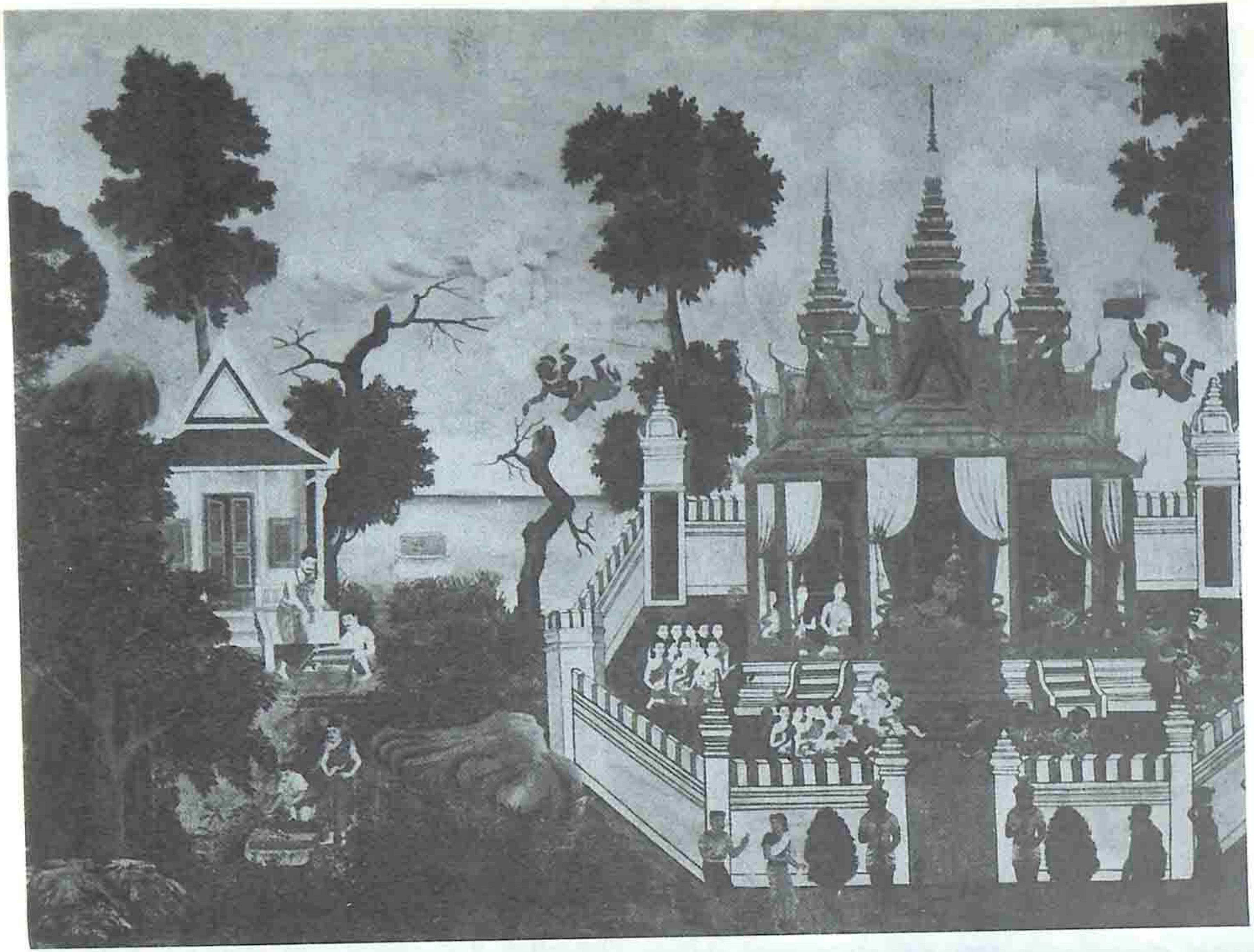

៥- នេះកាលទសកណ្ឋហៅពិភេក គន់គូរថាត្រូវយកនាងសីតាទៅទម្លាក់ចោល

គូរ ដោយ ឧត្តមាចារ្យ-ព្រះខ័នគ ពជតាមស រឹសេបុត្រី មកពីសាគរមេគមិញ្ជ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

៥- កាលកាកស្ទូវក្លែងខ្លួនជាក្អែកតាមបញ្ជាពីក្រុងឧសត់ក្រ មកធំលាយសាលា ដេញចឹកឥសីរត់ខ្ចាត់ខ្ចាយ មិនឲ្យចំរើនស្វាធ្យាយន៍

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

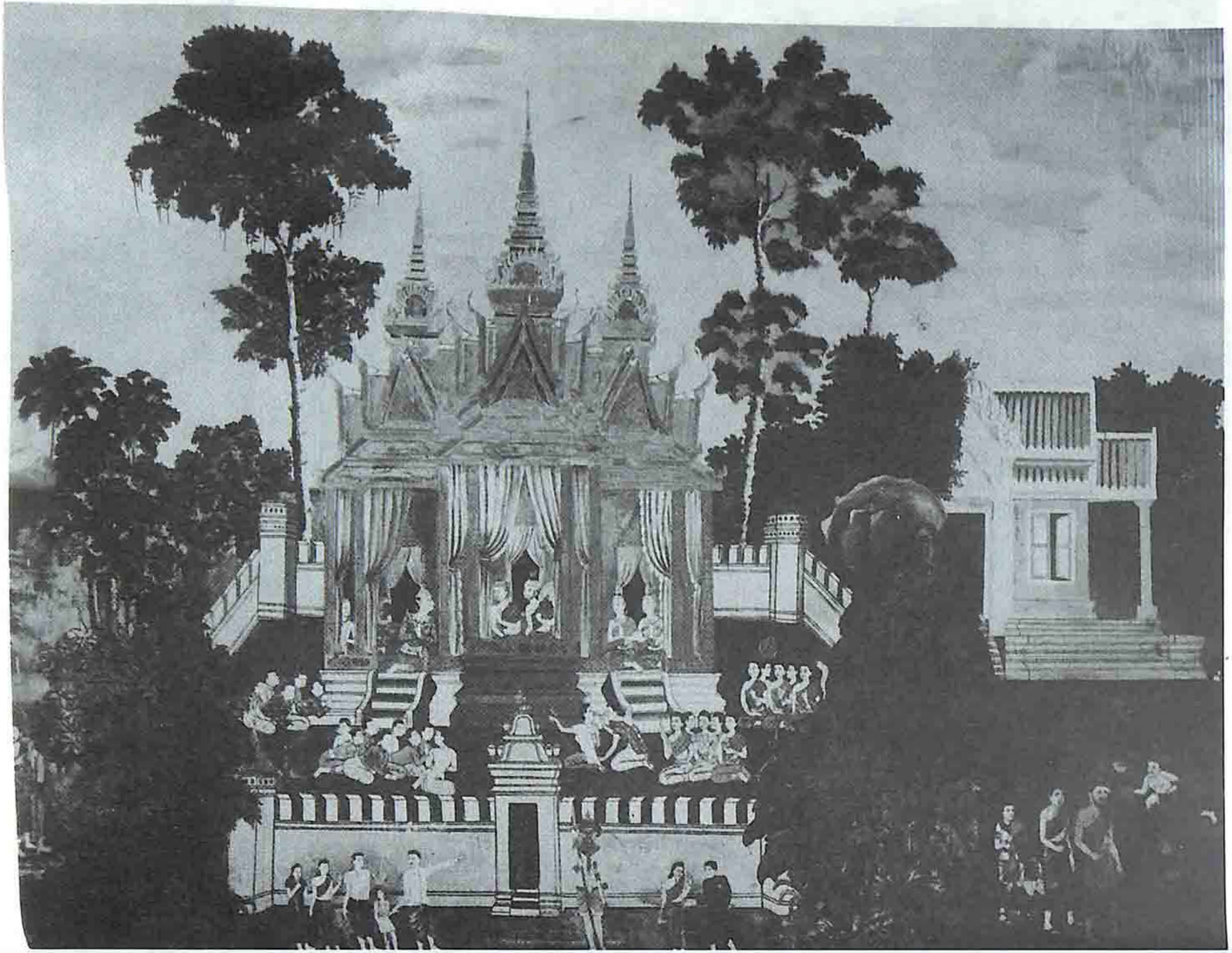

៦- នេះកាលព្រះវិសិទ្ធិព្រះវិស្វាមិត្រ មកគាល់ព្រះបាទទសរថ សុំព្រះរាមព្រះលក្សណ៍ជួយ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

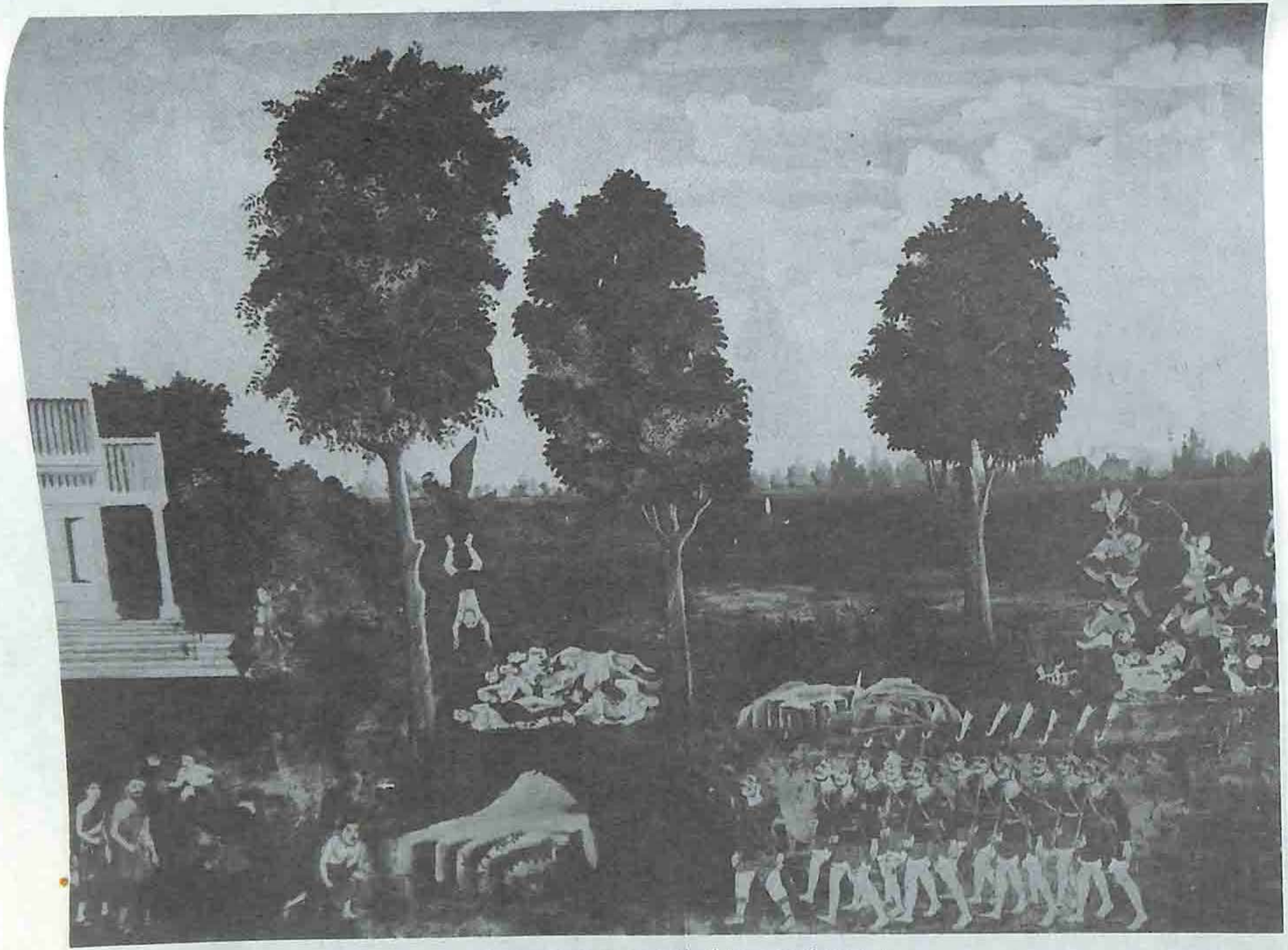

៧- កាលព្រះរាមព្រះលក្សណ៍ ផ្លែងសរសម្លាប់កាកនាសូរ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

៤- កាលព្រះជនកតាបសយកគោឧសភរាជមកភ្ជួររកនាងសីតា

www.budinst.gov.kh

www.elibraryofcambodia.org

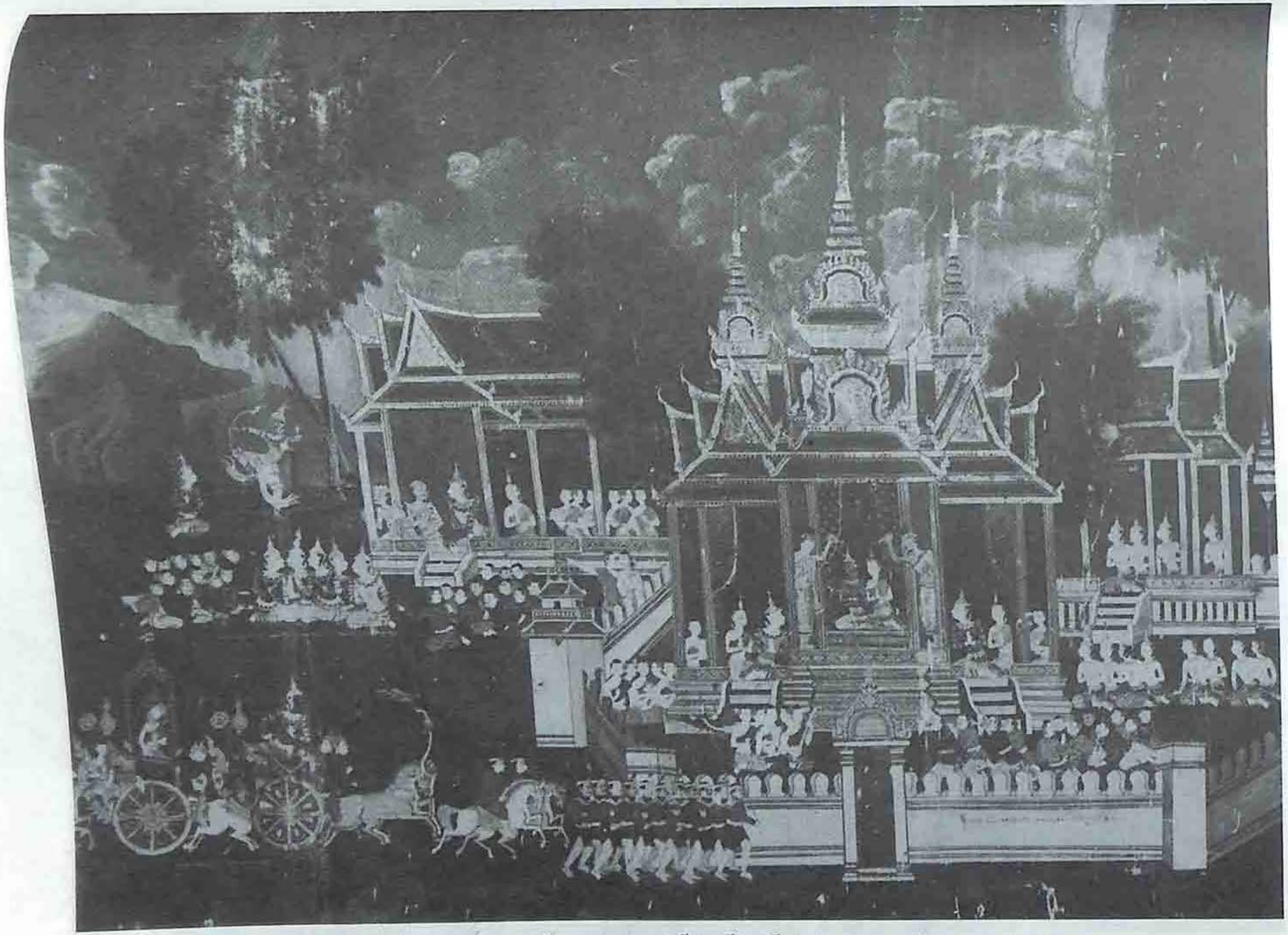

៩- កាលស្តេចមកពីនគរផ្សេងៗមកលើកធ្នូចង់បាននាងសីតាហើយលើកពុំរួច ព្រះរាមលើកធ្នូសរួចរៀបអភិសេក

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

១០- ទេះសេះរបស់អសុរឡើងទឹងព្រះរាមកណ្ដាលទ័ព

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

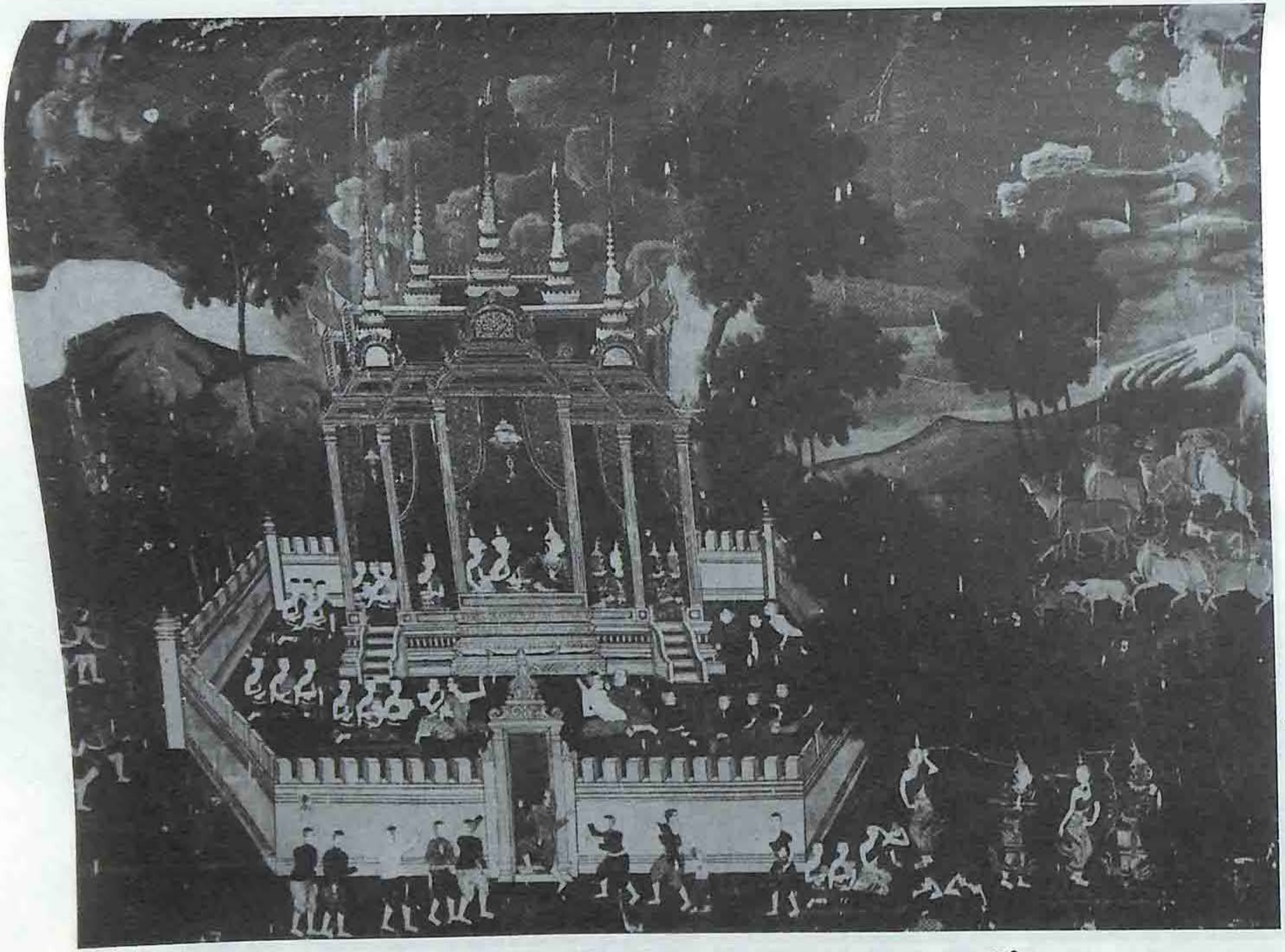

១១- កាលនាងកែកេសីសុំរាជសម្បត្តិឱ្យព្រះភិរុត សុត្រុត ព្រះរាមលាព្រះបាទទសរថទៅចាំសីល

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

១២- តាពុទ្ធិតិចកាលីបញ្ជាំងតា កាលីសម្លាប់ឧត្តី សុត្រីកាយមកកាលី បណ្ណាសបញ្ចាក់ឥឡូវនៅរស់ចិនបុរី

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

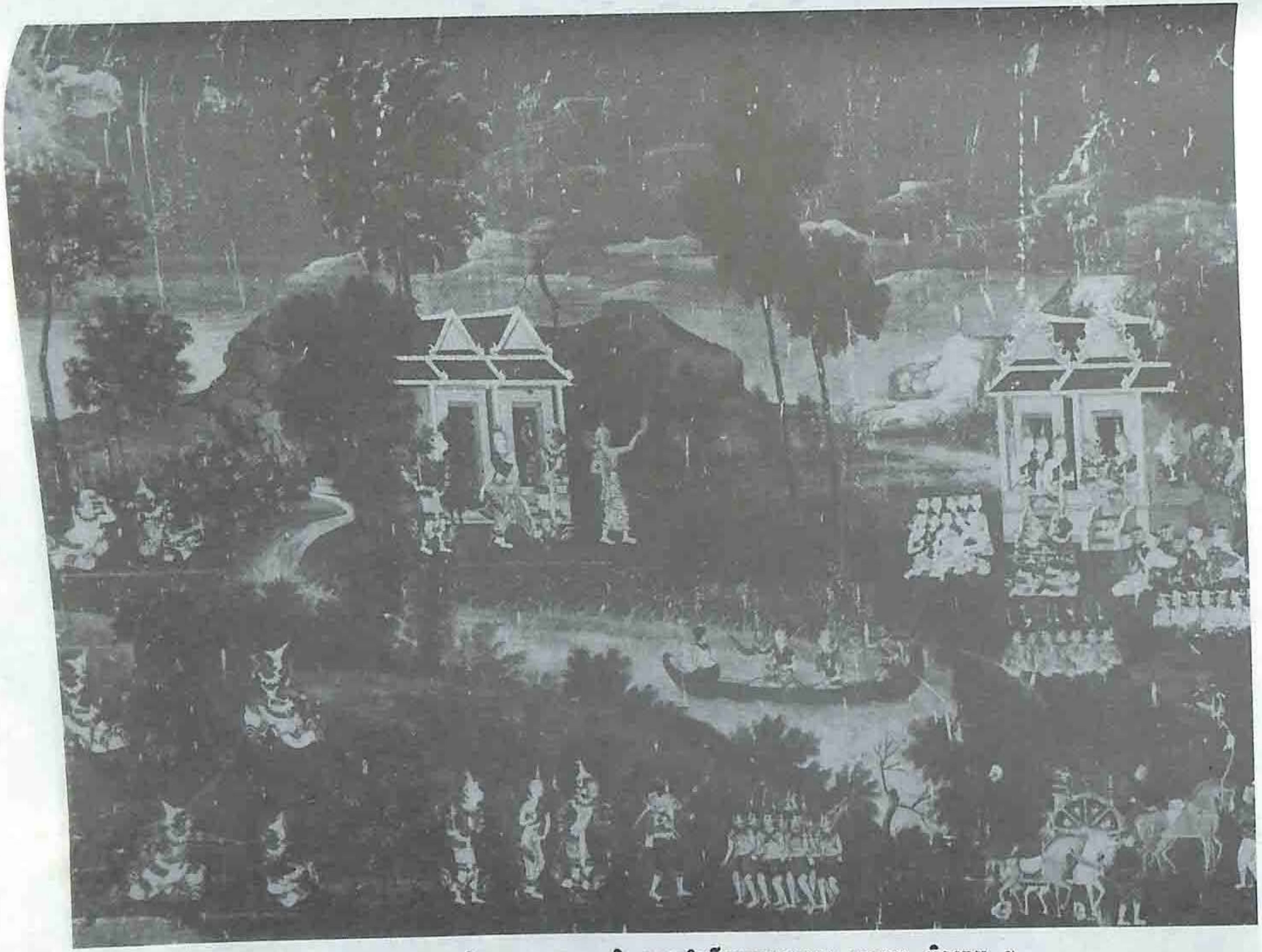

១៣- នេះកាលព្រះភិរុត ព្រះសុត្រុត និងមាតាទាំងបីមកតាមព្រះរាម ព្រះរាម មិនព្រម ឲ
ព្រះរាមបាញ់តិរ៉ិបស្លាប់មកដល់អាស្រម ដែល ព្រះឥន្ទ្រ សាងថ្វាយ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

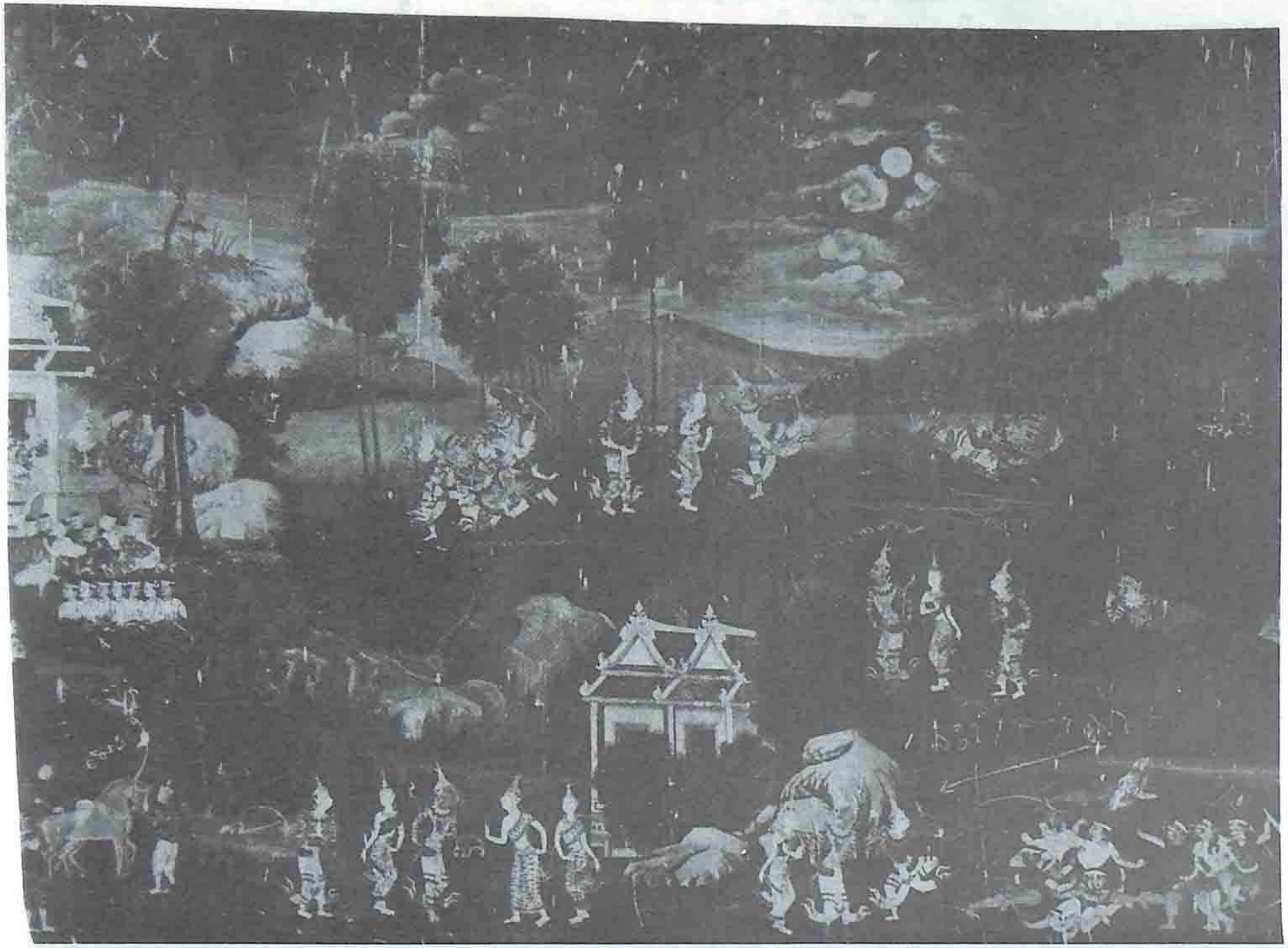

១៩- ព្រះឥន្ទ្រទ្រង់យកព្រះខ័នក្នុងអាកាសមកថ្វាយព្រះរាម

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

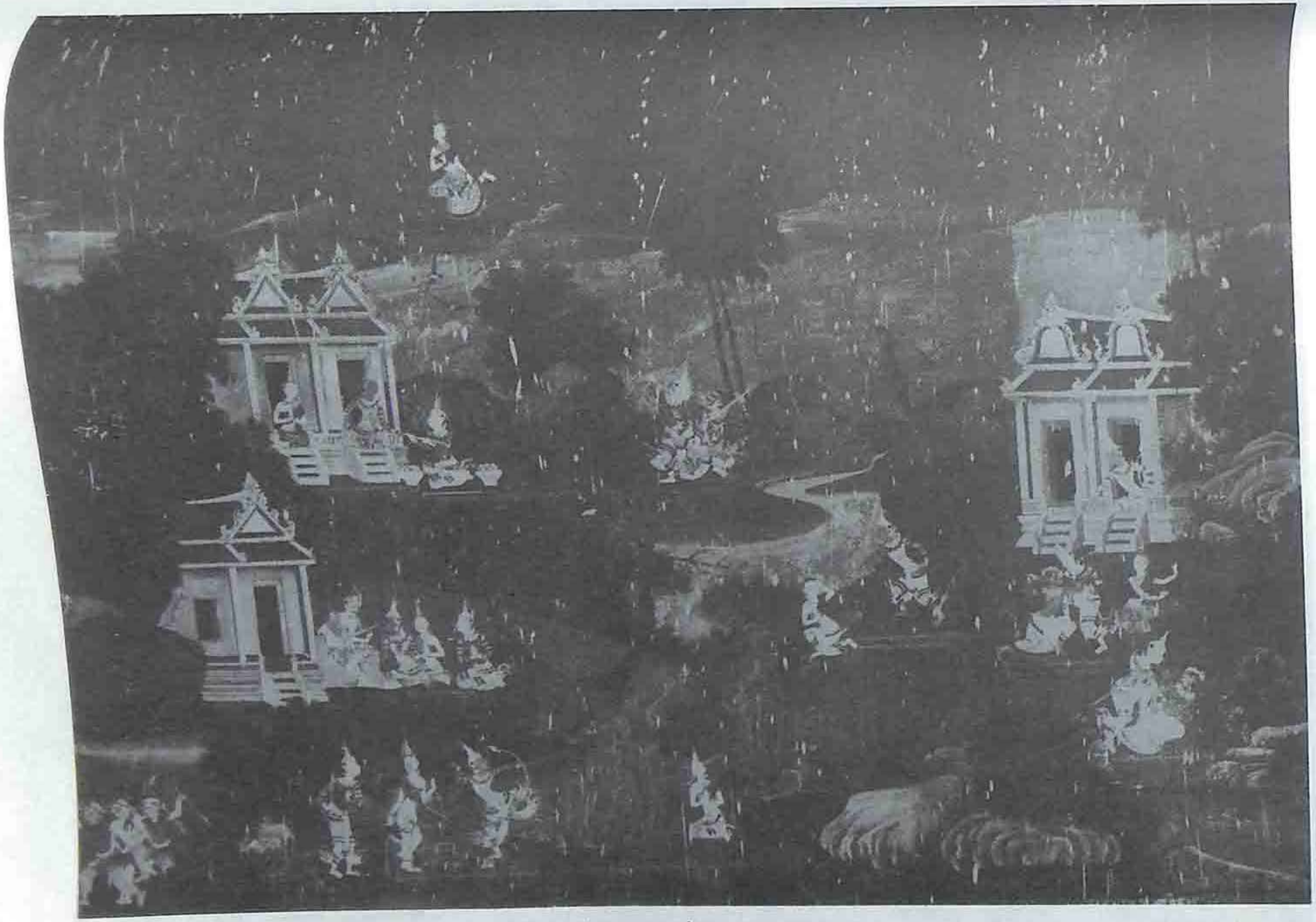

១៥- ព្រះរាមកាត់ប្រមុះនាងស្ទូរមេគខា

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

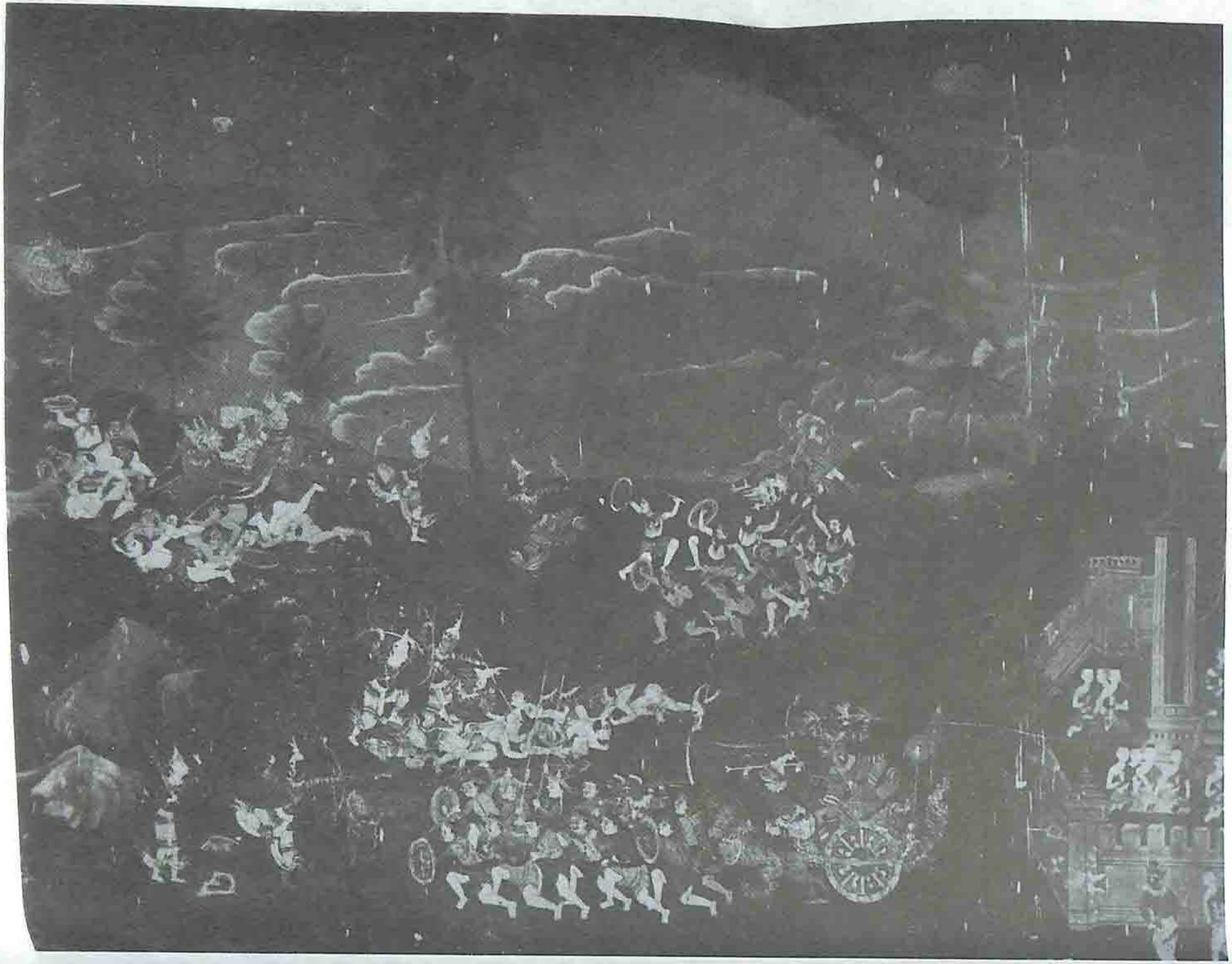

១៦- កាលព្រះលក្ស្មណ៍បាញ់កញ្ញាទូសន ព្រះរាមបាញ់ត្រីសិរស្លាប់ ព្រះរាមព្រះលក្ស្មណ៍ច្បាំងនឹងក្រុងខរ

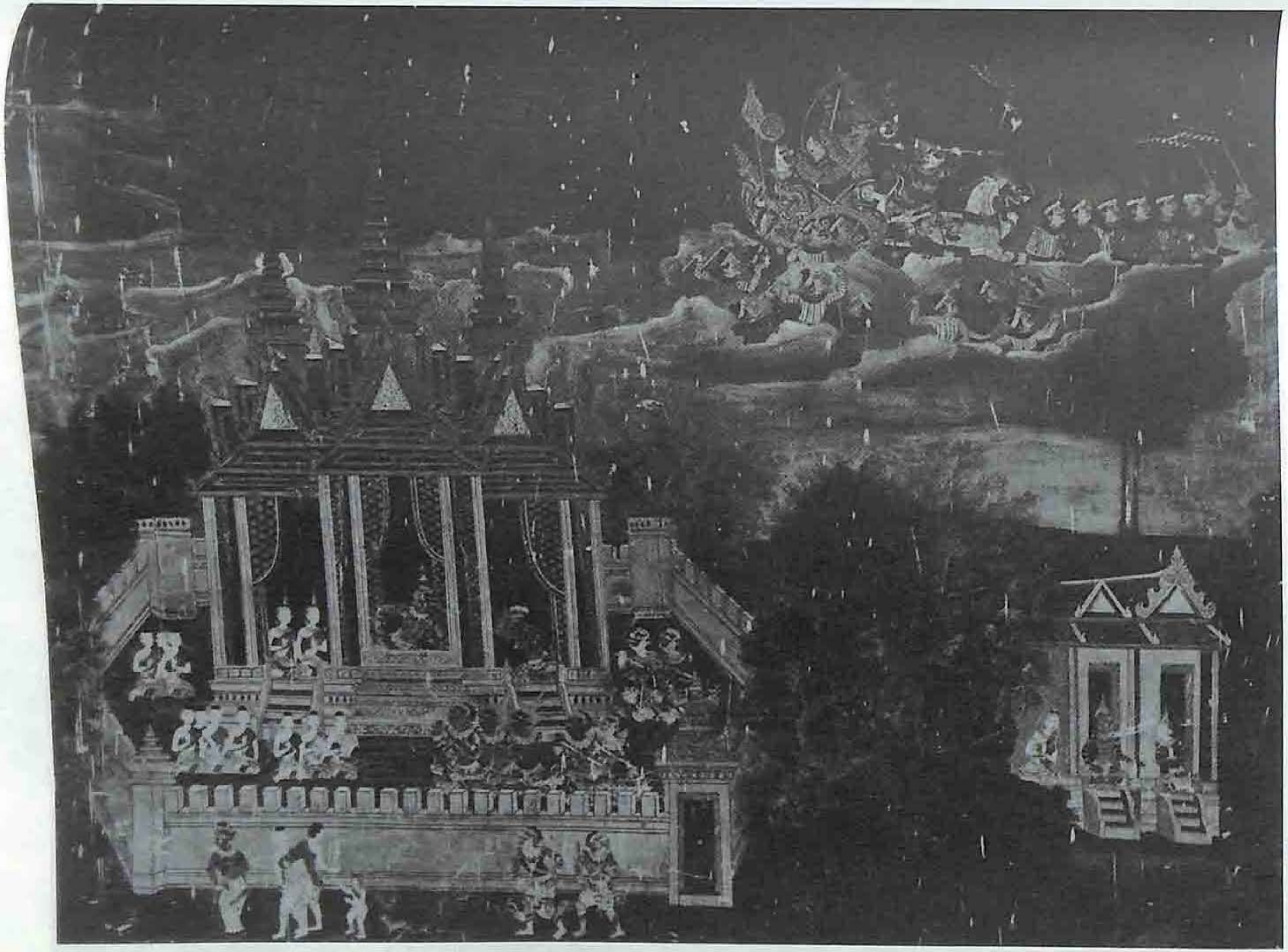

១៧- កាលក្រុងរាពណ៍ចេញទៅលេងព្រៃ គិតមកលួចនាងសីតា រាពណ៍ប្រើមារីកឲ្យក្លាយធ្វើទ្រើសមាសបញ្ឆោតព្រះរាម

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

១៨. [illegible]

www.budinst.gov.kh

www.elibraryofcambodia.org

១៥- កាលព្រះរាមព្រះលក្ស្មណ៍បូជាសពនាងជតាយុសៈ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

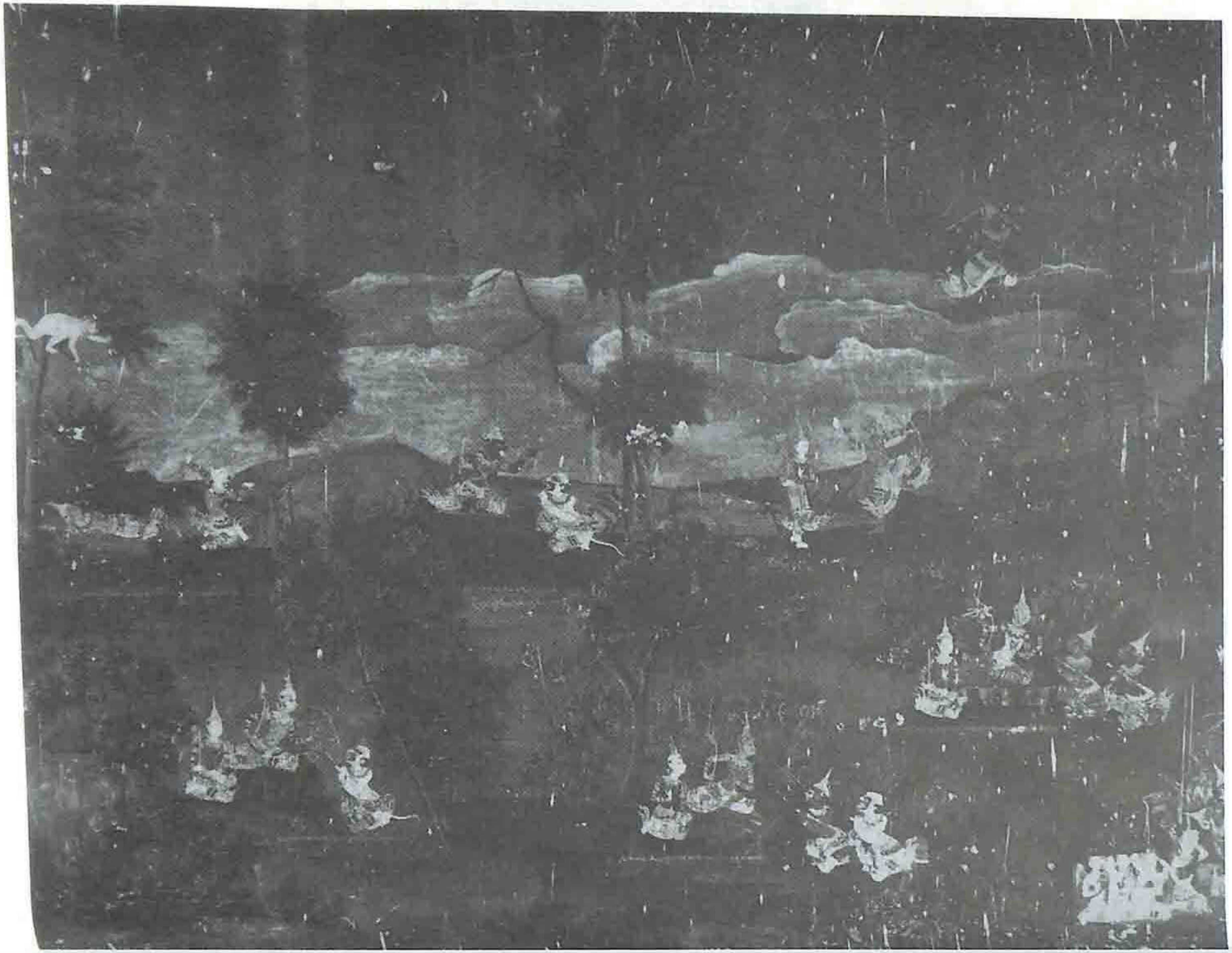

២០- កាលព្រះរាមជុំព្រាយដើរភ្លើង ហនុមានចុតម្ជុលភ្លើង ចង្វាក់សើព្រះលក្ស្មណ៍បាញ់ពុំត្រូវ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

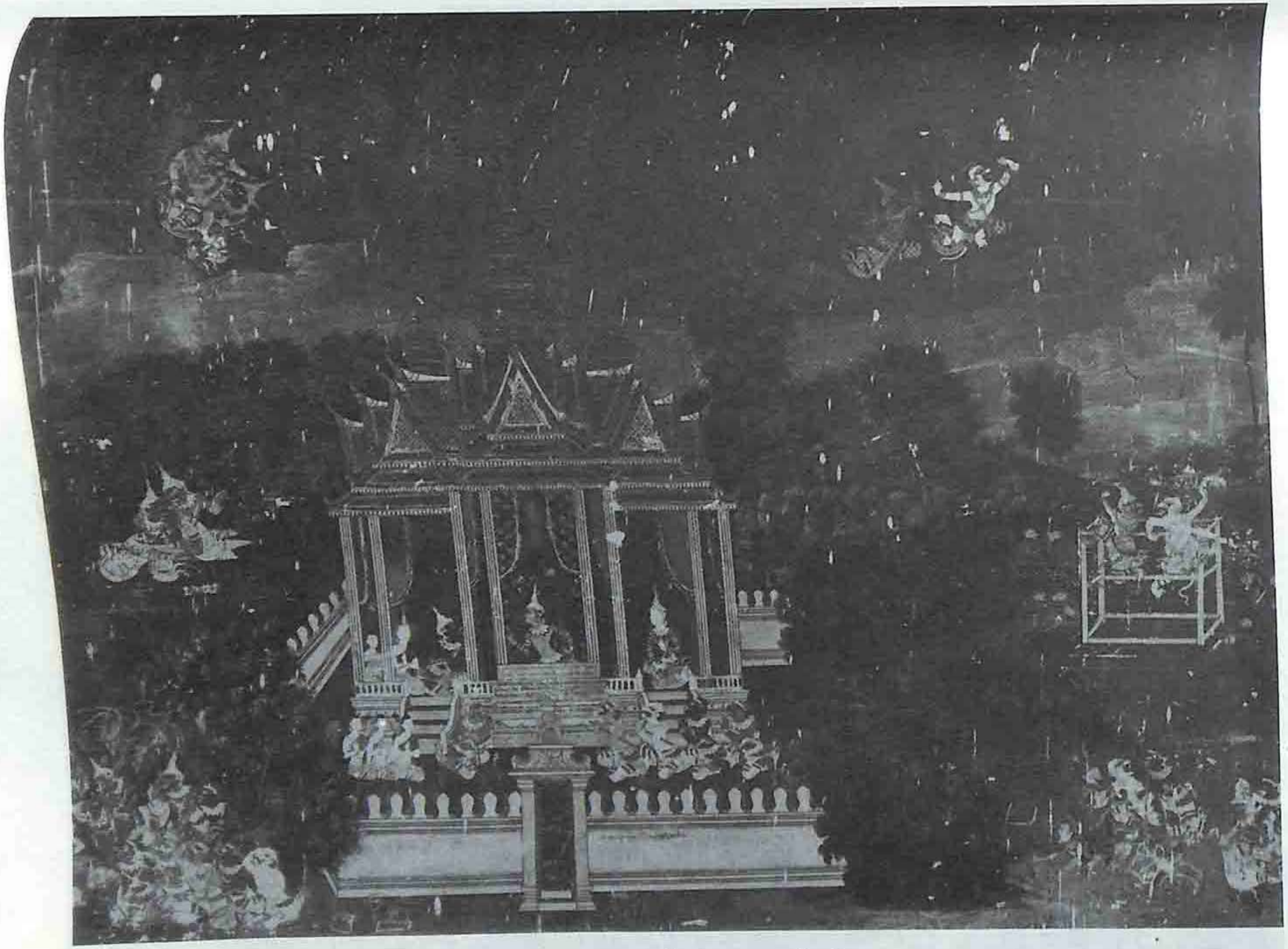

២១- កាលពាលីកៀក ក សុគ្រីពឃំ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

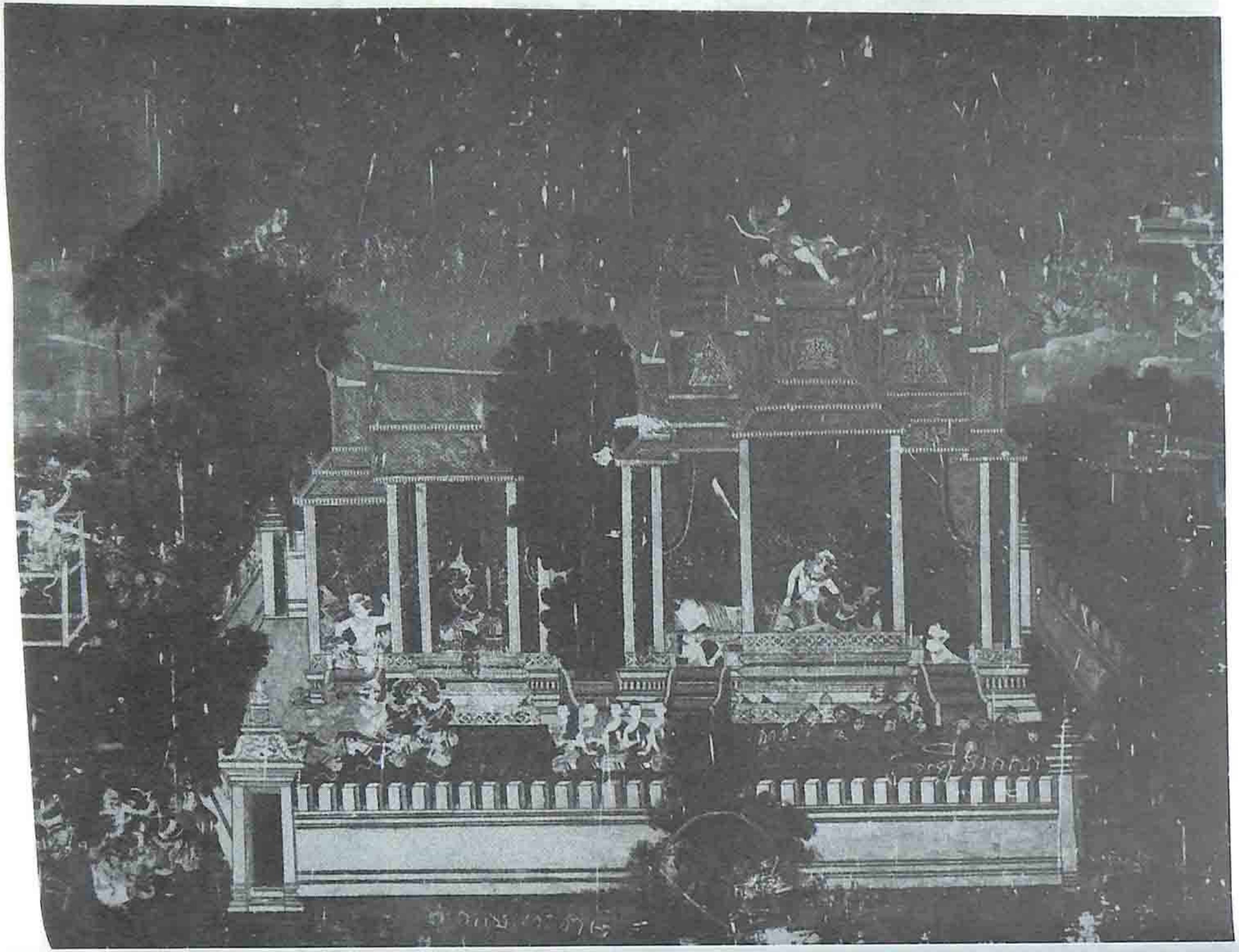

២២- កាលមេឃុរាន និង អង្គុលិមាលចាប់ហោរាស្ដាយមាតាបិតា

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

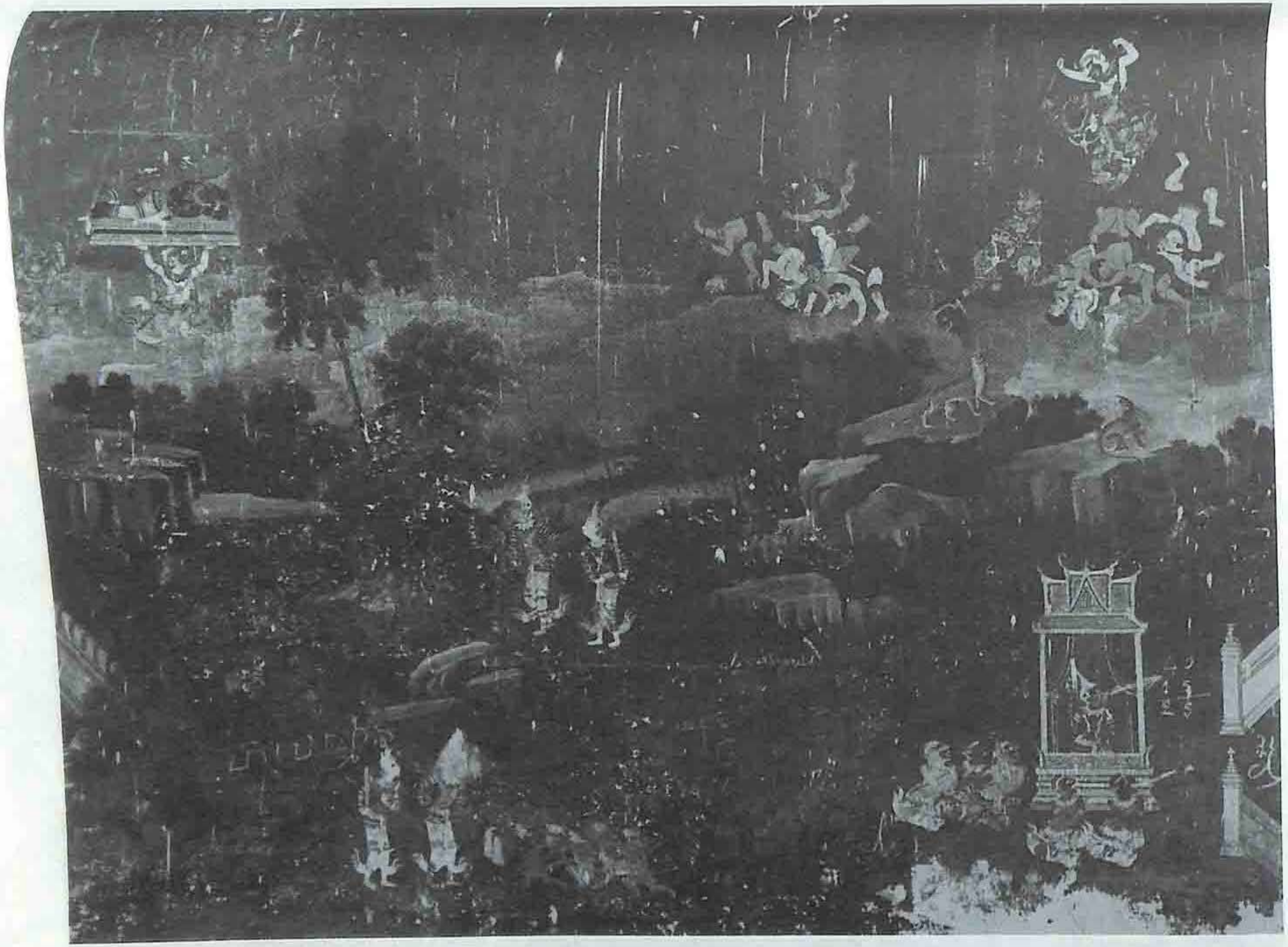

២៣- កាលហនុមានលួចយកមហាជ័ឆ្កទៅថ្វាយព្រះរាម

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

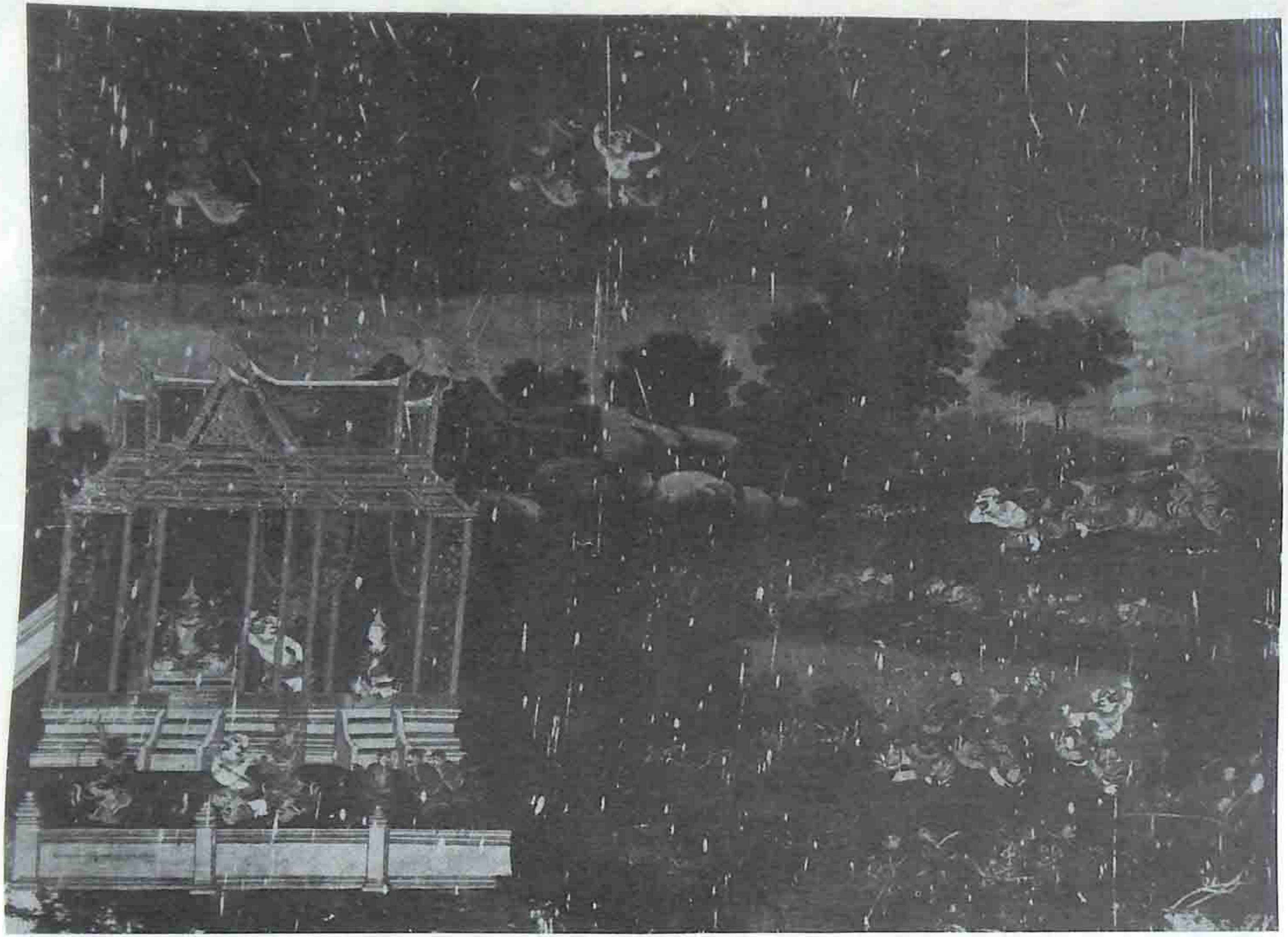

២៤- កាលហនុមាន អង្គទ និង ជម្ពូពាន នាំពលដល់កណ្ដាលថ្លុក ឈប់ សំរាកពេលយប់ អាសោធាគន្ធាន ជាទេវតាមួយ ដែលព្រះឥសូរ ដាក់ទោសឲ្យទៅជាយក្សនៅកណ្ដាលថ្លុក អសោធាគន្ធានលបចាប់អង្គទ អង្គទដឹងថាពិជ័យពិលីនេះកំទេចខ្លួនអាសោធាគន្ធាន ឲ្យទៅកើតស្ថានសុគតិវិញ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

២៥- កាលហនុមានទៅជួប នាងប៊ុតមាលី ស្រីទេពរាជ ដែលព្រះឥសូរ ឱ្យមកនៅលើកោះមួយ
កណ្ដាលសមុទ្រ ហនុមានបានរួមរក្សនឹងនាង នាងប្រាប់ផ្លូវទៅនគរលង្កា

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

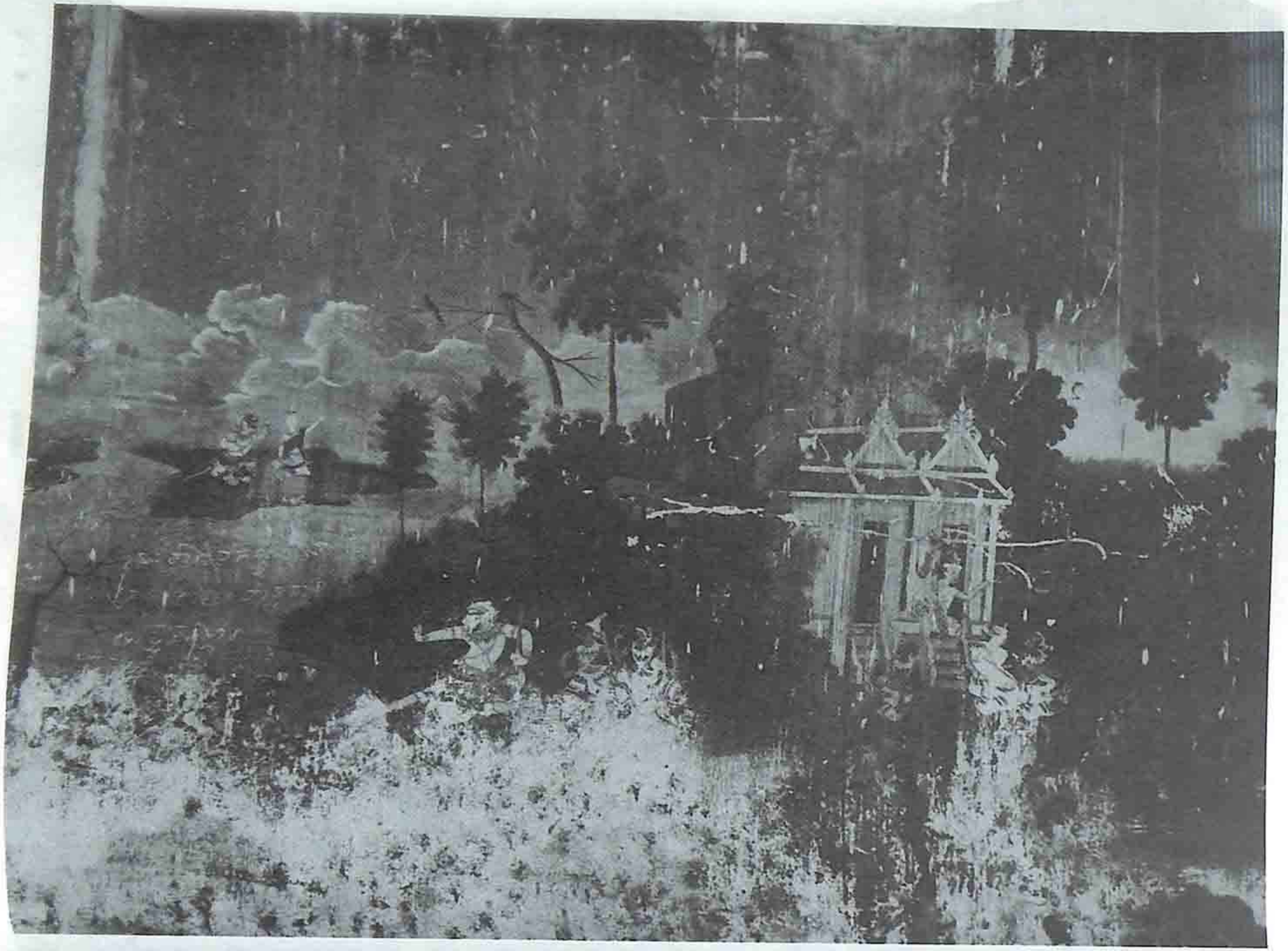

២៦-ហនុមាន ជម្ពូពាន អង្គត ថ្វាយបង្គំឥសី សួររកផ្លូវទៅលង្កា

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

២៧- កាលហនុមាន អង្គទ ជម្ពូពាន នាំពលទៅជួបនឹងសត្វមួយឈ្មោះ សម្បាទី "ជាសត្វស្លាបគ្មានរោម" សត្វនោះសួរសេនាទាំង ៣ថា ជាសេនាព្រះរាម ទើបឱ្យសេនាទាំង ៣ ហោរ ៣ដង ខ្លួនចាក់ដុះរោម ស្លាបហើរបាន ហើយនាំបន្ទោះខ្ពស់ឡើងបង្ហាញផ្លូវទៅលង្កា

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

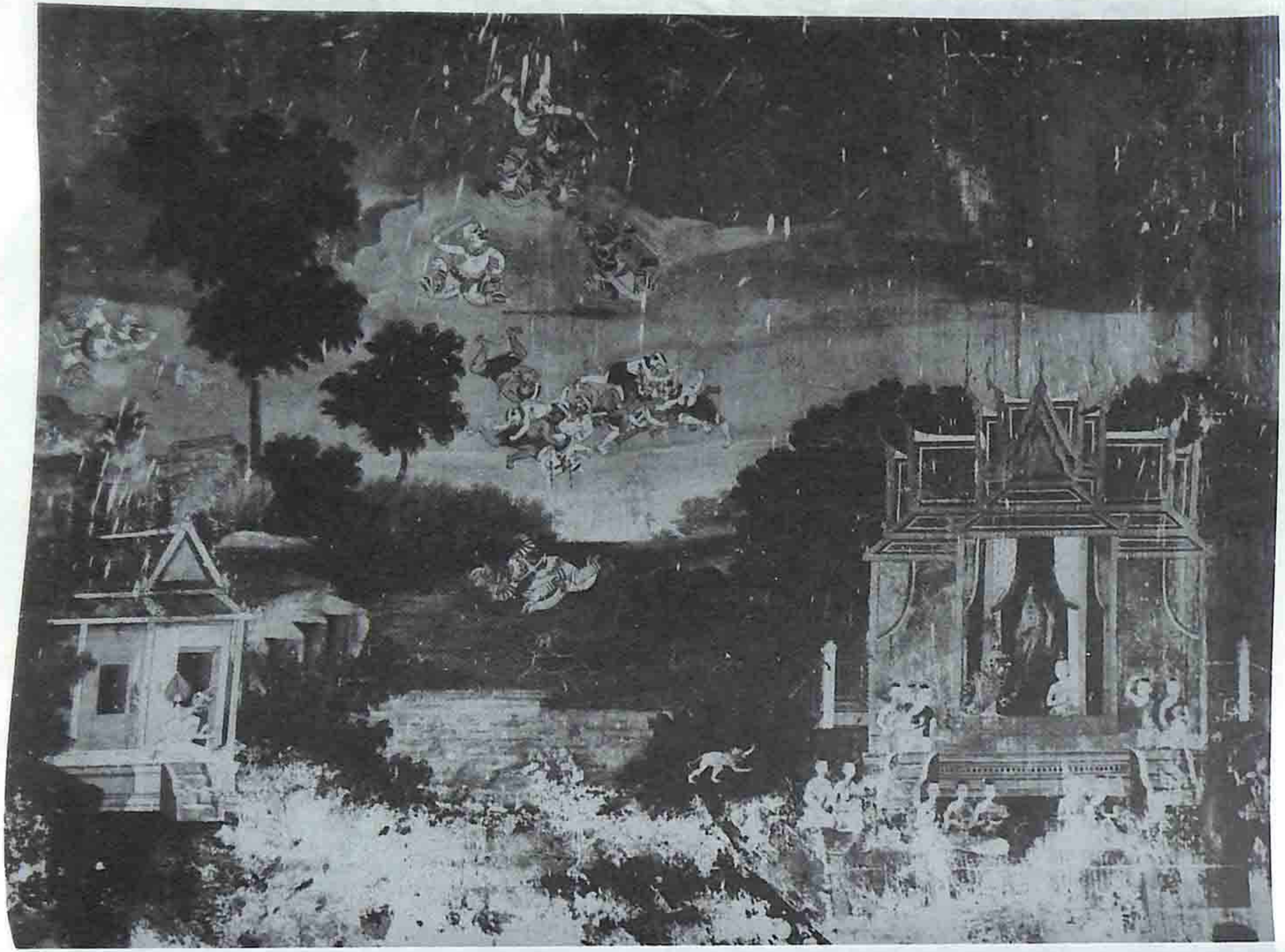

២៨- ហនុមានច្បាំងសម្លាប់សេ័ព្វមឹង ហនុមានក្លែងខ្លួនជាស្វាសទៅថ្វាយបង្គំ
ដើម្បីសុំជួបទៅនាងសីតា ព្រមទាំងនាំ សុំពាក្យមាសនាងសីតា សីតាមិនព្រម

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

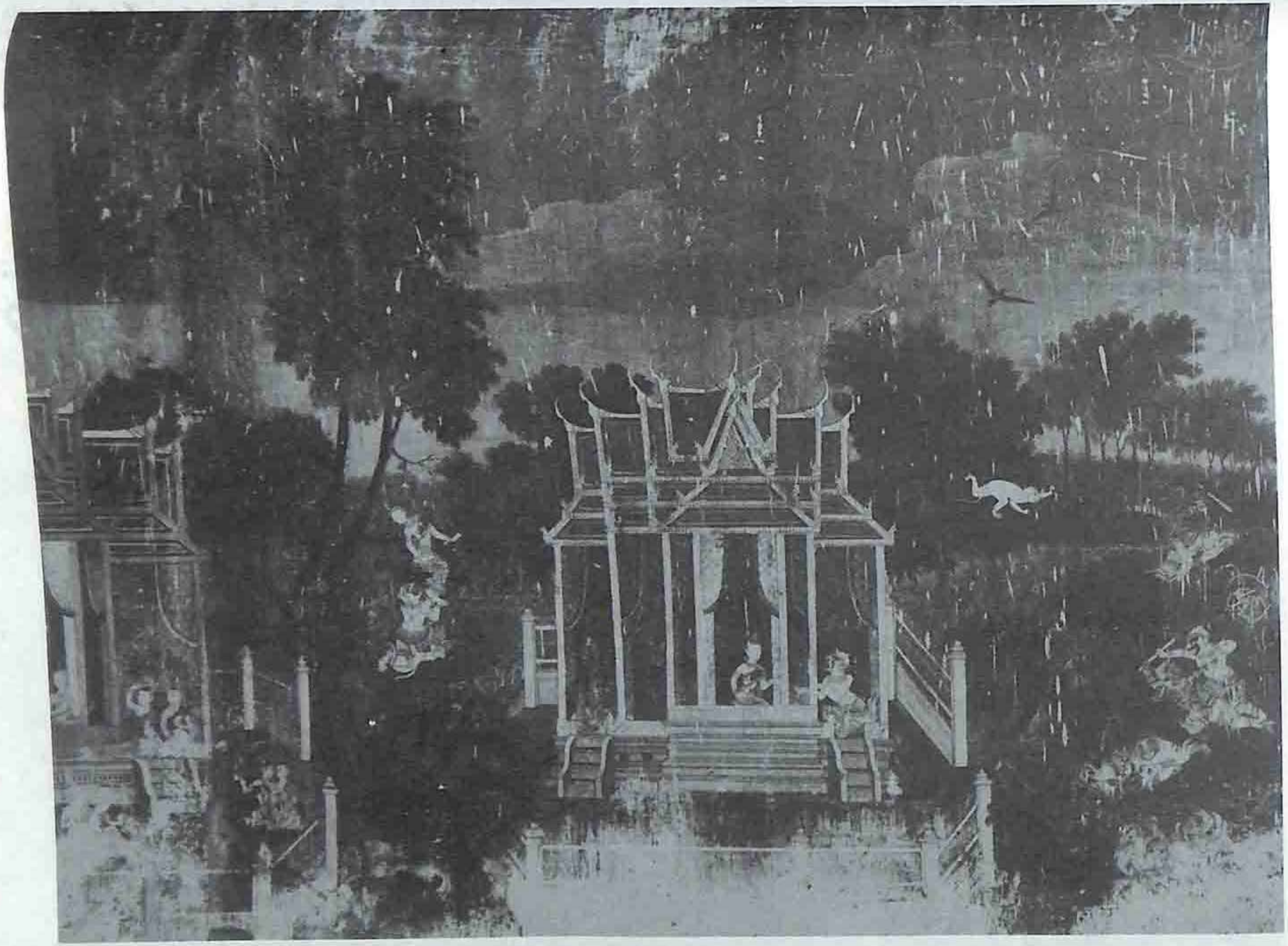

២៥- នាងសីតា ៦១ ក ហនុមាននៅព្រៃវើងពីក្រោម នាងសីតាផ្ទំនៅក្នុង ប្រាសាទនៃអសោកឧទ្យាន

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

៣០- កាលហនុមានត្រូវសរនាគបាសរបស់ឥន្ទ្រជិត   កាលគ្រុឌពាកណ៌ឱ្យយកហនុមានមកបច្រិចនឹងដី

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

៣៦- ហនុមានហោះទៅដុតប្រាសាទក្រុងរាពណ៍

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

៣២- កាលហនុមាន អង្គទ ជម្ពូពាន លើកទ័ពទៅជួបព្រះរាមវិញ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

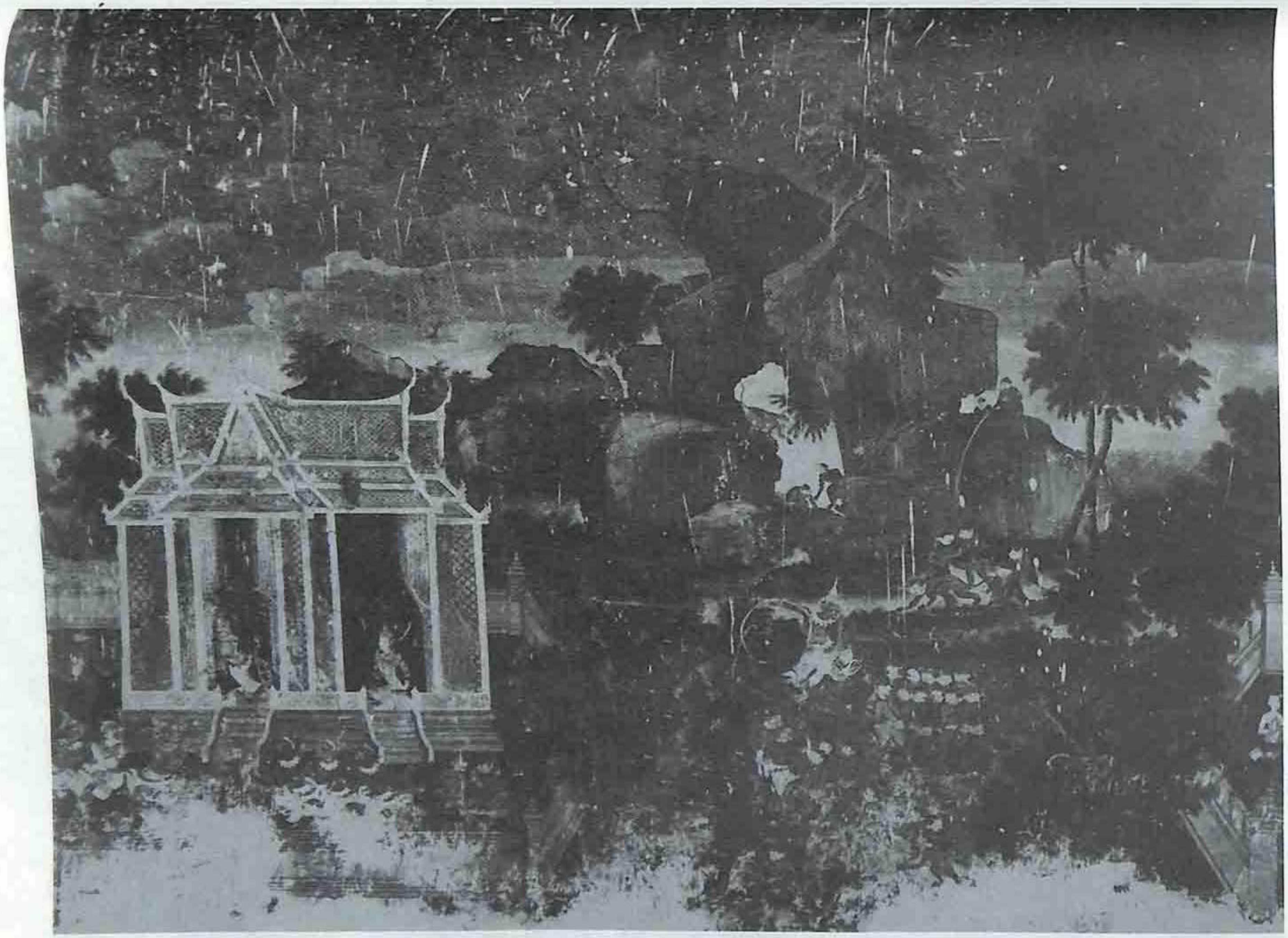

៣៣- សុគ្រីពប្រមូលពលស្វា នៅនគរខាស់ខិនថ្វាយព្រះរាម

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

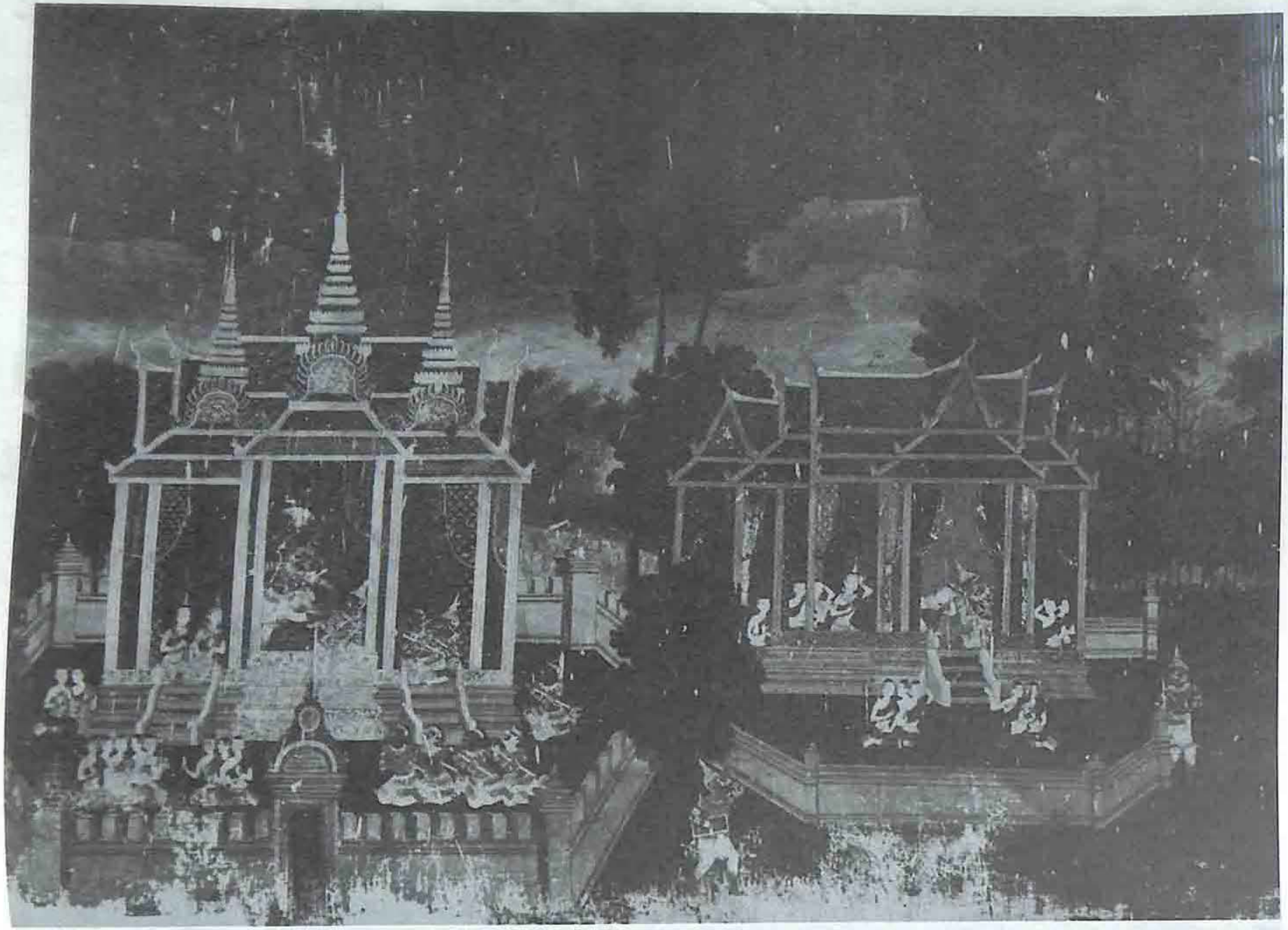

៣៤- នេះកាលក្រុងរាពណ៍ ឱ្យពិភេក គន់គូរឫកចូលតាមដំណើរ ពិភេកត្រូវរាពណ៍ធាក់ហើយបណ្ដេញចេញពីនគរ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

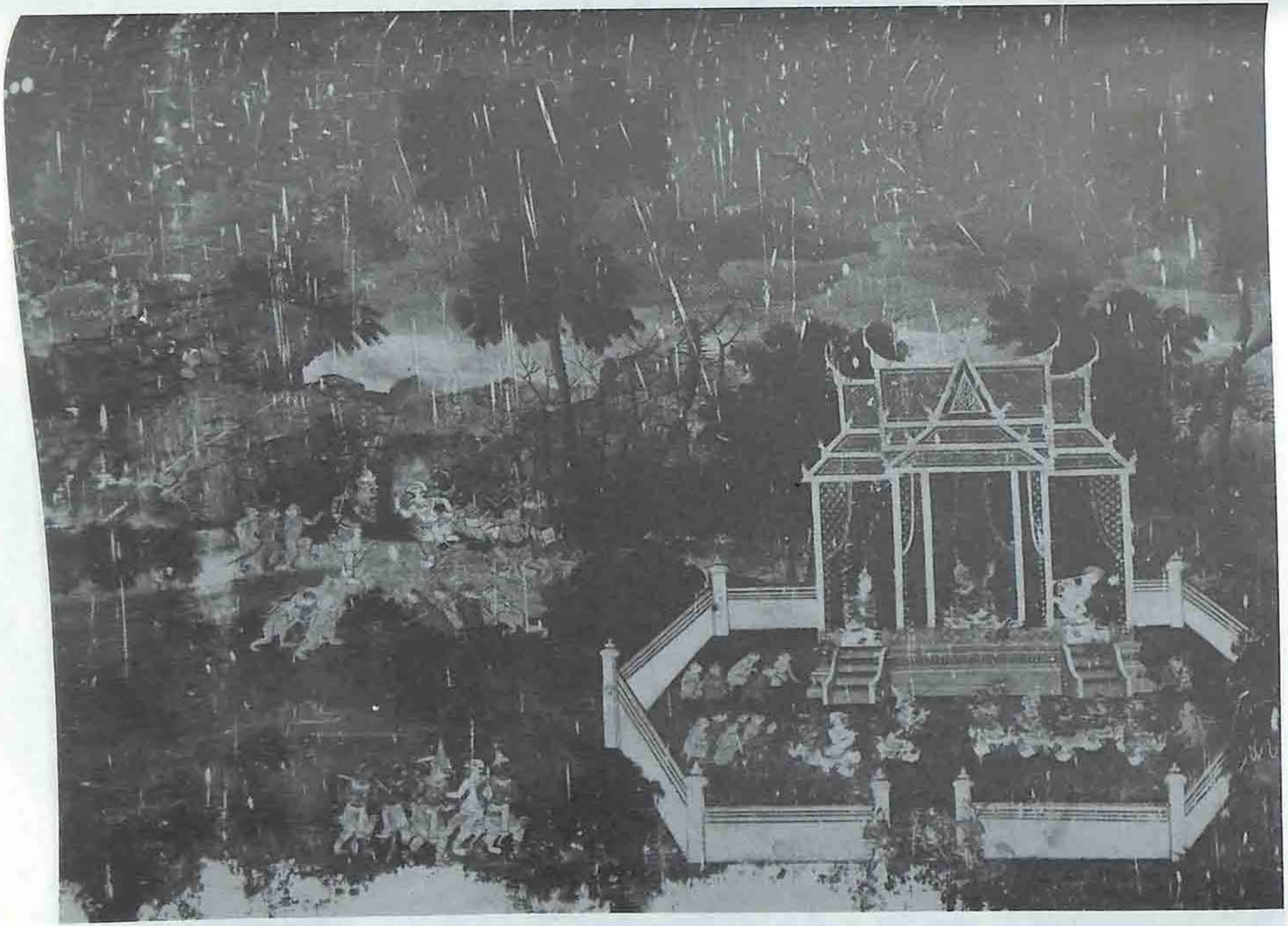

៣៥- នេះកាលពីគេគមកជួបនឹងហនុមាន ហនុមានចាប់យកទៅឱ្យសុគ្រីព សុគ្រីពនាំទៅថ្វាយព្រះរាម

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

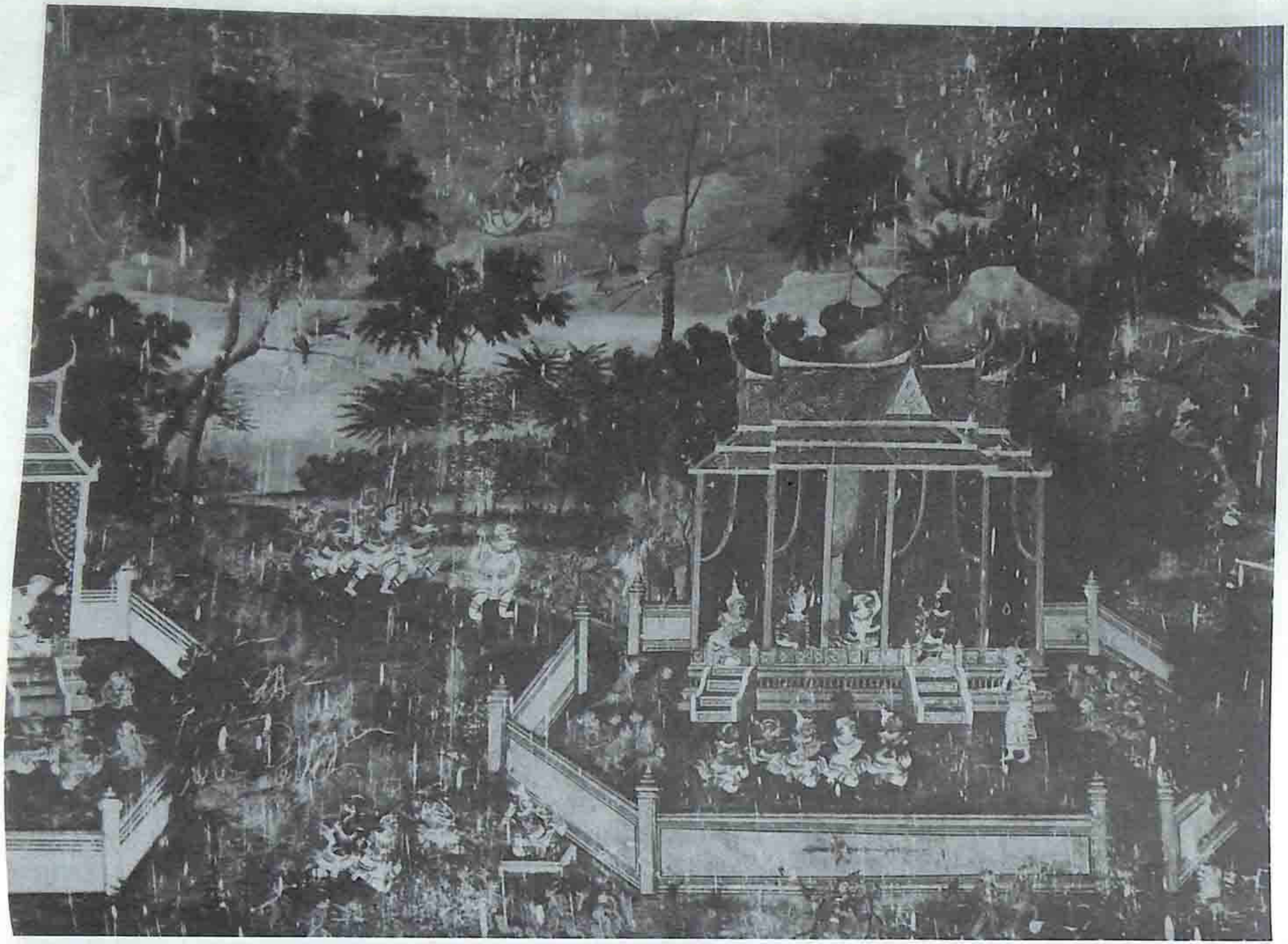

៣៦- នេះកាលហនុមានចាប់សុកនោត្ត ហើយចារក្បាលនាំទៅថ្វាយព្រះរាម

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

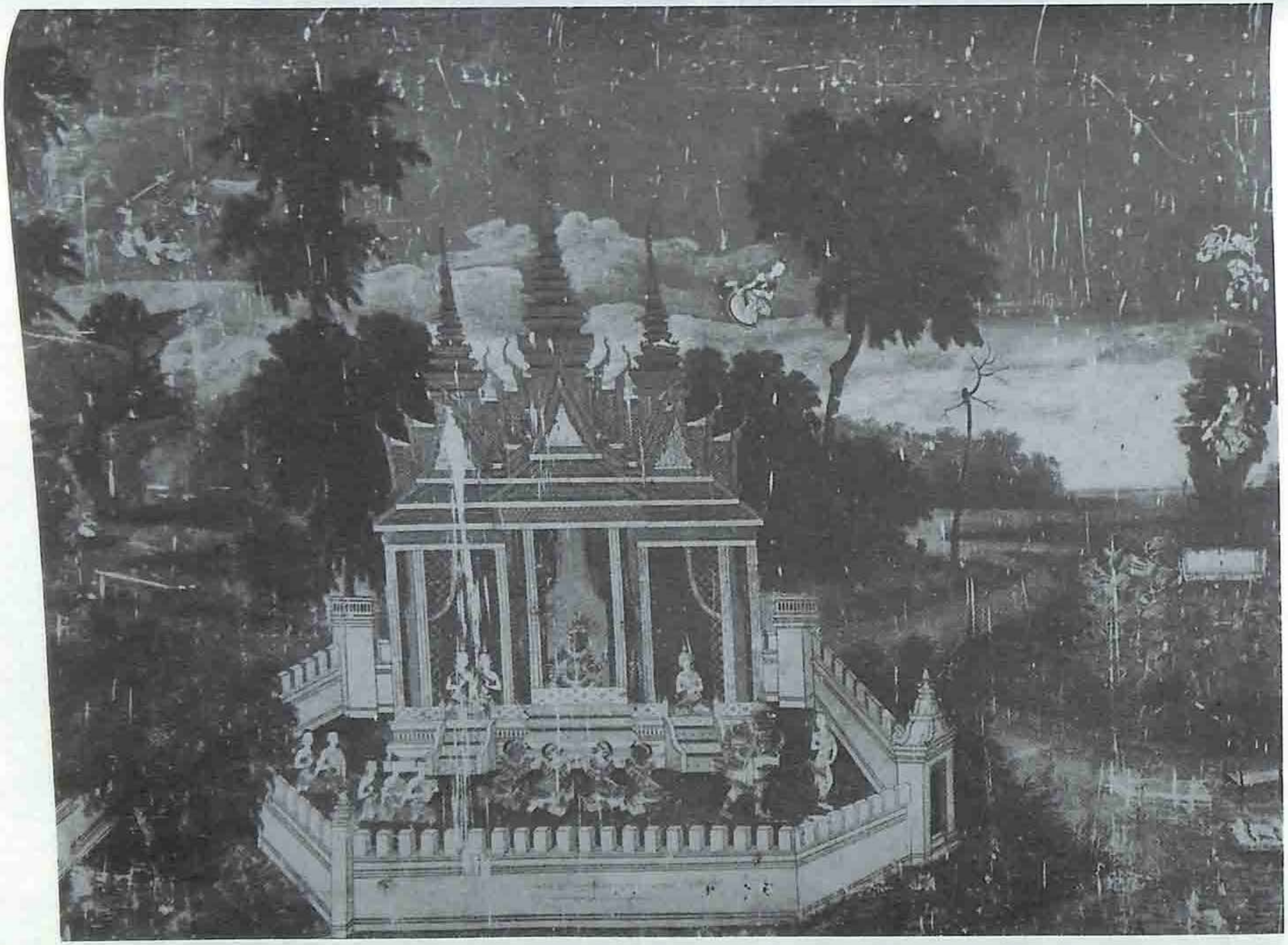

៣៧- នេះកាលក្រុងរាពណ៍ប្រើនាងបុញ្ញកាយក្រឡាជាខ្មោចនាងសីតាស្លាប់អណ្តែត ទឹក បញ្ឆោតព្រះរាមព្រះលក្ស្មណ៍

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

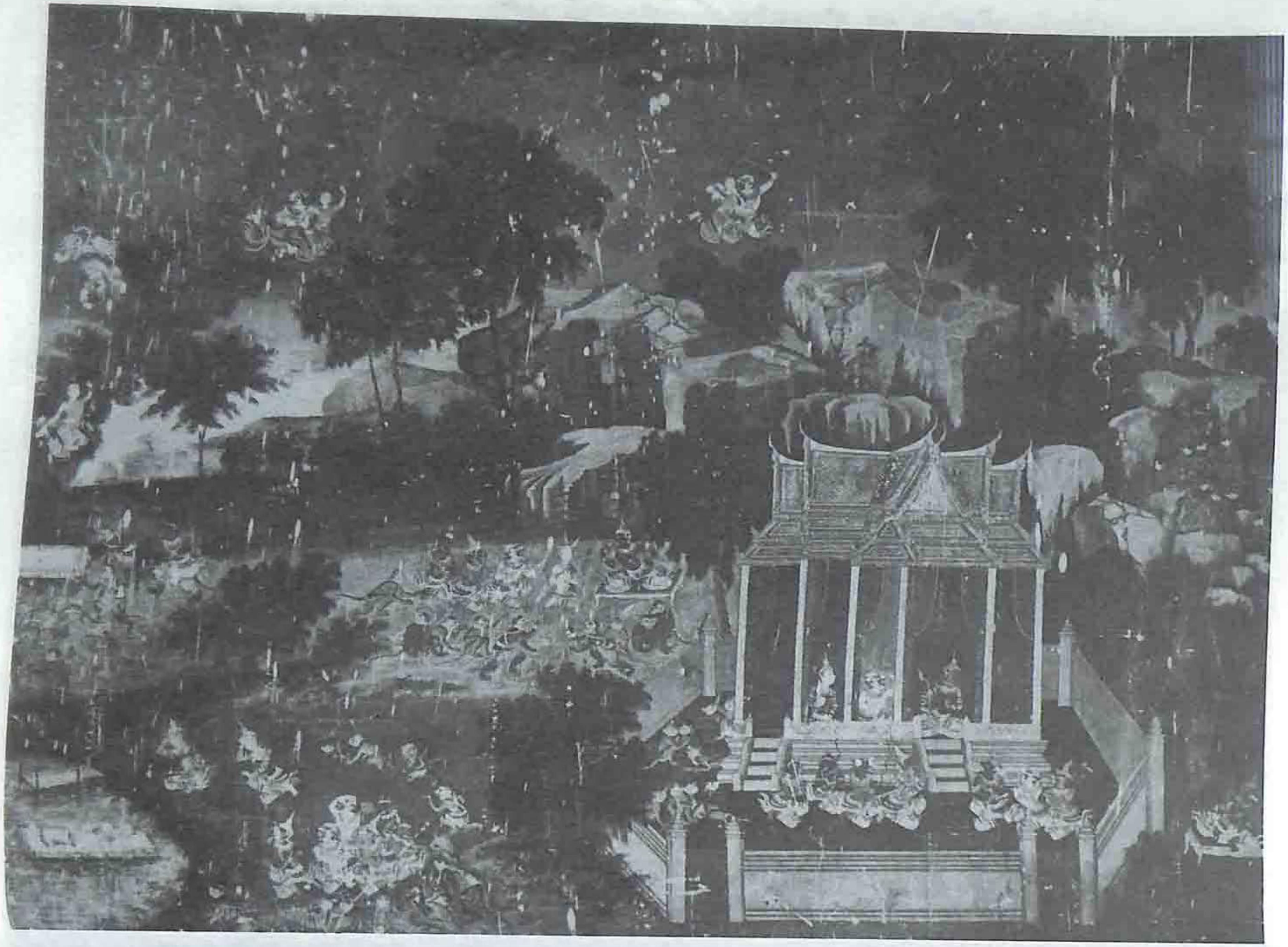

៣៨- នេះគាលព្រះរាមព្រះលក្ស្មណ៍យល់ថាខ្មោចនាងសីតា ក៏ទ្រង់ព្រះកន្សែង កាលហនុមាននិងអង្គទ
យកសពនាងទៅបូជា កាលហនុមានជុំនាងបុញ្ញកាយទៅលង្កា

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

៣៩- នេះភាពសុគ្រីពឱ្យហនុមាន និង និលផាត់ នាំពលពានរជញ្ជូនថ្មភ្នំធ្វើថ្នល់ទៅលង្កា

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

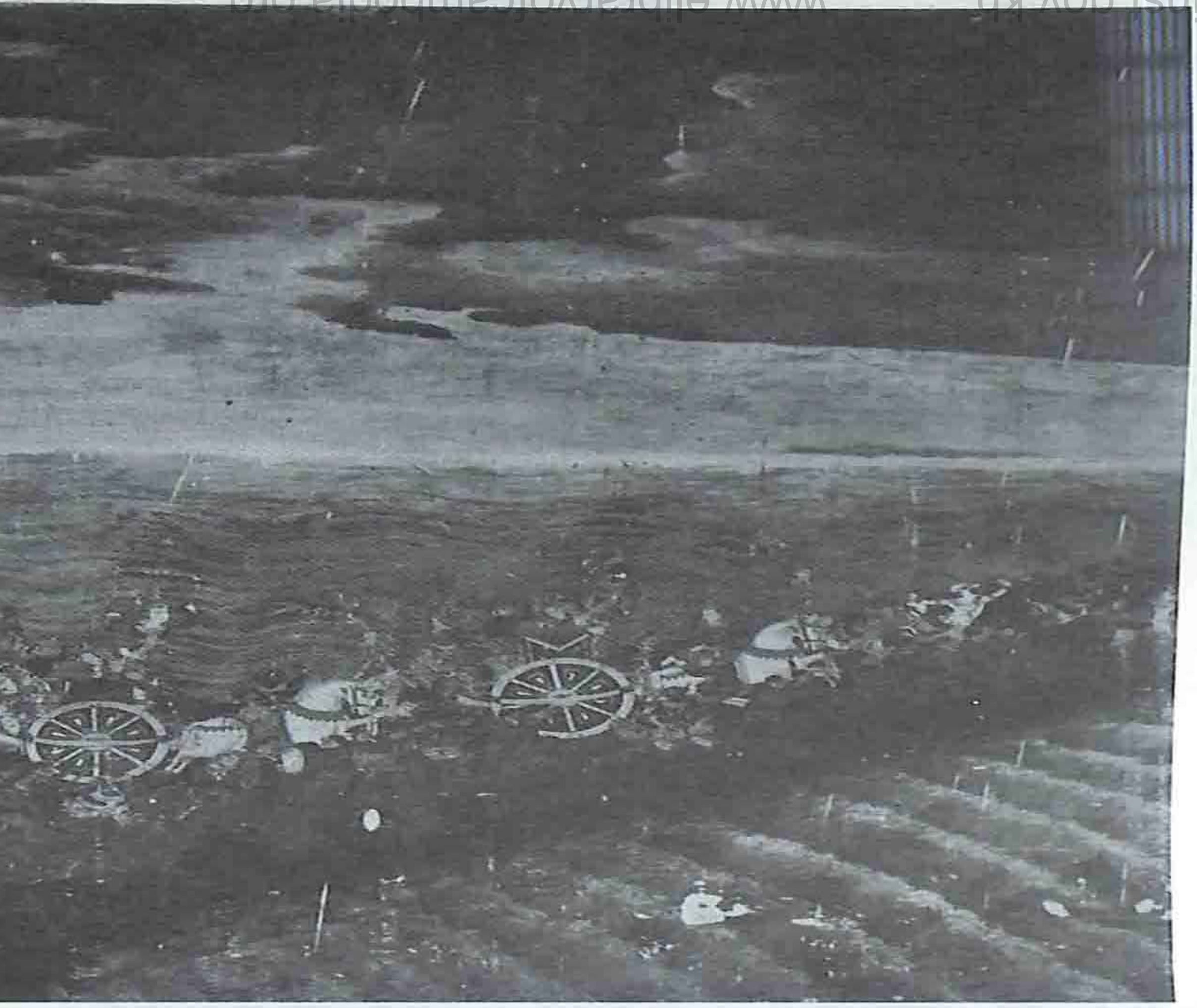

...ងសមុទ្រជួបនាងសុវណ្ណមច្ឆា

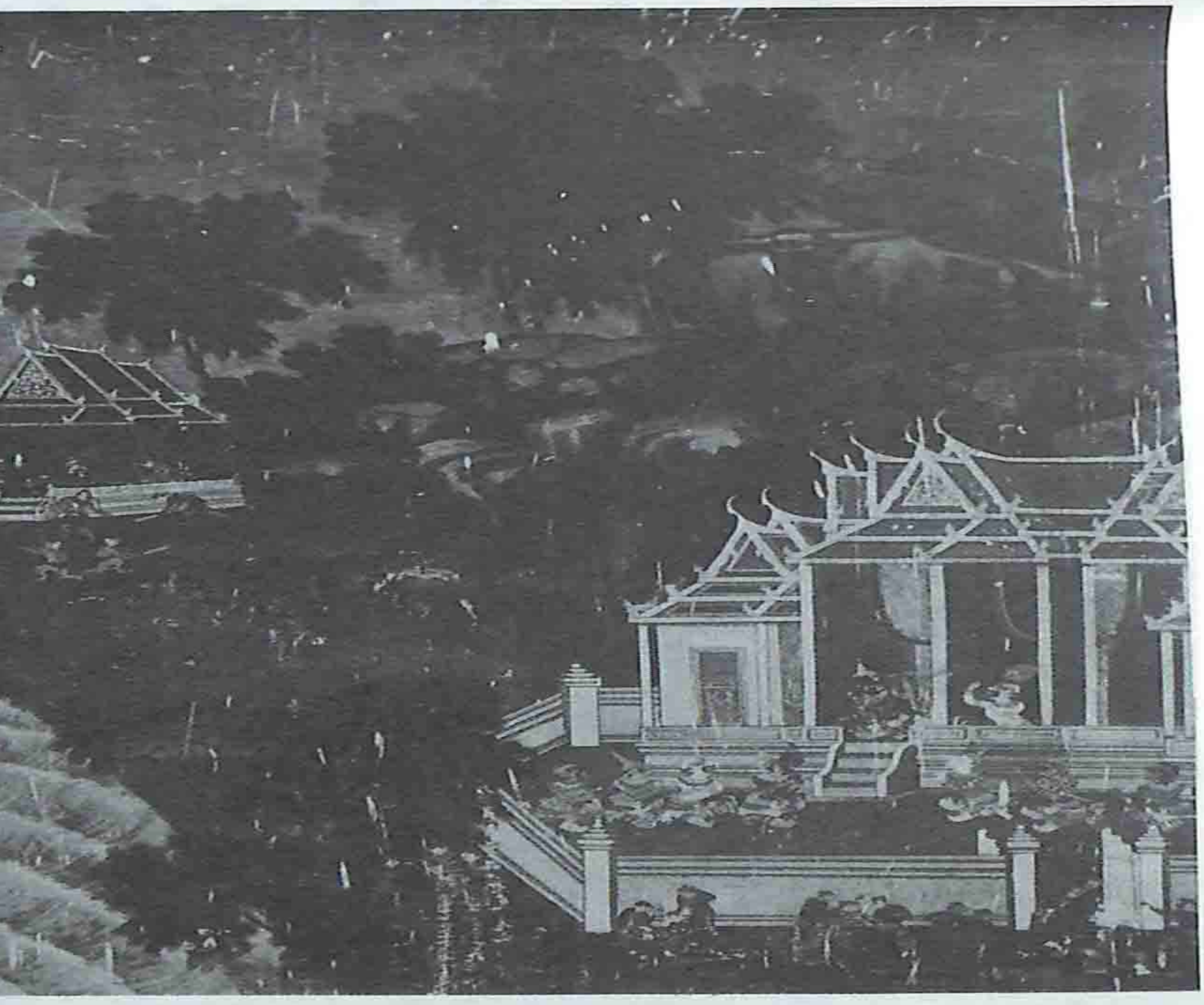

...ព្រះលក្ស្មណ៍លើកទ័ពឆ្លងទៅលង្កា

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

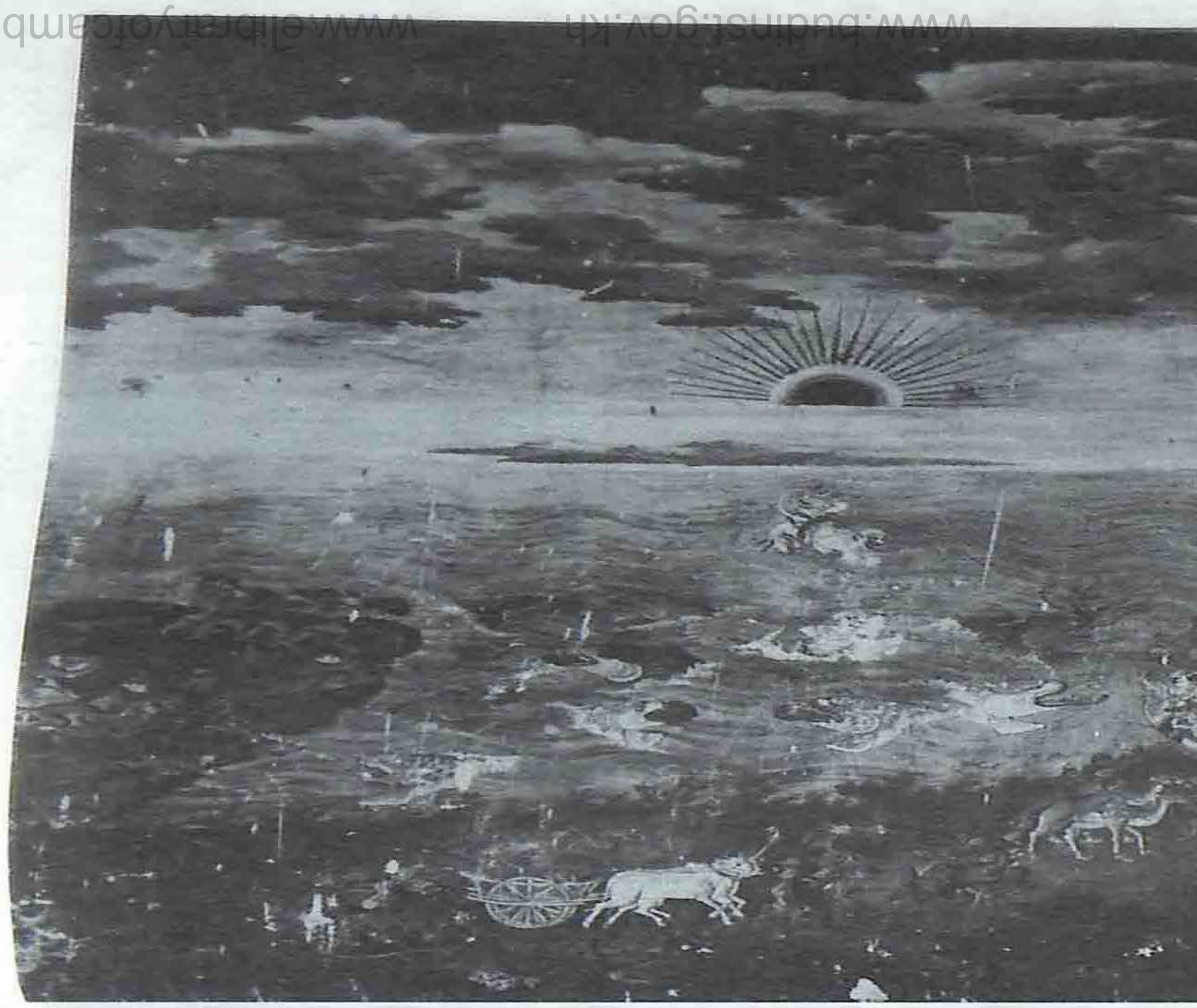

៤០- នេះភាព...

៤១- នេះភាពព្រះរាម...

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

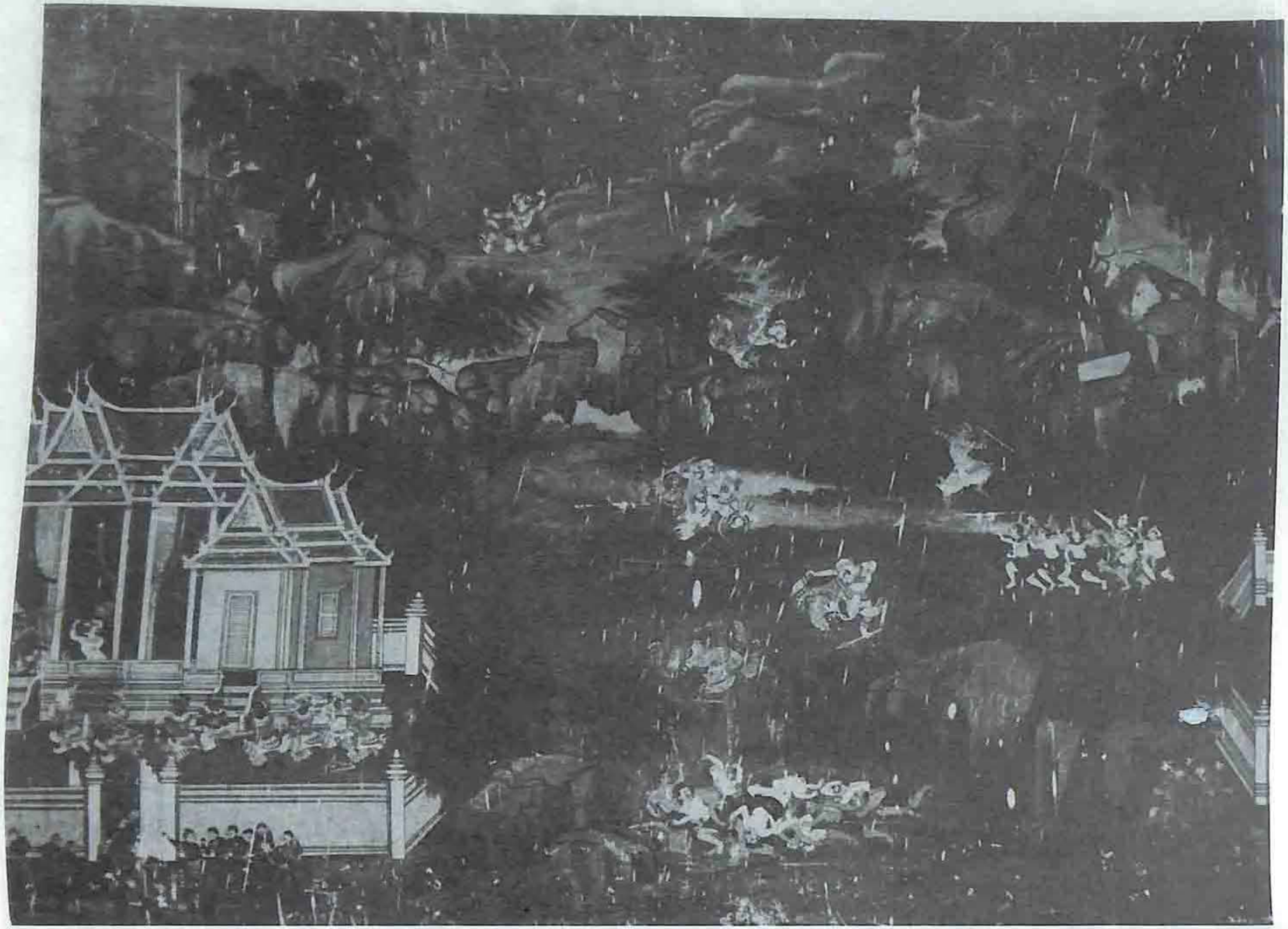

៤២- នេះគាលហនុមានហោះទៅត្រឹមគេតប្រឈនឹងកុម្ភកាសូរច្បាំងសម្លាប់កុម្ភកាសូរ ព្រះរាមប្រើអង្គទឱ្យនាំសារទៅលង្កា

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

៤៣- កាលនាងចមណោគិរី ប្រើស្ត្រីយកដង្វាយមកឱ្យអង្គខ្លួនបរិភោគនៅឯសាលា

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

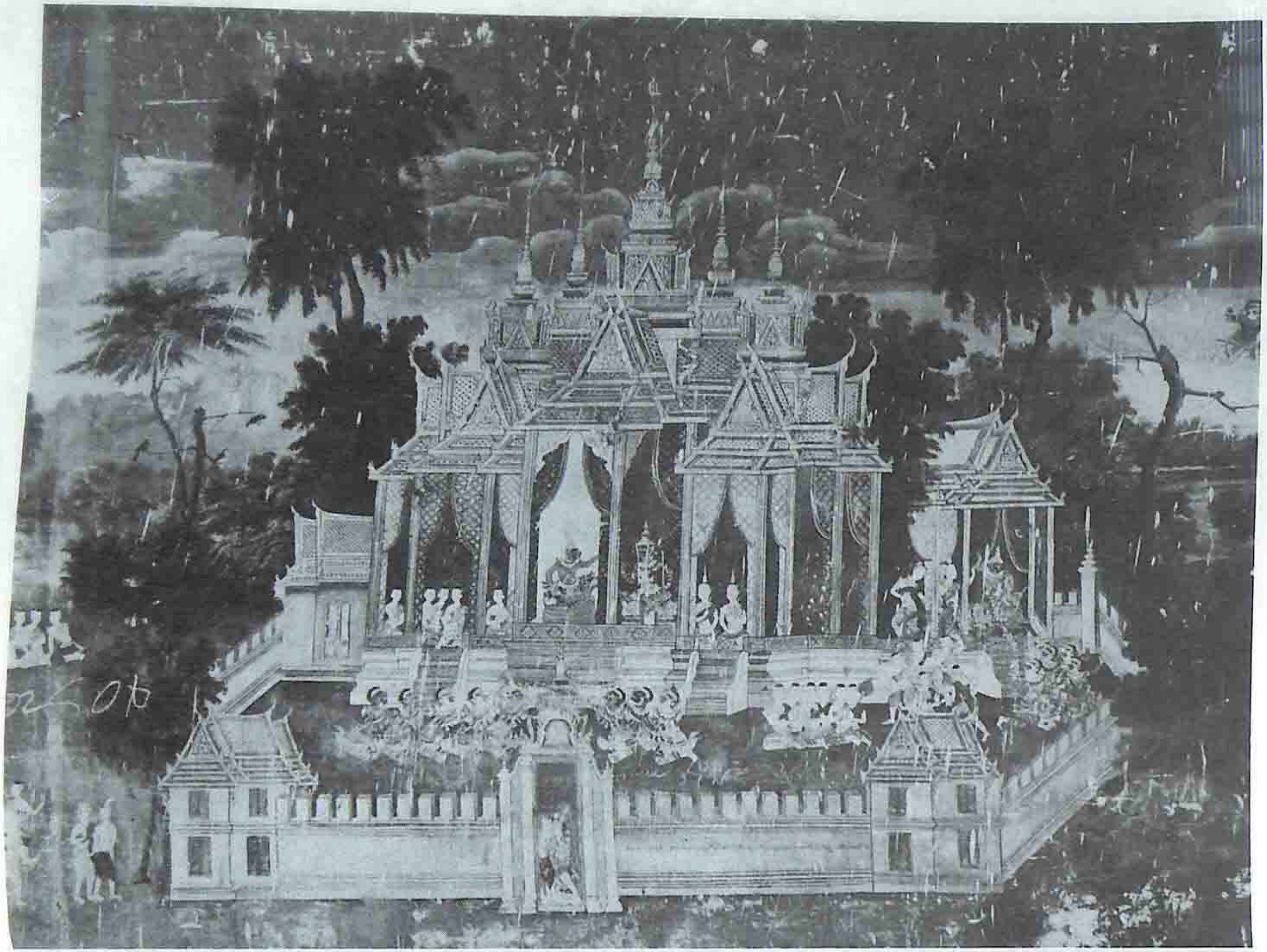

៤៤- កាលអង្គទអង្គុយស្មើរាពណ៍ ។ រាពណ៍ខឹងស្ទុះទៅវាយអង្គទ ។ អង្គទគេចរួចវាយកំភ្លៀវរាពណ៍ធ្លាក់ពីលើបល្លង្ក

www.budinst.gov.kh

www.elibraryofcambodia.org

៤៥- នេះកាលអង្គទបានសម្លាប់កម្ពុនទាំង ៤

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

៤៦- នេះកាលសុគ្រីពកាច់នំត្រចៀករត់ចូលច្បាំង និងក្រុងរាពណ៍

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

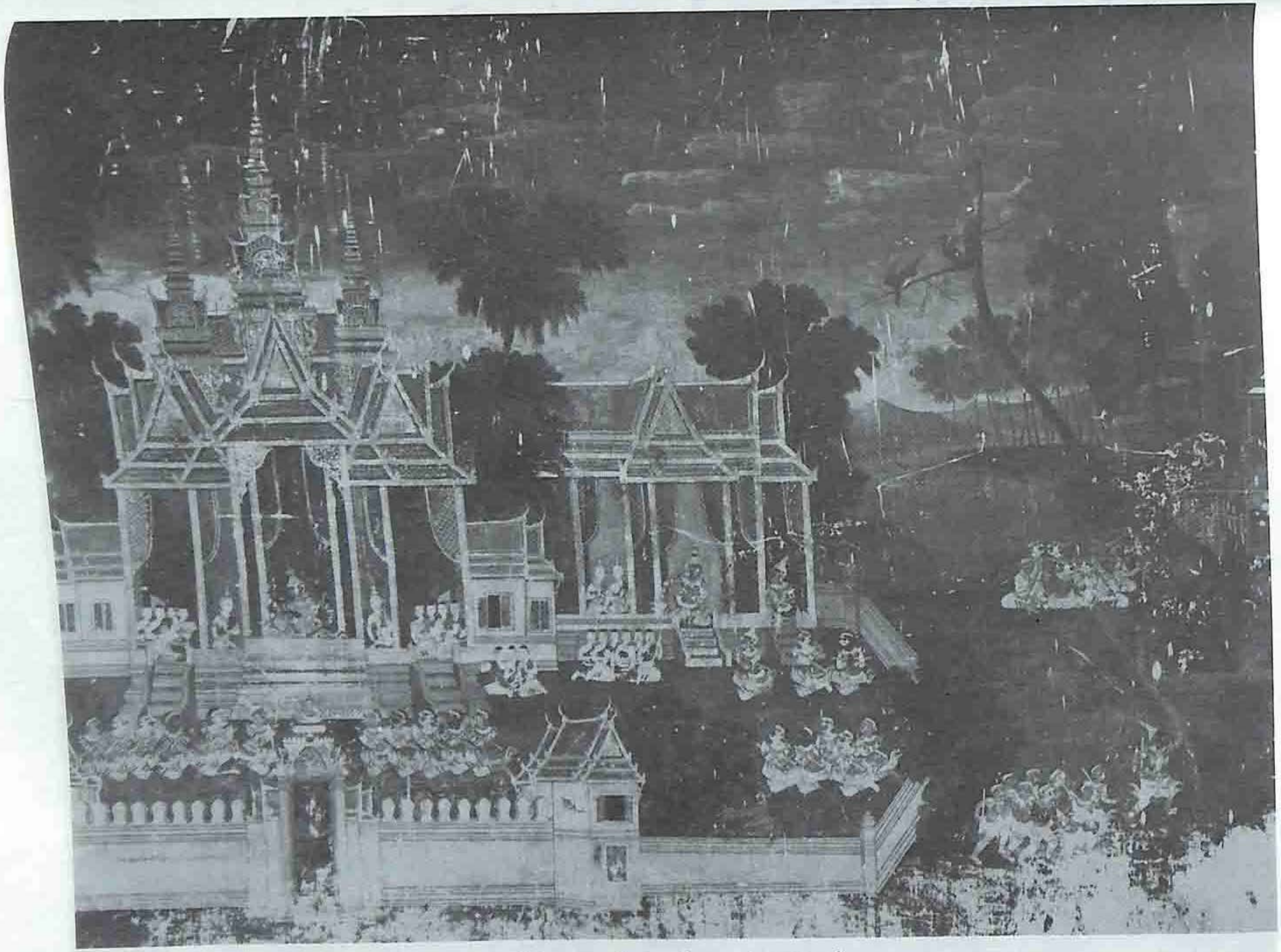

៤៧- នេះភាលចៃរាពណ៏មកគាល់គ្រូឧរាពណ៏

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

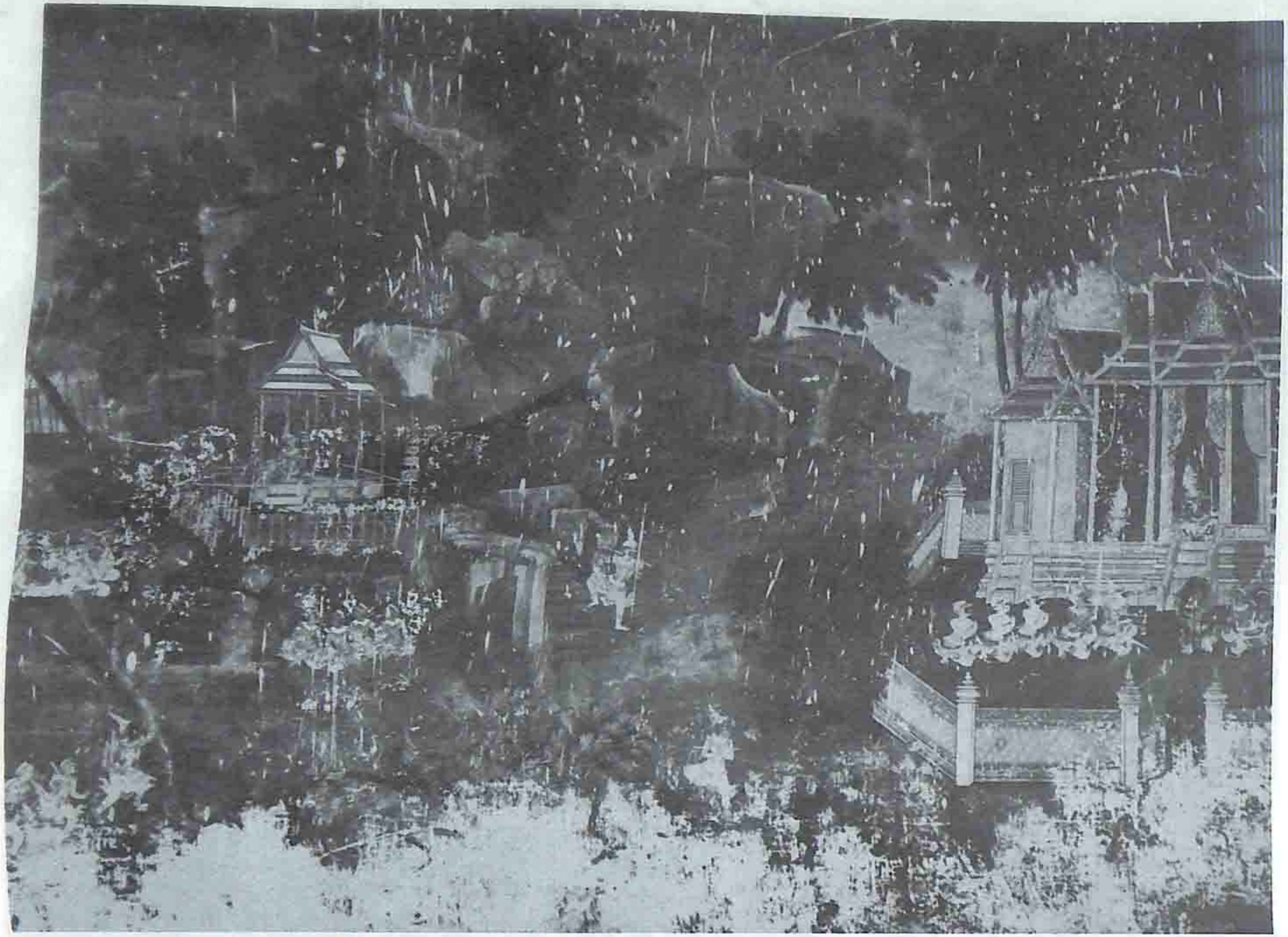

៥៤- នេះគាលចែរាពណ៌តាំងពិធីស្ដូវ្នំ - ព្រះរាមឱ្យហោរាគន់គូរតាមដំណើរទៅ ព្រះរាមមានគ្រោះក្នុងរាត្រី លុះផ្កាយព្រឹករះ ទើបស្បើយគ្រោះ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

៤៥- នេះកាលហនុមានកាឡាខ្លួនធំ យកប្រាសាទព្រះរាម លាក់ក្នុងមាត់ត្រូវចេនមន្តមៃរាពណ៍ - មៃរាពណ៍លួចយកព្រះរាមបាន

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

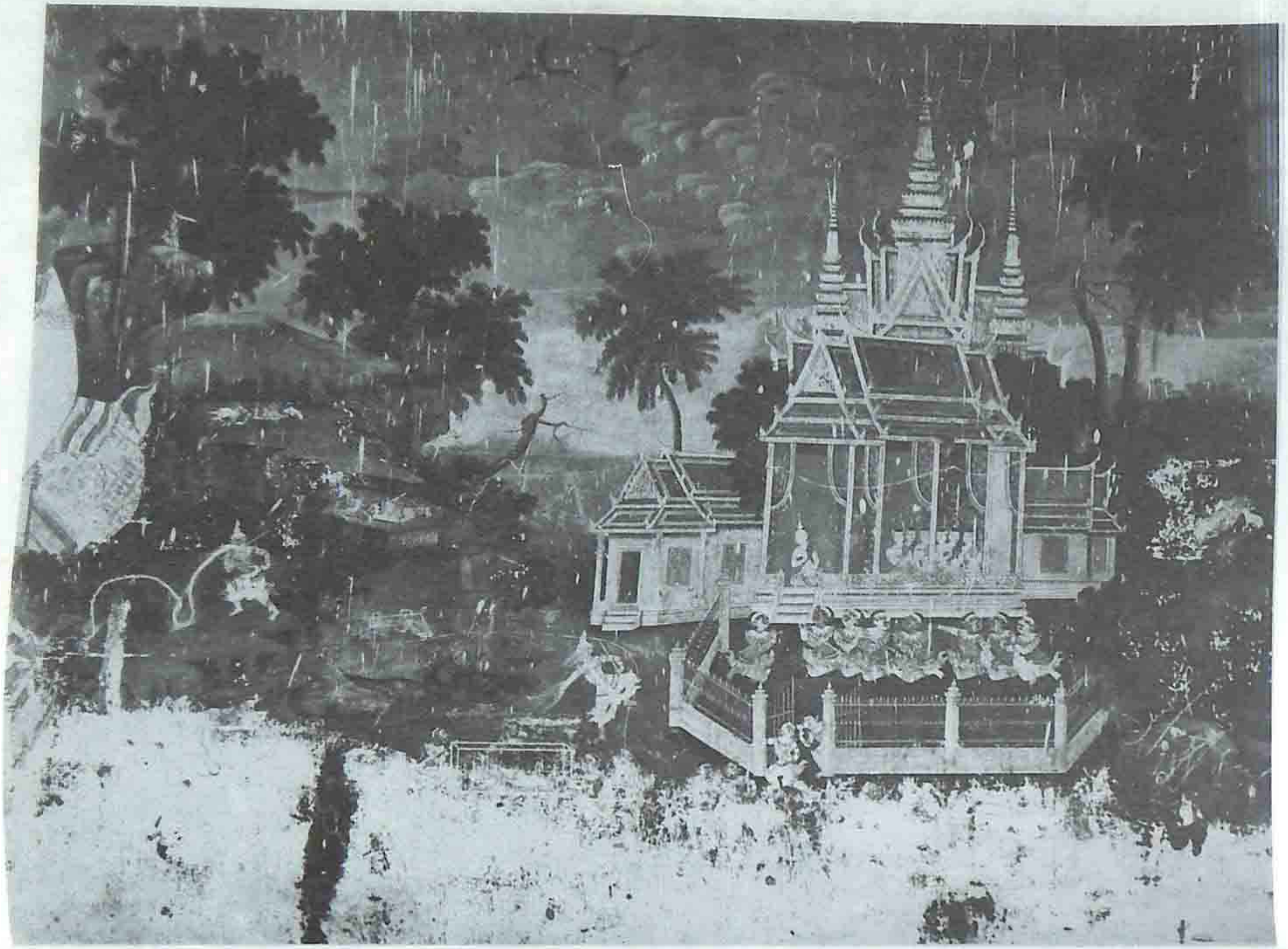

៥០- កាលទ័ពកពណ៌លួចយកព្រះរាមទៅដាក់ស្រុងដែក ឯឧកញោតដាល - នេះព្រះពន្លារបស់ព្រះរាម
ពលពរអេរាវិរុឡកិតគួរ ដោយបាត់ព្រះរាមព្រះលក្ស្មណ៍

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

៥១- កាលហនុមានកាច់ទងផ្កាឈូកចូលទៅនគរបាតាល

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

៥២- នេះកាលហនុមានធ្លាក់ចូលទៅក្នុងឡាយន្តគ្រឹប្រយុទ្ធ និងហ្លួងជីសោរ - រាជសីហ៍

www.budinst.gov.kh

www.elibraryofcambodia.org

៥៣- នេះកាលហនុមានកាច់កំពូលប្រាសាទចូលទៅសម្លាប់ថៃរាពណ៍

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

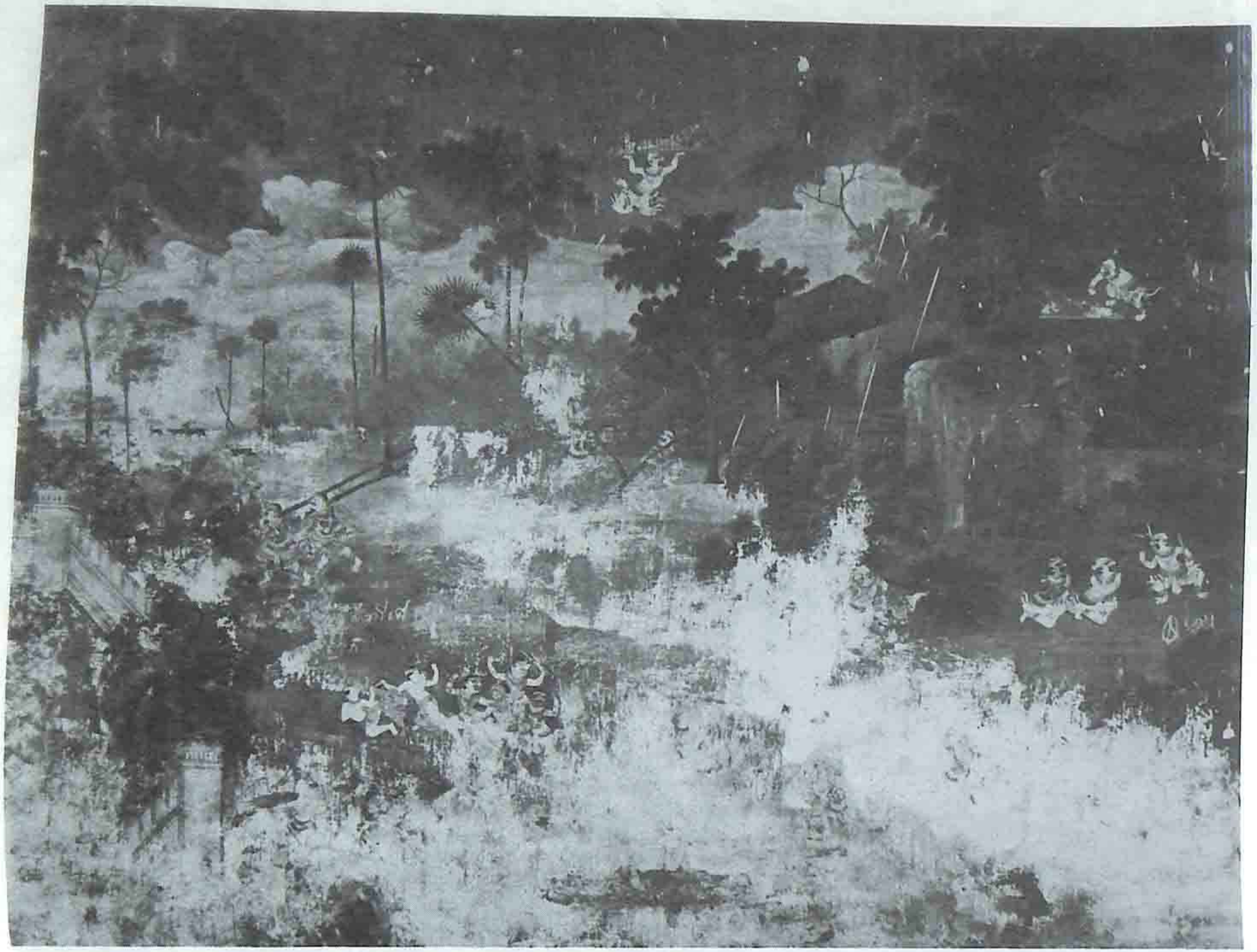

៥៤- កាលហនុមានយកព្រះរាមមកទុកនៅភ្នំសូរកាន្ត ចង្វំ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

៥៥- នេះកាលព្រះរាមប្រជុំមន្ត្រីពលនៅក្នុងព្រះពន្លា

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

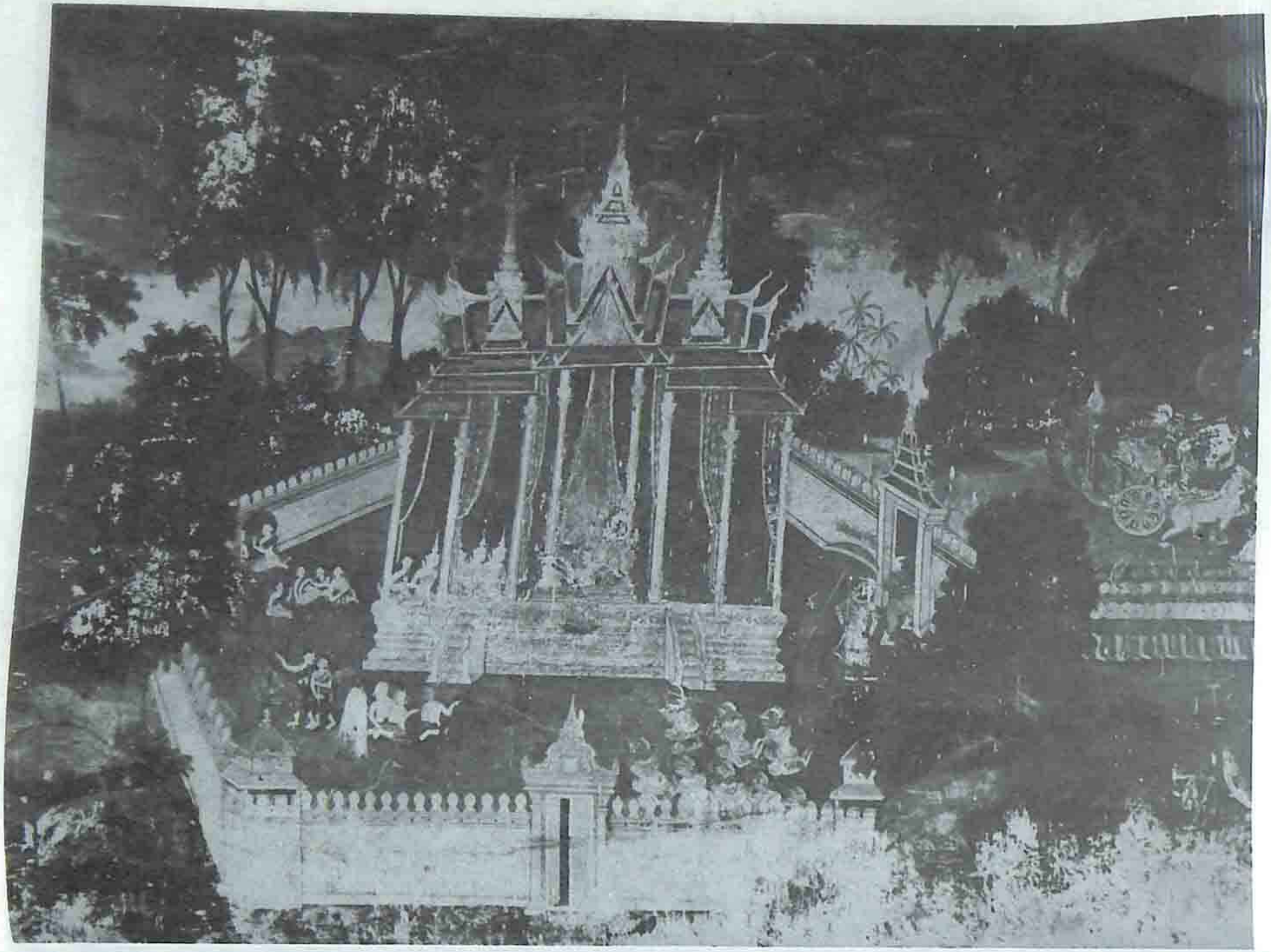

៥៦- នេះគាលក្រុងរាពណ៍ប្រជុំមន្ត្រីពលយក្សរើសមេនាំចេញទៅច្បាំងនឹងព្រះរាម

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

៥៧- ទេះភាលពិភេកលើកធំពបញ្ចះបញ្ចូលកុម្ភការណ៍

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

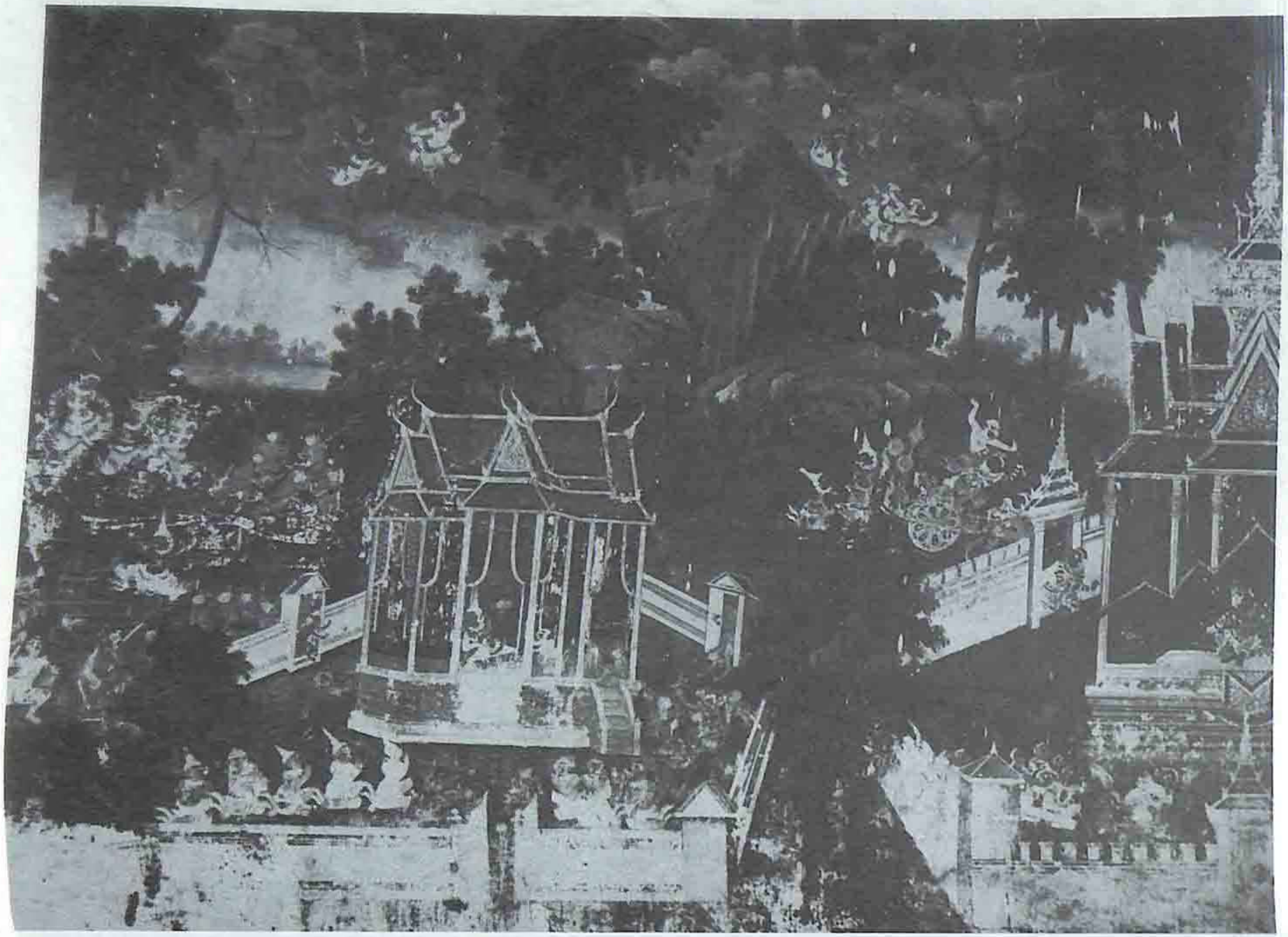

៥៨- នេះគាលសុគ្រីព ចាញ់គលកុម្ភការណ៍ដកដើមរាំងគាល - កុម្ភការណ៍ចាប់សុគ្រីពចង
ព្រះរាមប្រើហនុមាន និង អង្គទ ទៅតាមយកសុគ្រីព

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

៥៩- នេះកាលកុម្ភការណ៍ចោលមោឃសក្តិត្រូវព្រះលក្ស្មណ៍

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

៦០- នេះភាពហនុមានហោះទៅឯព្រះអាទិត្យសុំឃាត់ដំណើរគោចរ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

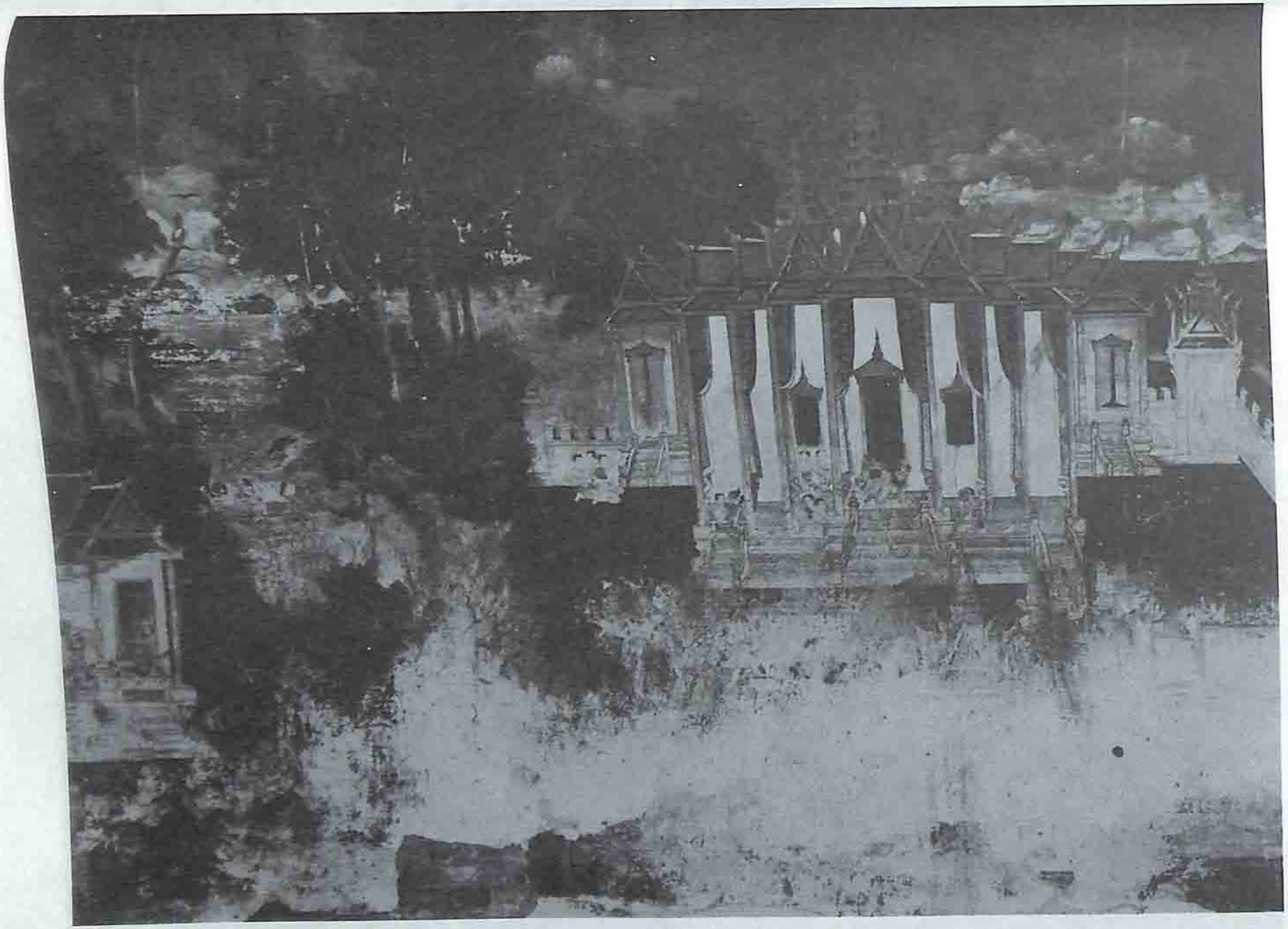

៦១- កាលកុម្ភការណ៍ដំណែងខ្លួនជាខ្មោចខ្មែស្អុយរលួយអណ្តែតតាមជលសារមកជិតព្រះពន្លា ព្រះរាមមិនឱ្យបង្ហាត់ឬសមោឃស័កបាន

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

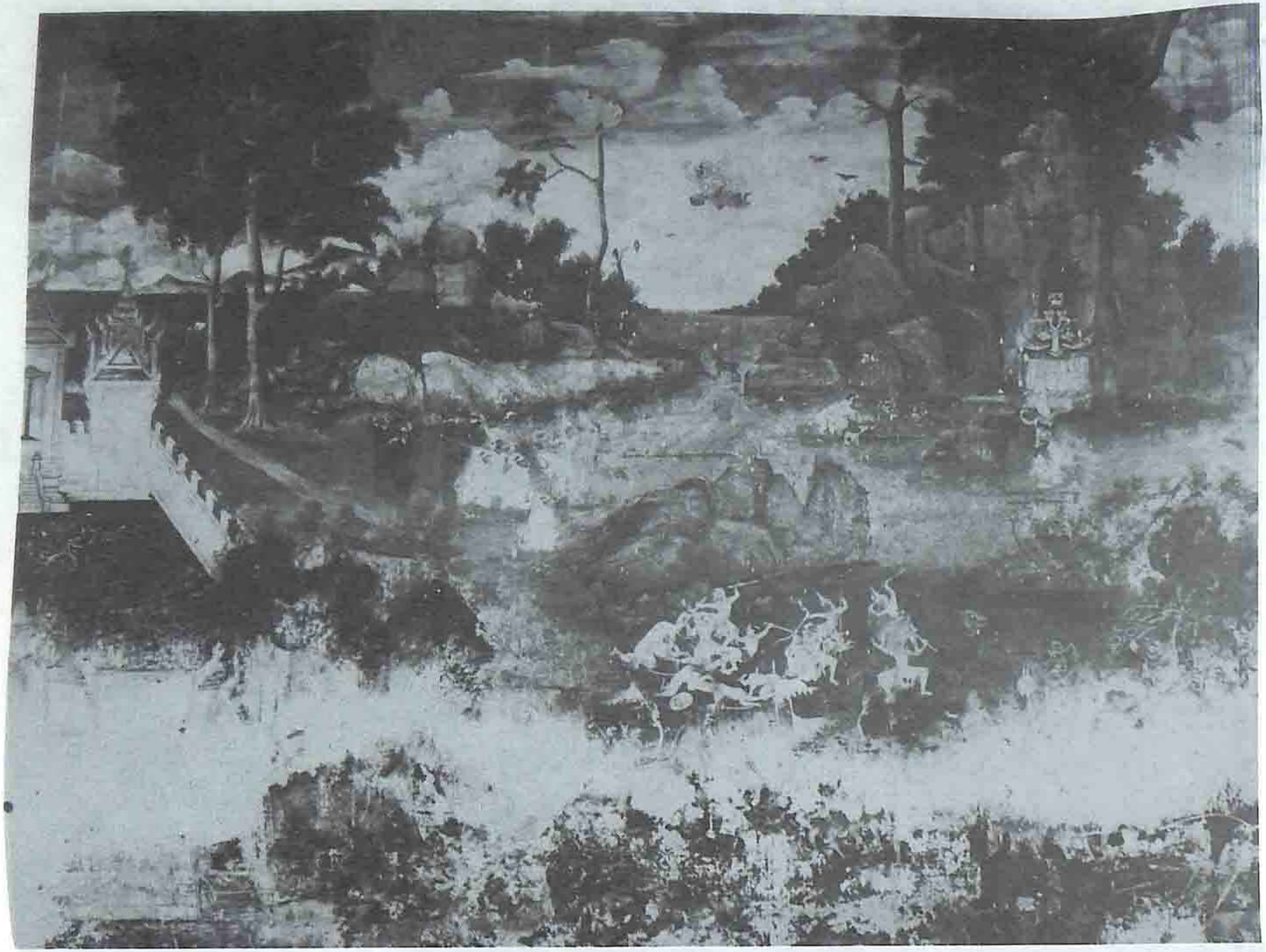

៦២- ព្រះរាមបំផ្លេងសរព្រហ្មា ស្រ្តត្រូវកុម្ភការណ៍

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

៦៣- រាពណ៍ប្រើឥន្ទ្រជិតទៅច្បាំងនឹងព្រះលក្ខណ៍

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

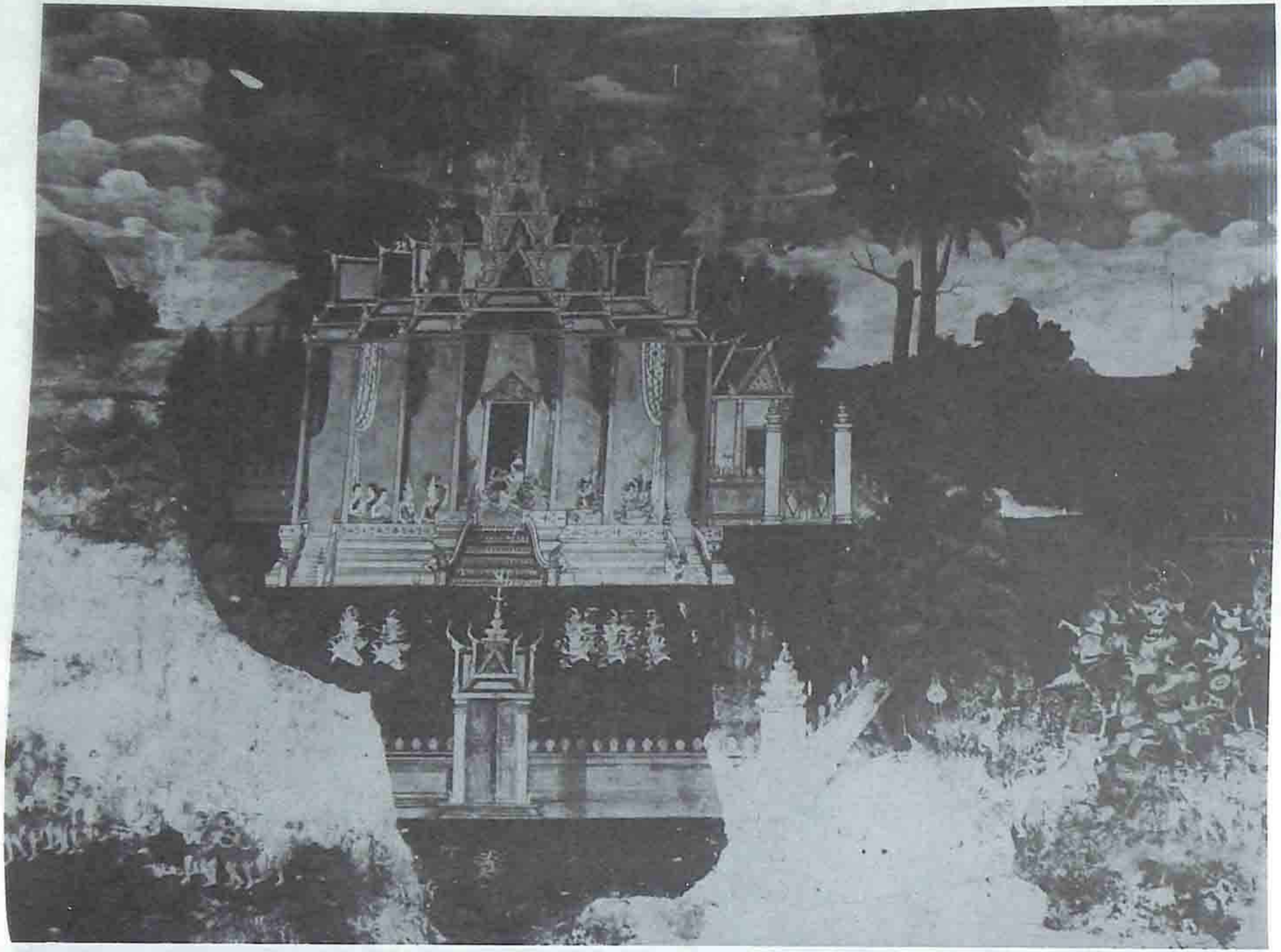

៦៤- នេះកាលក្រុងរាពណ៍ប្រើអន្ទកំណ្ណ លើកទ័ពចេញច្បាំងនឹងព្រះរាម

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

៦៥- នេះកាលព្រះរាមថ្លែងសរបាញ់អន្ទក់ឈ្ន

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

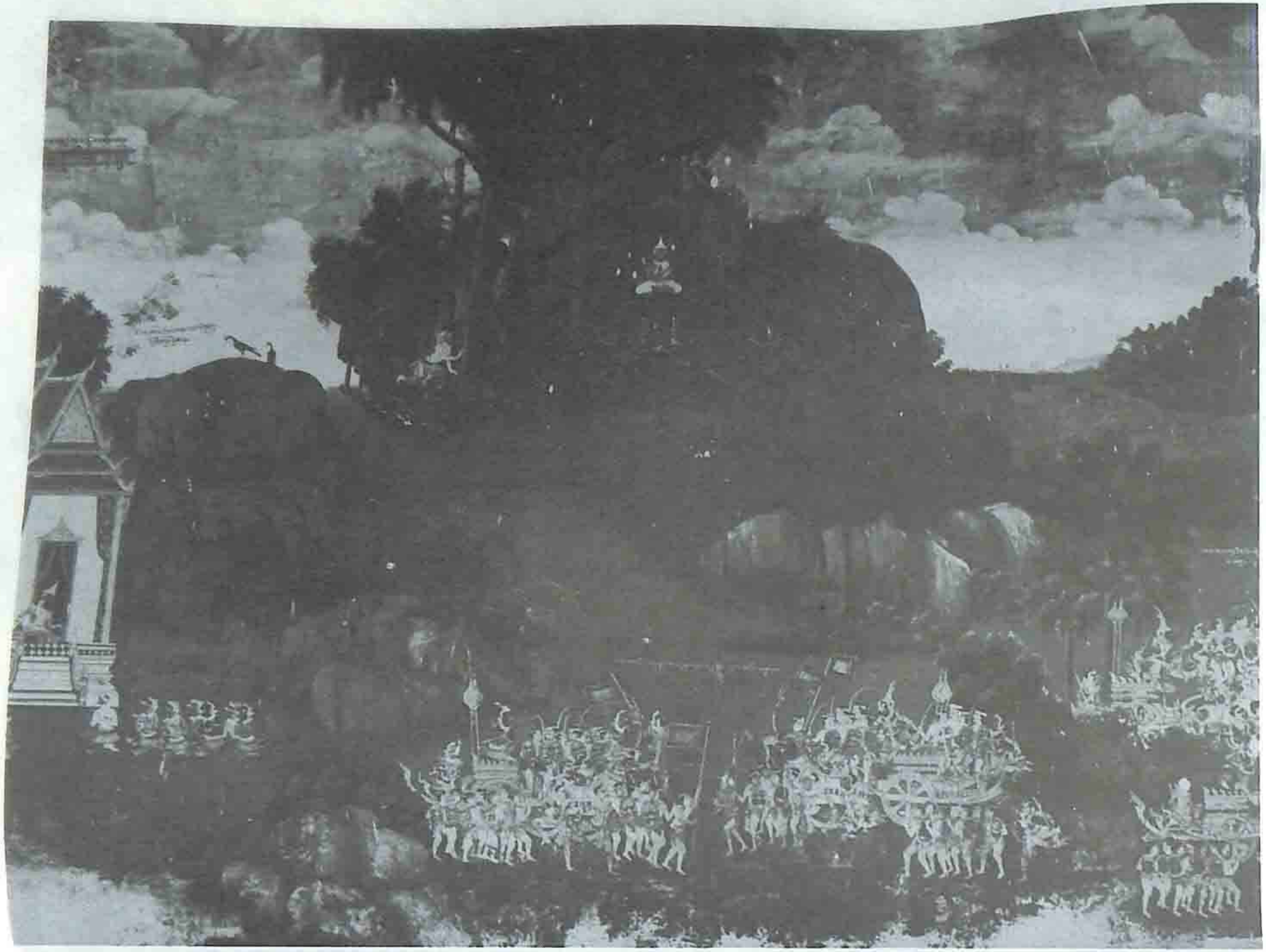

៦៦- កាលព្រះរាមប្រើជម្ពូពានទៅបំផ្លាញពិធីឥន្ទ្រជិត

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

៦៧- នេះកាលឥន្ទ្រជិតលើកទ័ពមកច្បាំងនិងព្រះលក្ស្មណ៍

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

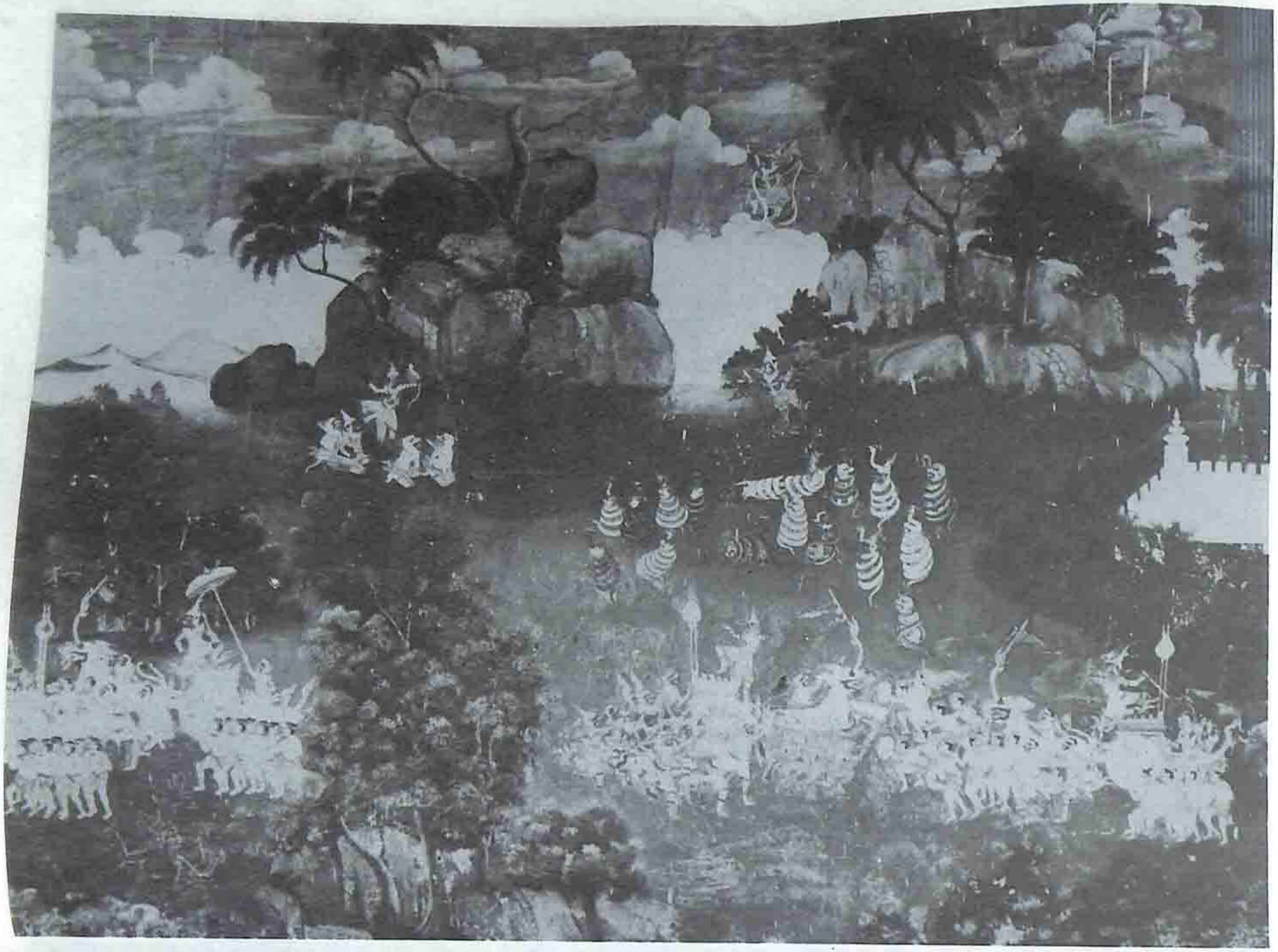

៦៨- ឥន្ទ្រជិតបាញ់តំនៅក្នុងស្រទាប់អាកាស - ឥន្ទ្រជិតផ្លែងសរទៅកើតជានាគ រុំព្រះលក្ស្មណ៍ និងពលស្វាទាំងអស់

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

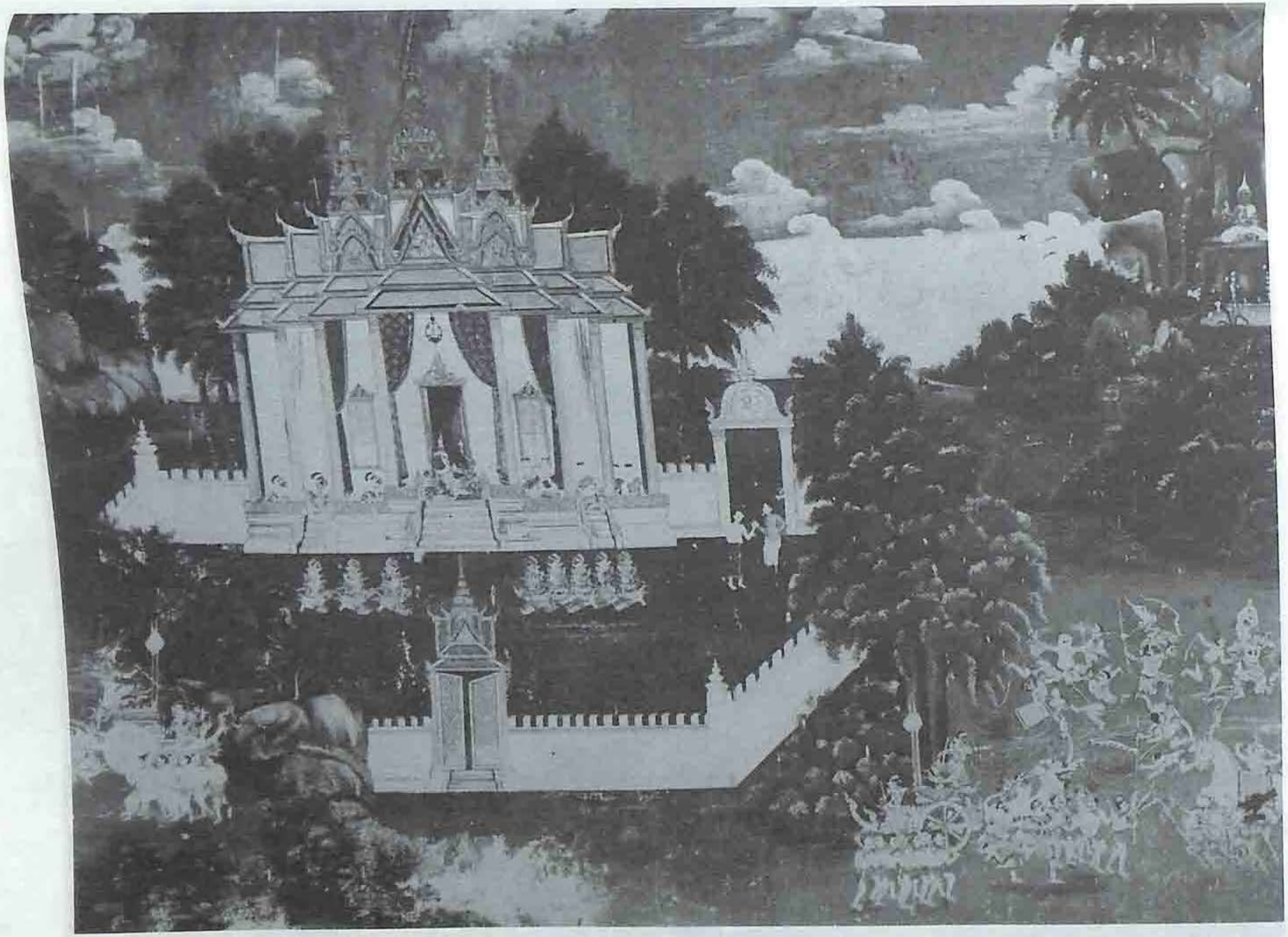

៦៥- នេះកាលក្រុងរាពណ៍ប្រើអតិកាយលើកទ័ពទៅច្បាំងនឹងព្រះលក្ស្មណ៍

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

៧០- នេះគាលអតិកាយច្បាំងនិងព្រះលក្ស្មណ៍ ឥន្ទ្រជិតក្លែងខ្លួនជាព្រះឥន្ទ្រទៅជួយ ហនុមានស្ទុះទៅចាក់ជីវឥន្ទ្រជិត

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

៧១- នេះកាលឥន្ទ្រជិត ក្លាយជាព្រះនារាយណ៍ នាំរថមកថ្វាយព្រះលក្ស្មណ៍ឱ្យត្រូវព្រះអង្គ នឹងព្រួញសរ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

៧២- កាលនាងសីតាជ្រួបបុស្បុកមកមើលព្រះរាមព្រះលក្ស្មណ៍ - ព្រះរាមប្រើហនុមានឱ្យទៅយកថ្នាំ - ពិភេកមកពីព្រៃ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

៧៣- ឥន្ទ្រជិតតាំងសិល្ប៍ព្រះពន្លាព្រះរាម កាលដែលដាក់ថ្នាំព្រះលក្ស្មណ៍ និងពលស្វារស់ឡើង ហើយចិលទៅព្រះពន្លា

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

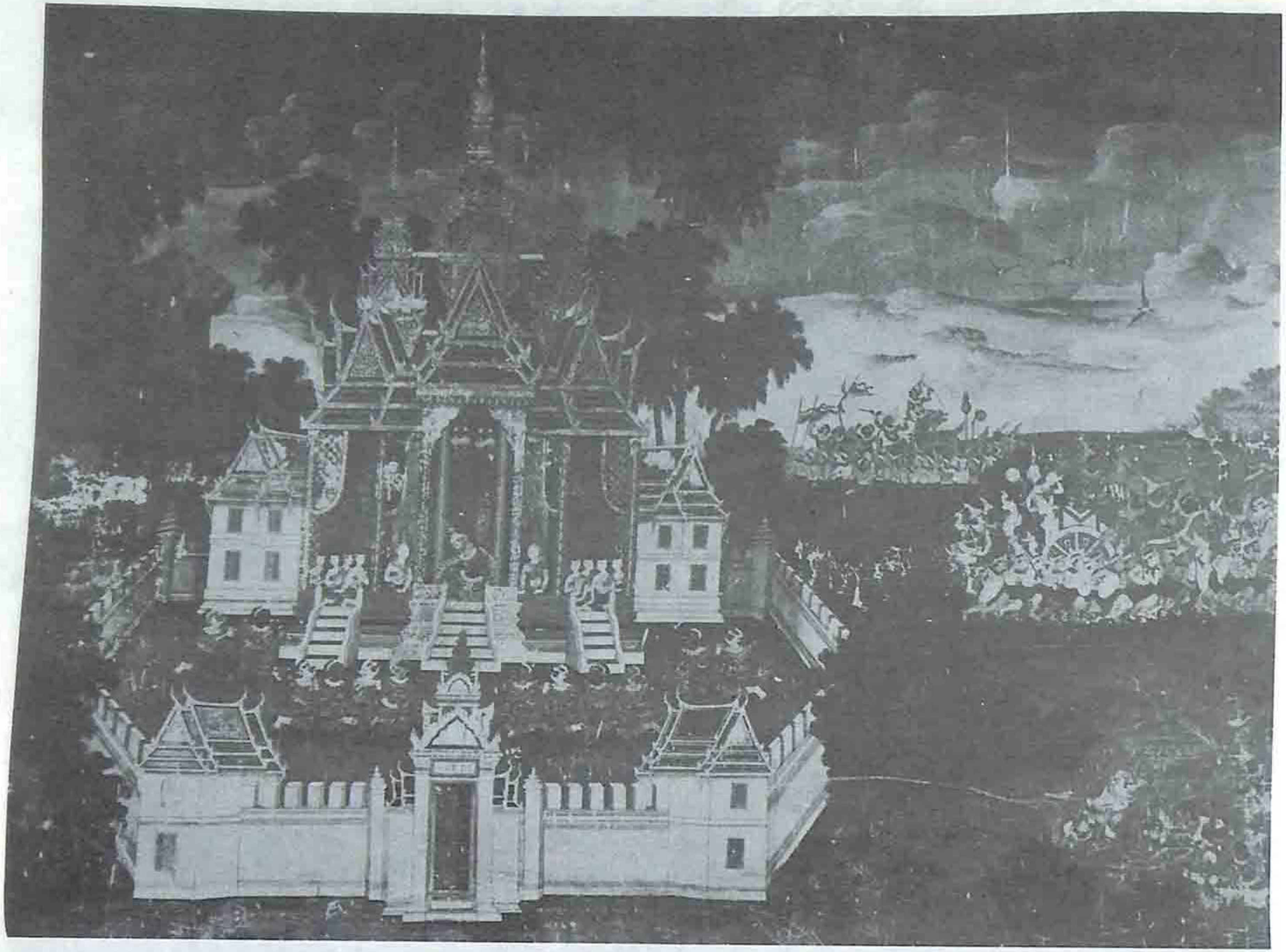

៧៤- កាលរាពណ៍ប្រើឥន្ទ្រជិតយកនាងសុក្រចារជំណងជានាងសីតា យកទៅវាយសម្លាប់ឲ្យព្រះលក្សណ៍ឃើញ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

៧៥- កាលព្រះលក្ស្មណ៍លើកទ័ពមកប្រទះនិងឥន្ទ្រជិតសម្លាប់សុក្រចារ ដែលក្លែងព្រះលក្ស្មណ៍ហើយ ត្រឡប់ទៅពន្លាវិញ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

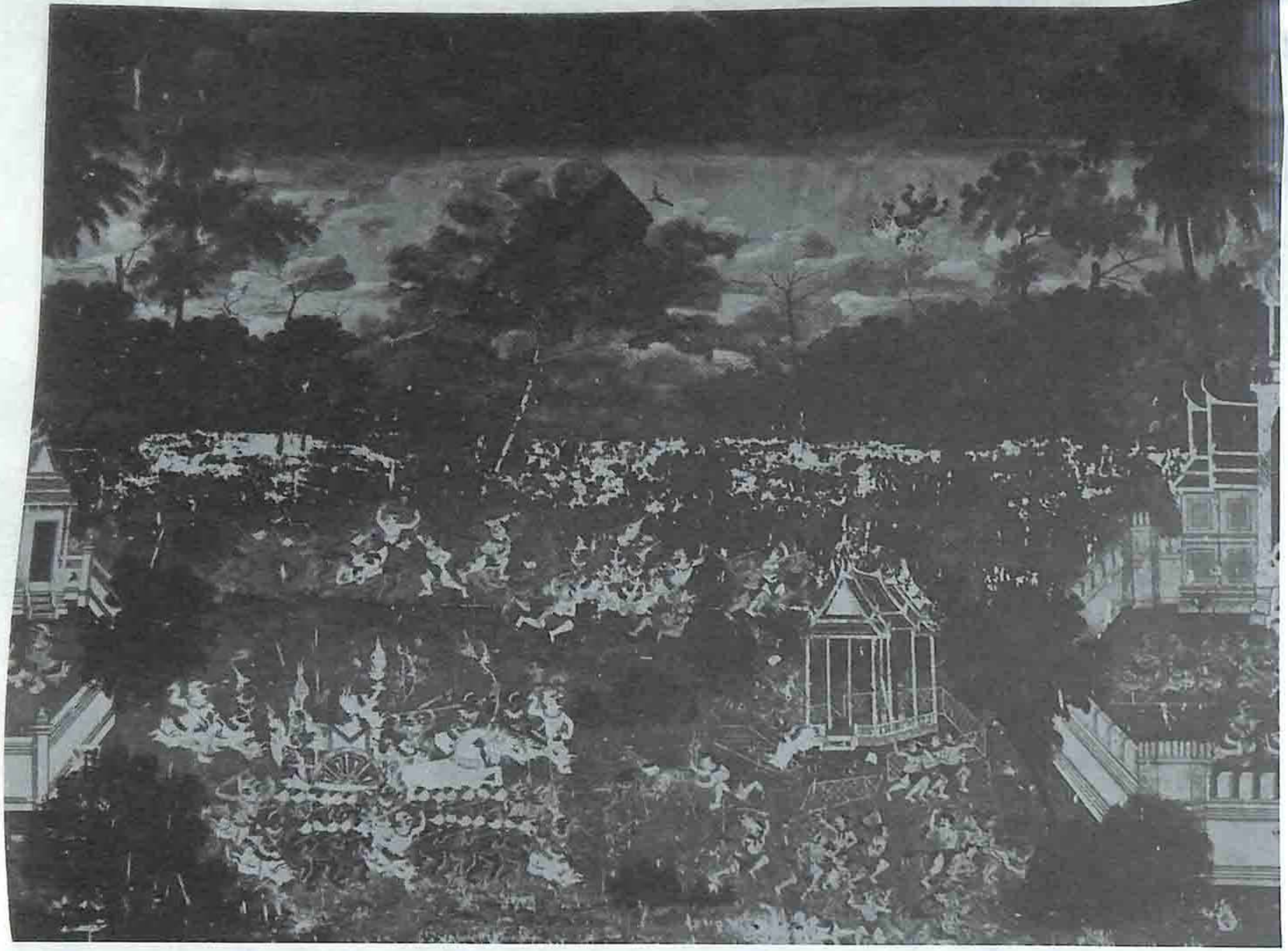

៧៦- ព្រះលក្ស្មណ៍លើកទ័ពមកច្បាំងឥន្ទ្រជិត - ឥន្ទ្រជិតមកទូលក្រុងរាពណ៍ ពីបរាជ័យរបស់ខ្លួន

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

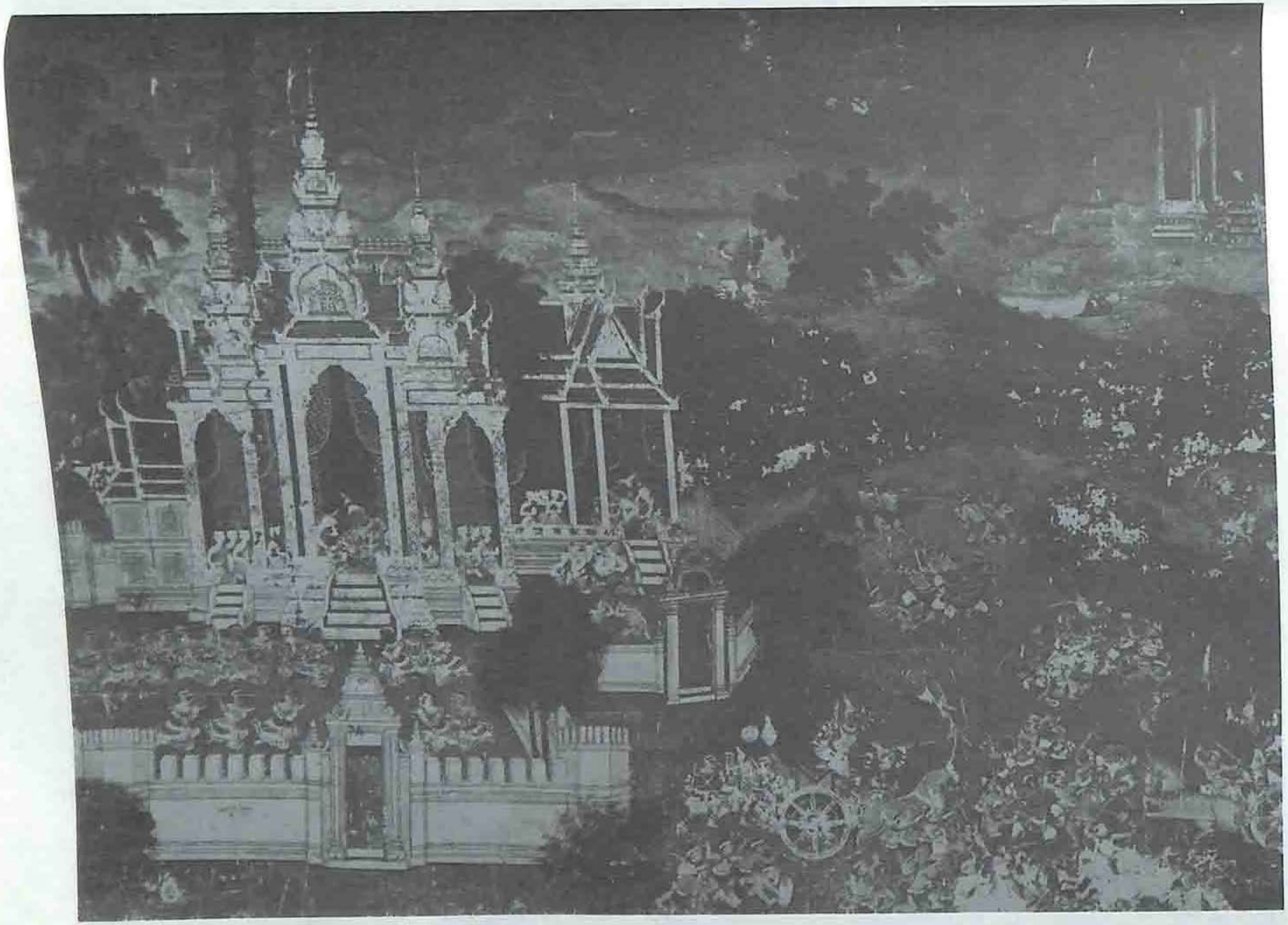

៧៧- ឥន្ទ្រជិតយំផ្ញើផ្ដាំប្រពន្ធកូនមុនពេលចេញ ច្បាំងនឹងព្រះលក្ស្មណ៍

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

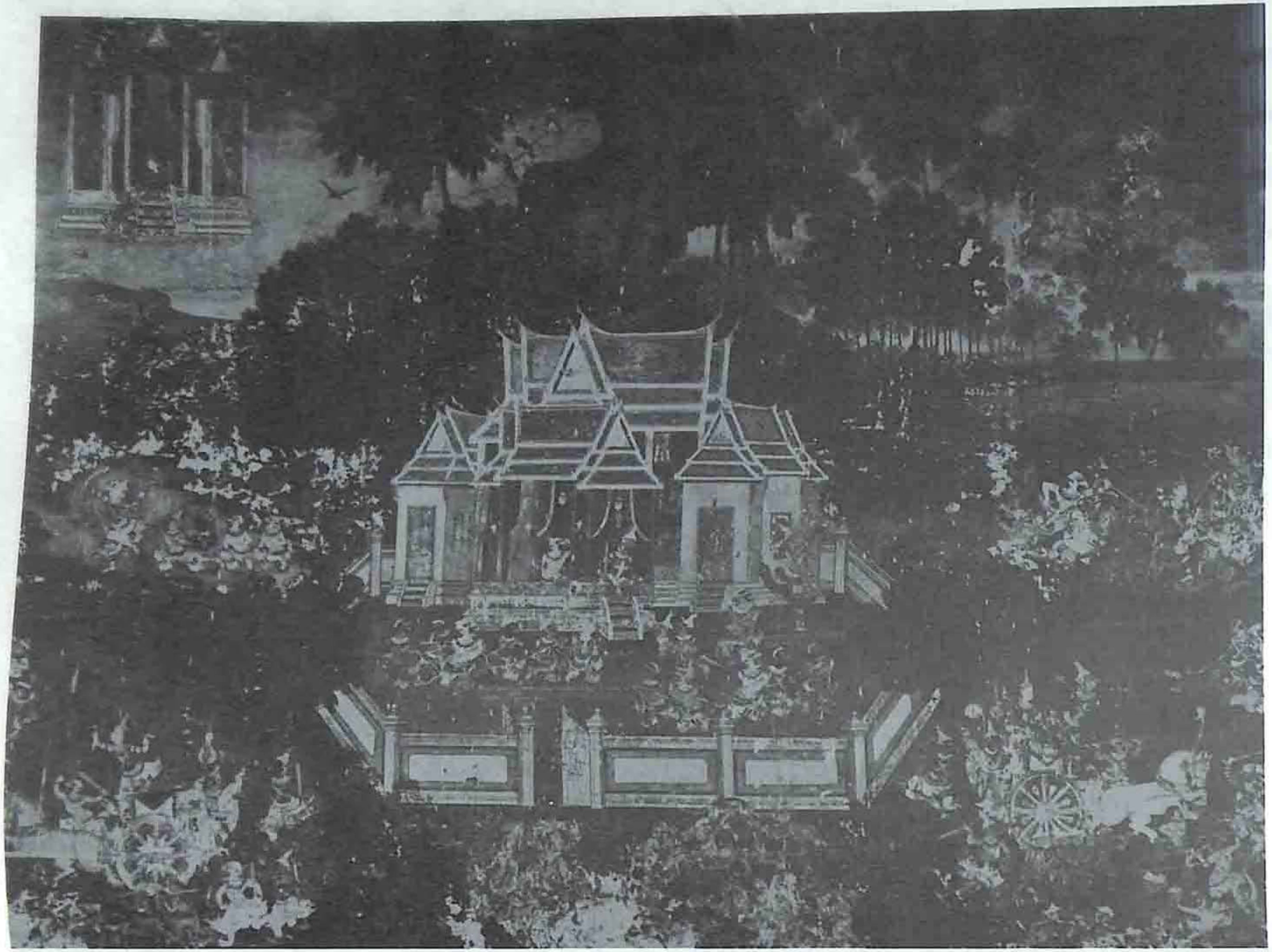

៧៤- នេះកាលអង្គួនសុំកាន្តពីព្រហ្ម ទៅទ្រក្សាលផ្ទូជិត

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

៧៩- នេះកាលរាពណ៍ច្បាំងនិងព្រះរាមព្រះលក្ស្មណ៍ - រាពណ៍ចាញ់រត់ទៅនគរវិញ

៨០- នេះនគរមូលលាំ រាពណ៍សុំជំនួយឲ្យពលសេនាទៅជួយច្បាំង

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

៨៦- នេះគាលទិរុលចម្បាំងកូនក្នុងបាតសមុទ្រ ហនុមានយកគន្លុយពាចចាប់ទិរុលចម្បាំងបាន ប្រយុទ្ធគ្នា ទិរុលចម្បាំង
គេចរួច ហនុមានលោះតាមចាប់បាន ចោលលើថ្ម កាត់ក្បាល យកមកថ្វាយព្រះរាម

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

៨២- នេះកាលហនុមានមកក្រុកទៅលើនាងច័ន្ទវិទ្ធ សូរដំណើរកើតិរលចម្បាំង - ហើយជូននាងច័ន្ទវិទ្ធត្រឡប់ទៅកៃឡាស់វិញ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

៨៤- នេះកាលស្ដេចនាសូរក្លែងខ្លួនប៉ុនព្រហ្មបាំងព្រះអាទិត្យ ងងឹតដូចយប់ ដៃទាំងពីរចាប់ពលស្វាស៊ីរស់

៨៣- នេះគាលព្រះរាមច្បាំងនិងស្តេចនាសូរ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

៨៥- នេះកាលសុគ្រីពបែរតាគមកសម្លាប់ស្តាបនាសូរ - ព្រះឥន្ទ្រស្រោចទឹកគន្ធីរប្រោះពលស្វា
រស់ឡើងអស់ព្រះរាមរំជួលសម្រេចស្វាបនាសូរស្លាប់

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

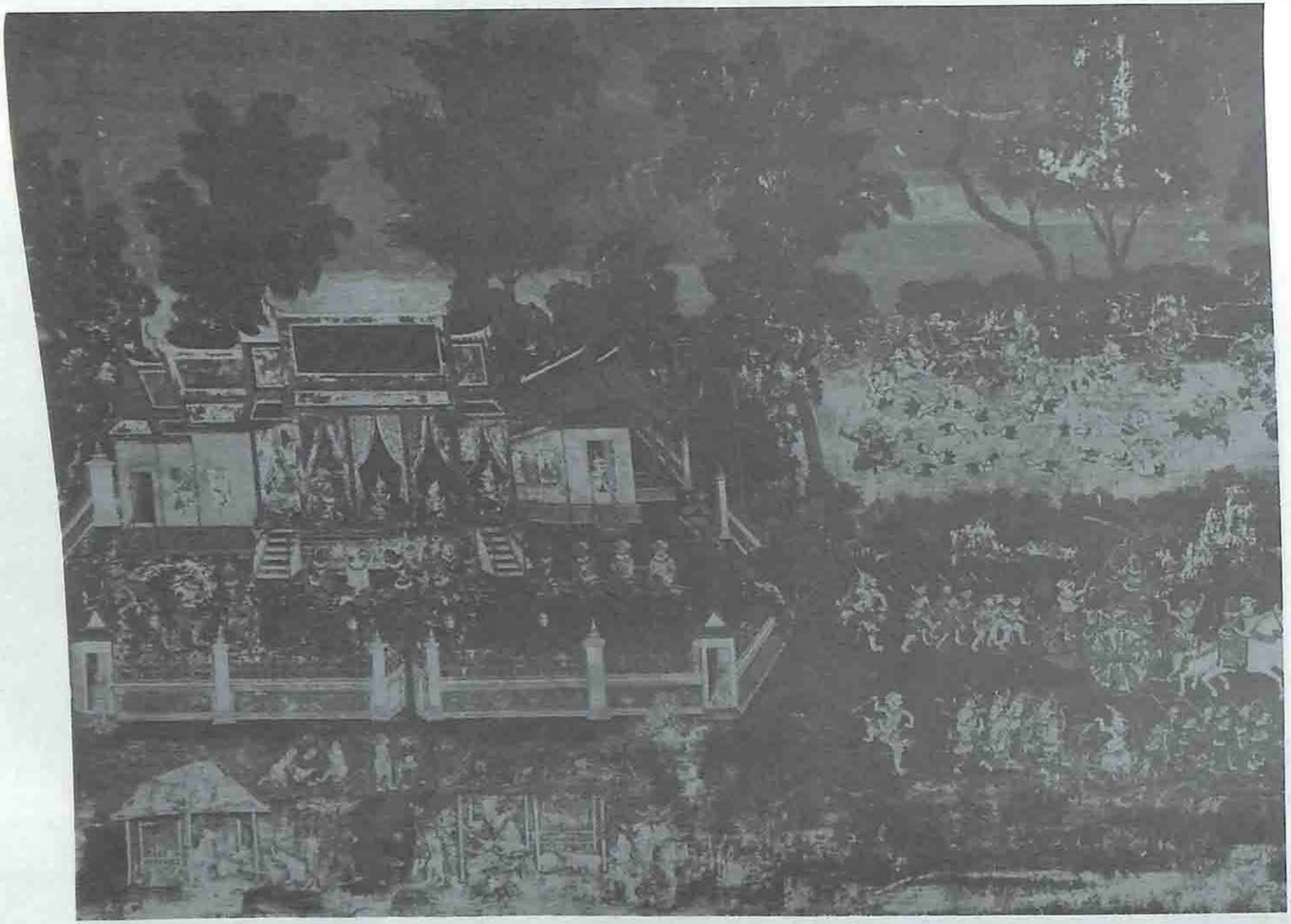

៤៦- ព្រះពន្លាព្រះរាម - ពិភេកទូលព្រះរាមឱ្យព្រះលក្ស្មណ៍ចេញច្បាំង

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

៨៧- នេះគាលព្រះលក្សណ៍លើកទ័ពច្បាំងនឹងរាពណ៍

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

៨៨- នេះកាលនាងមណ្ឌោគីរីទៅធ្វើពិធីស្ដូចល

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

៨៩- នេះគ្រួចលក្ខា កាលគុចគីរេធ គុចគីរចំន ទាំងពីរទៅគូនភាពណ៍
ស៊ើប្រមអគាល់សុំលីកកំណោះទៅឲ្យវីងនឹងព្រះរាមព្រះលក្ខណ៍ ភាពណ៍គិតបើកផ្លូវទៅ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

៩០- នេះកាលរាពណ៍លើកទ័ពមកច្បាំងនឹងព្រះរាមព្រះលក្ស្មណ៍ ឃើញបុត្រខ្លួនពីរនិងពលស្លាប់អស់ក៏ជិះដំរីទៅនគរវិញ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

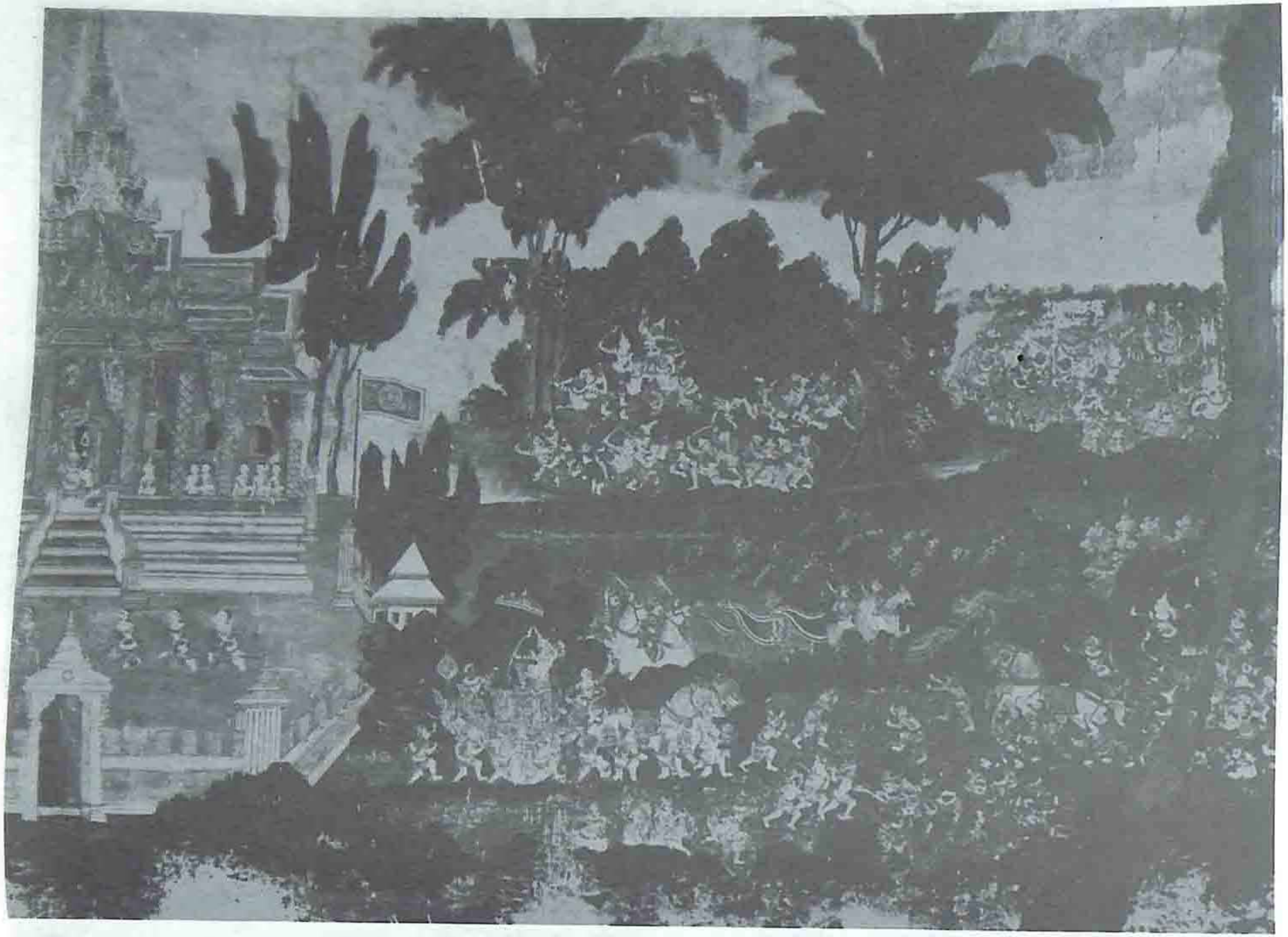

៩៦- នេះកាលរាពណ៍មកពីសមរភូមិវិញនាងមណ្ឌោគីរី ដឹងបុត្រទាំងពីរនិងពលស្លាប់ នាងក៏យំសោក

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

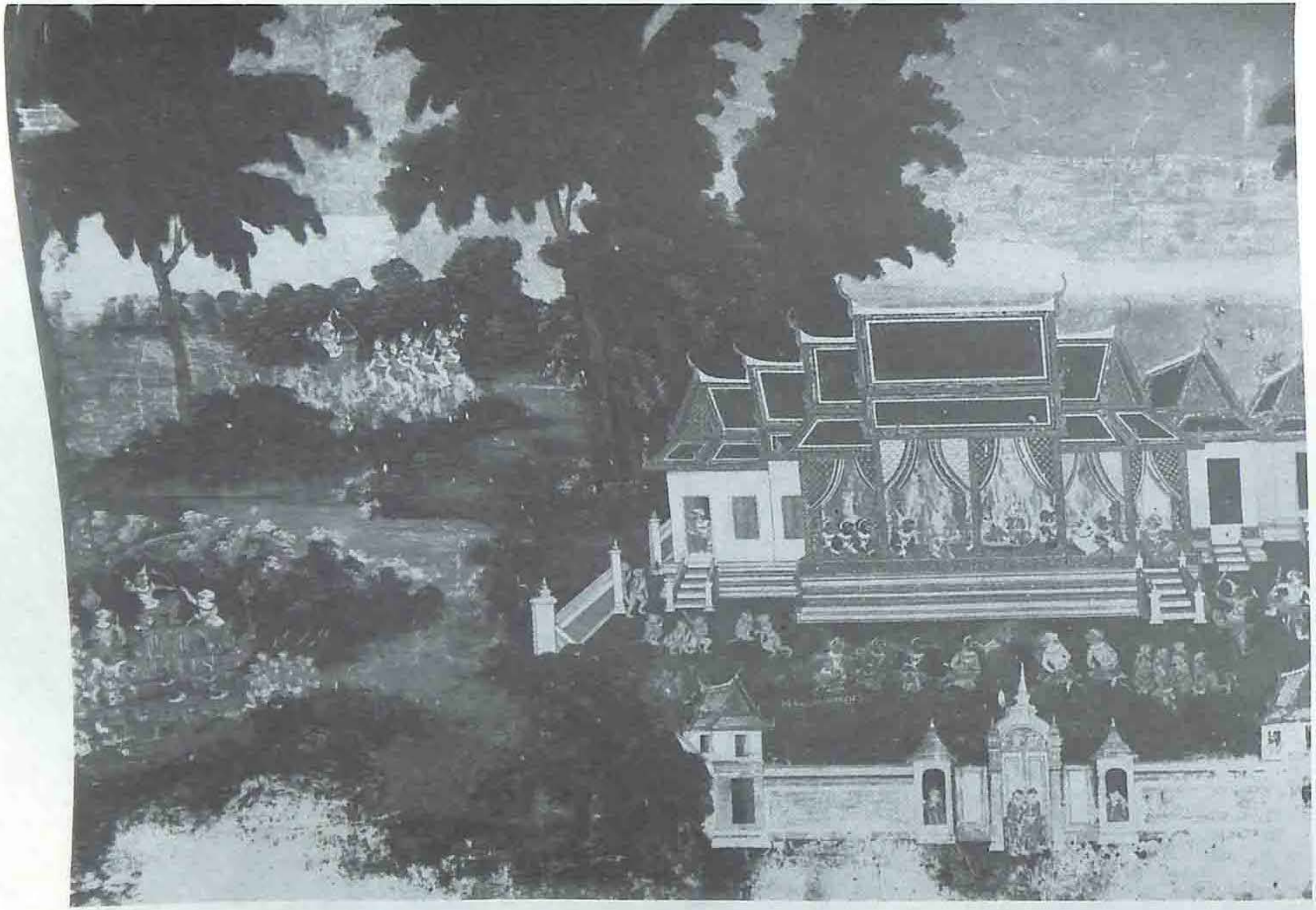

៩២- នេះកាលព្រះរាមសួរពិភេក ពិភេកទូលតាមដំណើរ ព្រះរាមចាត់ឱ្យហនុមាននិងអង្គទទៅយកដួងចែរាពណ៍

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

៩៣- នេះកាលហនុមាន អង្គទ យំធ្វើ កលឡិតសីប្បៀ ដើម្បីយកដួងចៃរាពណ៍

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

៩៤- នេះគាលភពណ៍ច្រើ ហនុមានឈើគគំរចេញច្បាំងនឹងព្រះលក្ខណ៍

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

៩៥- នេះភាពហនុមានច្បាំងនឹងព្រះលក្ស្មណ៍ ហនុមានដេញទាយពលស្វា -
សុគ្រីពនិងពិភេកច្បាំងមិនឈ្នះព្រះលក្ស្មណ៍ទើបនឹងហនុមាន

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

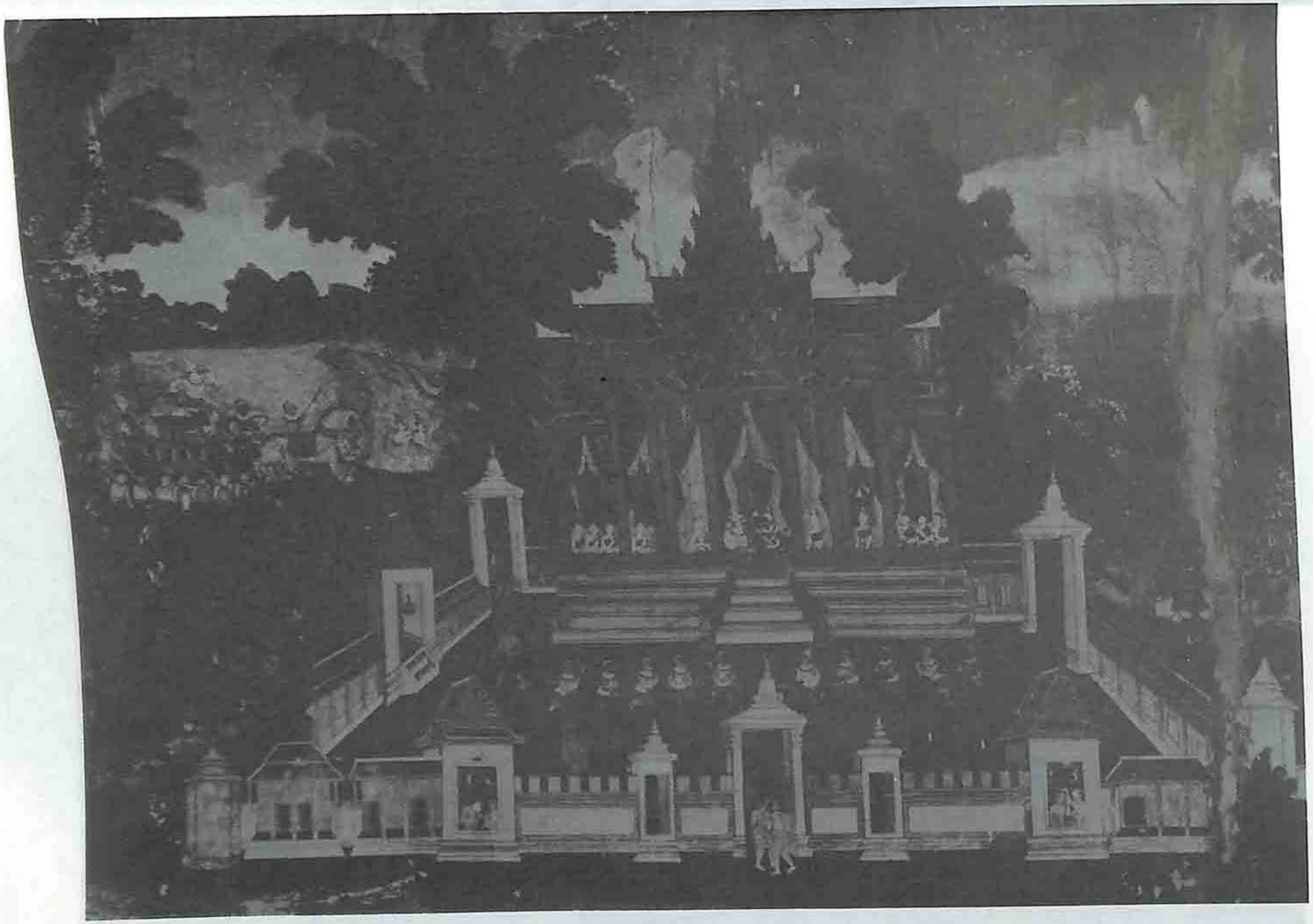

៩៦- នេះភាពពណ៌លើកនាងសុវណ្ណកាឡយុមារឡើងនៅវិមាន

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

៩៧- នេះគាលអង្គទឃើញហនុមានហោះខ្ពស់យកដួងចៃពាពណ៌មកឱ្យ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

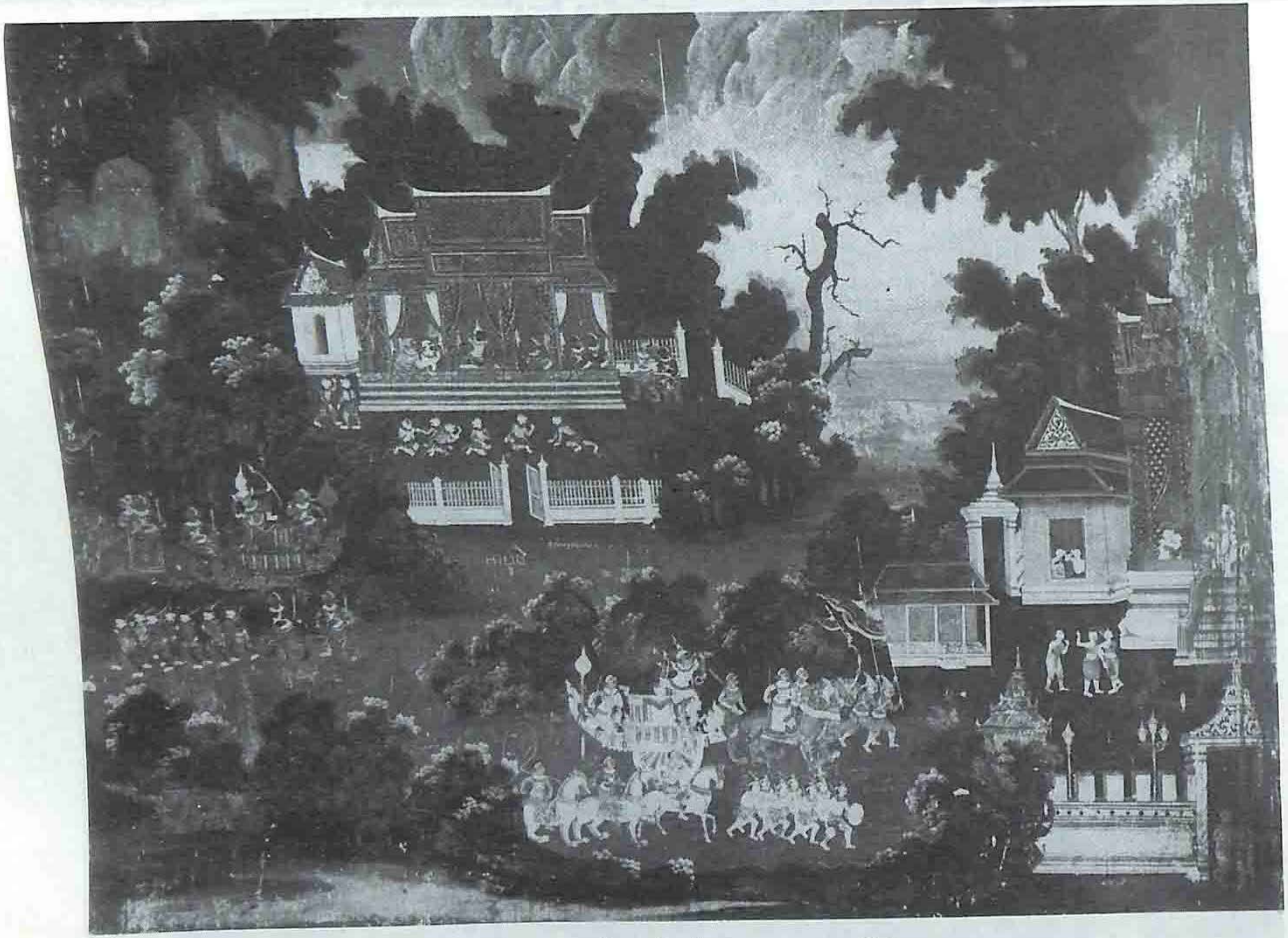

៩៨- កាលរាពណ៍អង្វរសុំដួងចៃហនុមាន ហនុមានមិនឱ្យ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

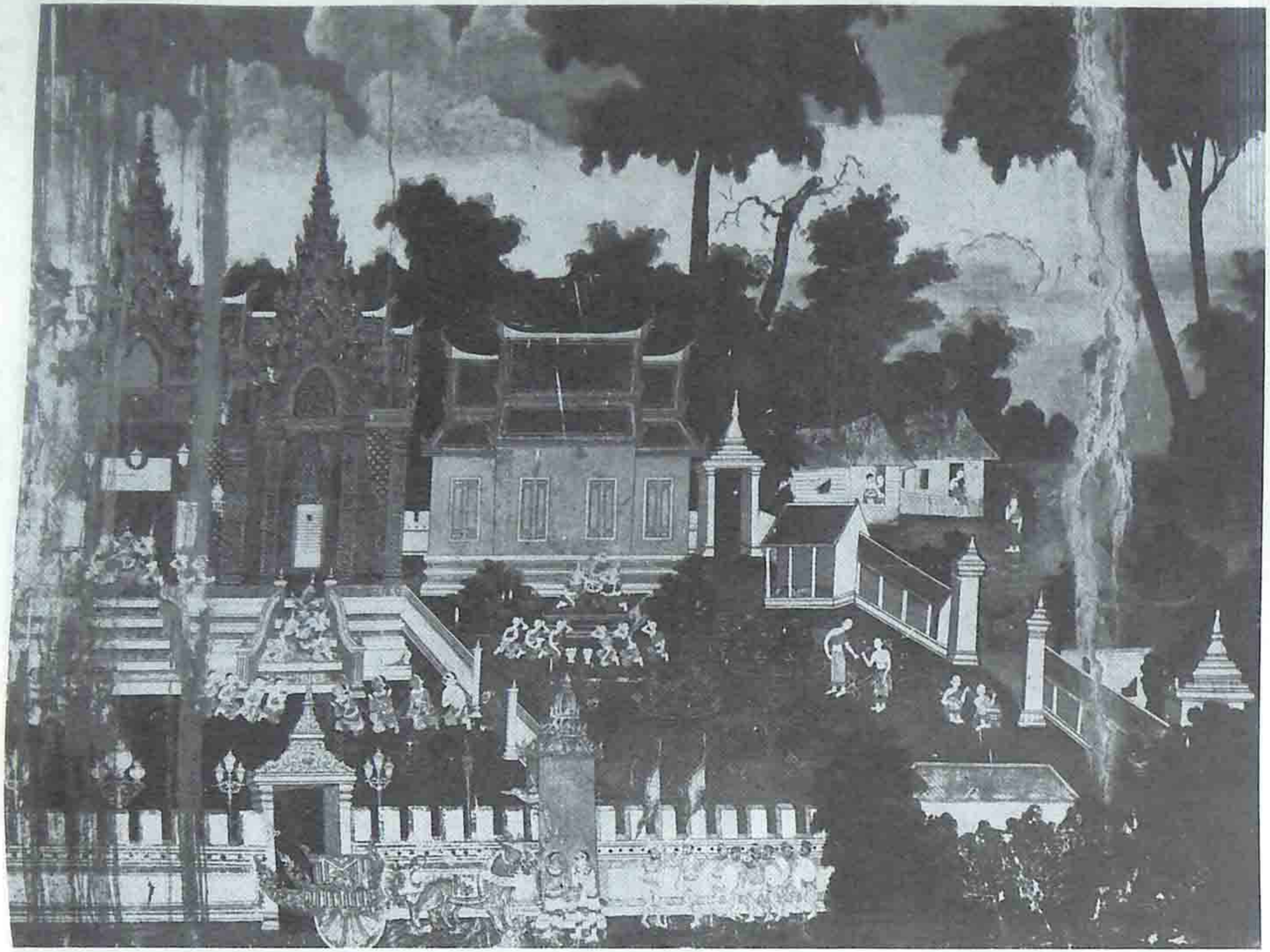

៦៩- នេះភាលពាណ៏ត្រឡប់មកពីសមរភូមិវិញ ដឹងខ្លួនស្ទាប់កៀកប្រពន្ធយំផ្ដែផ្ដាំរបស់ស្រីស្នំ និង ពលសេនា

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

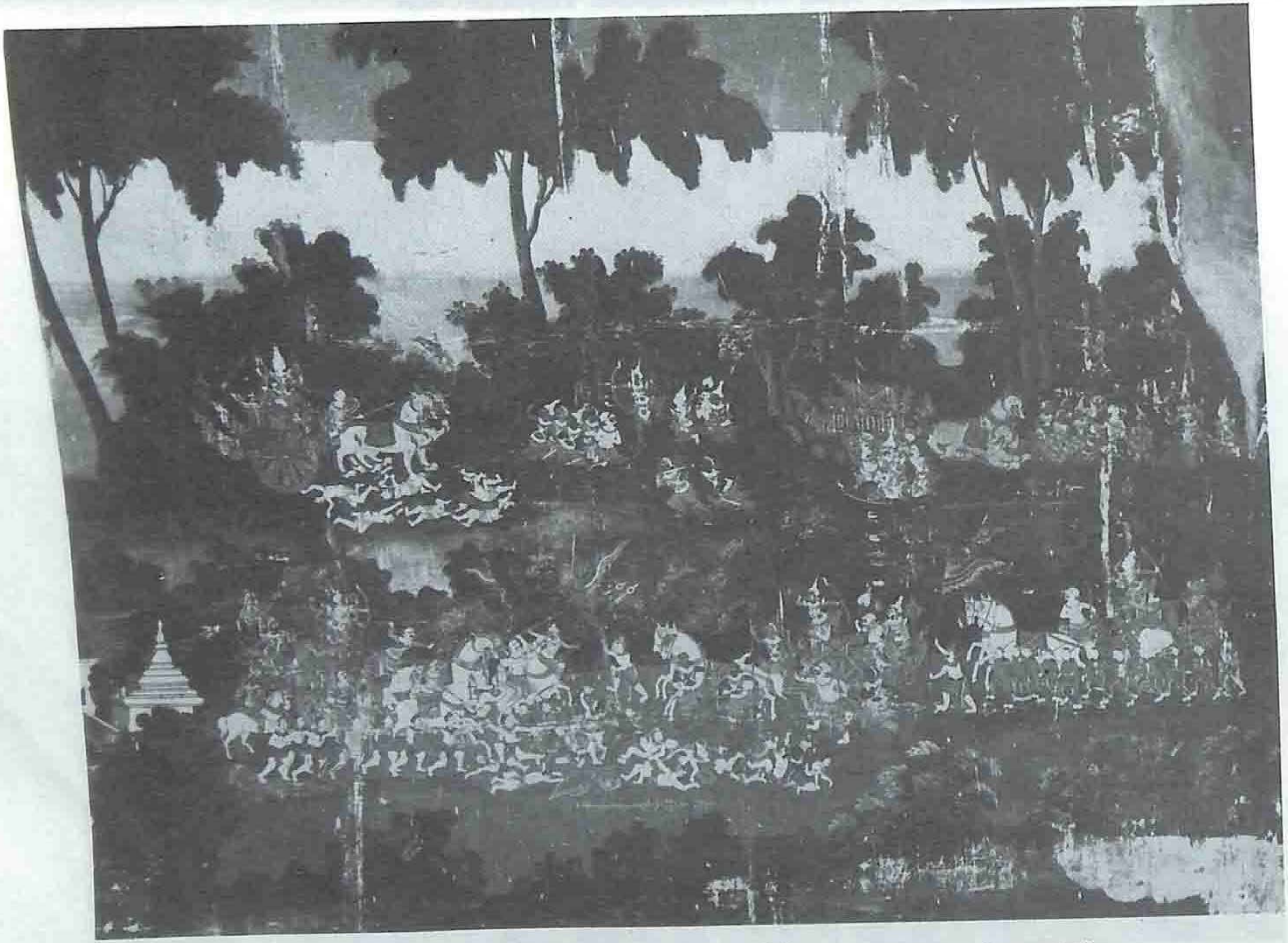

១០០- នេះកាលរាពណ៍ក្លែងខ្លួនជាព្រះព្រហ្ម ព្រះរាមព្រះលក្ស្មណ៍មើលភ្លេចខ្លួន ហនុមានទូលឱ្យព្រះរាមបាញ់

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

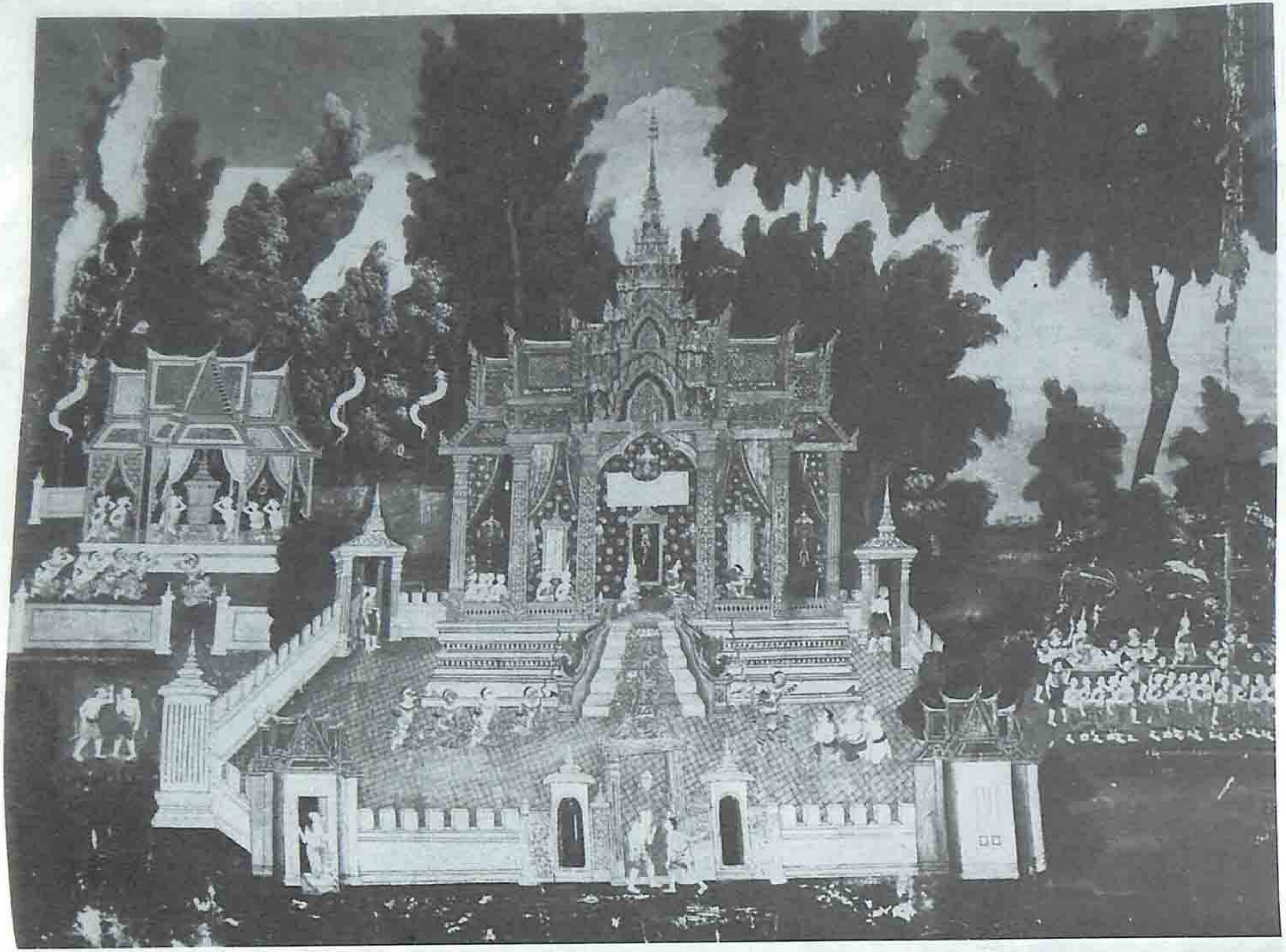

១០៦- នេះភាលពិសេក យកសព្វាភរណ៍មកតំកល់ធ្វើបុណ្យ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

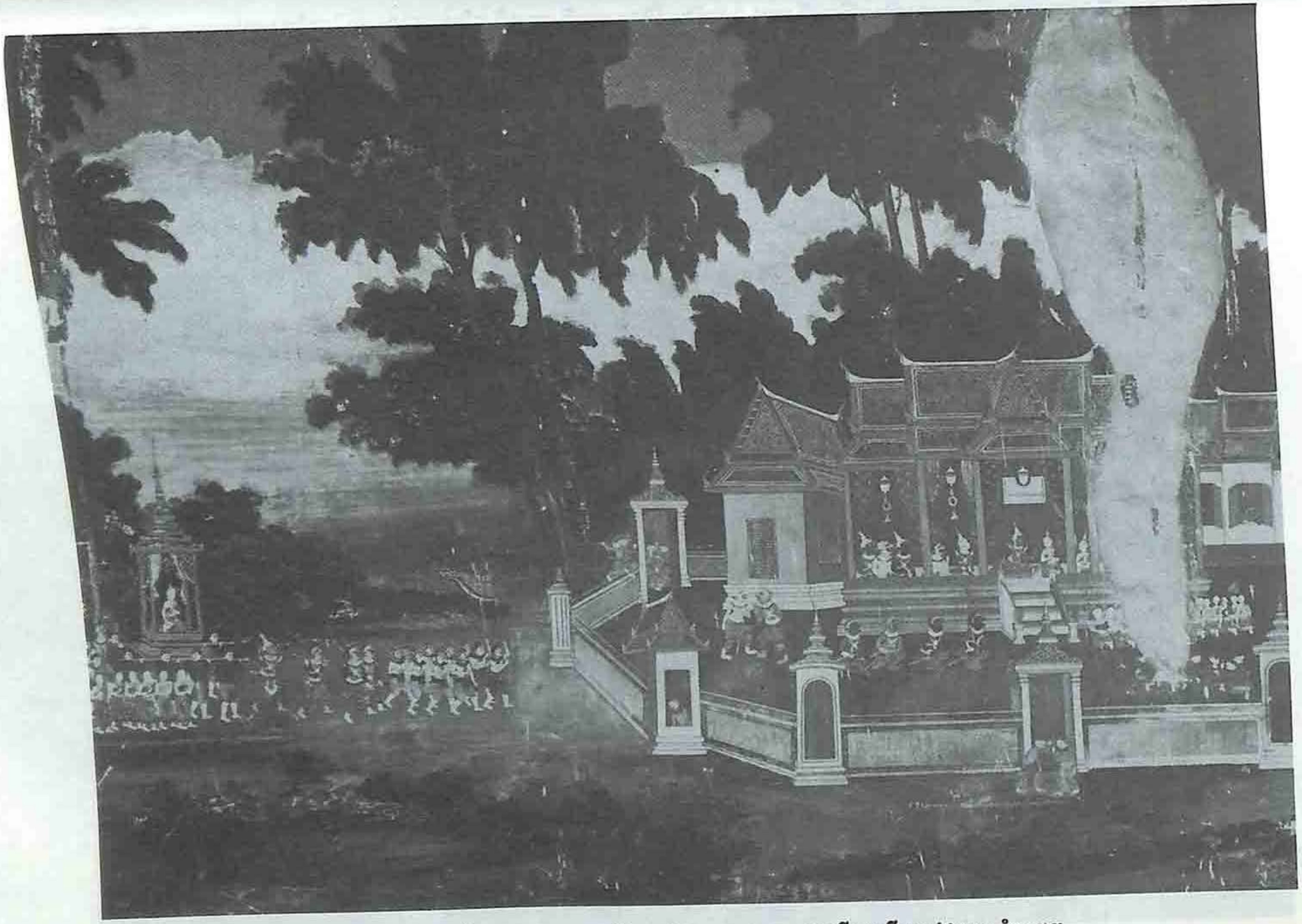

១០២- នេះកាលពិភេកមកយាងនាងសីតាទៅថ្វាយព្រះរាម - នាងសីតាឡើងទៅថ្វាយបង្គំព្រះរាម

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

១០៣- កាលនាងសីតាលុយភ្លើងសំដែងការស្មោះត្រង់ដល់ព្រះរាមមិនឱ្យសង្ស័យ - កាលព្រះឥន្ទ្រនាំស្រីទេពអប្សរហោះមកអែបព្រះនាង

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

១០៤- កាលព្រះរាមអភិសេកពិភេកឱ្យឡើងសោយរាជ - កាលពិភេកធ្វើបុណ្យរំលាយសពរាពណ៍

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

១០៥- កាលព្រះរាមប្រជុំអស់ពលសេនា ចំរុងលើកទ័ពទៅនគរវិញ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

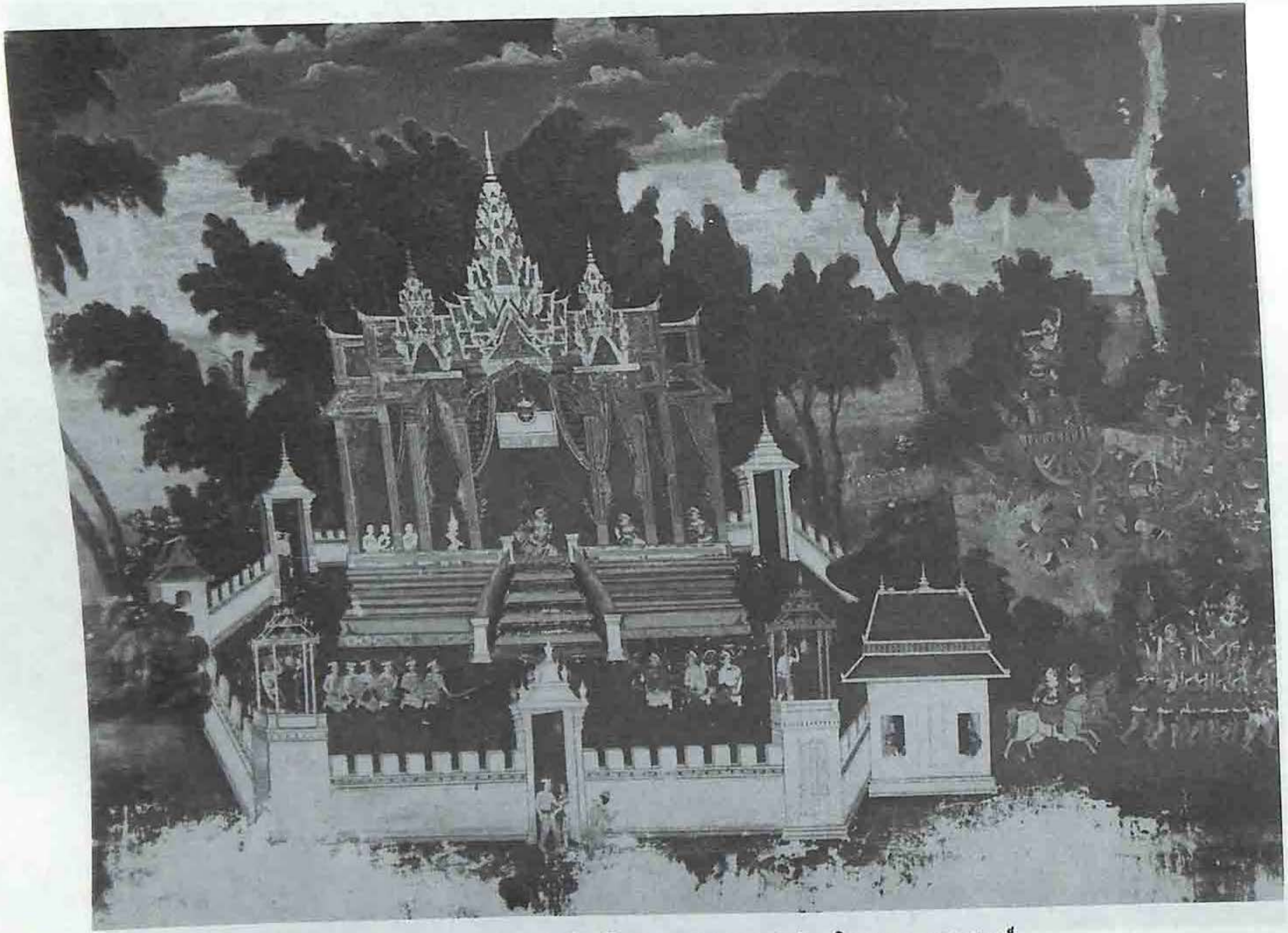

១០៦- នេះកាលអប្បូកណ្ណ៍ប្រ ឌី ពលសេនាចេញទៅច្បាំង និងព្រះរាម ព្រះលក្ស្មណ៍

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

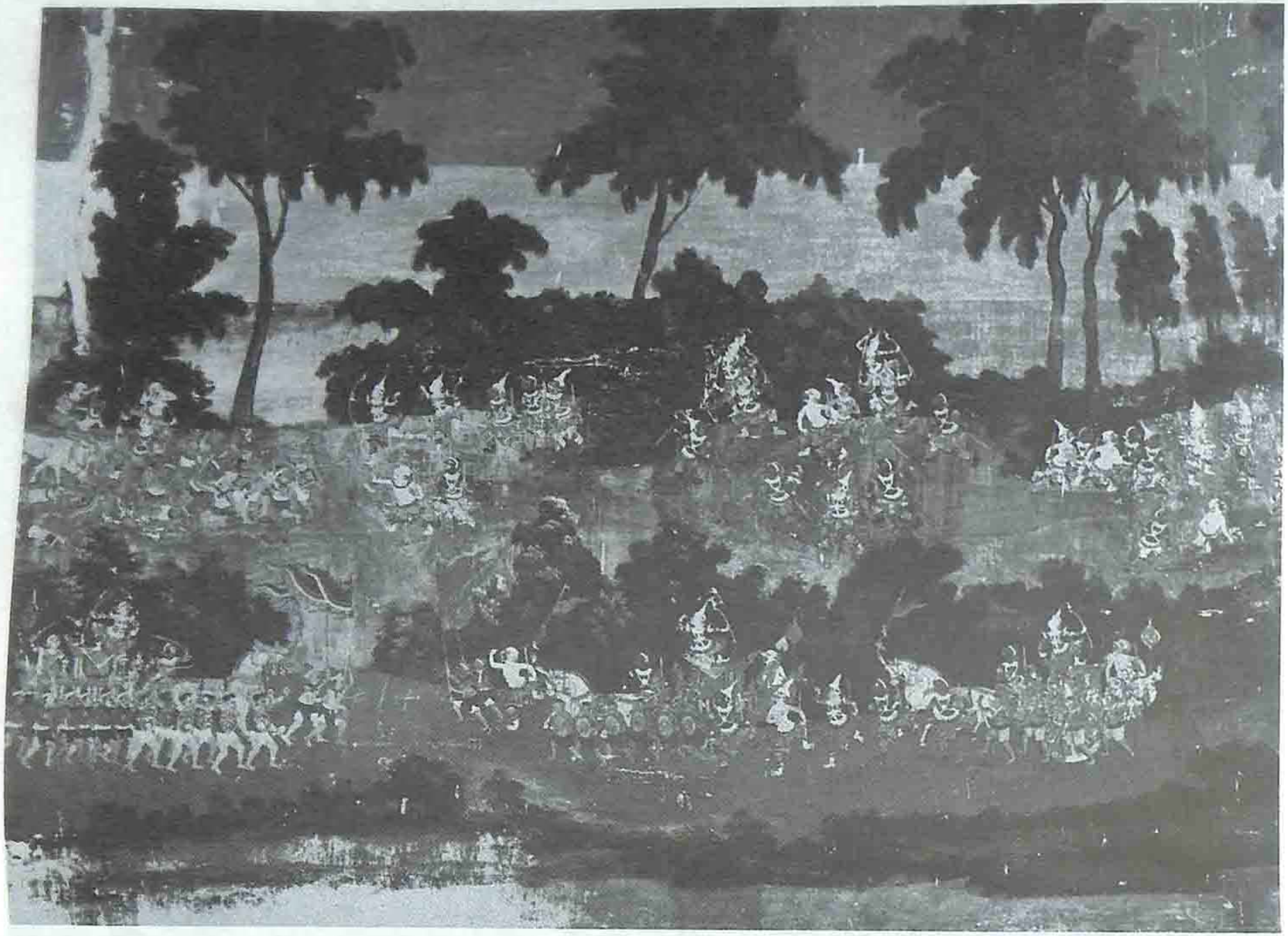

១០៧-នេះភាគហនុមានប្រយុទ្ធនិងអបរុគណ្ណលើរាជរថបាក់ល្អិត ព្រះរាមថ្លែងសរទៅមិនស្លាប់
កើតជាពីរចេញ ប្រយុទ្ធ នឹងព្រះរាម ព្រះលក្ស្មណ៍

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

១០៨- នេះកាលព្រះរាមថ្លែងសត្រូចអប្បកណ្ណំដាច់ក សរនាំធ្លាក់ទៅក្នុងទឹកសមុទ្រស្លាប់
កាលព្រះរាម - ព្រះលក្ស្មណ៍ លើកទ័ពឆ្លងទៅត្រើយនាយ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

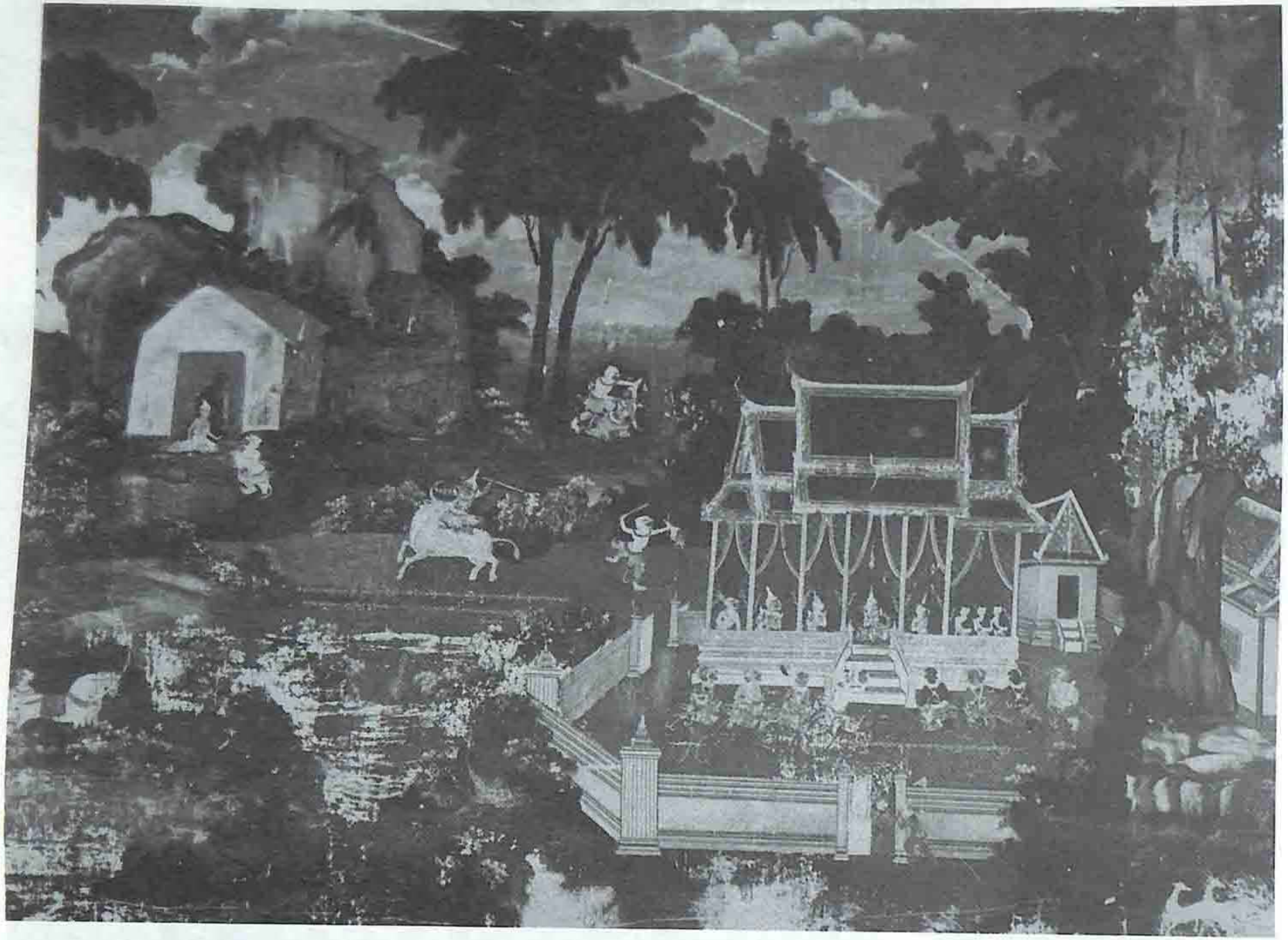

១០៩- នេះកាលហនុមានក្លែងខ្លួនជាក្របីប្រយុទ្ធនឹងបន្ទែកាល ហើយចាញ់បន្ទែកាល ក៏ក្លែងខ្លួនជាហនុមានរត់ទៅ
សួរមហាឥសី មហា ឥសីប្រាប់ឱ្យរកចង្កឹះកាត់ក្បាលបន្ទែកាល យកទៅថ្វាយព្រះរាម

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

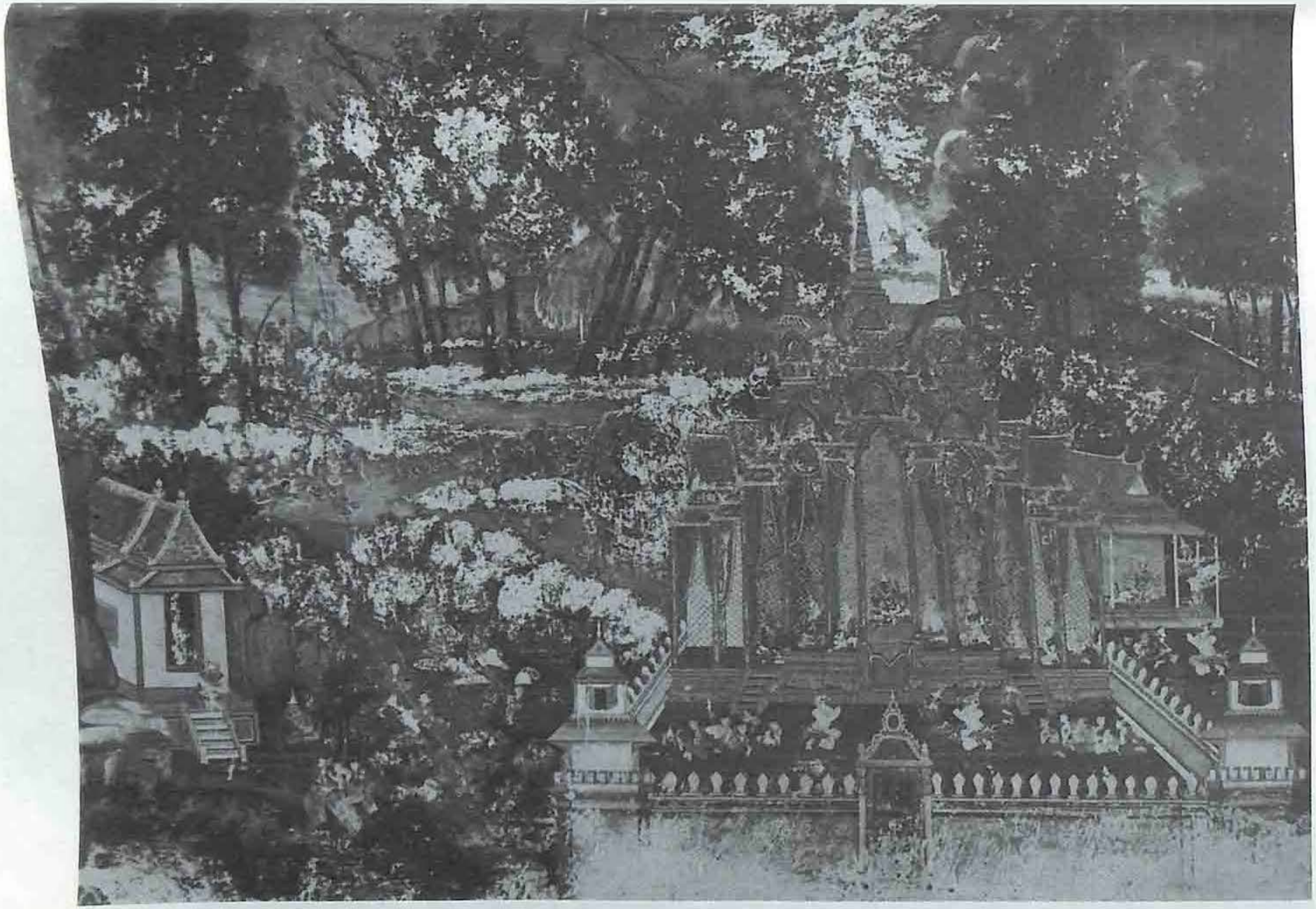

១១០- នេះកាលព្រះរាមថ្វាយបង្គំមហាឥសី . កាលព្រះឥន្ទ្រហៅវិសកម្មទេវបុត្រ មកសាងប្រាសាទថ្វាយព្រះរាម ព្រះរាមថ្លែងសរទៅប្រាប់ពិភេកឱ្យលើកពលចេញទៅច្បាំងនឹងមហាបាល

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

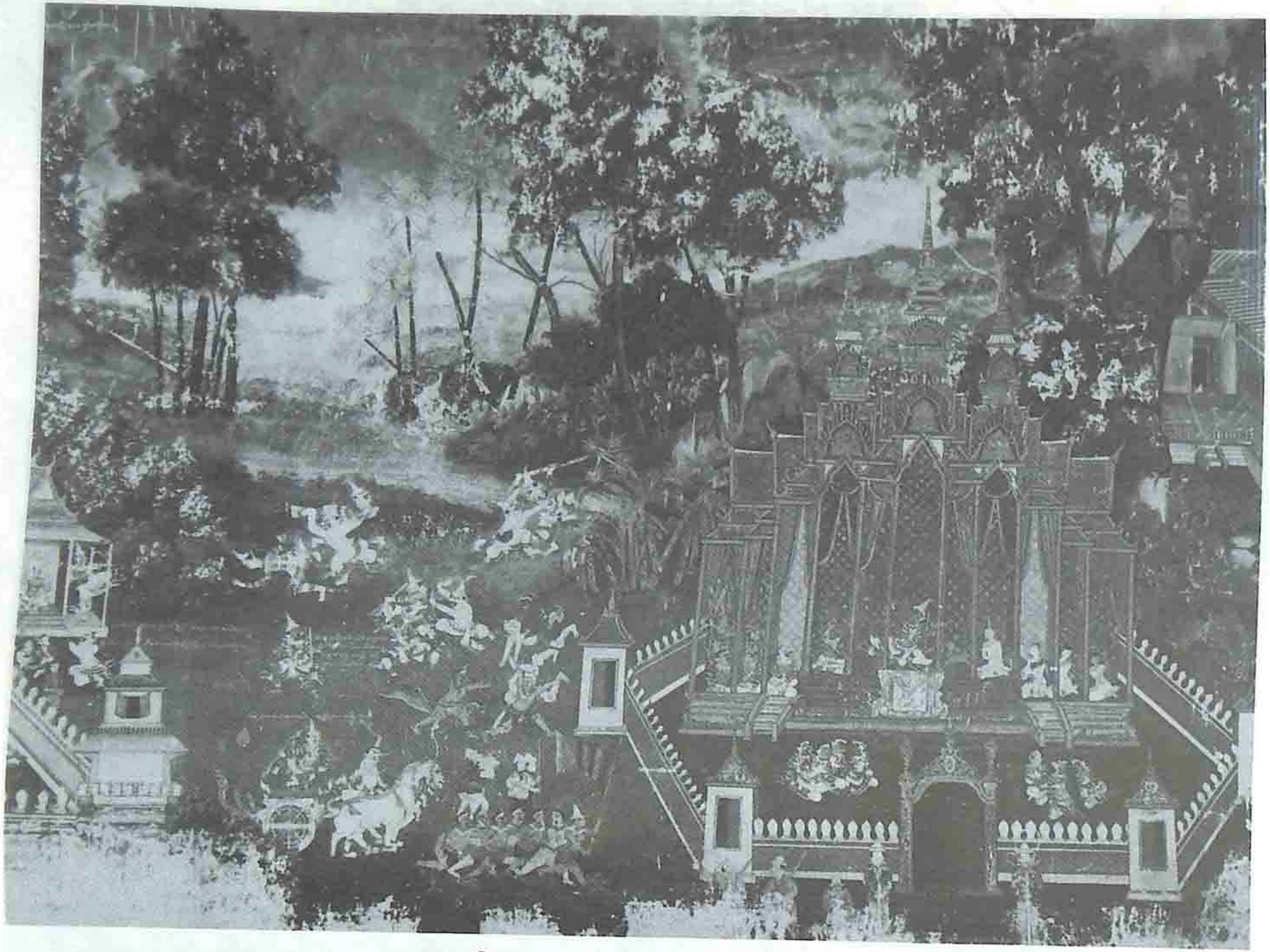

១១១- ពិភេកទទួលព្រះរាជសារព្រះរាមរួចធ្វើតាមបញ្ជា

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

១១២- នេះកាលហនុមានសោយរាជ្យនៅនគរបាតដាល

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

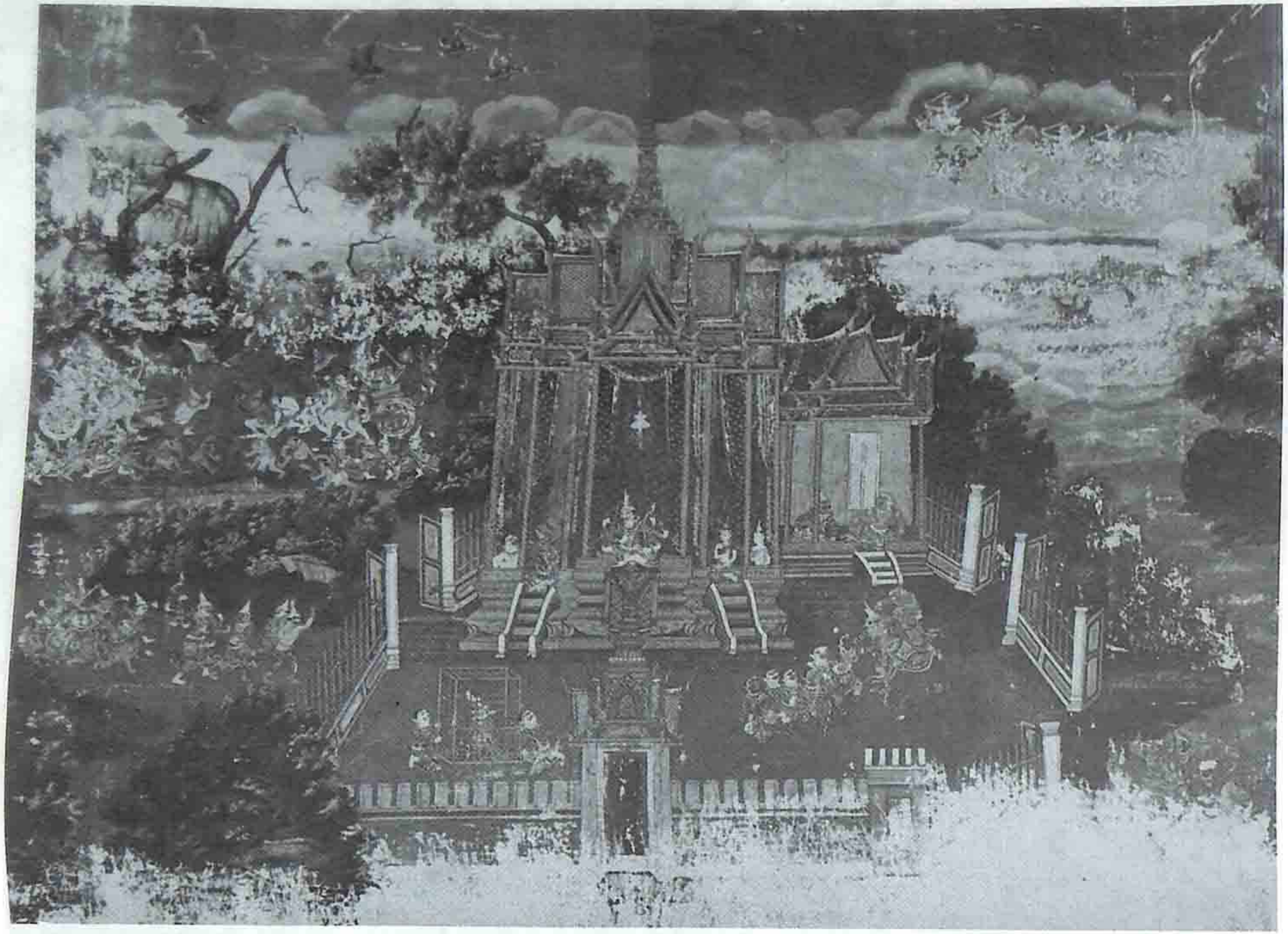

១១៣- នេះភាពចក្ខុទិតលើកធំពាមកពីហេមទនំ ពន្លំគ្រួចឈប្លា ពិគេកចេញឡាំងនិងចក្ខុទិតៗ ចាប់ពិគេកចេ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

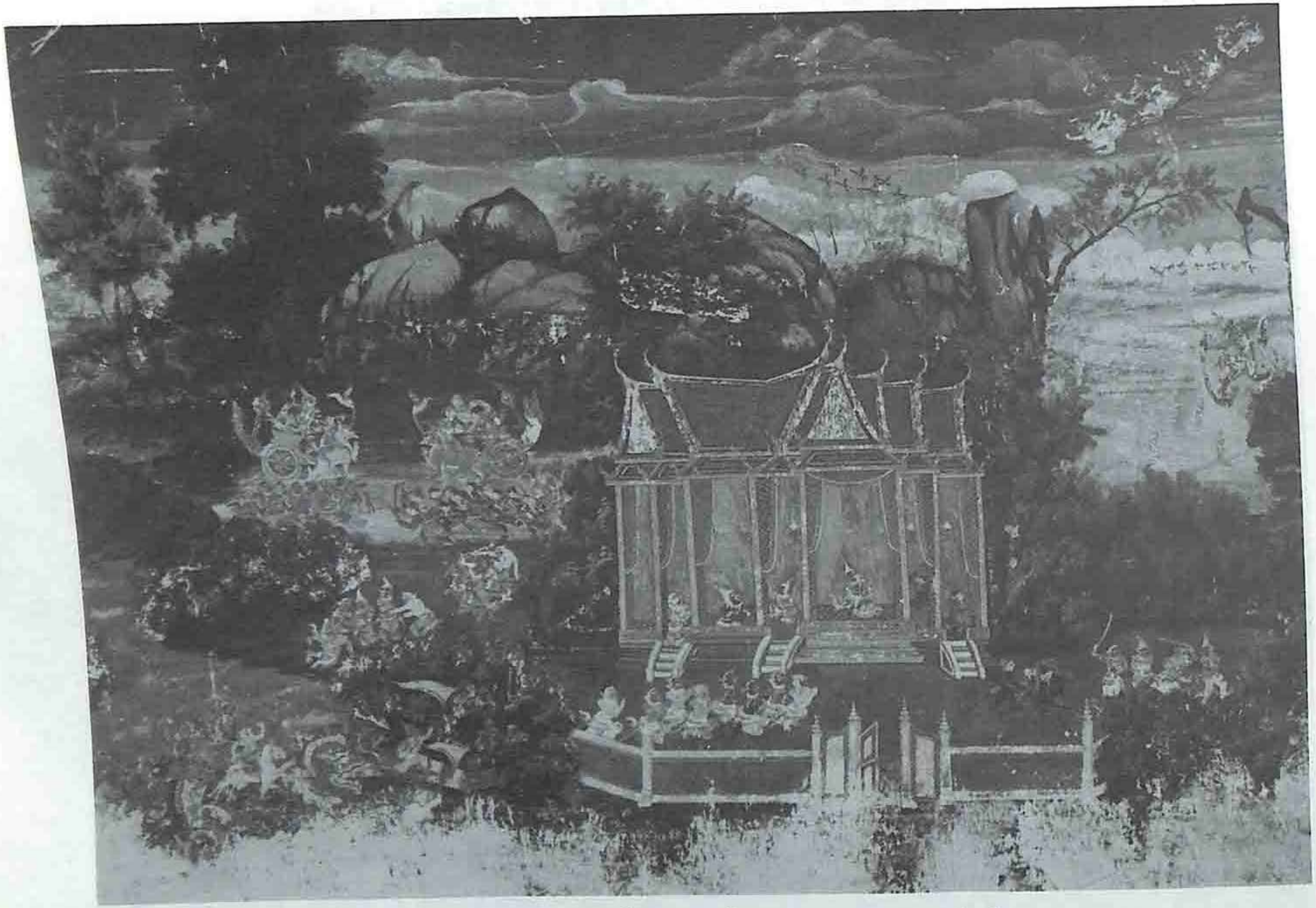

១១៩- នេះកាលអាសោជាតឡើងគល ចក្ខុចិត - អាសោជាតលាម្ដាយទៅរកឪពុក

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

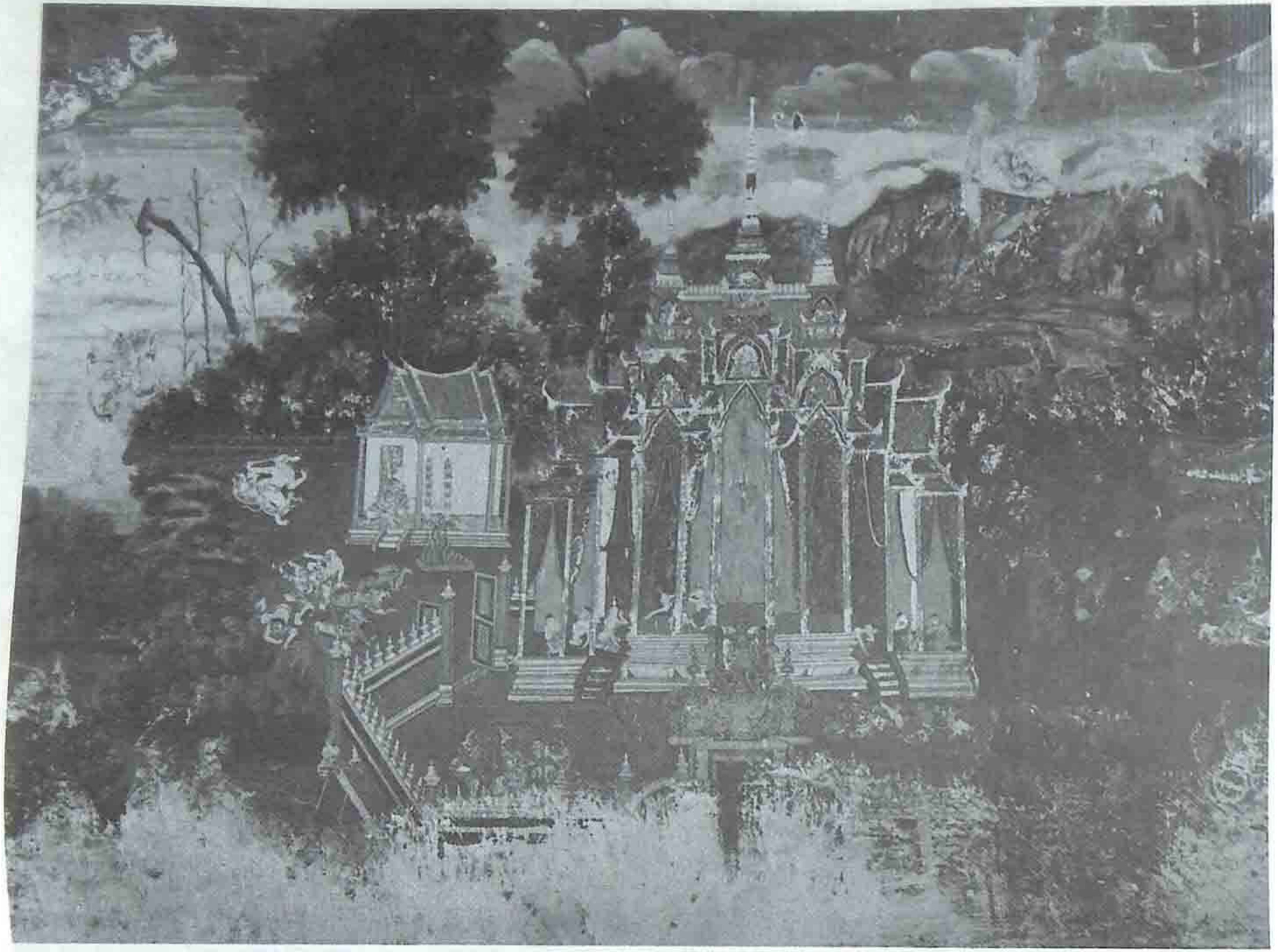

១១៥- នេះកាលចមសេនាហោះឆ្លងសមុទ្រ អាវៃផណាសូរចេញច្បាំងនិងអាសោដាត

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

១១៦- នេះកាលព្រះគិរុត សុក្រុត ប្រើហនុមានទៅបំផ្លាញពិធីចក្ខុចិត ហើយដោះពិភេកឡើងចេញពីគ្រុខ នាំទៅថ្វាយ ព្រះគិរុត សុក្រុត

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

១១៧- នេះកាលអង្គទ ជម្ពូពាន អាសោផាត មកផ្តាច់ពិធីបន្លែចក្រ - ព្រះសុគ្រីពគ្រួចឈើពែងត្រីផាត់

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

១១៨- នេះកាលព្រះគិរិតលើកទ័ពមកច្បាំងនឹងសុរិយោភព ព្រះគិរិតថ្លែងសត្រូវស្លាប់

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

យុទ្ធនឹងមហាកាលយក្ស ~ និលផាត់ប្រយុទ្ធនឹងមហាមេឃ
~ សេនាយក្សបាញ់សេនាព្រះតិរុត សុគ្រុត

ត រៀបឈៀង ដែដាលលើកទ័ពទៅច្បាំងព្រះតិរុត សុគ្រុត

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

១១៩- និលនន្ទ ប្រយុទ្ធនឹងចក្រសូរយក្ស - ហនុមានប្រ
និលឯកប្រយុទ្ធនឹងនន្ទយក្ស -

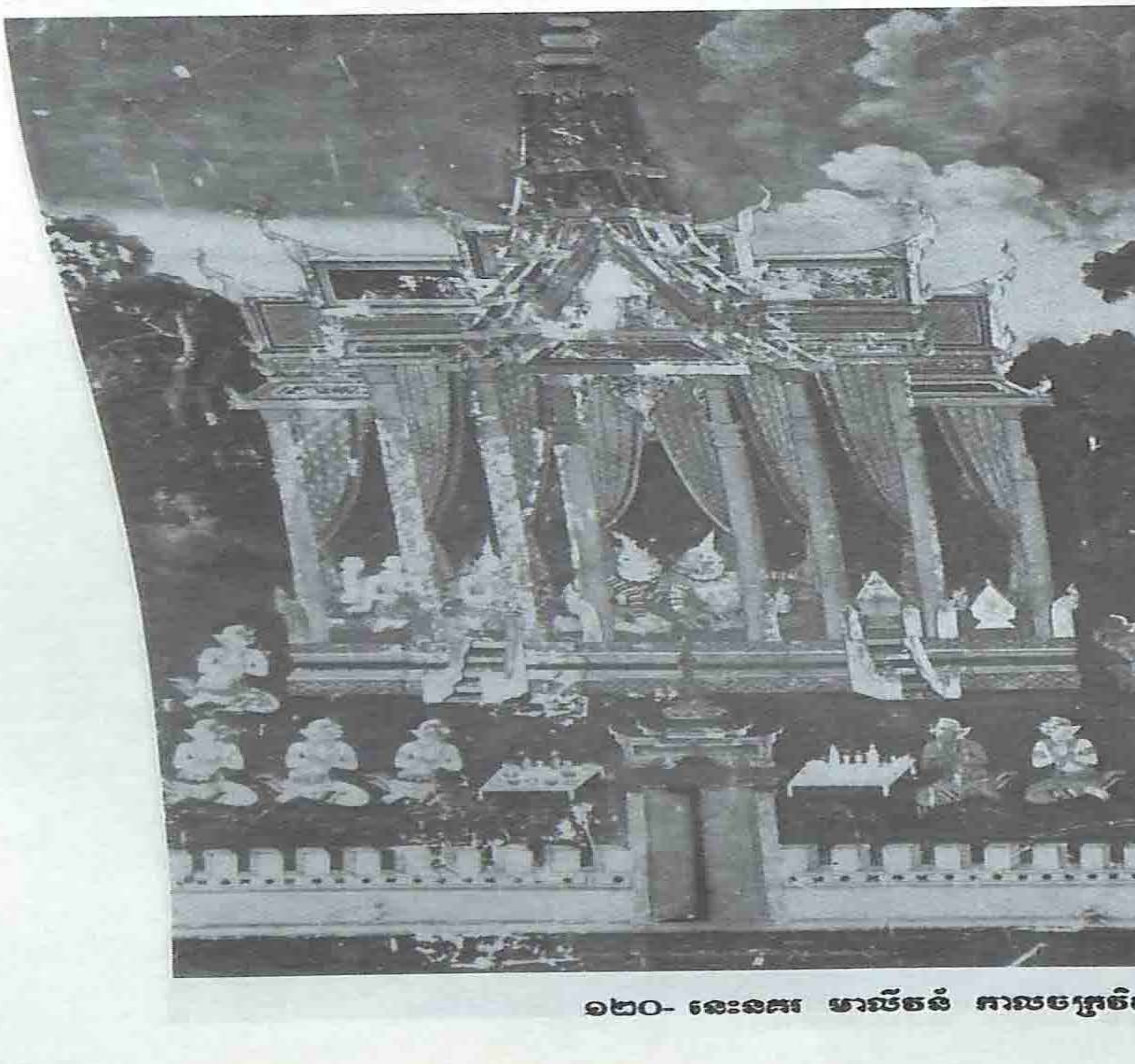

១២០- នេះនគរ មាលីវង់ កាលចក្រចិ

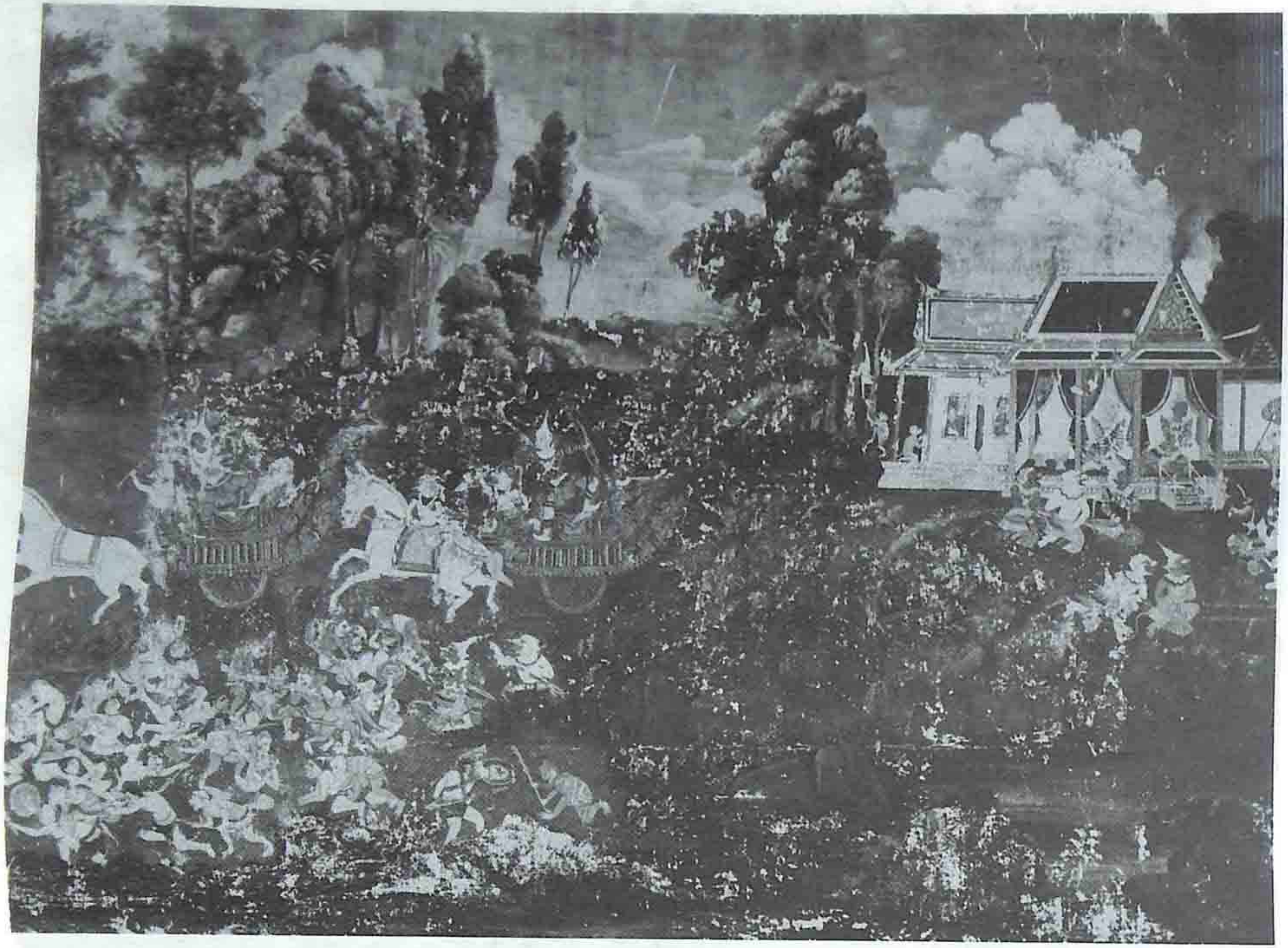

១២១- កាលនិលឯក អាសោដាត កាត់ក្បាលចៃដាលយកមកថ្វាយព្រះតិរុត សុគ្រុត

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

១២២- នេះកាលពេជ្រចិត្រាសេនាចក្ខុរិតលើកទ័ពមកច្បាំងនិងអង្គទ   អង្គទចាក់ ក សម្លាប់
កាលនិលឯក អាសោ ផាត មកបំផ្លាញពិធីខែដាល រួចហោះទៅ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

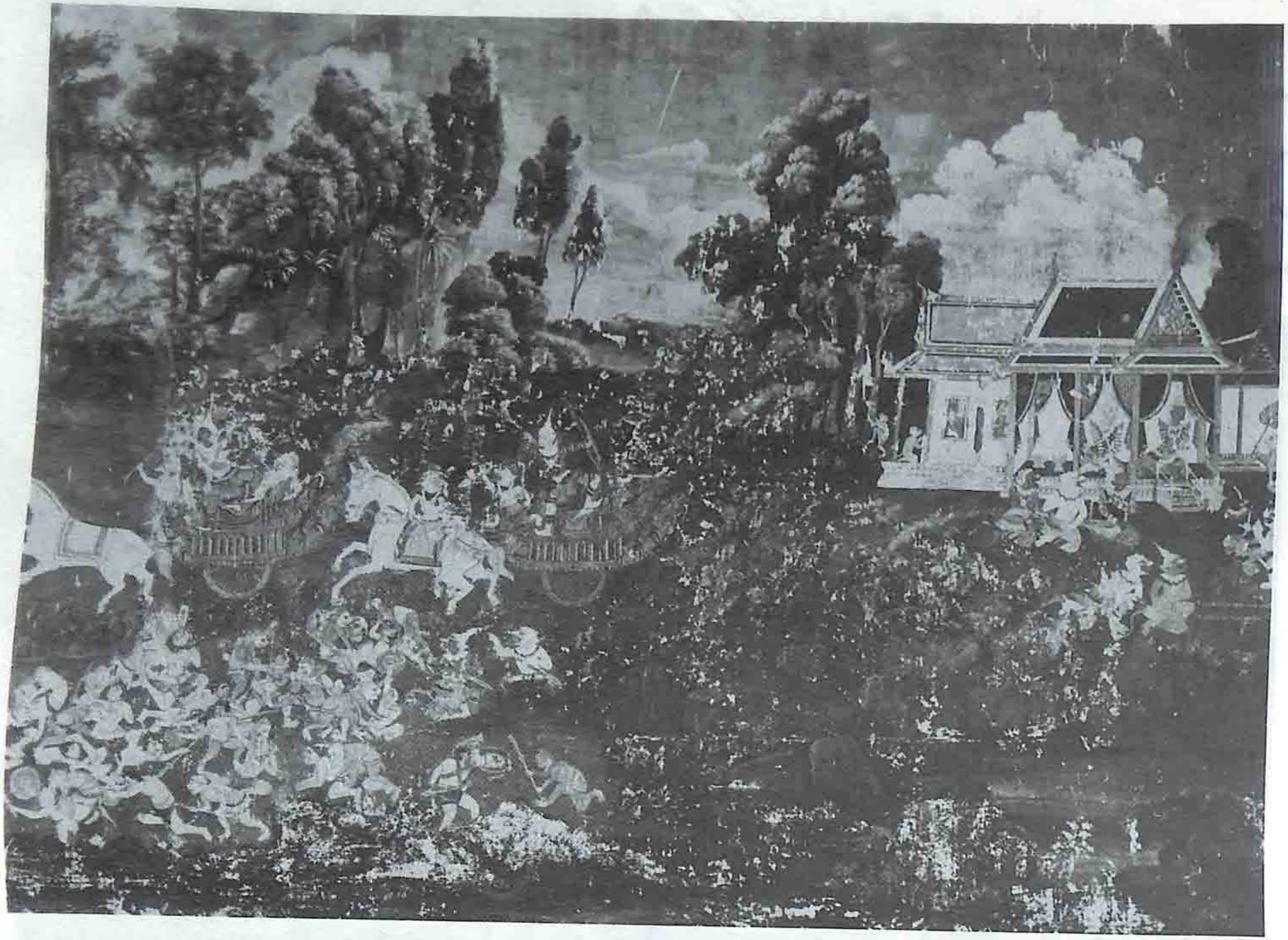

១២១- កាលនិលឯក អាសោផាត កាត់ក្បាលថៃជាលយកមកថ្វាយព្រះគិរុត សុគ្រុត

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

១២២- នេះភាពពេជ្រចិត្រាសេនាបត្តីលើកពំពមកច្បាំងនិងអង្គទ អង្គទចាក់ ក សម្លាប់ ភាពនិលឯក អាសោ ផាត មកបំផ្លាញពិធីខៃជាល រូបបោះទៅ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

១២៣- នេះកាលព្រះតិរុតថ្លែងសត្រូវចក្សិត ចក្សិតសែបទេឧមន្តជក្សប

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

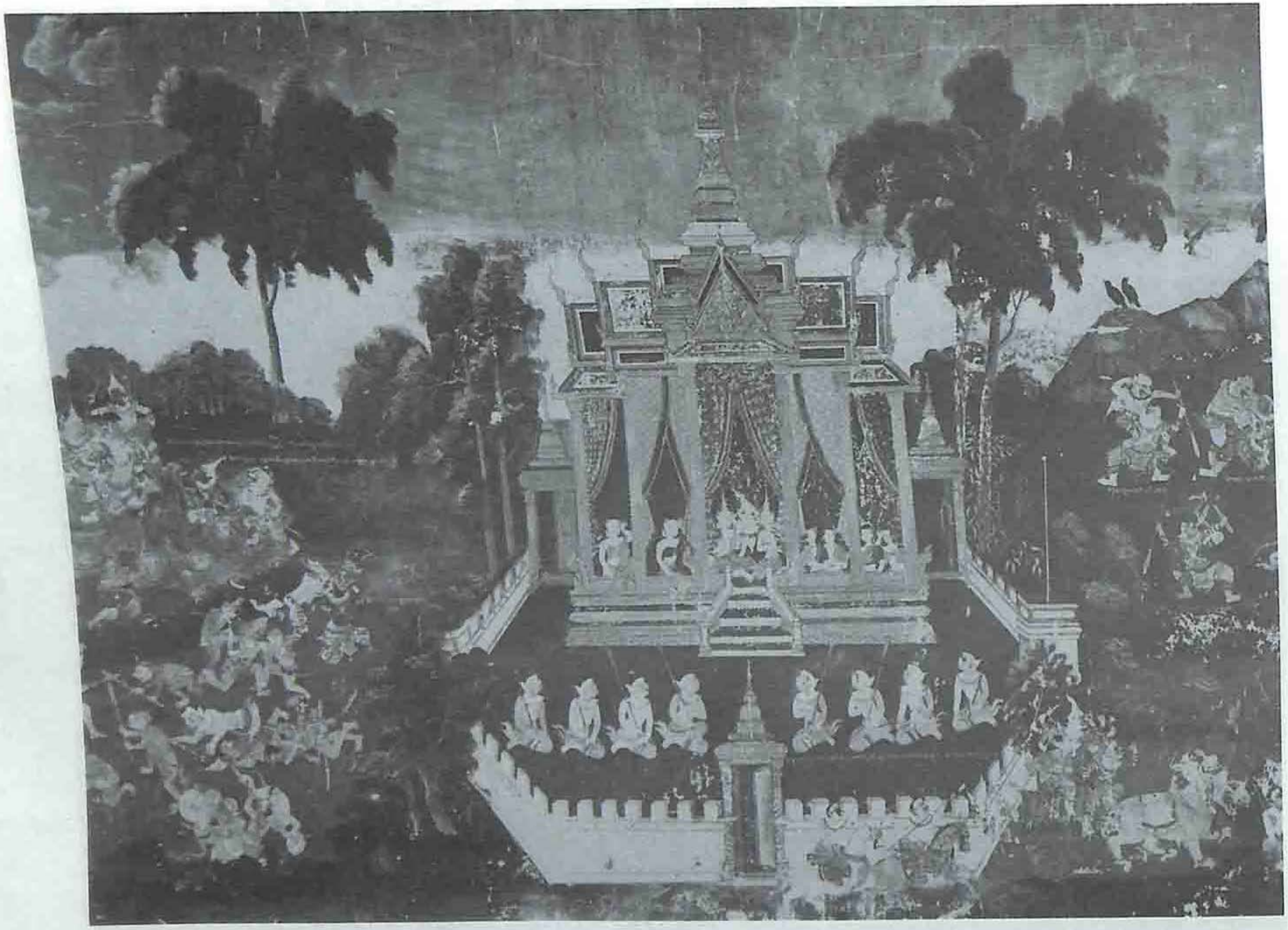

១២៤- នេះនគរមោលីច័ន្ទ កាលចក្កវត្តិត្រឡប់មកពីសមរភូមិជ័យដឹងខ្លួនថាស្លាប់ កៀក ក្របកន្ទ និងកូនក្រមុំយំហើយផ្តាំ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

១២៥- នេះកាលចក្រីតេលើកនាំពលមកច្បាំងនិងព្រះតិរុត សុគ្រុត ចិត្តិសក្យ ប្រយុទ្ធនឹងនិលនន្ទ
ត្រីដាន ប្រយុទ្ធនឹងនិលផាត់ ត្រីផាត់ប្រយុទ្ធនឹងនិលខន្ធ - វលិសូរប្រយុទ្ធនឹងនិលឯក

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

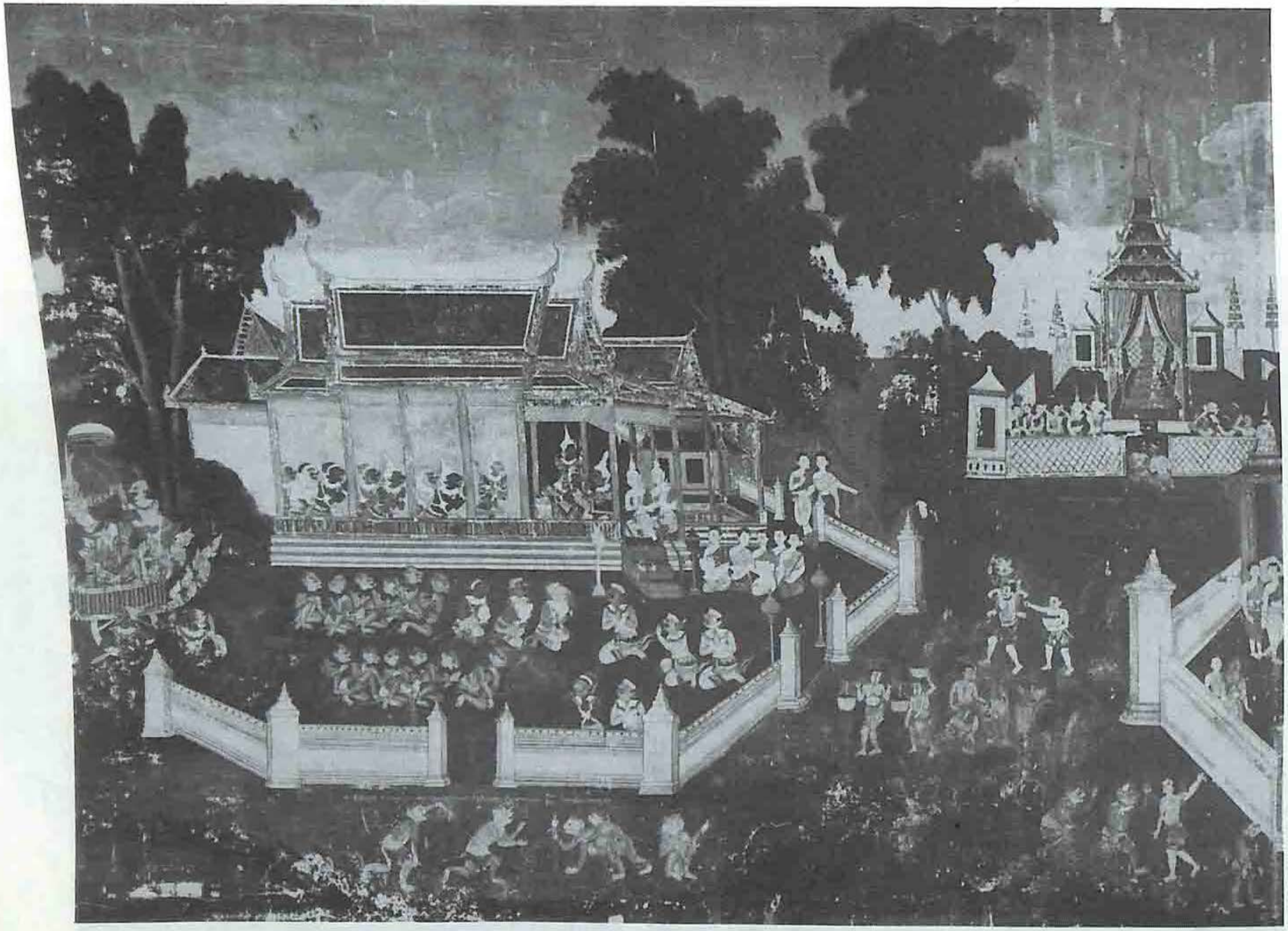

១២៦- នេះព្រះពន្លា កាលអស់មន្ត្រីសេនានគរមោលីចទន្ទនាំនាងចិជនីសូរ និងបុត្រីឡើងមកគាល់ព្រះតិរុត សុគ្រុតសុំធ្វើបុណ្យសពចក្កុចិត

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

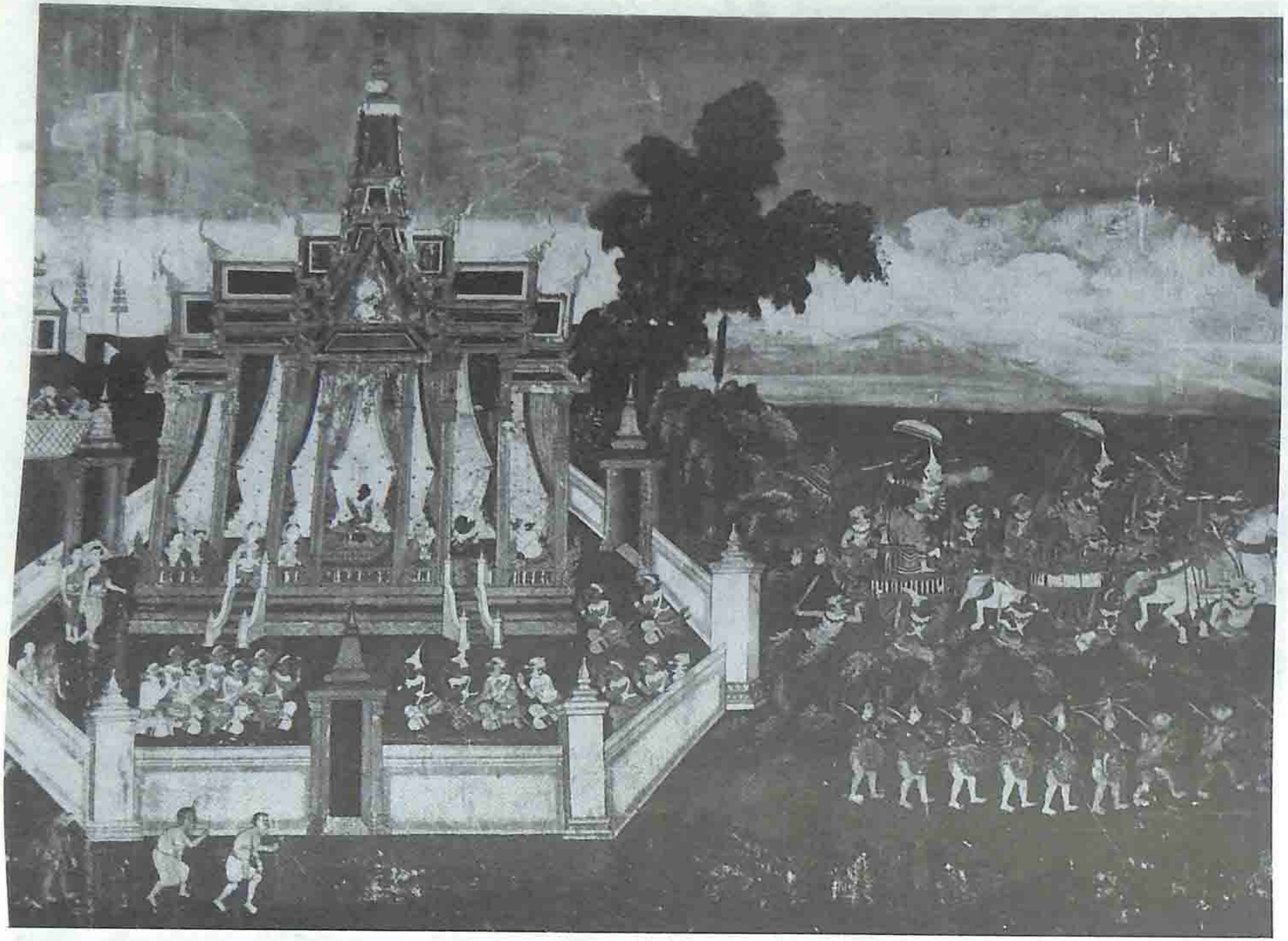

១២៧- នេះកាលព្រះគិរុត សុត្រូតមកគង់ក្នុងនគរមោឡិចន្ទ ព្រះគិរុត សុត្រូតលើកទ័ពទៅលង្កា

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

១២៨- នេះកាលព្រះគិរុត សុគ្រុត លើកទ័ពមកឈប់នៅលង្កា ពិភេកនាំអគ្គមហេសី
និងនាងបុប្ផាកាយ សុវណ្ណកាន្ហយុមារជាប្រពន្ធហនុមាន

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

១២៩- ការហនុមានកាឡាខ្លួនប៉ុនភ្នំព្រះសុមេរុ ដេកឆនឹងផ្លូច ឱ្យព្រះតិរុត សុគ្រួត លើកពលឆ្លងទៅត្រើយនាយ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

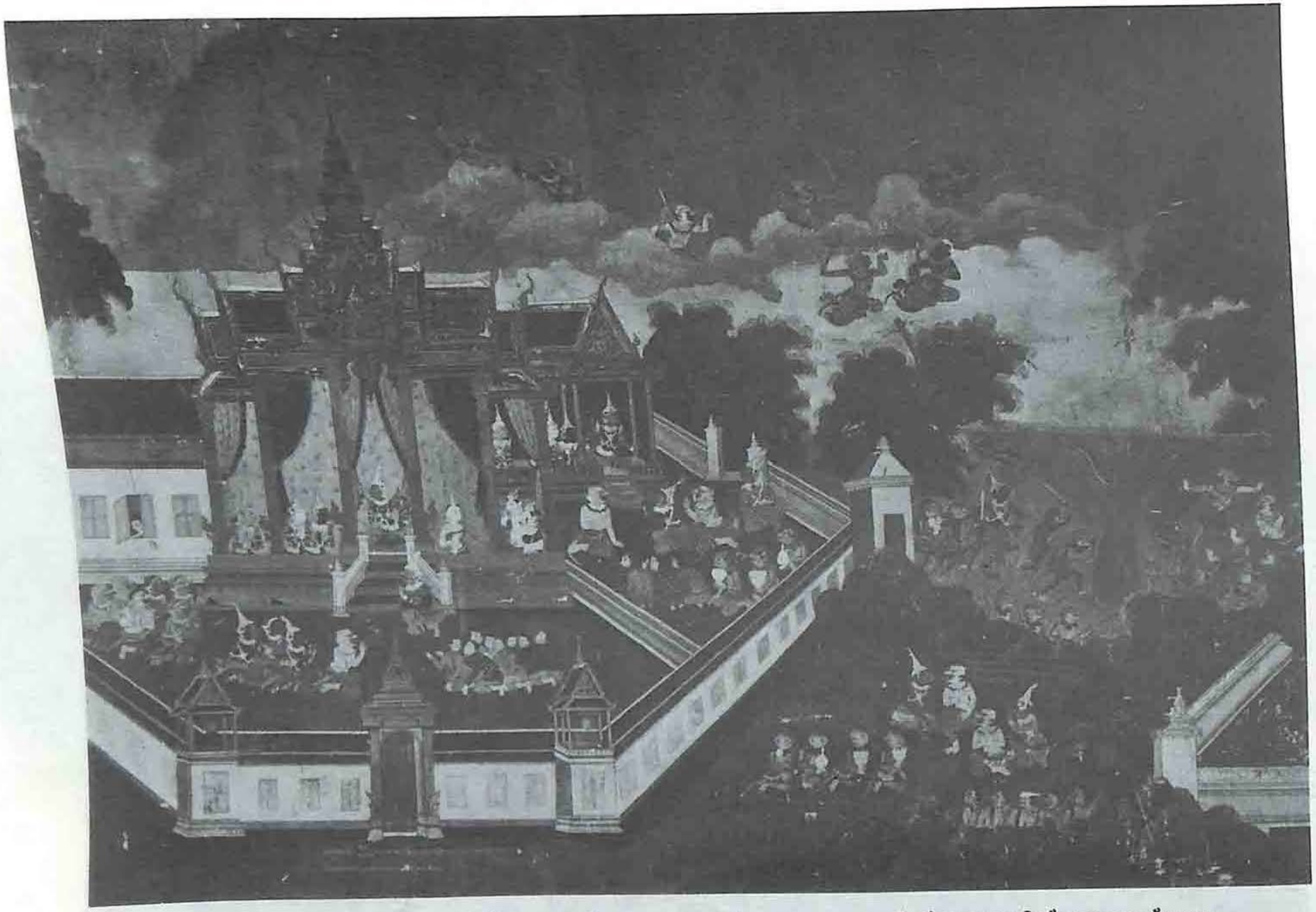

១៣០- នេះកាលព្រះភិរុតសុត្រុឃ្នលើកទ័ពមកដល់ស្រីអយុធ្យា ថ្វាយបង្គំព្រះរាម មហាជម្ពូលើកទ័ពមកប្រទះនឹងទ័ពបន្ទានុពួចន័យុទេគ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

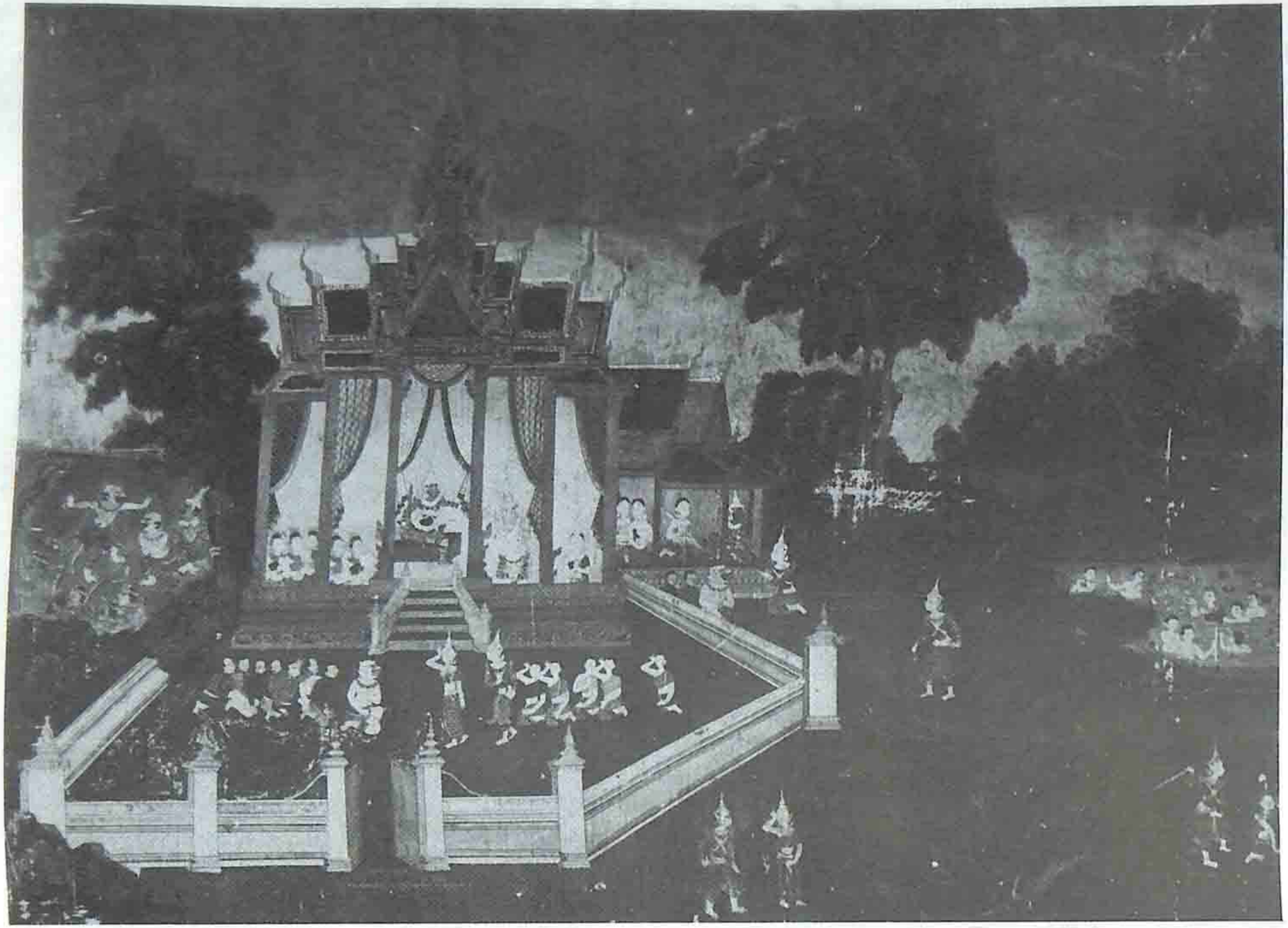

១៣៦- ព្រះរាមប្រើហនុមានមកឃាត់ រួចឱ្យមកថ្វាយបង្គំមហាជម្ពូ - គាលព្រះរាមប្រើព្រះលក្ស្មណ៍ឱ្យយកនាងសីតាទៅសំឡាប់

www.budinst.gov.kh

www.elibraryofcambodia.org

១៣២- កាលព្រះលក្ស្មណ៍យកថ្លើមព្រាយមកថ្វាយព្រះរាមថា ថ្លើមនាងសីតា - កាលនាងសីតាចេញលេងស្រះស្រង់
អាសុលយក្សក្លែងខ្លួនជាស្ទីតាមនាងមក - ព្រះឥន្ទ្រក្លែងជាក្របីនាំនាងមកដល់ឥសី -
ព្រះលក្ស្មណ៍មិនសម្លាប់ហើយអង្វរនាងសីតាឱ្យចេញពីទីនេះ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

១៣៣- នាងសីតាប្រសូត្រព្រះរាជបុត្រ រាមលក្សណ៍ ជបលក្សណ៍ - កាលព្រះរាជកុមារលាព្រះមាតាចេញទៅក្រសាលព្រៃ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

១៣៤- កាលរាជកុមារចោយហនុមានជួលសន្លប់

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

១៣៥- កាលរាជកុមារចងហនុមាន ហើយចារក្បាល

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

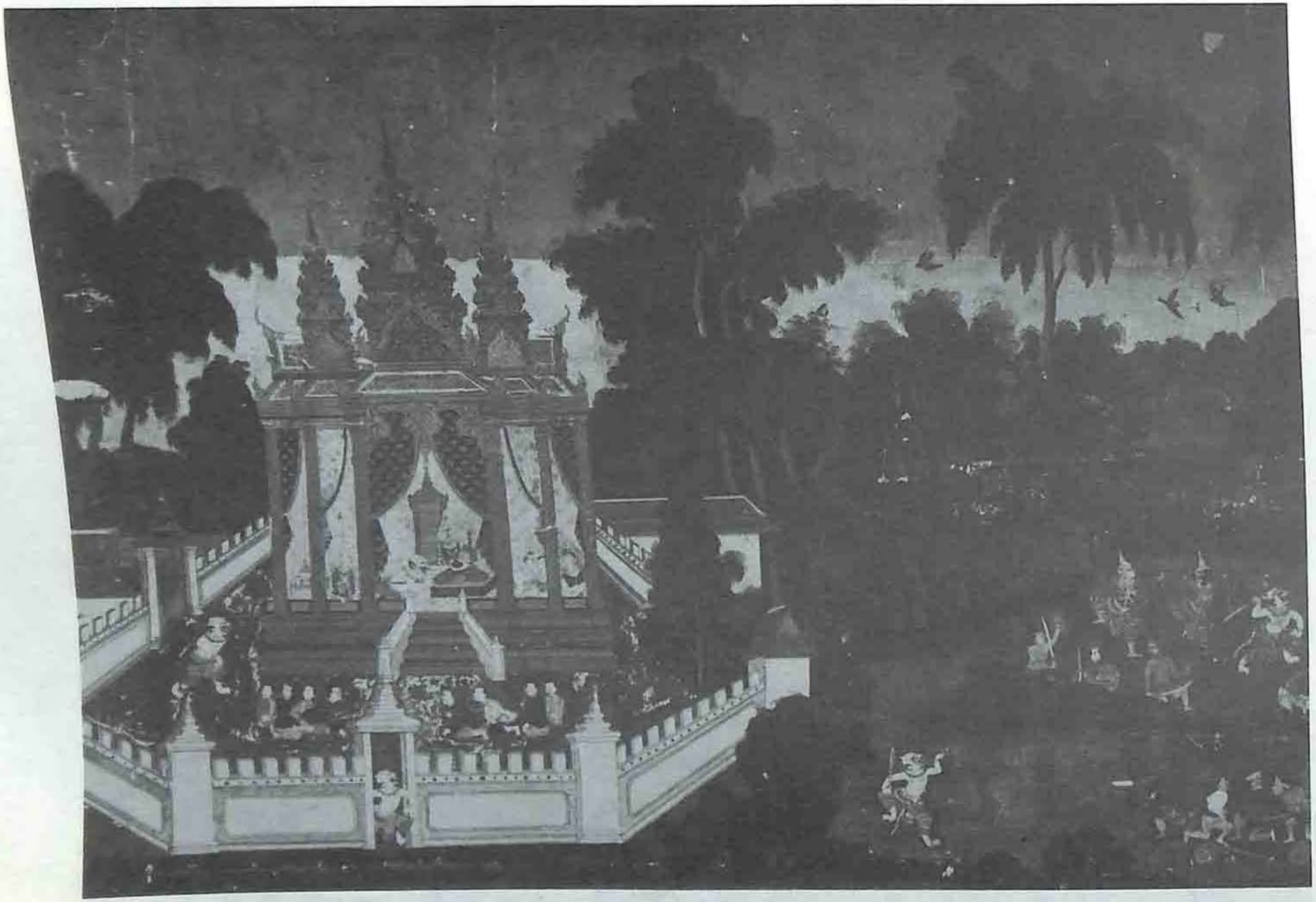

១៣៦- ព្រះរាមស្រាយចំណងឱ្យហនុមាន

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

១៣៧- កាលព្រះតិរុត សុគ្រុត លើកទ័ពមកច្បាំង នឹងរាមលក្សណ៍ ជបលក្សណ៍ រាមលក្សណ៍ ជបលក្សណ៍
ថ្វៀងសរកើតជាចំណងចងពលទាំងអស់ ហនុមានស្ទុះទៅចាប់បានរាមលក្សណ៍ ដាក់ឃ្នៀងថ្វាយព្រះរាម

www.budinst.gov.kh

www.elibraryofcambodia.org

១៣៨- នគរស្រីអយុធ្យា កាលព្រះភិរុត សុត្រុត ចាប់រាមលក្សណ៍បាន មកថ្វាយព្រះរាម ព្រះរាមបញ្ជាឱ្យយកទៅដាក់ទ្រុងដែក

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

១៣៩- នេះគាលជបលក្សណ៍ដងទឹកឱ្យនាងទេពអប្សរ ដែលក្លែងខ្លួនធ្វើជាអ្នកដងទឹក រួចដាក់ព្រះឧម្រង់ក្នុងក្អមយកទៅស្រោចទ្រុង ទ្រុងក៏របើក រាមលក្សណ៍យល់ក៏សូត្រតាមជំនើរហើយនាំមកជួបជបលក្សណ៍

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

១៤០- កាលនាងសីតាប្រើឲលក្ស្មណ៍ទៅតាមយករាមលក្ស្មណ៍ - ព្រះរាម
និងព្រះអាណរុចនាំងបីលើកទ័ពទៅជួបនិងកុមារនាំងពីរ ច្បាំងគ្នាទៅមកមិនឈ្នះមិនចាញ់

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

១៤១- ព្រះរាមថ្លែងសរទៅក៏កើតជាភោជនាហារឱ្យព្រះកុមារសោយ - រាមលក្សណ៍
ជបលក្សណ៍ ថ្លែងសរតេបវិញក៏កើតជាកម្រងផ្កាថ្វាយព្រះរាមវិញ

www.budinst.gov.kh

www.elibraryofcambodia.org

១៤២- កាលព្រះរាមតាមហៅកុមារឱ្យឈប់ កុមារមិនព្រមឈប់ - ព្រះរាមតាមរាជកុមារមកជួបនឹងនាងសីតា កុមារទាំងពីរយំប្រាប់ព្រះមាតា

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

១៤៣- កាលព្រះរាមថ្វាយបង្គំនាំព្រះរាជបុត្រទាំងពីរ និងព្រះអាណុជទាំងបី វិលមកនគរវិញ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

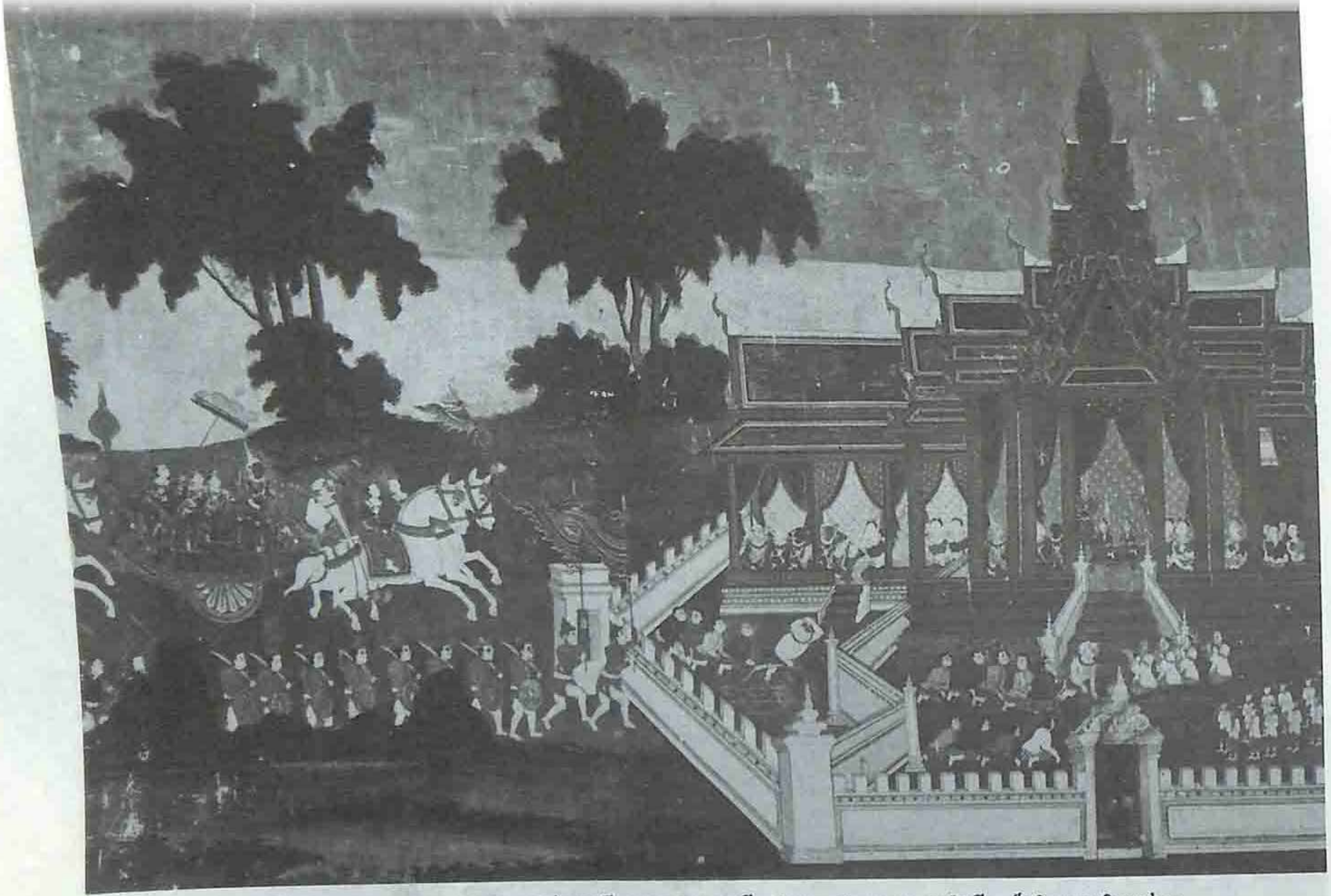

១៤៤- នេះកាលនាងកោសកល្យា នាងកៃកេសី នាងសមុទ្រទេពី ជាមាតាមកទទួលចៅទាំងពីរ ក៏យំសោកទាំងអស់គ្នា

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

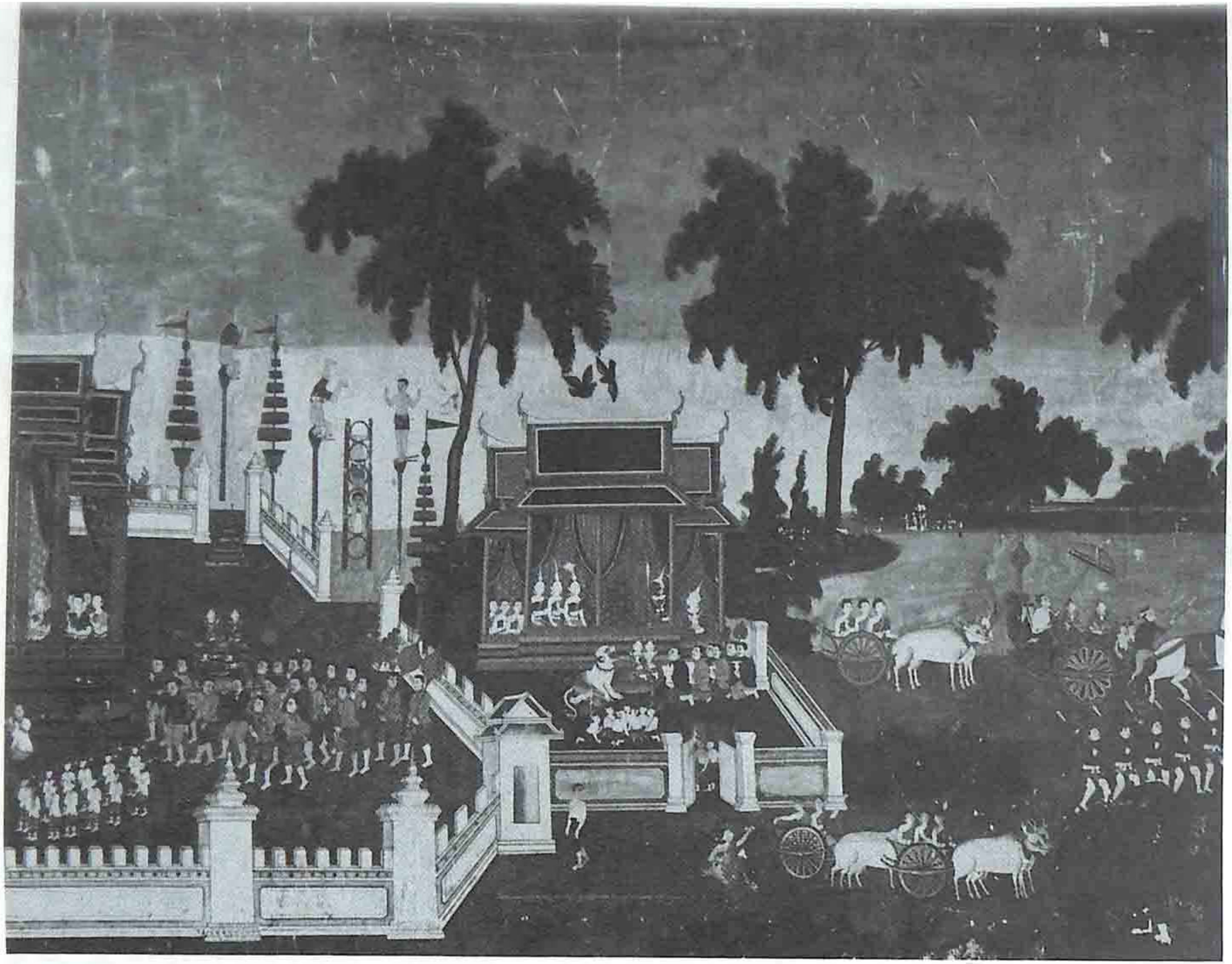

១៤៥- នេះនគរស្រីអយុធ្យា កាលព្រះរាមរៀបចំពិធីសម្ពោធកុមារទាំងពីរ

១៩៦- កាលរាមលក្ស្មណ៍ ឲ្យលក្ស្មណ៍លើកយោធាទៅយាងមាតាចិលចូលនគរវិញ - នាងសីតាមិនព្រមហើយយំទាំងអស់គ្នា

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

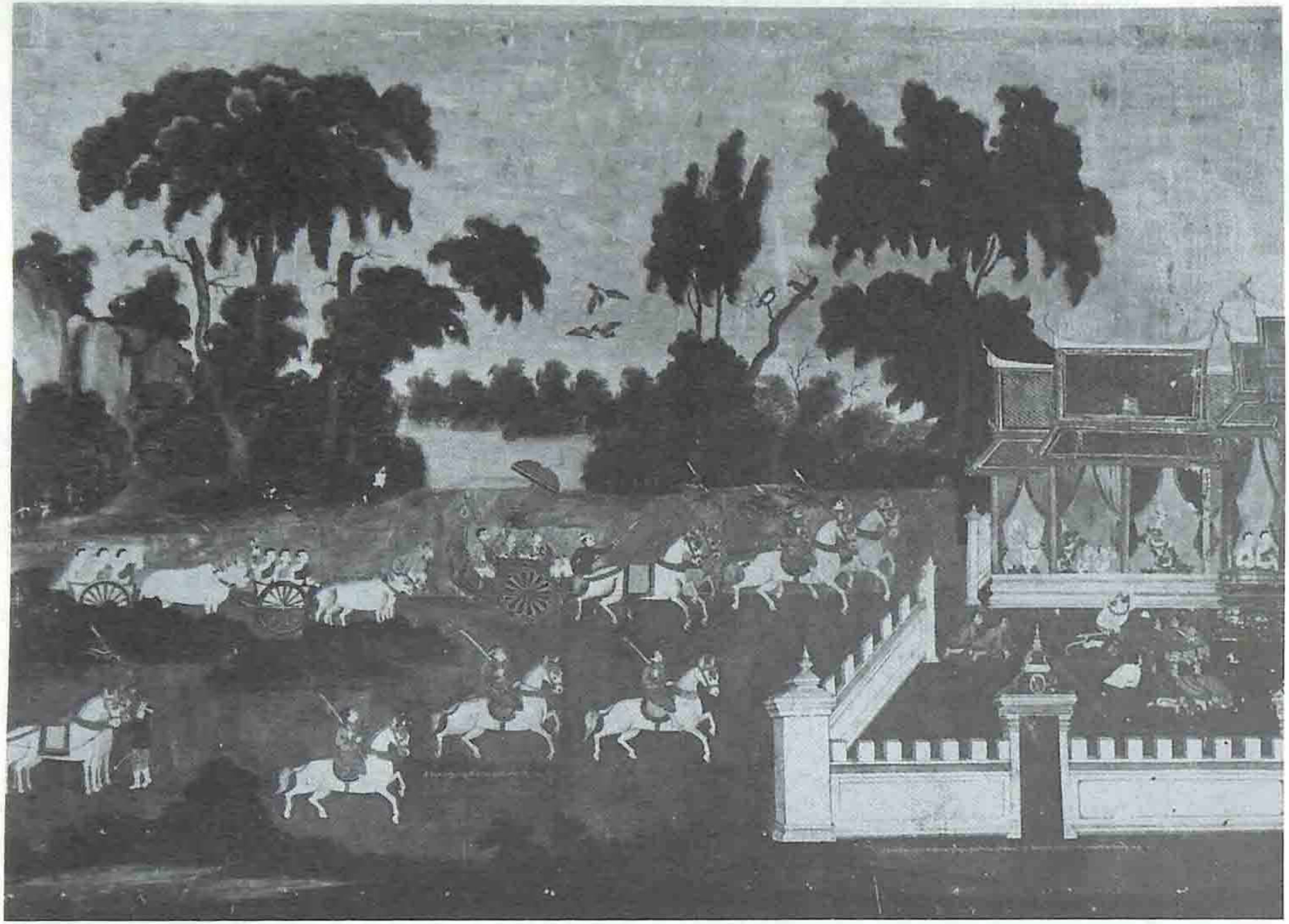

១៤៧- កាលរាមលក្សណ៍ ឧបលក្សណ៍នាំយោធាត្រឡប់មកនគរស្រីអយុធ្យាវិញ ទូលព្រះរាមតាមដំណើររួចយំទាំងអស់គ្នា

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

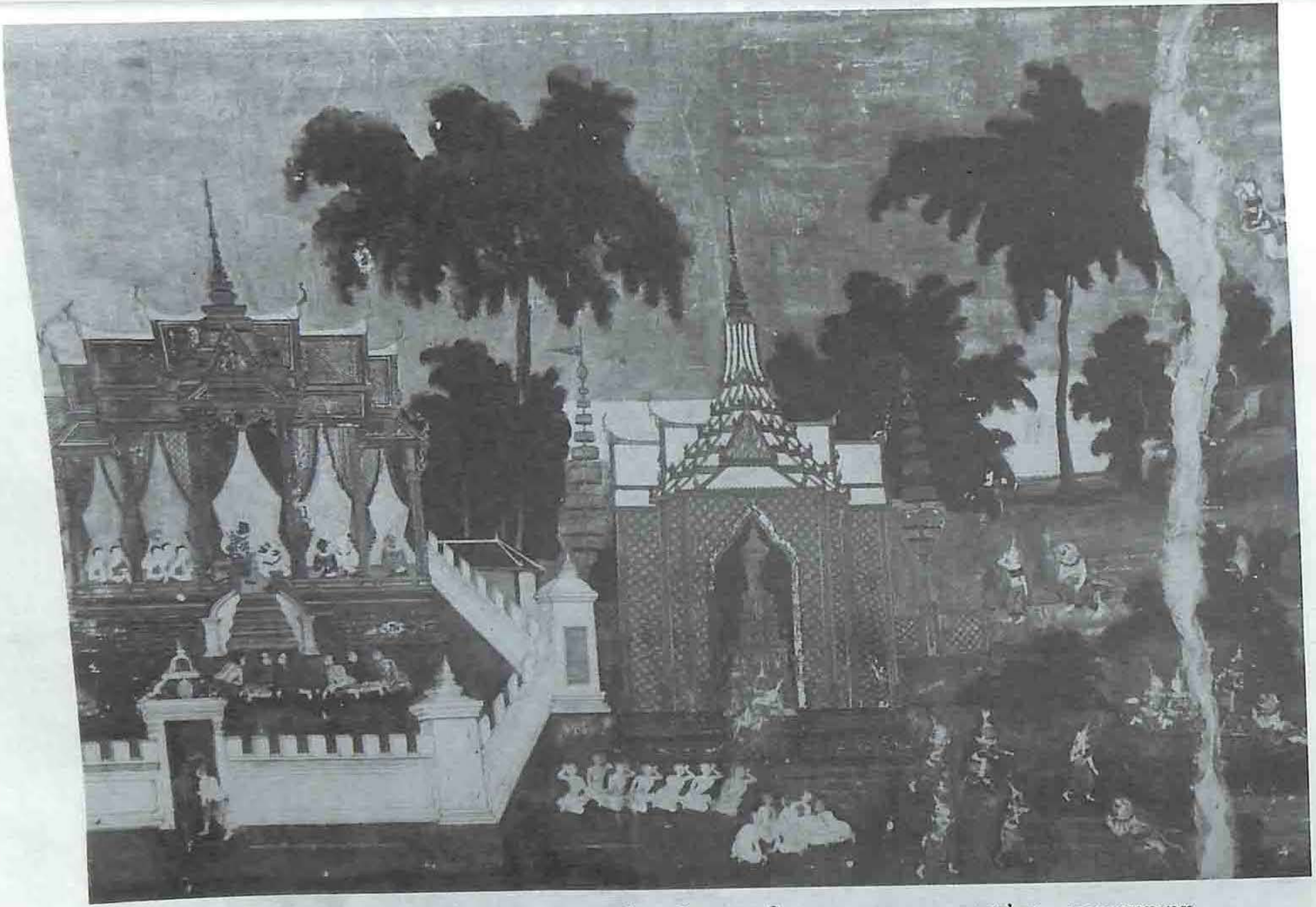

១៤៨- នេះកាលប្រើហនុមានធ្វើកលទៅបញ្ឆោតនាងសីតាឱ្យវិលមកនគរវិញ - ហនុមានយកនាងមកដល់មេរុ - នេះកាលព្រះរាម
ដេញតាមនាងសីតា នាងសីតាក៏ស្រែកឱ្យនាងគង្គីងជួយ នាងគង្គីងនាំនាងសីតាទៅផ្ញើនឹងស្ដេច គុជន្ធនាគ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

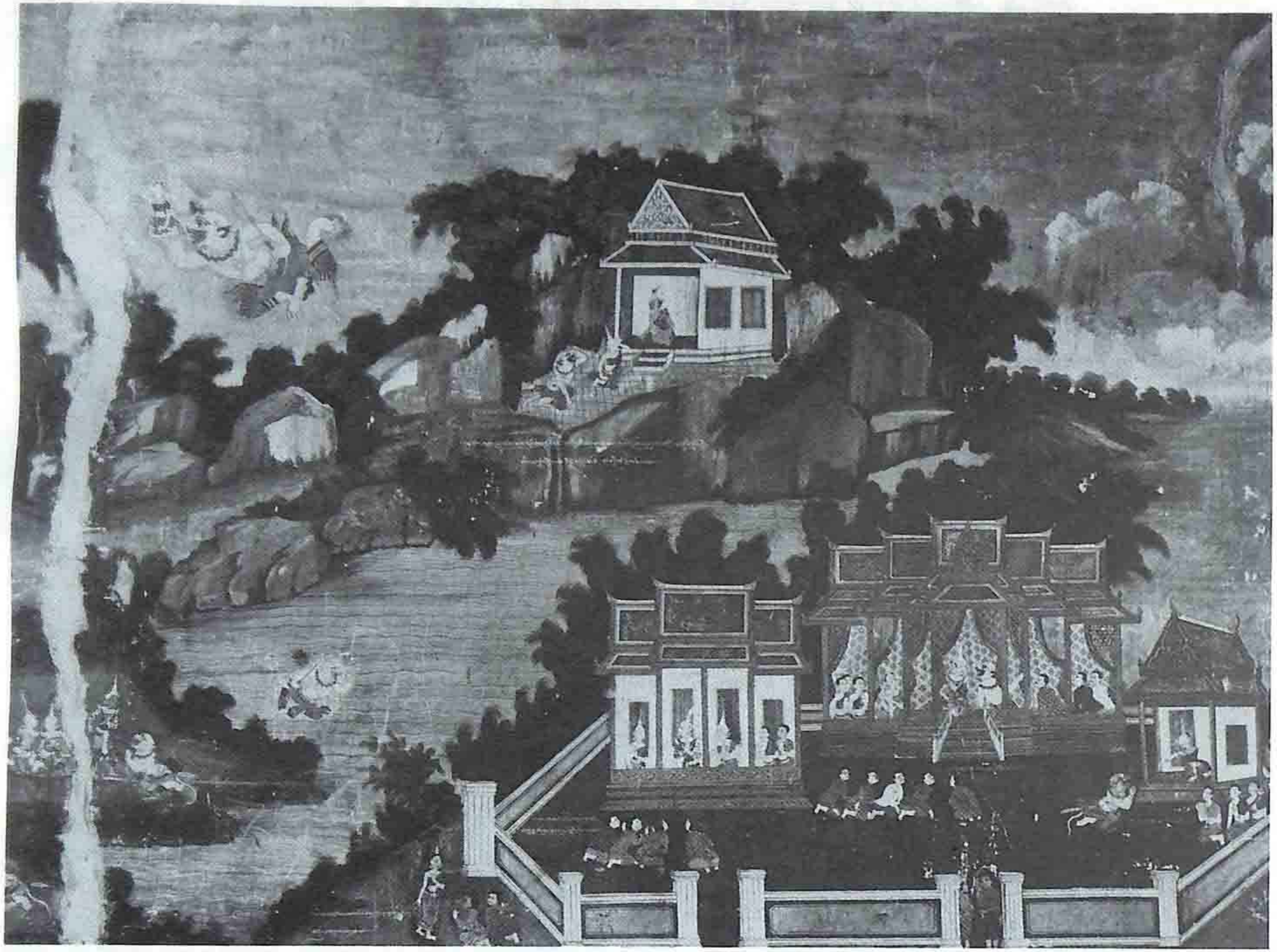

១៤៩- នេះកាលហនុមានដំណែងខ្លួនធំ ដាក់នាងសីតាលើបាតដៃ ហោះយកទៅឯមេរុព្រះរាម - នេះកាលហនុមានមកសួរ
ចិរុលធត្តុ អំពីនាងសីតា - នាងសីតាមិនព្រម ហើយជេរស្តីឱ្យហនុមាន

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

១៥០- នេះកាលហនុមានហោះមកពីនគរកេ្វជន្តនាគទៅនគរស្រីអយុធ្យាវិញ មកទូលព្រះរាមថា នាងមិនព្រមមក
ព្រះរាមក៏ទ្រង់ព្រះកន្សែង - កាលព្រះរាមថ្លែងសរទៅឯពិភេក

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

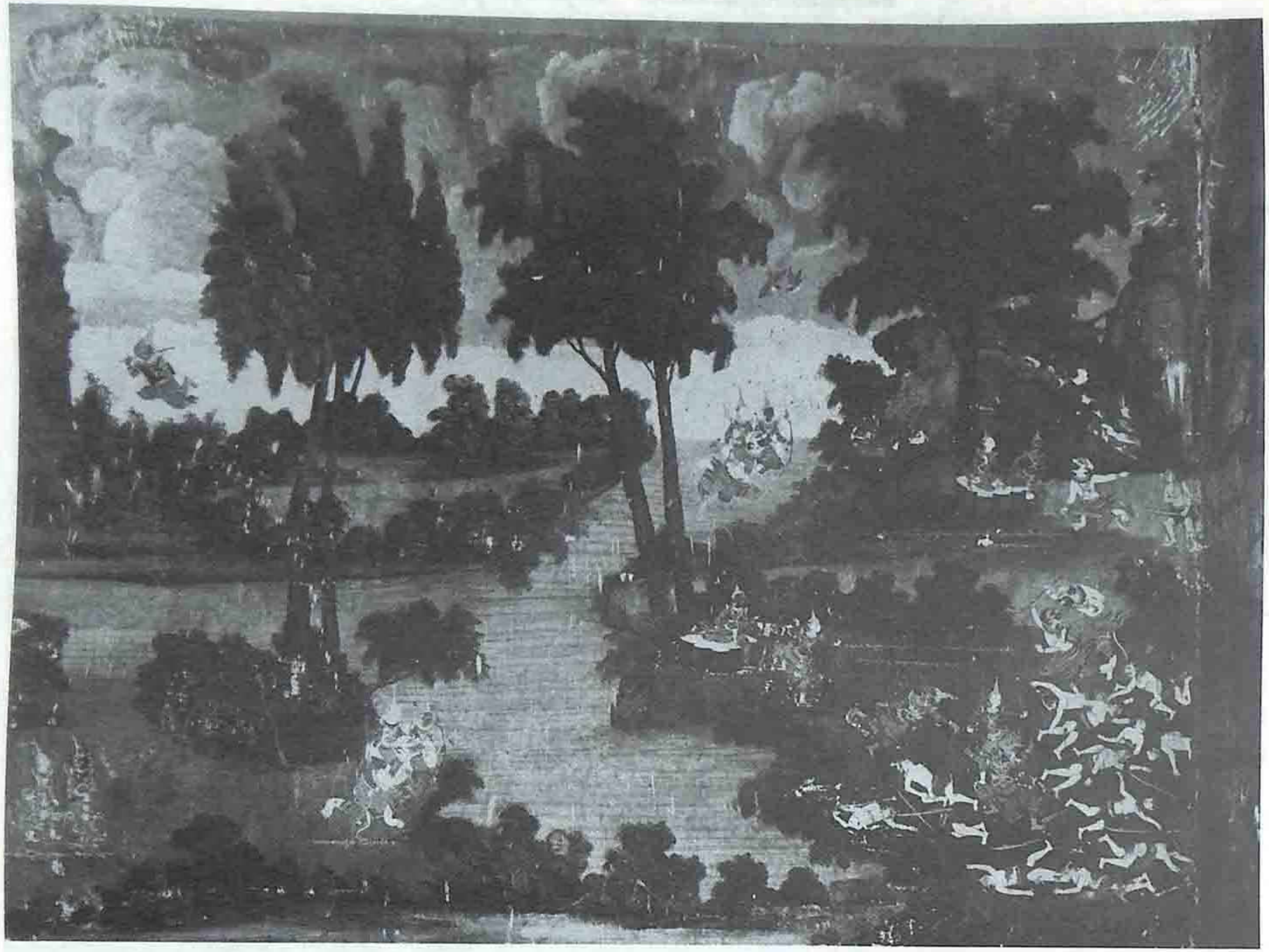

១៥១- នេះកាលពិភេកឡើងមកគាល់ព្រះរាម ព្រះរាមសួរពិភេក ពិភេក គន់គូររួចទូលតាមដំណើរ ឱ្យព្រះរាមព្រះលក្ស្មណ៍ទៅតាម - ហនុមានបញ្ជិះព្រះរាមព្រះលក្ស្មណ៍ឆ្លងស្ទឹងទៅតាមនាងសីតា

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

១៥២- នេះនគរចិរ្មនរាជ កាលចិរ្មនរាជលើកពលមកច្បាំងនឹងព្រះរាមព្រះលក្ស្មណ៍ - ព្រះរាមថ្លែងសរសម្លាប់ចិរ្មនរាជ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

១៥៣- នេះភាលសេនា ១៨ ទន្យុគដ្ឋ មកតាមព្រះរាមព្រះលក្ស្មណ៍ - ចូលគាល់ព្រះរាមព្រះលក្ស្មណ៍ - លើកទ័ពនៅច្បាំងនិងសត្វខាយោគក្រ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

១៥៤- សេនា ១៨ ចង្រ្កដ្ឋ យកព្រះរាមព្រះលក្ស្មណ៍បាន ហើយសម្លាប់សត្វចាយោគក្រៃ - នេះកាលសុគ្រីពនិង ហនុមានទូលឱ្យ
ព្រះរាមព្រះលក្ស្មណ៍ស្រោចទឹក - កាលយក្សខ្ទណ្ឌរាជ្ជ មកលួចមើលព្រះរាមព្រះលក្ស្មណ៍ និង សេនាទាំងអស់ងូតទឹក

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

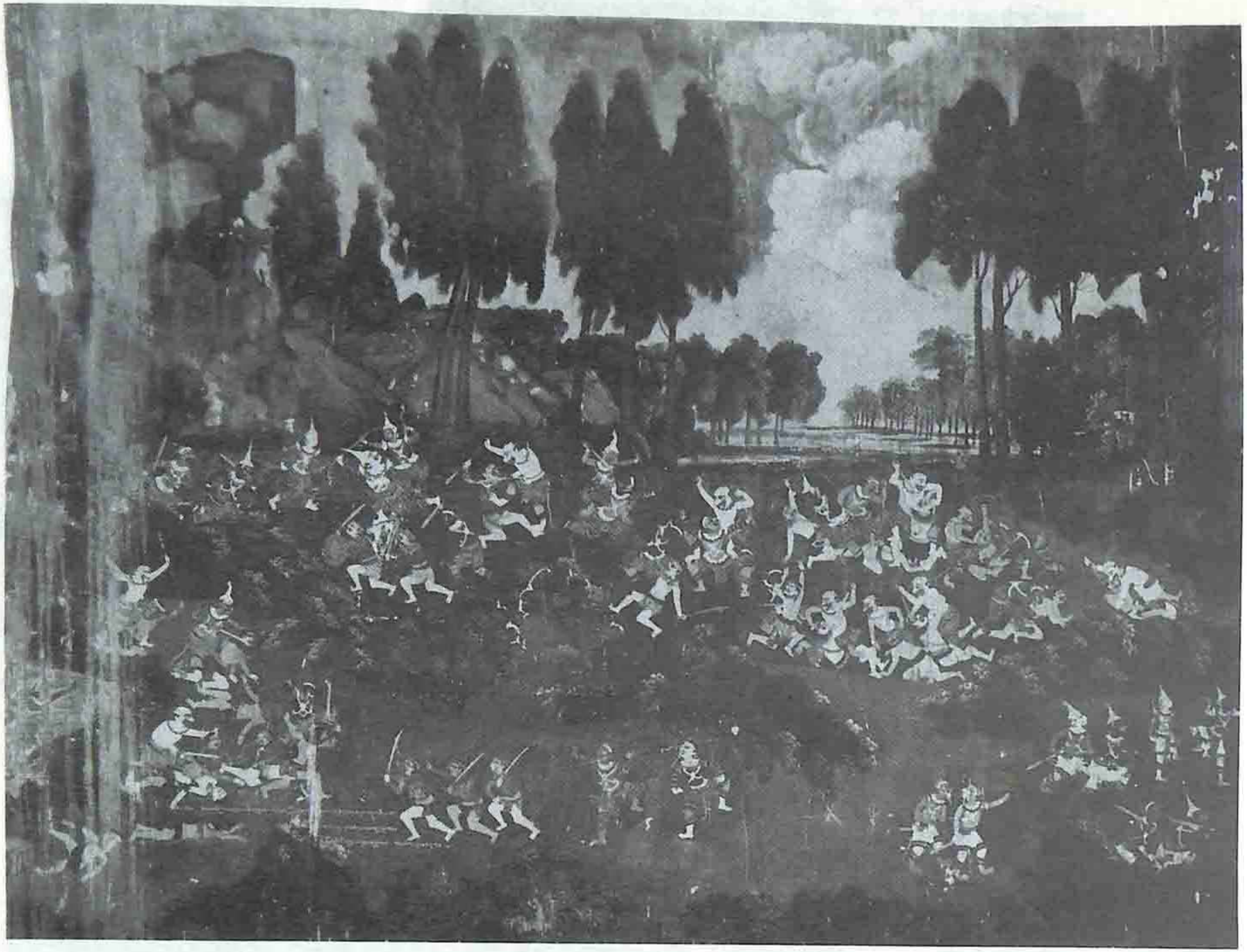

១៥៥- នេះកាលខណ្ណរាជ មកច្បាំងនិងព្រះរាមព្រះលក្ស្មណ៍ - ព្រះរាមដកដើមកក់ធ្វើជាព្រួញបាញ់ខណ្ណរាជជាប់នឹងថ្ម

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

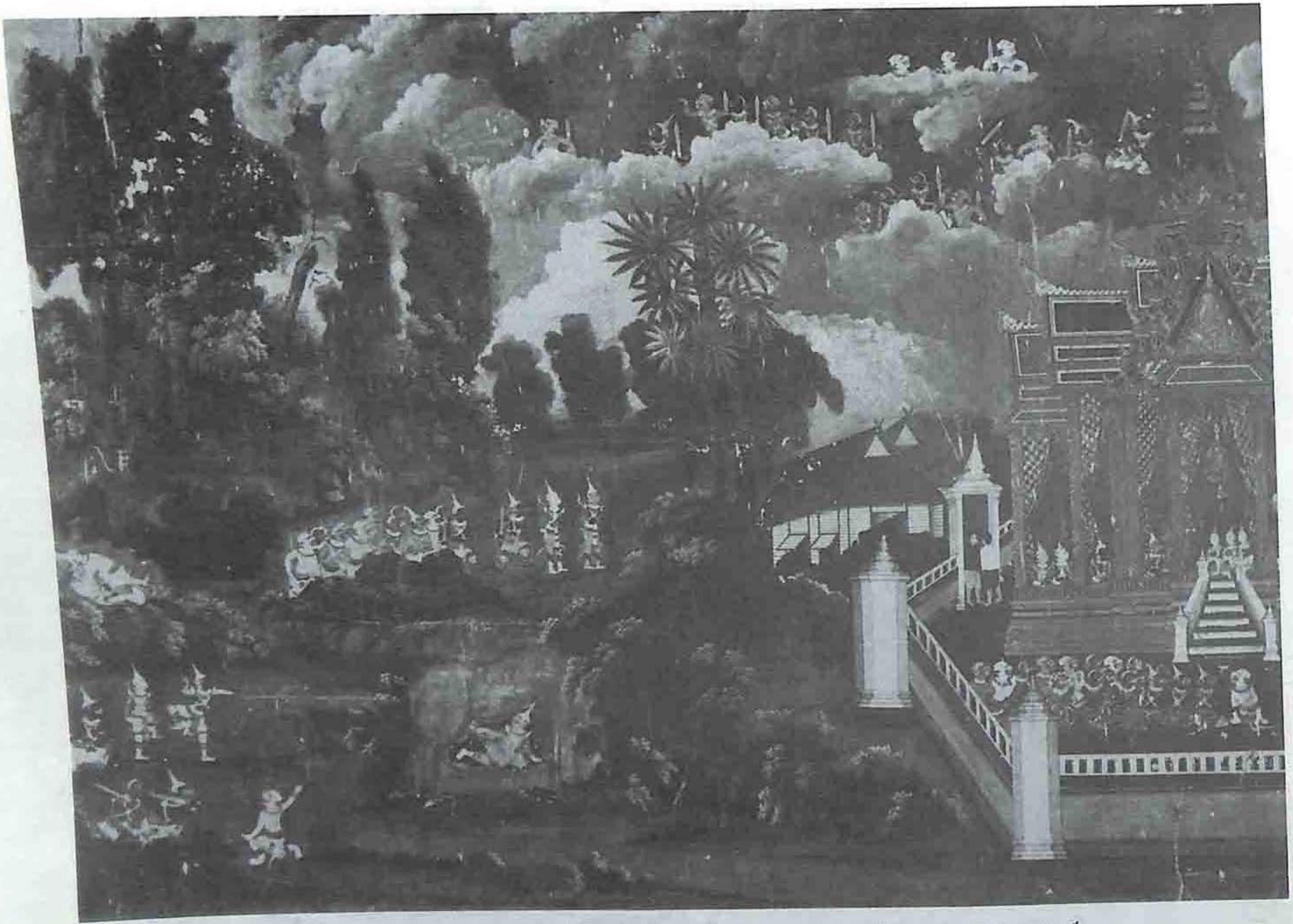

១៥៦- នេះកាលព្រះរាមព្រះលក្ស្មណ៍ នាំពលទាំង ១៨ ខទ្យកដ្ឋ ចូលនគរវិញ - ព្រះរាមព្រះលក្ស្មណ៍
គិរុត សុគ្រុត ចូលមកនគរ ឡើងមកបង្គំមាតាទាំងបី

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

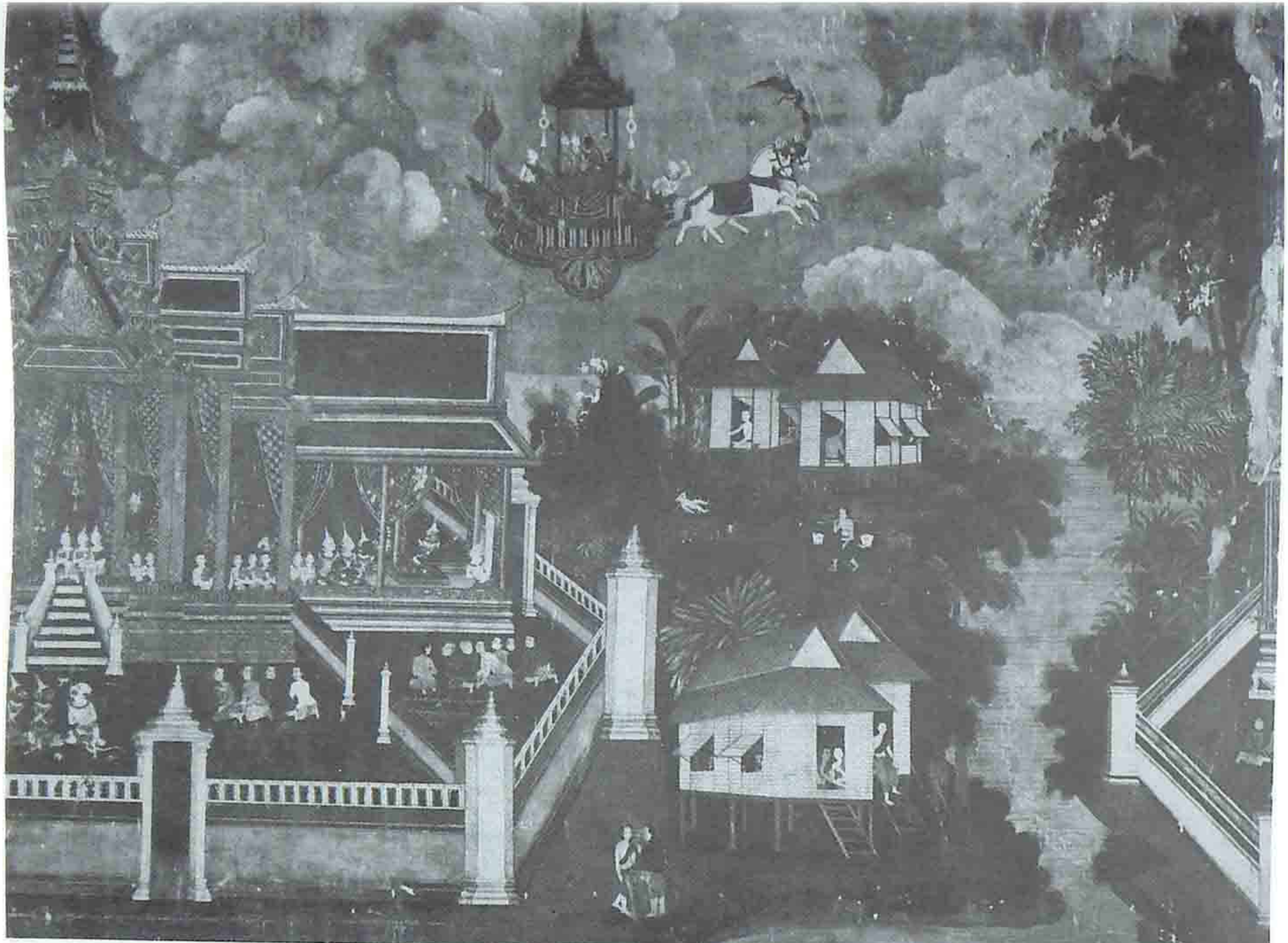

១៥៧- នេះកាលព្រះឥសូរ ប្រើទេវតាឱ្យយករាជរថមកទទួលព្រះរាមទៅឋានកៃលាស

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

១៥៨- នេះកាលព្រះឥសូរ ប្រើទេវតាឱ្យយករាជរថមកទទួលនាងសីតាពីឋានក្រុងបាតាល ទៅឋានកៃលាស

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

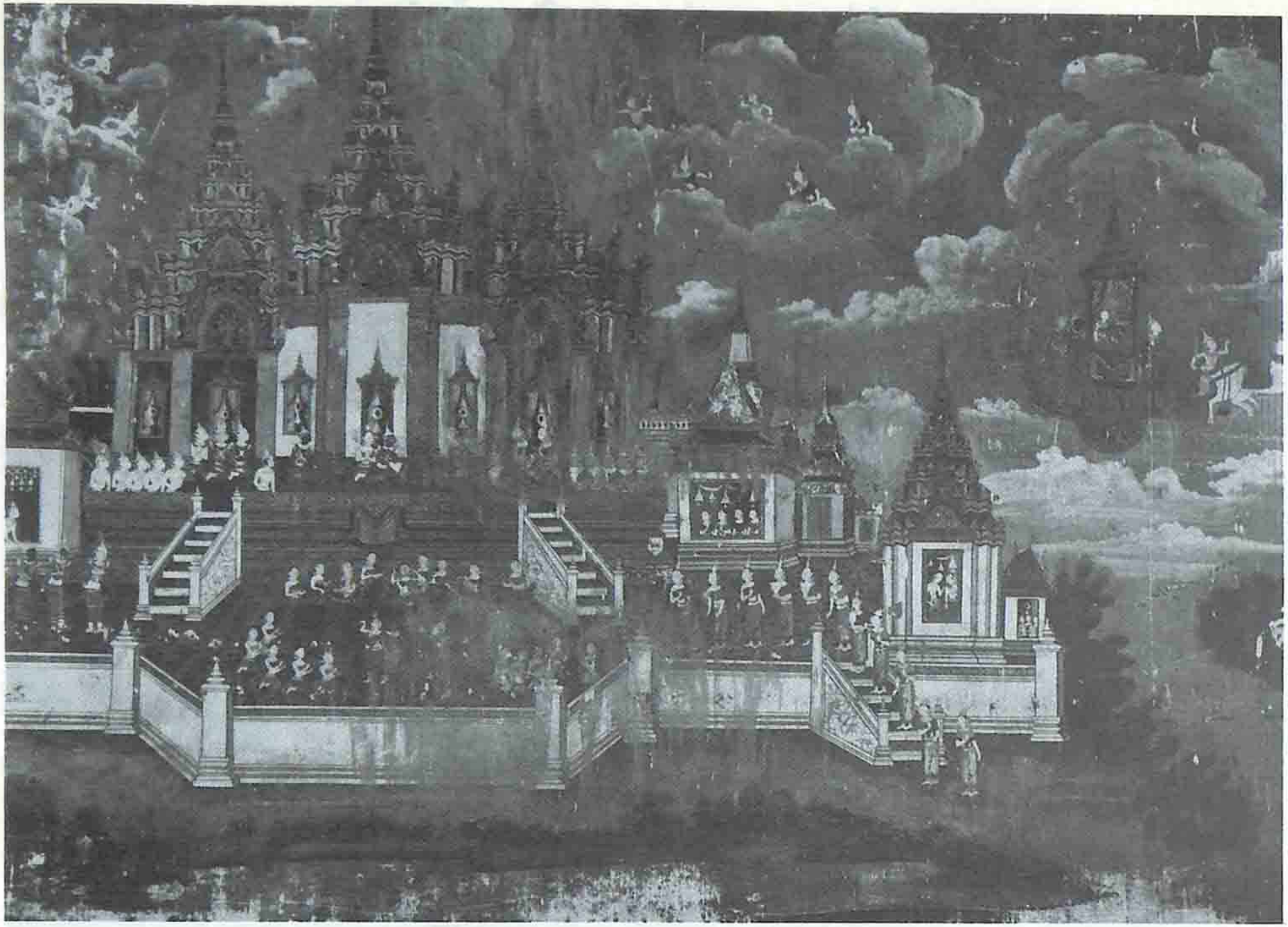

១៥៩- នេះឋានកៃលាស កាលព្រះឥសូរ អភិសេកព្រះរាម និង នាងសីតា - នេះកាលព្រះឥសូរឱ្យជូនព្រះរាមនិងនាងសីតាទៅនគរវិញ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

១៦០- កាលព្រះរាម និងនាងសីតា ត្រឡប់មកពីឋានកៃលាសវិញ ចូលបង្គំគាល់មាតាទាំងបី
កាលរាជទូតនាំសារមកពីនគរកៃកេត មកថ្វាយព្រះរាម

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

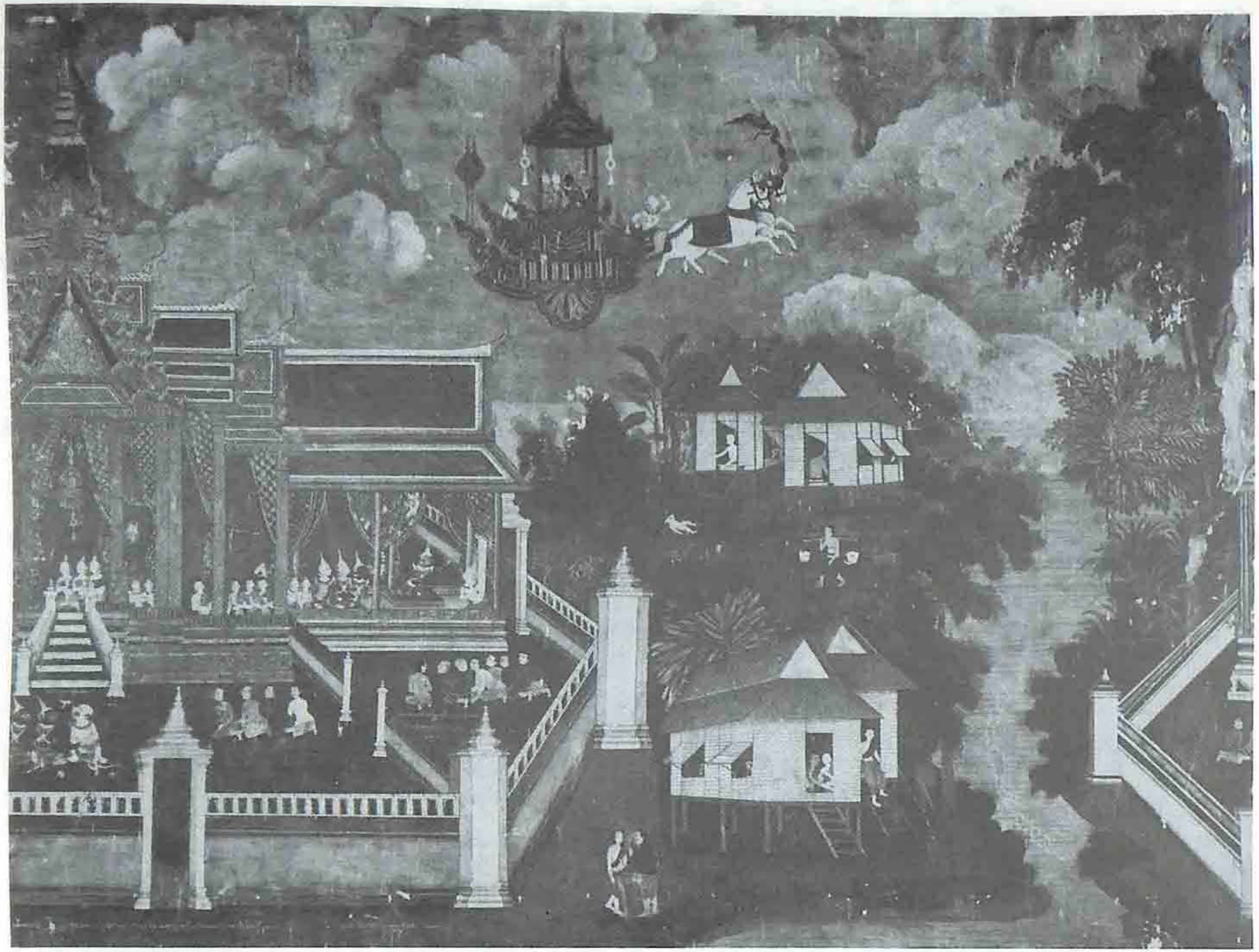

១៥៧- នេះកាលព្រះឥសូរ ប្រើទេវតាឱ្យយករាជរថមកទទួលព្រះរាមទៅឋានកៃលាស

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

១៥៨- នេះកាលព្រះឥសូរ ប្រើទេវតាឱ្យយករាជរថមកទទួលនាងសីតាពីឋានភុជង្គនាគ ទៅឋានកៃលាស

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

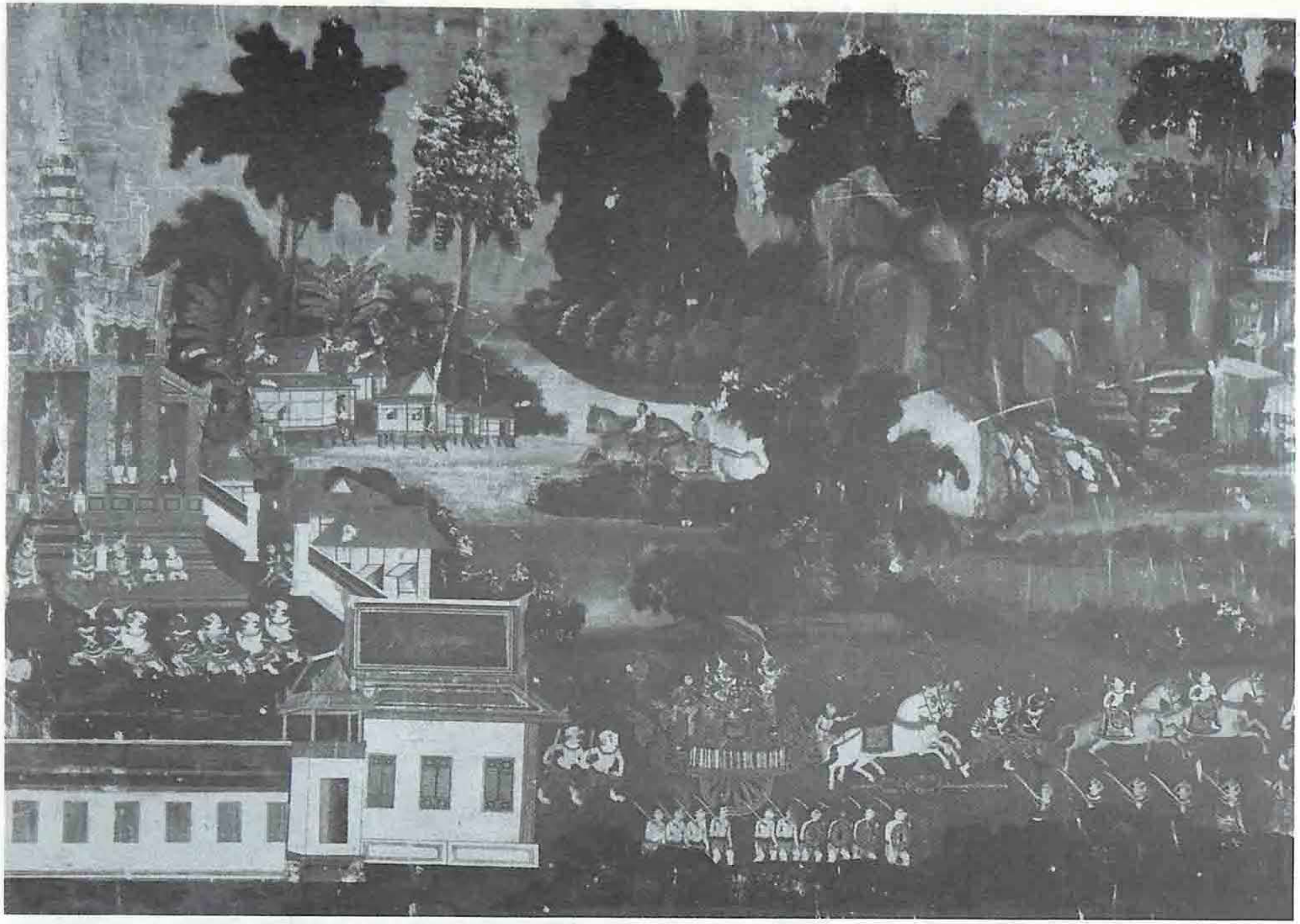

១៦១- ព្រះរាមក៏ឱ្យព្រះភិរុត សុត្រុត រាមលក្ស្មណ៍ ជបលក្ស្មណ៍ លើកទ័ពទៅនគរកែកេត

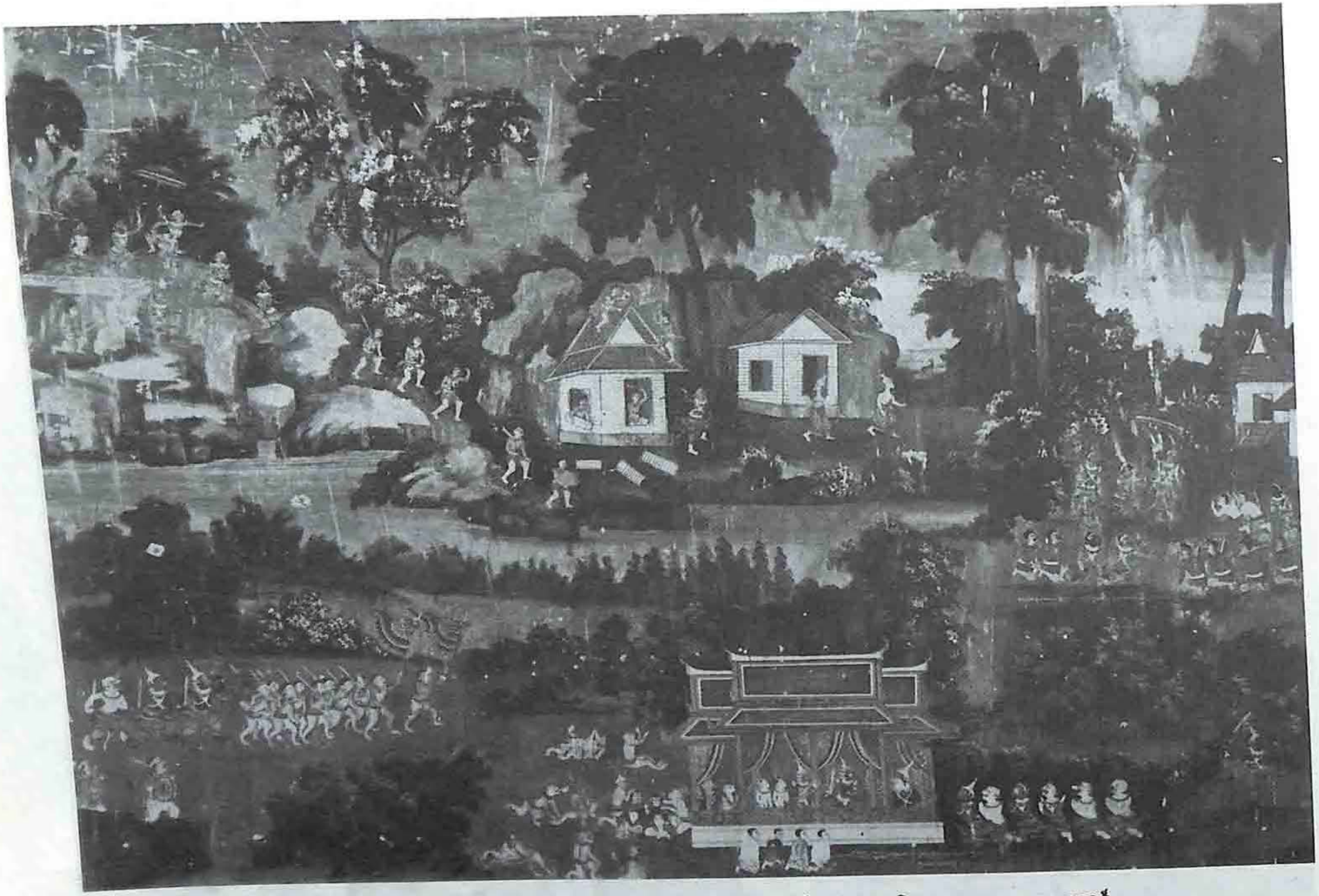

១៦២- នេះកាលកម្តត៍ឱ្យពលដេញចាយឥសី កម្តត៍ឱ្យព្រះអាស្រមឥសីអស់ - ព្រះតិរុត សុត្រុត រាមលក្សណ៍
ជបលក្សណ៍ លើកទ័ពមកជិតនគរឱ្យធ្វើព្រះពន្លា ហើយប្រើជម្ពូរាជនាំសារទៅឯកម្ពុន

www.budinst.gov.kh

www.elibraryofcambodia.org

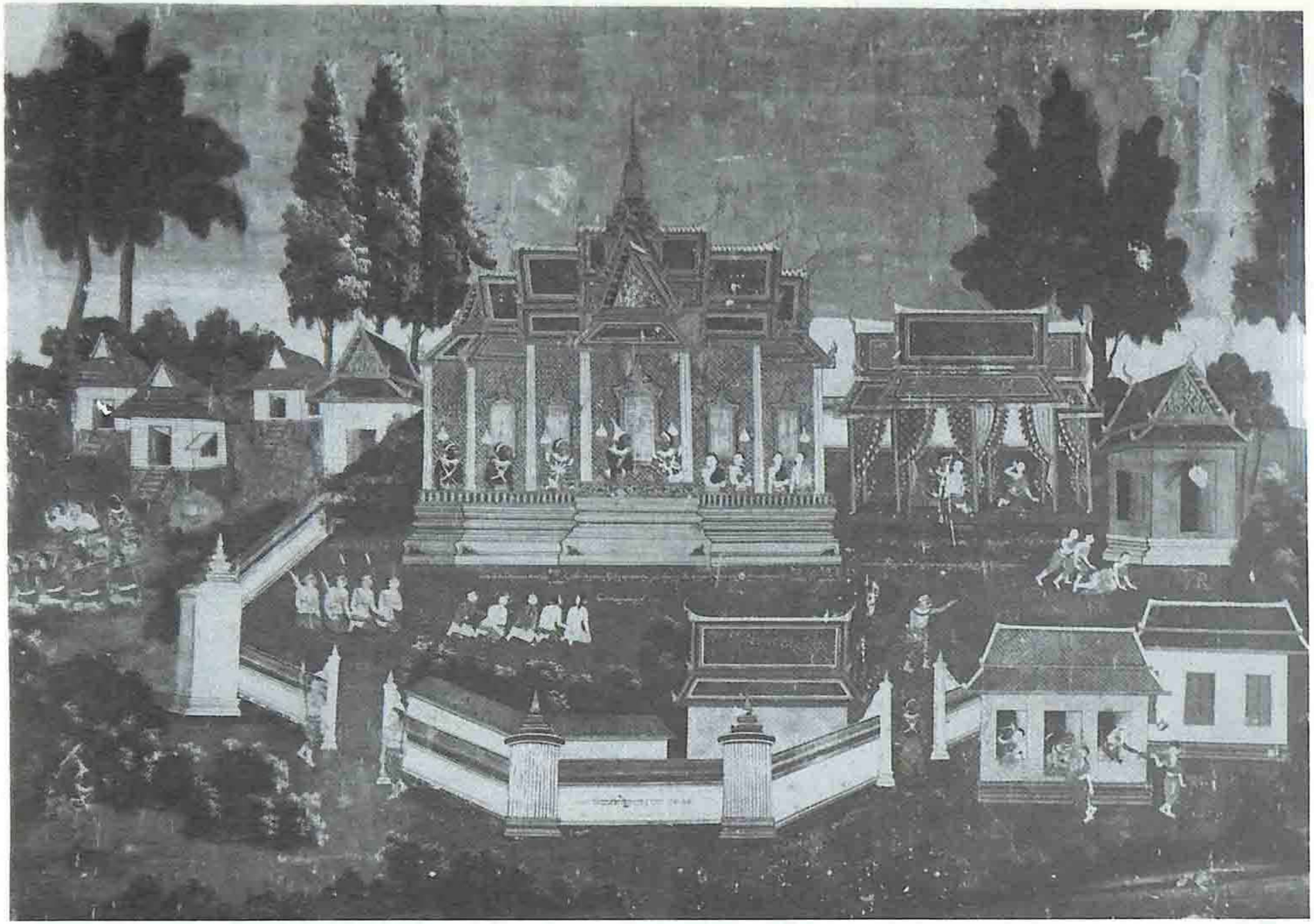

១៦៣- នេះនគរកែកេត កាលព្រះតិរុត ព្រះសុត្រុត ប្រើជម្ពូរាជឱ្យនាំសារមកកម្ពល់ កម្ពល់មិនចុះចូល ជម្ពូរាជត្រឡប់ទៅទូលព្រះតិរុត
សុត្រុត ៗ ព្រះតិរុត សុត្រុត ឱ្យលើកទ័ពមកច្បាំងនឹង កម្ពល់ - នេះកាលចិរុណជាត លើកអស់ពលមកចាប់ស្រីក្នុងនគរកែកេត

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

១៦៤- កាលរាមលក្ស្មណ៍ ឋមលក្ស្មណ៍ មកច្បាំងនឹងកម្ពន់ និងចិរុណណផាត
ជាកូនកម្ពន់ រាមលក្ស្មណ៍បាញ់ចិរុណណផាត ស្លាប់ - ថ្លែងសរត្រូវកម្ពន់ស្លាប់

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

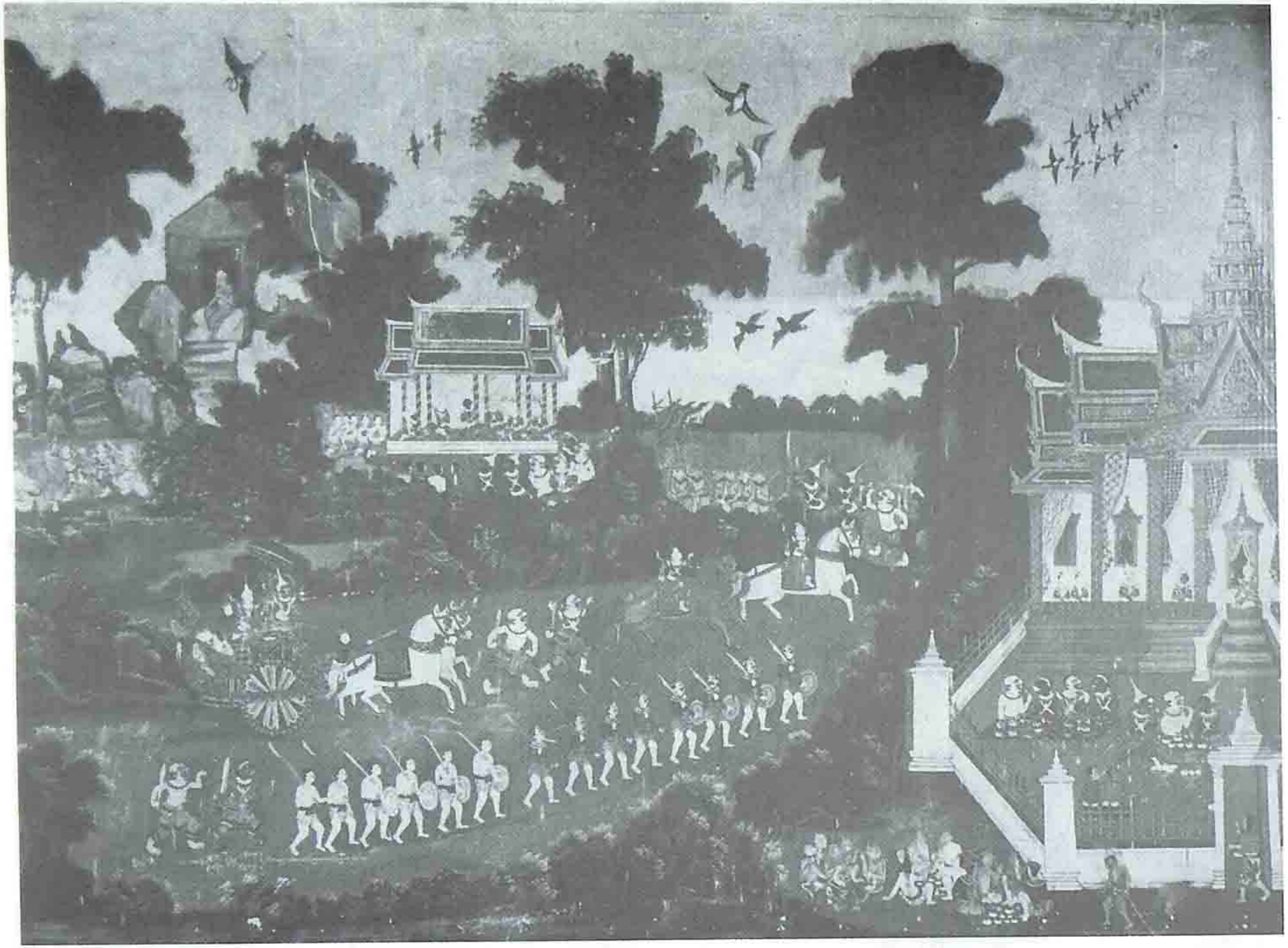

១៦៥- នេះកាលភិរុត សុត្រុត និងរាមលក្សណ៍ ជបលក្សណ៍លើកទ័ពទៅតាមព្រះអែយ្យកោ អែយ្យកា - ព្រះអែយ្យកា
ព្រះអែយ្យកោ ក៏អញ្ជើញទៅនគរវិញ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

១៦៦- នេះនគរកៃកេត កាលព្រះបាទកៃកេតឱ្យរៀបលៀងអស់ កងសេនាទាំងប៉ុន្មាន - កាលព្រះភិរុត សុត្រុត និងរាមលក្សណ៍ ៥បលក្សណ៍ លើកទ័ពត្រឡប់មកនគរស្រីអយុធ្យាវិញ ឡើងបង្គំទូលព្រះរាមតាមដំណើរ

រូបថត ពី ១ ដល់ ១៦៦ ថតចម្លងពីសៀវភៅ លោក FRANÇOIS BIZOT RAMAKER l'amour symbolique de Ram et Seta តែចំណងជើង សរសេរត្រឹមត្រូវតាមចំណងជើងគំនូរ នៅព្រះវិហារព្រះកែវមរកត

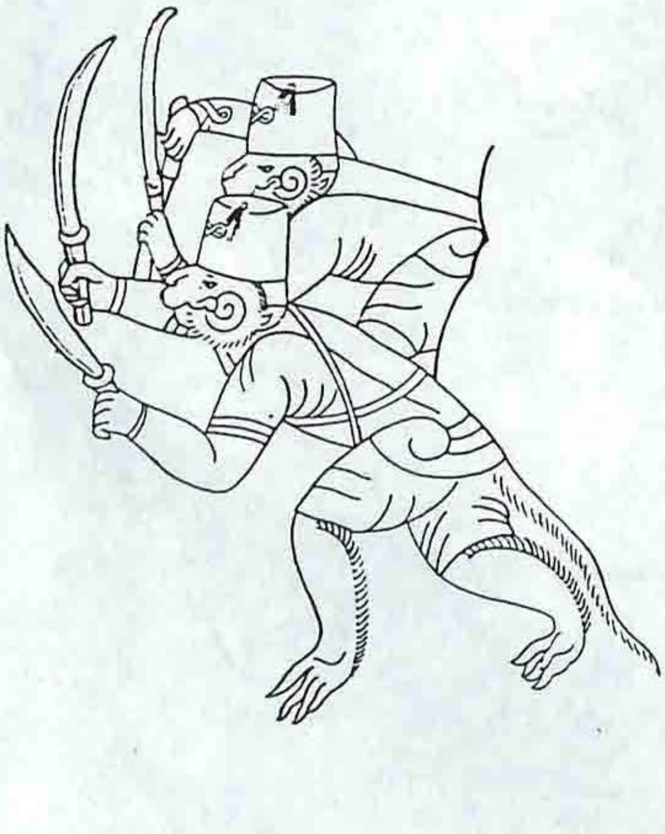

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ឯកសារយកមកពិភាក្សា

1- Cathérine Becchetti avec une préface de F.Bizot :
- Etude sur les Yantra bouddhiques du Cambodge et de la Thailande, Décembre 1991.

2- François Bizot :
- Ramaker ou l'Amour symbolique de Ram et Sata EFEO, Paris 1989.

3- George Groslier
- Soixante Seize dessins Cambodgiens (1er Série)

4- - Madeleine Giteau :
- Iconographie du Cambodge Post-Angkorien EFEO, Paris 1975
- Histoire du Cambodge, Paris 1957

5- Michel Jacq-Hergoualc'h :
- L' Art Khmer au Cambodge et en Thailande
" La peinture khmère chargé de recherche au CNRS (UA 1075) N° 125, Mars 1988
- Le Roman source d'inspiration de la peinture khmère à la fin du XIXè et au début du XXè siècle EFEO, Paris 1982.

6- La Pagode d' Argent
- Rapport de la mission Polono - Cambodgienne de Conservation des Monuments à Phnom - Penh, 1985 - 1992

7- Saveros Pov
- Ramakerti I(XVIè XVIIè siècle) EFEO, Paris 1979
- Ramakerti II(XVIè XVIIè siècle) EFEO, Paris 1982
- Etudes sur le Ramakerti (XVIè XVIIè siècle) EFEO, Paris 1977

- ពា ថ ក ថា

8- ជុំច កៀន : មនុស្ស សិល្បៈ និង ជំនឿ, ផ្សាយចេញពីគណកម្មការស្រាវជ្រាវ សាកលវិទ្យាល័យវិចិត្រសិល្បៈ , ភ្នំពេញ ១៩៨៨

9- នួន ប៊ុត : តម្រាព្រហ្មជាតិ កណ្ឌទី ២ សទ្ធានុញ្ញាតពី រដ្ឋាភិបាល លេខ ១១១ ចុះថ្ងៃទី ៣០ ខែមិនា ឆ្នាំ ១៩៥៣, បោះពុម្ពលើកទី ៥

10- ភមគ្រឿ : តា ចក់

11- ភមគ្រឿ : លាង ហាប់ អាន, បោះពុម្ព ឆ្នាំ ១៩៦៧

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

12- ភមកេ្ដី : សរ សារុន, បោះពុម្ព លើកទី ៣ ឆ្នាំ ១៩៧៥

13- ភមកេ្ដី : ពុទ្ធសាសនបណ្ឌិត្យ

14- ភមកេ្ដី : កាសែត កម្ពុជាសុរិយា

15- ភមកេ្ដី : ស្រាវជ្រាវ ដោយ ឌឹក គាម ' ព្រះរាជនិពន្ធរឿង ភមកេ្ដី '

16- អត្ថបទសិក្សា រឿង ភមកេ្ដី និម ណាត្រី គ.ស. ១៩៧៥

17- ឯកសារ មហាបុរសខ្មែរ ភាគ ២ ' ព្រះរាជពង្សាវតាខ្មែរតាមសាស្ត្រាស្លឹករិត '

18- ឯកសារ លោក យូ សំអែល ' សាស្ត្រាចារ្យ សាកលវិទ្យាល័យវិចិត្រសិល្បៈ '

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

www.budinst.gov.kh